

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

(Τάξη: Γ΄)

ΓΕΝΙΚΟ
ΛΥΚΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2015

ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ:

Βέικου Χρυσούλα-Χριστίνα, Λέκτορας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Συντονίστρια)

Κασιράς Λεωνίδα, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ13

Μπίκος Γεώργιος, Εκπαιδευτικός Δημοσίου Τομέα ΠΕ13

Πατσός Χρήστος, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ10

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:

Ρουμπίδης Χρήστος, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ10

ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ:

Γεωργούση Ακριβή, Σχολική Σύμβουλος ΠΕ13

Γρηγοροπούλου Σωτηρία, Εκπαιδευτικός Δημόσιου τομέα ΠΕ10

**«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σωτήριος Γκλαβάς

Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Γεωργία Φέρμελη

Σύμβουλος Α΄ Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «**ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών**» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**»

ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Γ΄ ΤΑΞΗ

A. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ» ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Η φιλοσοφία και οι βασικοί σκοποί του Προγράμματος Σπουδών και του νέου μαθήματος «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών» στηρίζονται στο άρθρο 16 του Συντάγματος, στον νόμο πλαίσιο 1566/1985, όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στον Ν. 4186 του 2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» καθώς και στη φιλοσοφία και τις αρχές των Κοινωνικών Επιστημών.

Έχοντας υπόψη ότι το γνωστικό αντικείμενο «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών» θα διδάσκεται έξι (06) ώρες εβδομαδιαίως, στους μαθητές της Γ΄ Λυκείου που θα επιλέξουν την ομάδα Προσανατολισμού «Οικονομικών-Πολιτικών-Κοινωνικών και Παιδαγωγικών Σπουδών» και με δεδομένο ότι η Γ΄ Λυκείου είναι από την μια η τάξη που οδηγεί τους μαθητές στο τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσής τους, πράγμα που σημαίνει ότι μερικοί δεν θα συμμετάσχουν στις πανελλαδικές εξετάσεις για εισαγωγή τους σε κάποιο Α.Ε.Ι ή Τ.Ε.Ι., πρέπει το νέο Π.Σ. να λάβει σοβαρά υπόψη του το γεγονός αυτό, να προσφέρει δηλαδή στους τελειόφοιτους αυτούς τις βασικές έννοιες, γνώσεις και τις επιστημονικές θεωρίες, μεθόδους και τεχνικές των κοινωνικών επιστημών. Έτσι ώστε, μέσω αυτών επιστημονικών εργαλείων, να μπορούν οι μαθητές να καλλιεργήσουν εκείνες τις δεξιότητες που θα τους καταστήσουν ικανούς να αντιλαμβάνονται, να κατανοούν, να αναλύουν να ερμηνεύουν και να εξηγούν με βάση την κριτική ικανότητά τους, τα κοινωνικά φαινόμενα, τα αίτια εμφάνισής τους και την δυναμική που τα διέπει.

Απώτερος σκοπός του νέου μαθήματος είναι να αποκτήσουν οι μαθητές όλα εκείνα τα εφόδια (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες) που είναι απαραίτητα για την συμμετοχή τους στην διαμόρφωση των κοινωνικών δομών, θεσμών, αξιών και γεγονότων της ελληνικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας κοινότητας, καθώς επίσης και για την συμβολή τους στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων, ως αριανοί υπεύθυνοι ενεργοί πολίτες, γονείς, εργαζόμενοι.

Από την άλλη το νέο μάθημα οφείλει να λάβει υπόψη του και τους μαθητές εκείνους, που επιλέγοντας αυτή την ομάδα προσανατολισμού, εκτός των παραπάνω, επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε κάποιο Α.Ε.Ι/Τ.Ε.Ι. Αυτό σημαίνει ότι στους μαθητές αυτούς θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα να εμβαθύνουν σε βασικές έννοιες, αρχές, μεθόδους και τεχνικές των κοινωνικών επιστημών, πράγμα που θα τους επιτρέψει να αποκτήσουν εκείνες τις επιστημονικές γνώσεις και έννοιες, τις δεξιότητες και ικανότητες που είναι αναγκαίες για να παρακολουθήσουν, δίχως μεγάλα προβλήματα, τα επιστημονικά πεδία που θεραπεύουν οι επιστημονικές σχολές τις οποίες θα επιλέξουν.

Επισημαίνουμε, τέλος, ότι ο πρωταρχικός στόχος του συγκεκριμένου έγκειται στο να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες και προσόντα που θα διευκολύνουν την ευέλικτη, ανοικτή, ομαδοσυνεργατική, καθοδηγούμενη και αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, την ανάπτυξη της ικανότητας για επικοινωνία και την καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στη διά βίου μάθηση. Για τον λόγο αυτό και ο Οδηγός για τον εκπαιδευτικό θα προσφέρει βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις, κατευθύνσεις, συνοπτικές οδηγίες, τεχνικές και παραδείγματα για τη διδασκαλία κάθε κεφαλαίου/ενότητας εφαρμόζοντας ποικίλα διδακτικά υλικά και σύγχρονες πρακτικές μάθησης. Το όλο έργο θα ολοκληρώνεται με ενδεικτικά σχέδια μαθήματος και με οδηγίες για την αξιολόγηση των μαθητών.

Συγκεκριμένα ο εν λόγω Οδηγός στοχεύει στη δημιουργία του καλύτερου δυνατού μαθησιακού περιβάλλοντος και στη μεγιστοποίηση της αξιοποίησης του χρόνου των μαθητών στο σχολείο, στο σεβασμό στο πρόσωπο και τον πολιτισμό τους, στις ιδιαιτερότητες και την κουλτούρα των παιδιών

της σημερινής πολυπολιτισμικής κοινωνίας μας. Επίσης στηρίζεται στις θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές, όπως είναι η μαθητοκεντρική διδασκαλία, έτσι ώστε η εκπαίδευση και η διδασκαλία να οργανώνεται κατά το δυνατόν με αφετηρία τον κάθε μαθητή ξεχωριστά. Οι βασικοί του άξονες είναι η δημιουργία κινήτρων μάθησης για τον μαθητή αλλά και η προσφορά δυνατοτήτων καινοτόμου δράσης για τον εκπαιδευτικό, ενισχύοντας την αυτονομία του εκπαιδευτικού έργου και τον κριτικό αναστοχασμό του εκπαιδευτικού και μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους της διδακτικής πράξης από τα αντικείμενα διδασκαλίας στα δρώντα υποκείμενα, στον εκπαιδευτικό και στον μαθητή.

Για την επίτευξη όλων των παραπάνω στόχων προτείνεται το μάθημα «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών» να συνδέεται αρμονικά με την προϋπάρχουσα γνώση που έχουν αποκτήσει οι μαθητές στα μαθήματα Πολιτικής Παιδείας Α΄ και Β΄ τάξης λυκείου, καθώς και το μάθημα της Β΄ λυκείου «Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών», αξιοποιώντας έτσι τις προηγούμενες μορφωτικές εμπειρίες των μαθητών και υποστηρίζοντας τη βαθμιαία εμβάθυνση γνώσεων από τάξη σε τάξη και από ενότητα σε ενότητα. Τέλος επιδιώκεται η ισόρροπη παροχή θεωρητικής γνώσης και πληροφόρησης με την καλλιέργεια δεξιοτήτων εφαρμογής αυτών των γνώσεων στην πράξη, έτσι ώστε να είναι ικανοί οι μαθητές εφ΄ όρου ζωής να κάνουν χρήση αυτών των γνώσεων και δεξιοτήτων για την ατομική και την κοινωνική τους εξέλιξη.

Επιδιώκεται ο Οδηγός για τον εκπαιδευτικό να διέπεται από σαφήνεια και να είναι ευσύνοπτος, ώστε να προσφέρει διπλό κίνητρο στον κάθε διδάσκοντα για να το συμβουλευέται σε κάθε του ωριαία διδασκαλία. Η μισή περίπου ύλη του μαθήματος αποτελείται από ενότητες εμβάθυνσης θεμάτων που έχουν θιγεί, παρουσιαστεί ή αναλυθεί (περισσότερο ή λιγότερο) στα μαθήματα πολιτικής και κοινωνικής παιδείας που έχουν διδαχτεί οι μαθητές στην Α΄ και Β΄ τάξη του Λυκείου. Η άλλη μισή αντιστοιχεί σε γνώσεις με τις οποίες ο μαθητής έρχεται πρώτη φορά σε επαφή. Συγκεκριμένα, πρόκειται για γνώσεις προερχόμενες από ποικίλα και σύγχρονα πεδία και κλάδους των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Απώτερος στόχος είναι να συμβάλλει στη διαμόρφωση ώριμα και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών ως αυριανών ενηλίκων, έτοιμων και ικανών να μετάσχουν στα κοινά με αίσθημα ευθύνης, με δημοκρατικό φρόνημα και με προσήλωση στο δημόσιο συμφέρον, σύμφωνα με όσα ορίζει το Σύνταγμα, ο Νόμος-πλαίσιο 1566 και τα θεσμικά κείμενα της Ε.Ε. που αφορούν την καλλιέργεια μιας συμμετοχικής, δημοκρατικής, ευρωπαϊκής και κοσμοπολιτικής έννοιας του πολίτη.

Δεύτερος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικός στόχος, είναι να αποκτήσουν οι μαθητές τις γνώσεις και τις ικανότητες που θα τους επιτρέψουν να παρακολουθήσουν με σχετική ευκολία τα μαθήματα – τουλάχιστον του 1ου έτους - των Σχολών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στις οποίες «οδηγεί» η αποφοίτηση από την «κατεύθυνση»/προσανατολισμό σπουδών στην/ον οποία/ο προσφέρεται το εν λόγω μάθημα. Επιπλέον το περιεχόμενο και η ύλη του σχετικού μαθήματος, αλλά και του Οδηγού για τον εκπαιδευτικό, πρέπει να διέπεται από διεπιστημονικότητα (άρα και η μέθοδος διδασκαλίας του), οι ιδέες και οι θεωρίες που θα διδάσκονται θα είναι βέβαια αρκούντως θεωρητικές και αφαιρετικές, αλλά θα βασίζονται και θα έχουν ουσιαστική σχέση με την τρέχουσα πραγματικότητα, όπως θα αποδεικνύουν τα παραδείγματα που περιλαμβάνονται στην ύλη και θα παρουσιάζει ο καθηγητής στη διδασκαλία του.

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το μάθημα «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών», λόγω του περιεχομένου του, χρειάζεται μια συνολική και συνθετική θεώρηση. Είναι μάθημα που προσφέρεται για ουσιαστικό διάλογο (όχι επιμέρους μονολόγους), για διερευνητική και ανακαλυπτική μάθηση, χωρίς προκαταλήψεις και φανατισμούς.

Στην αρχή του σχολικού έτους ο καθηγητής είναι απαραίτητο να κάνει ετήσιο και μηνιαίο προγραμματισμό της διδακτέας ύλης. Ο προγραμματισμός είναι απαραίτητος για να χωριστεί η διδακτέα ύλη ανά διδακτική ώρα και για να διδαχτεί στο σύνολό της.

Επισημαίνεται εδώ ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει. Ο εκπαιδευτικός είναι συνεργάτης και διευκολυντής της ομάδας/τάξης. Ενθαρρύνει και βοηθάει τους μαθητές να κατανοούν, να ερευνούν, να επικοινωνούν και να συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης προσπαθώντας να αναπτύξει όλα τα είδη νοημοσύνης (γλωσσική, μαθηματική, συναισθηματική κ.τ.λ.) των μαθητών. Επίσης, διασυνδέει τη θεωρία με την πραγματικότητα, διότι έτσι ο μαθητής ενεργοποιείται και έχει ενδιαφέρον για να συμμετέχει ενεργά στο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό γίνεσθαι.

Τα θέματα πρέπει να προσεγγίζονται με συμμετοχικές και βιωματικές μεθοδολογίες που προωθούν την ανακαλυπτική μάθηση και καλλιεργούν ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις, όπως αυτές που αναφέρονται στους στόχους και στις δραστηριότητες του Α.Π.Σ.

Ειδικότερα, οι μέθοδοι και οι τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο μάθημα «Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών», είναι οι εξής:

α) Η μαθητοκεντρική και εξατομικευμένη διδασκαλία με στόχο την ενεργοποίηση και συμμετοχή του μαθητή. Δηλαδή, ο μαθητής να μάθει να μαθαίνει.

β) Η διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση, με στόχο τη συνολική αντίληψη του αντικειμένου και της πραγματικότητας.

γ) Η μικρότερη έμφαση στο περιεχόμενο και η μεγαλύτερη έμφαση στη διαδικασία, με στόχο την ανάπτυξη της αναλυτικής και συνθετικής ικανότητας και της κριτικής σκέψης.

δ) Η άσκηση των μαθητών στην παρατήρηση, περιγραφή, ανάλυση και ερμηνεία ενός κοινωνικοπολιτικού – οικονομικού φαινομένου, θεσμού κ.τ.λ.

ε) Η μελέτη πηγών με στόχο την ενεργοποίηση του μαθητή και την ιστορική και συγκριτική προσέγγιση της γνώσης.

στ) Τα παιχνίδια ρόλων και η δραματοποίηση. Κάποιοι μαθητές αναλαμβάνουν να παίξουν ρόλους με στόχο να παρουσιάσουν μια κατάσταση της πραγματικής ζωής ενώπιον της τάξης. Η ανάληψη ρόλων είναι ένα θεατρικό παιχνίδι που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη δια- προσωπικών δεξιοτήτων και στην δημιουργία πραγματικών συναισθηματικών βιωμάτων, δηλαδή στην καλύτερη κατανόηση της πραγματικότητας.

ζ) Η οργάνωση επισκέψεων σε θεσμούς και χώρους εργασίας (Βουλή, Δημαρχείο, Επιχείρηση, Μ.Μ.Ε. κ.τ.λ.), για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τον πραγματικό κόσμο, ώστε να ενημερωθούν και να κατανοήσουν την οργάνωση και τη λειτουργία τους.

η) Η πρόσκληση στο σχολείο ειδικών (πολιτικών, επιστημόνων, επιχειρηματιών κ.τ.λ.) και εκπροσώπων οργανισμών, οργανώσεων και συλλόγων (ΟΗΕ, Διεθνής Αμνηστία, Ε.Ε., κ.τ.λ.), για ενημέρωση, ώστε να διευκολυνθεί το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.

θ) Η συμμετοχή σε δραστηριότητες της τάξης, του σχολείου και της κοινότητας, για την απόκτηση εμπειριών αλλά και κοινωνικής συνείδησης και αλληλεγγύης, καθώς και για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ατόμου προς την κοινωνία.

ι) Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τους ίδιους τους μαθητές για διάφορα θέματα, όπως η δημιουργία εικονικών επιχειρήσεων, ο έρανος αλληλεγγύης, η ανακύκλωση, η δενδροφύτευση κ.τ.λ.,

ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν αίσθηση ατομικής και κοινωνικής ευθύνης, αίσθηση ταυτότητας και συλλογικότητας.

ια) Η έρευνα, με ερωτηματολόγιο, συνεντεύξεις κ.τ.λ., για τη διερεύνηση ενός ζητήματος τοπικού, εθνικού ή διεθνούς ενδιαφέροντος, καθώς και η εύρεση και διατύπωση λύσεων για την αντιμετώπισή του.

ιβ) Η διοργάνωση ομαδικών συζητήσεων, συζητήσεων στρογγυλής τράπεζας, για διάφορα επίκαιρα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά θέματα, που σχετίζονται με το περιεχόμενο του μαθήματος, με στόχο οι μαθητές να αποκτήσουν ικανότητες ομιλίας/έκφρασης, ακρόασης, διαλόγου, επιχειρηματολογίας, διαχείρισης και επίλυσης συγκρούσεων και ανάληψης ευθυνών.

ιγ) Η μελέτη περίπτωσης. Οι μαθητές αναλαμβάνουν να μελετήσουν προβλήματα της πραγματικής ζωής και να παρουσιάσουν προτάσεις και λύσεις γι' αυτά. Η μελέτη μιας περίπτωσης (π.χ. η διαδικασία της ψηφοφορίας, το δικαίωμα της εργασίας, το επιχειρείν κ.τ.λ.), ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν εν προκειμένω τη χρησιμότητα και την κρισιμότητα της ψηφοφορίας, της εργασίας, του επιχειρείν.

ιδ) Οι προσομοιώσεις και τα παιχνίδια. Η προσομοίωση παρέχει στους μαθητές μια απλούστερη αναπαράσταση του πραγματικού ή του φανταστικού κόσμου. Αποτελεί έναν από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για την υποστήριξη της εννοιολογικής κατανόησης του πραγματικού κόσμου. Αν η μάθηση θεωρηθεί παιχνίδι, τότε γίνεται ευχάριστη, οι μαθητές μαθαίνουν παίζοντας, χωρίς άγχος και χωρίς κόπο.

ιε) Η εκπόνηση συνθετικών εργασιών (project). Οι ομάδες συγκροτούνται από δύο ή περισσότερα μέλη (ο αριθμός των μελών εξαρτάται από το είδος εργασίας) και είναι σκόπιμο να έχουν μεικτή σύνθεση από άποψη γνώσεων, φύλου κ.τ.λ. Στις εργασίες αυτές, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συνεργασθούν και να αναζητήσουν πληροφορίες από διάφορες πηγές, να συζητήσουν και να προτείνουν λύσεις, και εν τέλει να συνθέσουν την εργασία τους και να την παρουσιάσουν στην τάξη ή στο σχολείο. Η τεχνική αυτή θεωρείται ζωτικής σημασίας γιατί, μεταξύ άλλων, προϋποθέτει συνεργασία και αλληλεγγύη, αυτονομία και υπευθυνότητα. Βέβαια, ο καθηγητής θα πρέπει να έχει προετοιμάσει τα θέματα των εργασιών σε συνεργασία με τους μαθητές και, επιπλέον, να τις παρακολουθεί κατά την εκτέλεσή τους.

ιστ) Η πρακτική εξάσκηση είναι μια μαθησιακή διαδικασία που λαμβάνει χώρα είτε στο εργαστήριο είτε στο φυσικό περιβάλλον. Χρησιμοποιείται περισσότερο στην τεχνική – επαγγελματική εκπαίδευση. Το όφελος από την τεχνική αυτή είναι μεγάλο γιατί οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να εφαρμόσουν τη θεωρία, συνδέοντας, με αυτόν τον τρόπο, τη θεωρία με την πράξη.

ιζ) Η χρήση των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας (αφήγηση, ερωτήσεις-απαντήσεις, διάλογος, χρήση σχολικού εγχειριδίου και βοηθημάτων, εργασίες μαθητών κτλ.). Ειδικότερα:

– Η διάλεξη. Η διάλεξη χρησιμοποιείται συνήθως όταν το αντικείμενο διδασκαλίας περιέχει πολλές πληροφορίες και όταν ο αριθμός των μαθητών στην τάξη είναι

μεγάλος. Η διάλεξη θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής: την εισαγωγή, το κυρίως θέμα και το συμπέρασμα.

– Οι ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αυξάνουν τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων. Χρησιμοποιούνται συνήθως για να ελεγχθεί η κατανόηση, να παρακινηθεί η κριτική σκέψη και η δημιουργικότητα, να συναχθούν συμπεράσματα, να βελτιωθεί η ικανότητα επίλυσης προβλημάτων ή να ενεργοποιηθεί η ερευνητική δραστηριότητα. Μπορεί να

είναι ανοιχτού ή κλειστού τύπου, ανάλογα με το στόχο και το περιεχόμενο της διδασκαλίας.

– Ο διάλογος. Επισημαίνεται ότι διάλογος δεν είναι οποιαδήποτε συζήτηση, αλλά απαιτεί μια δομημένη διαδικασία εστιασμένη στους στόχους του αντικειμένου

διδασκαλίας, γι' αυτό και χρειάζεται προετοιμασία εκ μέρους του καθηγητή. Ο διάλογος γίνεται με βάση τον ορθό λόγο και με επιχειρήματα, τόσο για την υπεράσπιση

μιας άποψης ή πράξης, όσο και ως μέσο επίλυσης των διαφορών και των συγκρούσεων. Και βέβαια ενώ οι επιμέρους μονόλογοι είναι εύκολοι, ο διάλογος είναι

δύσκολος γιατί απαιτεί κανόνες.

ιη) Η διαφοροποιημένη διδασκαλία, κατά την οποία δίνεται έμφαση:

- στην αξιοποίηση των προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών των μαθητών,
- στην καλλιέργεια κινήτρων για ενεργοποίηση της συμμετοχής,
- στην καλλιέργεια κλίματος αναγνώρισης και αποδοχής,
- στην καλλιέργεια επικοινωνίας και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων,
- στη συμμετοχή των μαθητών στη διαχείριση της μάθησης τους,
- στη διαμόρφωση ελκυστικών περιβαλλόντων μάθησης και τη σύνδεσή τους με τα περιβάλλοντα ζωής.

Επισημαίνεται ότι οι παραπάνω προσεγγίσεις δεν είναι περιοριστικές. Κάθε εκπαιδευτικός, σε κάθε διδακτική ώρα, μπορεί να εφαρμόσει όποιες μεθόδους και τεχνικές κρίνει προσφορότερες, αρκεί να αφήσει τη φαντασία του ελεύθερη, έχοντας ως οδηγό τους στόχους του μαθήματος και την πρόοδο των μαθητών.

Γ. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το 1^ο Κεφάλαιο «Το Αντικείμενο και η Μεθοδολογία των Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών» αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία αφορούν το αντικείμενο και τη μεθοδολογία των κοινωνικών και πολιτικών σπουδών αντίστοιχα. Κάθε μέρος του κεφαλαίου αποτελείται από έξι ενότητες, οι οποίες προβλέπεται να διδαχτούν σε 10 διδακτικές ώρες.

1Α: ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1^η Διδακτική Ενότητα

Οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες δημιουργίας και διαμόρφωσης των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών (Διδακτικές ώρες: 01).

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναφέρουν τις ιστορικές και κοινωνικές εξελίξεις που οδήγησαν στην εμφάνιση και ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών στη σύγχρονη εποχή.
- Να συσχετίζουν τη γέννηση των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών με το ιδεώδες του επιστημονικού ορθολογισμού του Διαφωτισμού και τη συνακόλουθη διαδικασία εκλογίκευσης και εκκοσμίκευσης των κοινωνικών αξιών και των θεσμών.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Βιομηχανική επανάσταση
- Αστικοποίηση
- Γαλλική Επανάσταση
- Έθνος-Κράτος
- Διαφωτισμός
- Εκκοσμίκευση

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα θα μπορούσε να προσεγγιστεί διαθεματικά και να αποτελέσει αντικείμενο συνδιδασκαλίας με τον καθηγητή της Ιστορίας με θέμα το κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης των αντικειμένων της κοινωνικής σκέψης το 17^ο και 18^ο αιώνα.
- Σε κάθε περίπτωση, με καταιγισμό ιδεών είναι σημαντικό να ανακαλέσουμε την προγενέστερη ιστορική γνώση των μαθητών σχετικά με τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις που οδήγησαν στη δημιουργία της σύγχρονης αστακής-βιομηχανικής κοινωνίας, η οποία αποτέλεσε το κοινωνικό πλαίσιο διαμόρφωσης των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Πιο συγκεκριμένα, σε συνεργασία με τους μαθητές αναλύονται ως γενεσιουργοί παράγοντες της μετάβασης στις σύγχρονες κοινωνίες:
 - Η ανάπτυξη του εμπορίου και οι ανακαλύψεις
 - Η εμπορευματοποίηση της οικονομίας
 - Η βιομηχανική επανάσταση και η οργάνωση της παραγωγής στα εργοστάσια
 - Η αστικοποίηση
 - Η διαμόρφωση των εθνικών κρατών και η δημιουργία της αστικής τάξης
 - Ο Διαφωτισμός και η διαδικασία της εκκοσμίκευσης
- Στη συνέχεια, αυτές οι εξελίξεις συσχετίζονται με την ανάπτυξη των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές αναζητούν στα σχολικά βιβλία Ιστορίας και στο διαδίκτυο πληροφορίες σχετικά με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που διαμόρφωσαν τις σύγχρονες αστακές-βιομηχανικές κοινωνίες. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να αναζητήσουν στοιχεία για τη διαμόρφωση των σύγχρονων πόλεων και των κοινωνικών προβλημάτων που συνδέονται με αυτές.
- Παρουσιάζονται στους μαθητές κείμενα κοινωνικού προβληματισμού από στοχαστές του Μεσαίωνα και την εποχής του διαφωτισμού και εντοπίζονται οι διαφορές τους. Για παράδειγμα, αναφορικά με την πολιτική θα μπορούσαν να συζητηθούν κείμενα θεολόγων του Μεσαίωνα όπως ο Αυρήλιος Αυγουστίνος (Η πολιτεία του Θεού) και ο Θωμάς Ακινάτης (Summa contra Gentiles), ουτοπιστών φιλοσόφων όπως ο Τόμας Μουρ (Ουτοπία), του Μακιαβέλι (Ο Ηγεμόνας), φιλοσόφων του Διαφωτισμού όπως ο Ρουσσώ (Κοινωνικό Συμβόλαιο) (Γκίβαλος, Μ. κ.ά. 2010).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Κολιόπουλος, Ι. κ.ά. (2007) Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, Διόφαντος.
- Γκίβαλος, Μ. κ.ά. (2010) Ιστορία κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Κασιμάτη, Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), Formations of Modernity, Oxford, Polity Press (ελλ. έκδοση Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας).
- Hobsbawm, E. (1996) Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848, μτφρ. Μ. Οικονομοπούλου, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

2^η Διδακτική Ενότητα

Ο ορισμός των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών ως ενιαίας επιστημονικής περιοχής με βάση το αντικείμενο και τη μεθοδολογία τους (Διδακτικές ώρες: 01).

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να ορίζουν τις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες ως μια αυτόνομη και διακριτή θεματική περιοχή των επιστημών που μελετά ορθολογικά τη συγκρότηση και έκφραση της ατομικής και συλλογικής ζωής του ανθρώπου.
- Να αντιλαμβάνονται ότι οι κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες μελετούν τα επιμέρους επιστημονικά αντικείμενά τους με μια κοινή ως επί το πλείστον μεθοδολογία που αποτελεί και το μεταξύ τους συνδετικό κρίκο.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες
- Επιστημονικό Αντικείμενο
- Επιστημονική Μεθοδολογία

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η εισαγωγική αυτή ενότητα επιδιώκει να καταδείξει την ταυτότητα των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών ως μιας αυτόνομης και διακριτής επιστημονικής περιοχής στη βάση δύο ενοποιητικών παραγόντων: του αντικειμένου και της μεθοδολογίας τους. Ως προς το πρώτο, με τη μέθοδο του καταϊγισμού ιδεών ζητάμε από τους μαθητές να αναφέρουν τομείς της ανθρώπινης δράσης σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο και προβλήματα που συνδέονται με την ανθρώπινη συμπεριφορά (π.χ. επαγγελματική ζωή, οικογενειακή ζωή, διακυβέρνηση, ανεργία, ψυχολογικά προβλήματα, ναρκωτικά κτλ) και στη συνέχεια να προσδιορίσουν τις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες που ασχολούνται με αυτά. Στην προκειμένη περίπτωση, ο στόχος δεν είναι η εξαντλητική αναφορά επιστημών και αντικειμένων -θέμα που εξάλλου αναλύεται στην επόμενη ενότητα-, αλλά η κατανόηση του γεγονότος ότι παρά τις διαφορές τους όλες αυτές οι επιστήμες μελετούν ορθολογικά τη συγκρότηση και έκφραση της ατομικής και συλλογικής ζωής του ανθρώπου.
- Ως προς το δεύτερο, που αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου, παρουσιάζονται σύντομα ορισμένες γνωστές ερευνητικές μέθοδοι και τεχνικές συλλογής δεδομένων (π.χ. δημοσκόπηση, επιτόπιες έρευνες, ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, παρατήρηση κτλ) και δίνονται σύντομα παραδείγματα αξιοποίησής τους στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες με στόχο να κατανοηθεί η κοινή μεθοδολογική βάση τους.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες που καταγράφουν κοινωνικά και φυσικά φαινόμενα αντίστοιχα. Στη συνέχεια στα πλαίσια κάθε ομάδας προσδιορίζονται οι επιστημονικοί τομείς που μελετούν τα αντίστοιχα φαινόμενα και γίνεται προσπάθεια να περιγραφούν ορισμένες βασικές

μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι επιστήμες αυτές (για παράδειγμα, αναμένουμε τη χρήση δημοσκοπήσεων και ερωτηματολογίου από μια κοινωνική επιστήμη και αξιοποίηση εργαστηριακών μεθόδων όπως είναι το πείραμα στην περίπτωση της φυσικής ή της χημείας).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Γέμτος Π. (1987) Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Cohen L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Μητσοπούλου Χρ.-Φιλοπούλου Μ., Αθήνα, Μεταίχιμο.
- Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος, Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Φίλιας Β. (επιμ.) (1994) Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, Αθήνα, Gutenberg.

3^η Διδακτική Ενότητα

Οι κύριες κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες (Διδακτικές ώρες: 02)

Α. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να περιγράψουν και να διακρίνουν τα αντικείμενα των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών.
- Να γνωρίσουν επιμέρους κλάδους και εκπροσώπους των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, όπως είναι η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης (Durkheim, Bernstein, Bourdieu) και η ψυχανάλυση (Freud).

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Πολιτική Επιστήμη
- Οικονομική Επιστήμη
- Κοινωνιολογία
- Κοινωνική Ανθρωπολογία
- Ανθρωπογεωγραφία
- Ψυχολογία
- Κοινωνική Ψυχολογία
- Πολιτισμικές σπουδές
- Σπουδές Επικοινωνίας – ΜΜΕ

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η ενότητα αυτή θα επικεντρωθεί στους επιμέρους επιστημονικούς τομείς των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών (Πολιτική Επιστήμη, Οικονομική Επιστήμη, Κοινωνιολογία, Κοινωνική Ανθρωπολογία, Ανθρωπογεωγραφία, Ψυχολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Πολιτισμικές Σπουδές, Σπουδές Επικοινωνίας-ΜΜΕ).
- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους διερευνούν συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών και στη συνέχεια παρουσιάζουν στην ολομέλεια τα ευρήματά τους. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι:
 - Τα κύρια αντικείμενα μελέτης και οι σημαντικότεροι κλάδοι κάθε επιστημονικού τομέα (για παράδειγμα, σχετικά με την κοινωνιολογία μπορεί να γίνει αναφορά στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, στην κοινωνιολογία της θρησκείας κ.τ.λ.).
 - Επιμέρους κλάδοι των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, όπως η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης και η ψυχανάλυση.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τις σπουδαστικές και επαγγελματικές προοπτικές των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι:
 - Καταγραφή των πανεπιστημιακών σχολών και τμημάτων που προσφέρουν σπουδές κοινωνικών και πολιτικών επιστημών στα διάφορα πανεπιστήμια της χώρας (π.χ. ΕΚΠΑ, ΠΑΠΕΙ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο Αιγαίου κτλ.).
 - Αναζήτηση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων που σχετίζονται με επιμέρους κλάδους και εξειδικεύσεις των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών.
 - Σύνταξη επαγγελματικών μονογραφιών για τα επαγγέλματα που αντιστοιχούν στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες (π.χ. πολιτικός επιστήμονας, κοινωνιολόγος, ψυχολόγος, επικοινωνιολόγος κτλ.).
- Πρόσκληση του Υπεύθυνου του ΚΕΣΥΠ της περιοχής του σχολείου ή εκπροσώπων αντίστοιχων επαγγελματικών και επιστημονικών ενώσεων.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Ιστοσελίδες ελληνικών πανεπιστημίων.
- Ιστοσελίδες επαγγελματικών και επιστημονικών ενώσεων (π.χ. Σύλλογος Ελλήνων Κοινωνιολόγων).
- Colley, J.P. (2005) Στοιχεία κοινωνικής και πολιτισμικής ανθρωπολογίας, μτφρ. Μ. Κουμπούρα, Αθήνα, Πλέθρον.
- Giddens, A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ.Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
- Parsons, T. (1952) The social system, London, Tavistock.

4^η Διδακτική Ενότητα

Οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών

(Διδακτικές ώρες: 04)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να διακρίνουν τις γενικές αρχές διάφορων θεωρητικών προσεγγίσεων των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών και να προβαίνουν στην κριτική αποτίμησή τους εντοπίζοντας τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες τους.
- Να ομαδοποιούν τις θεωρητικές προσεγγίσεις των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών και να κατανοούν τις συσχετίσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε αυτές ως προς τις θεωρητικές τους παραδοχές: η σχέση του Μαρξισμού με τη Σχολή της Φρανκφούρτης, του Μεταδομισμού με τη Σημειολογία, του Κοινωνικού Κονστρουκτιβισμού με τη Σχολή της Κοινωνικής Διαντίδρασης.
- Να αναγνωρίζουν τη θεωρητική ποικιλομορφία των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών ως στοιχείο του δυναμικού χαρακτήρα τους και μιας αντιδογματικής νοοτροπίας που εκπορεύεται από το ίδιο το αντικείμενο μελέτης τους: την ποικιλομορφία και περιπλοκότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Λειτουργισμός
- Φιλελευθερισμός
- Μαρξισμός
- Σχολή της Φρανκφούρτης
- Σχολή της Συμβολικής Διαντίδρασης
- Δομισμός - Μεταδομισμός
- Σημειολογία

- Θεωρία των Κοινωνικών Συστημάτων
- Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα είναι χρήσιμο να προσεγγιστεί διαθεματικά με αντίστοιχες θεωρητικές ενότητες άλλων κεφαλαίων (η ανάλυση της ιδεολογίας στο 4^ο Κεφάλαιο, η θεωρητική συζήτηση για το κράτος στο 6^ο Κεφάλαιο, η ανάλυση του πολιτισμού από τις κοινωνικές επιστήμες στο 7^ο Κεφάλαιο).
- Η συγκεκριμένη ενότητα κινείται σε ένα υψηλό επίπεδο αφάιρεσης με περιεχόμενο τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Με βάση αυτή την ιδιαιτερότητα, κρίνεται χρήσιμη η υιοθέτηση μιας απαγωγικής διδασκαλίας, η οποία παρουσιάζει κριτικά τις βασικές θέσεις των θεωρητικών προσεγγίσεων και ταυτόχρονα επισημαίνει τις διαφορές ανάμεσα σε αυτές. Είναι ευνόητο ότι η χρήση παραδειγμάτων από την καθημερινή εμπειρία των μαθητών είναι απαραίτητη για την κατανόηση των παραπάνω θεωρητικών στοχεύσεων.
- Παράδειγμα Εφαρμογής: Η κοινωνιολογική μελέτη του θεσμού της εκπαίδευσης στα πλαίσια τριών κοινωνιολογικών σχολών:
 - Η θεωρία του λειτουργισμού: Η εκπαίδευση ως θεσμός κοινωνικοποίησης και κοινωνικής επιλογής που αποσκοπεί στην κοινωνική συνοχή.
 - Μαρξισμός: η εκπαίδευση ως θεσμός που αναπαράγει και νομιμοποιεί τις υφιστάμενες κοινωνικές –ταξικές ανισότητες του καπιταλιστικού συστήματος.
 - Συμβολική αλληλεπίδραση: Η εκπαιδευτική διαδικασία ως αποτέλεσμα της συμβολικής αλληλεπίδρασης μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών στα πλαίσια της καθημερινής διαντίδρασή τους στις σχολικές αίθουσες.
- Εναλλακτικά, η συγκεκριμένη ενότητα μπορεί να προσεγγιστεί και επαγωγικά, αξιοποιώντας ένα κοινωνικό φαινόμενο που σχετίζεται άμεσα με την εμπειρία των μαθητών, όπως η λειτουργία ενός σχολικού τμήματος, και στη συνέχεια να παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο διαφορετικές κοινωνιολογικές θεωρίες αναλύουν και ερμηνεύουν κάποια μόνιμη ή συγκυριακή δυσλειτουργία του. Αντίστοιχα, παρουσιάζονται παραδείγματα της προβληματικής συμπεριφοράς της ανθρώπινης προσωπικότητας που, στη συνέχεια, αναλύονται υπό των πρίσμα διαφορετικών σχολών της συμβουλευτικής ψυχολογίας, όπως η ψυχαναλυτική θεωρία, η συμπεριφοριστική ψυχολογία, η προσωποκεντρική θεωρία, η μορφολογική θεωρία.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές αναλύουν το φαινόμενο του χουλιγκανισμού υπό το πρίσμα τριών κοινωνιολογικών σχολών: του δομο-λειτουργισμού, της σχολής των συγκρούσεων και της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αστρινάκης, Α.-Στυλιανούδη, Λ. (επιμ.) (1996) Χέβυ Μέταλ, Ροκάμπιλι και φανατικοί οπαδοί. Νεανικοί πολιτισμοί και υποπολιτισμοί στη Δυτική Αττική, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Blackledge, D. & Hunt, B. (1995) Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, μτφρ. Μ. Δεληγιάννη, Αθήνα, Έκφραση.
- Γεωργούλας, Στρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Καθηγητή: σελ. 80-82, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Λέων, Α. Ναρ, (2014), Το παιχνίδι της εξέδρας. Σχολιασμένα συνθήματα από τα ελληνικά γήπεδα, Αθήνα, Μεταίχιμο.
- Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (1999), Συμβουλευτική Ψυχολογία, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

5^η Διδακτική Ενότητα

Η διεπιστημονικότητα στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες: δυσκολίες και δυνατότητες
(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αντιλαμβάνονται ότι οι διαφορετικοί τομείς των κοινωνικών επιστημών εστιάζουν σε κάποια πλευρά της ανθρώπινης δράσης και δεν μπορούν να γνωρίσουν συνολικά τα κοινωνικά φαινόμενα.
- Να αναγνωρίζουν ότι η μελέτη των κοινωνικών φαινομένων προϋποθέτει τη διεπιστημονικότητα.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Διεπιστημονικότητα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η ενότητα αυτή εστιάζει στη διεπιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων: η συνεργασία πολλών επιστημονικών κλάδων και οι υποθέσεις εργασίας που κάθε κοινωνική και πολιτική επιστήμη διερευνά είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση της ατομικής και συλλογικής ζωής του ανθρώπου.
- Ως συγκεκριμένο παράδειγμα για την κατανόηση της διεπιστημονικής προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων θα χρησιμοποιηθεί η μελέτη της εκπαίδευσης από διαφορετικούς επιστημονικούς τομείς:
 - η ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών συστημάτων εξετάζεται από την Ιστορία της εκπαίδευσης,
 - η επίδραση της κοινωνικής προέλευσης των μαθητών στη σχολική επίδοση εξετάζεται από την κοινωνιολογία της εκπαίδευσης,
 - η σημασία του κράτους στη διαμόρφωση και χάραξη των εκπαιδευτικών πολιτικών εξετάζεται από την πολιτική επιστήμη,
 - οι μηχανισμοί μάθησης των μαθητών και η διδακτική μεθοδολογία εξετάζεται από τη γνωστική ψυχολογία,
 - το παιδαγωγικό κλίμα της τάξης και οι τρόποι διαχείρισης του εξετάζονται από την κοινωνική ψυχολογία.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές να διατυπώσουν επιμέρους θέματα-υποθέσεις εργασίας που διερευνούν οι κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες αναφορικά με τη μελέτη του θεσμού της οικογένειας (Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή: σελ. 21).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Cohen, L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου-Μ. Φιλοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Κασιμάτη, Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.

6^η Διδακτική Ενότητα

Η σχέση των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών με την ιστορία και τη φιλοσοφία

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να προσδιορίζουν την ιστορία ως ανθρωπιστική και κοινωνική επιστήμη που συνδέεται γνωστικά και μεθοδολογικά με τις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες.
- Να αναλύουν τις σχέσεις μεταξύ της φιλοσοφίας και των κοινωνικών επιστημών τόσο σε γνωστικό όσο και μεθοδολογικό επίπεδο (οι επιστημολογικές παραδοχές της κοινωνικής έρευνας).

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Ιστορία
- Ιστορική μέθοδος
- Φιλοσοφία
- Διεπιστημονικότητα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να τονιστεί η σχέση της ιστορίας και της φιλοσοφίας με τις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες. Πιο συγκεκριμένα, αφού ορίσουμε το αντικείμενο της ιστορίας, θα αναλυθεί με τη χρήση συγκεκριμένων παραδειγμάτων η συνεργασία της ιστορίας με τις κοινωνικές επιστήμες. Η συνεργασία αυτή αφορά:
 - Τη συγκρότηση συγκεκριμένων επιστημονικών κλάδων που έχουν διεπιστημονικό χαρακτήρα (ιστορική κοινωνιολογία, ιστορία πολιτικών συστημάτων, ιστορία ιδεών, κοινωνική ιστορία).
 - Τη χρήση της ιστορικής μεθόδου στις κοινωνικές επιστήμες (π.χ. αξιοποίηση αρχαιακού υλικού, ιστορικών πηγών) και μάλιστα από κλασικούς κοινωνιολόγους όπως ο Μαξ Βέμπερ.
 - Την αξιοποίηση εννοιών που προέρχονται από το χώρο των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών στην ιστορία (π.χ. η έννοια της κοινωνικής τάξης).
- Στη συνέχεια, αφού προσδιορίσουμε το αντικείμενο της φιλοσοφίας, θα τονιστεί η επίδραση πολλών φιλοσοφικών εννοιών τόσο στην κοινωνική και πολιτική δράση όσο και στο θεωρητικό υπόβαθρο των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να διερευνηθεί:
 - Ο τρόπος με τον οποίο η έννοια της ουτοπίας (πρότυπη ιδανική πολιτεία) που επεξεργάζεται η πολιτική φιλοσοφία επηρεάζει τη δράση ατόμων και κοινωνικών ομάδων σε περιόδους ριζοσπαστικών κοινωνικών μεταβολών.
 - Η σχέση μεταξύ των εννοιών του κοινωνικού συμβολαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναπτύσσονται στη φιλοσοφία του Διαφωτισμού με τα συντάγματα και τους πολιτικούς θεσμούς της σύγχρονης αντιπροσωπευτικών κοινοβουλευτικών δημοκρατιών.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές εξετάζουν τον τρόπο που η μελέτη ιστορικών πηγών μπορεί να βοηθήσει την κατανόηση κοινωνικών φαινομένων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας προσέγγισης είναι η διάκριση του προκαπιταλιστικού από τον καπιταλιστικό τύπο αστού από τον Μαξ Βέμπερ.
- Οι μαθητές εξετάζουν την σχέση ανάμεσα στις βασικές διαστάσεις των εννοιών της ελευθερίας και της ισότητας, όπως αυτές χρησιμοποιούνται στην πολιτική φιλοσοφία, με διαφορετικές μορφές διακυβέρνησης (π.χ. το κράτος πρόνοιας).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Βαφέας, Ν. & Κουμπουρλής, Γ. (επιμ.) (2013) Ιστορική Κοινωνιολογία, Αθήνα, Σαββάλας.
- Βιρβιδάκης, Σ. κ.ά. (2007) Φιλοσοφία, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Bourdieu, P. (2005) Για την επιστήμη και τις κοινωνικές χρήσεις της, μτφρ. Μ. Θανοπούλου- Ε. Βαγγελάτου, Αθήνα, ΕΚΚΕ/ Πολύτροπον.
- Cohen, L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου- Μ. Φιλοπούλου, Αθήνα, Μεταίχιμο, σελ. 11-70.
- Κυριαζή, Ν. (2004) Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σελ. 303-329.
- Λυδάκη, Ά. (2001) Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, Αθήνα, Καστανιώτης.

1B: Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1^η Διδακτική Ενότητα

Οι φιλοσοφικές βάσεις της κοινωνικής έρευνας (Διδακτικές ώρες: 02)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αντιλαμβάνονται ότι η κοινωνική έρευνα στηρίζεται σε φιλοσοφικές παραδοχές αναφορικά με τη δυνατότητα, τον ορισμό, τα είδη και τον τρόπο απόκτησης της γνώσης.
- Να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ θετικών και κοινωνικών επιστημών σε σχέση με το επιστημονικό αντικείμενό τους και κυρίως με τη μεθοδολογία τους.
- Να ορίζουν το χαρακτήρα της επιστημονικής γνώσης σύμφωνα με το πρότυπο των θετικών επιστημών και να διατυπώνουν τις απόψεις τους για τη δυνατότητα εφαρμογής του θετικισμού στις κοινωνικές επιστήμες.
- Να αναλύουν τις επιστημολογικές θεωρίες που ασκούν κριτική στο θετικισμό και προτείνουν εναλλακτικές προσεγγίσεις για τη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών.
- Να παρουσιάζουν τις μεταμοντέρνες επιστημολογικές προσεγγίσεις και να αναπτύσσουν την αντίστοιχη κριτική που αυτές ασκούν σε άλλες επιστημολογικές θεωρίες.
- Να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ της γνώσης που απορρέει από την έρευνα των κοινωνικών επιστημών και της καθημερινής γνώσης των ανθρώπων σχετικά με τα κοινωνικά φαινόμενα.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Θετικισμός
- Επιστημολογικές διαφορές κοινωνικών και θετικών επιστημών
- Μεταμοντέρνα επιστημολογική προσέγγιση (Popper, Kuhn)
- Τα χαρακτηριστικά της γνώσης των κοινωνικών επιστημών

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα είναι χρήσιμο να αξιοποιήσει την προγενέστερη γνώση των μαθητών σχετικά με τη φιλοσοφία της επιστήμης (Φιλοσοφία Β' Λυκείου, 4^ο κεφάλαιο) και τη μεθοδολογία των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών (Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών Β' Λυκείου, 1^ο κεφάλαιο).
- Η συγκεκριμένη ενότητα κινείται σε ένα υψηλό επίπεδο αφαίρεσης, καθώς στοχεύει στην παρουσίαση των φιλοσοφικών και επιστημολογικών παραδοχών της κοινωνικής έρευνας. Ως εκ τούτου, κρίνεται χρήσιμη η υιοθέτηση μιας απαγωγικής διδασκαλίας, η οποία παρουσιάζει κριτικά τις βασικές θέσεις του θετικισμού, αντι-θετικιστικών θεωρητικών προσεγγίσεων (φαινομενολογία, εθνομεθοδολογία, θεωρία συμβολικής αλληλεπίδρασης) και μεταμοντέρνων επιστημολογικών προσεγγίσεων (Popper, Kuhn).
- Η διασαφήνιση και σύγκριση των θετικιστικών και αντιθετικιστικών επιστημολογικών παραδοχών μπορούν να γίνουν κατανοητά μέσα από τη συζήτηση πιο συγκεκριμένων θεμάτων που παρά το θεωρητικό τους χαρακτήρα μπορούν να λειτουργήσουν στη συγκεκριμένη ενότητα ως παραδείγματα. Τέτοια θέματα ενδεικτικά είναι:
 - Η έννοια του νόμου και της αιτιότητας στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες.
 - Η χρήση της παρατήρησης και του πειράματος ως μεθοδολογικών εργαλείων στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες.
- Τέλος, στην ενότητα αυτή είναι χρήσιμο να προσδιοριστούν οι διαφορές ανάμεσα στην καθημερινή γνώση των ανθρώπων για τον κοινωνικό κόσμο και τη γνώση των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, ανεξάρτητα το επιστημολογικό παράδειγμα που αυτές ακολουθούν.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Παρουσιάζονται παραδείγματα ερευνών που ακολουθούν το θετικιστικό επιστημολογικό παράδειγμα με έρευνες που έχουν ερμηνευτικές επιστημολογικές παραδοχές και εντοπίζονται οι μεταξύ τους διαφορές. Για παράδειγμα, μπορούμε να συγκρίνουμε θετικιστικές έρευνες με φαινομενολογικές ή εθνογραφικές μελέτες του εκπαιδευτικού θεσμού: η έρευνα της Hibbett και των συνεργατών της που διερευνά τη σχέση μεταξύ του σκασιαρχείου που σημειώνεται στο σχολείο με την επαγγελματική και οικονομική εξέλιξη των μαθητών κατά την ενηλικίωσή τους είναι παράδειγμα θετικιστικής έρευνας (Cohen & Manion, 1997: 200-202), ενώ η έρευνα του Woods σχετικά με τους τρόπους προσαρμογής των μαθητών στο σχολείο αποτελεί κλασικό παράδειγμα εθνογραφικής έρευνας (Blackledge & Hunt, 1995: 355-358).
- Σε σχέση με ένα θέμα-κοινωνικό πρόβλημα από την εμπειρία των μαθητών (π.χ. ανεργία, φτώχεια, εγκληματικότητα) γίνεται σύγκριση της καθημερινής γνώσης των ανθρώπων και κυρίως εκείνης που χαρακτηρίζεται από στερεότυπα με την επιστημονική γνώση των κοινωνικών επιστημών που χαρακτηρίζεται από συστηματικότητα, ορθολογικότητα, εγκυρότητα και αξιοπιστία.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Βιρβιδάκης, Σ. κ.ά. (2007) Φιλοσοφία, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Blackledge, D. & Hunt, B. (1995) Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, μτφρ. Μ. Δεληγιάννη, Αθήνα, Έκφραση.
- Cohen, L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου-Μ. Φιλοπούλου, Αθήνα, Μεταίχιμο.
- Θεριανός, Κ. & Φωτόπουλος, Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Φλουρή, Γ. (2005) Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διδασκαλία της μάθησης, Αθήνα, Γρηγόρης.

2^η Διδακτική Ενότητα

Μεθοδολογία έρευνας (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να προσδιορίζουν τη διαδικασία επιλογής του ερευνητικού θέματος και να αναγνωρίζουν τη σημασία της επισκόπησης της βιβλιογραφίας για την επιλογή αυτή.
- Να αναφέρουν τις αρχές και τις μεθόδους μετατροπής του ερευνητικού θέματος σε μια ή περισσότερες ερευνητικές υποθέσεις.
- Να αναγνωρίζουν τη σημασία του θεωρητικού πλαισίου μιας έρευνας για τον προσδιορισμό του θέματος της έρευνας και τη διατύπωση των ερευνητικών υποθέσεων.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Η επιλογή του ερευνητικού θέματος.
- Επισκόπηση και αξιοποίηση της βιβλιογραφίας.
- Ο ακριβέστερος προσδιορισμός, η οριοθέτησή του και η διατύπωση ερευνητικών υποθέσεων.

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η ενότητα αυτή θα επικεντρωθεί στη διαδικασία επιλογής του ερευνητικού θέματος και στη μέθοδο μετατροπής του θέματος σε ερευνητικές υποθέσεις που χρήζουν εμπειρικής τεκμηρίωσης. Καταρχάς, θα ήταν χρήσιμο να ανακαλέσουμε την προγενέστερη γνώση των μαθητών σχετικά με τη μεθοδολογία της κοινωνικής έρευνας που έχει αποκτηθεί από τη συμμετοχή τους στην εκπόνηση ερευνητικών εργασιών (projects) στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου.
- Στη συνέχεια, επισημαίνεται η σημασία της επισκόπησης της βιβλιογραφίας και της αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο και σε άλλες πηγές πληροφόρησης για τη διατύπωση ενός ερευνητικού θέματος. Επιπλέον, μέσω παραδειγμάτων διασαφηνίζεται ότι η διεξαγωγή μιας έρευνας προϋποθέτει συγκεκριμένες ερευνητικές υποθέσεις των οποίων η ορθότητα ελέγχεται εμπειρικά και οι οποίες προσανατολίζουν τις υπόλοιπες φάσεις της έρευνας όπως για παράδειγμα τη συλλογή δεδομένων.
- Τέλος, με βάση την 4^η διδακτική ενότητα του πρώτου μέρους και τις ενότητες άλλων κεφαλαίων που αναφέρονται στις θεωρητικές προσεγγίσεις των κοινωνικών επιστημών εξηγείται η σημασία του θεωρητικού πλαισίου όχι μόνο για τον προσδιορισμό του ερευνητικού θέματος αλλά για όλη τη διεξαγωγή της έρευνας. Για παράδειγμα, η κοινωνιολογική διερεύνηση του εκπαιδευτικού θεσμού εξαρτάται από τις θεωρητικές παραδοχές των ερευνητών (μαρξισμός, λειτουργισμός, θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης κτλ). Η συγκεκριμένη επαναληπτική αναφορά στην προηγούμενη ενότητα εξυπηρετεί τόσο τη διαθεματικότητα όσο και την εμπέδωση των αποκτηθέντων γνώσεων.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Παρουσιάζονται στους μαθητές συγκεκριμένα ερευνητικά θέματα από τα ερευνητικά σχέδια που προτείνονται στις ενότητες του βιβλίου και στη συνέχεια γίνεται συζήτηση σχετικά:
 - Με τους τρόπους αναζήτησης βιβλιογραφίας και πληροφοριών για το συγκεκριμένο θέμα.
 - Τη μέθοδο μετατροπής του ερευνητικού θέματος σε υποθέσεις που οι μαθητές θεωρούν σημαντικές να διερευνηθούν εμπειρικά.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Γέμος, Π. (1987) Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Κυριαζή, Ν. (2004) Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Landsheere, G. (1996) Η Εμπειρική Έρευνα στην Εκπαίδευση, μτφρ. Γ. Δίπλας, Αθήνα, Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.
- Μασσαγούρας, Η. (2012) Η καινοτομία των ερευνητικών εργασιών στο Νέο Λύκειο, Αθήνα, Διόφαντος.
- Πατσός, Χ. (2011β) Εμπειρική κοινωνιολογική έρευνα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μεθοδολογία-Υποθέσεις-Ερωτηματολόγιο-Στατιστική Επεξεργασία, Αθήνα, αυτοέκδοση.

3^η Διδακτική Ενότητα

Ο σχεδιασμός της έρευνας. Η επιλογή του σχεδίου έρευνας - Είδη σχεδίων έρευνας (Διδακτικές ώρες: 02)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να περιγράφουν τις βασικές μεθόδους κοινωνικής έρευνας (κοινωνική επισκόπηση-δημοσκόπηση, μελέτη περίπτωσης-επιτόπια έρευνα, εθνογραφία, κοινωνικό πείραμα, ιστορική-συγκριτική έρευνα) και να διακρίνουν τις μεταξύ τους διαφορές.
- Να παραθέτουν τις βασικές αρχές της δημοσκόπησης και να προσδιορίζουν τα στοιχεία που κατοχυρώνουν την εγκυρότητά της.

- Να συσχετίζουν τους επιμέρους επιστημονικούς τομείς με συγκεκριμένα είδη έρευνας.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Κοινωνική επισκόπηση / Δημοσκόπηση
- Μελέτη περίπτωσης / Επιτόπια έρευνα
- Εθνογραφία
- Κοινωνικό πείραμα
- Η ιστορική-συγκριτική έρευνα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η ενότητα αυτή στοχεύει στη παρουσίαση των βασικών μεθόδων κοινωνικής έρευνας και στη συσχέτιση αυτών των μεθόδων με επιμέρους τομείς των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών. Η διδασκαλία της ενότητας θα ήταν χρήσιμο να στηριχτεί εκτός από την παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών των ερευνητικών μεθόδων και τη σύγκριση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων τους στη παρουσίαση ποικίλων παραδειγμάτων κοινωνικής έρευνας που χρησιμοποιούν αυτές τις μεθόδους. Ενδεικτικά παραδείγματα ερευνών είναι:
 - Σφυγμομετρήσεις κοινής γνώμης σχετικά με την εκλογική συμπεριφορά του πληθυσμού.
 - Επιτόπιες έρευνες κοινωνικών ανθρωπολόγων (π.χ. η έρευνα του Μαλινόφσκι στα νησιά του Ειρηνικού).
 - Τα πειράματα του Milgram για την υποταγή στην εξουσία.
 - Η χρήση της ιστορικής-συγκριτικής μεθόδου από κλασικούς κοινωνικούς επιστήμονες (π.χ. Μαξ Βέμπερ) ή η συγκριτική ανάλυση σε ιστορικό πλαίσιο της Skocropf «Κράτη και Κοινωνικές Επαναστάσεις».
- Η δημοσκόπηση -λόγω της σχετικής εξοικείωσης των μαθητών με αυτήν- θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα για την επεξήγηση των εννοιών της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας.
- Τέλος, είναι χρήσιμο να συσχετίσουμε τους επιμέρους τομείς των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών με συγκεκριμένα είδη έρευνας (π.χ. η συσχέτιση της εθνογραφίας με ανθρωπολογικές μελέτες ή η σχετικά συχνή χρήση του πειράματος στην ψυχολογία).

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Επισκόπηση με θέμα τις αντιλήψεις των μαθητών για το θεσμό των μαθητικών κοινοτήτων που χρησιμοποιεί σχετικό ερωτηματολόγιο που έχει κατασκευαστεί από το πρόγραμμα της Βουλής των Εφήβων.
- Παραδείγματα συγκριτικής μεθόδου: σύγκριση του ρόλου της γυναίκας ανάμεσα στην ελληνική και σε μια ασιατική κοινωνία ή ανάμεσα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους της ελληνικής κοινωνίας, σύγκριση των εκλογικών συστημάτων διαφορετικών ευρωπαϊκών χωρών, σύγκριση πόλεων ως προς την οργάνωση, τη δομή και τη λειτουργία τους στο έργο του Μαξ Βέμπερ, σύγκριση των στατιστικών των αυτοκτονιών σε διάφορες περιοχές της Γαλλίας από τον Εμίλ Ντυρκέμ (Θεριανός & Φωτόπουλος, 2014: 19).
- Κοινωνικό πείραμα: η λύση ενός σταυρόλεξου από ομοιογενείς και ανομοιογενείς ομάδες μαθητών (Παπαϊωάννου, Μ. 2006: 62-63).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Δημητρόπουλος, Ε. (2003), Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας, Αθήνα: ΙΩΝ, 3η Έκδοση.
- Παπαϊωάννου, Μ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, ΤΕΕΜ, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Robson, C. (2007) Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου, μτφρ. Β. Π. Νταλάκου-Κ. Βασιλικού, Αθήνα, Gutenberg.
- www.efivoi.gr/

4^η Διδακτική Ενότητα

Μέθοδοι -Τεχνικές συλλογής δεδομένων (Διδακτικές ώρες: 02)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ των ποικίλων μεθόδων-τεχνικών συλλογής δεδομένων και να αξιολογούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους.
- Να συσχετίζουν συγκεκριμένες μεθόδους κοινωνικής έρευνας με αντίστοιχες τεχνικές συλλογής δεδομένων (π.χ. η χρήση ερωτηματολογίων στις κοινωνικές επισκοπήσεις-δημοσκοπήσεις ή η χρήση της παρατήρησης στις επιτόπιες έρευνες και στις μελέτες περίπτωσης).
- Να είναι σε θέση να κατασκευάζουν, να αξιολογούν και να εργάζονται με ερωτηματολόγια.
- Να αντιλαμβάνονται τη σημασία της μεθοδολογικής τριγωνοποίησης στην αύξηση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας μιας έρευνας.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Ερωτηματολόγιο
- Συνέντευξη
- Παρατήρηση
- Συμμετοχική Παρατήρηση
- Ανάλυση περιεχομένου.
- Κοινωνιομετρία-Κοινωνιόγραμμα.
- Εξέταση αρχείων και γραπτών πηγών.
- Μεθοδολογική τριγωνοποίηση.

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Ο στόχος της συγκεκριμένης ενότητας είναι η διδασκαλία κυρίως των ποικίλων μεθόδων-τεχνικών συλλογής δεδομένων και δευτερευόντως η συσχέτιση αυτών των μεθόδων με συγκεκριμένες μεθόδους κοινωνικής έρευνας. Ορισμένες ενδεικτικές προτάσεις για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι:
 - Παρουσίαση των χαρακτηριστικών κάθε τεχνικής και σύγκριση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων συναφών τεχνικών συλλογής δεδομένων (π.χ. σύγκριση του ερωτηματολογίου και της συνέντευξης ή της μη συμμετοχικής και συμμετοχικής παρατήρησης).
 - Διασαφήνιση της σχέσης μεταξύ μιας συγκεκριμένης τεχνικής συλλογής δεδομένων με τα χαρακτηριστικά συγκεκριμένων ερευνών (για παράδειγμα, οι ανθρωπολογικές έρευνες δεν θα μπορούσαν εύκολα να χρησιμοποιήσουν ερωτηματολόγια).
 - Διαθεματική προσέγγιση της συγκεκριμένης ενότητας με τεχνικές συλλογής δεδομένων κατά τη διεξαγωγή ερευνητικών δραστηριοτήτων που προτείνονται σε ενότητες άλλων κεφαλαίων (η κατασκευή και χρήση ερωτηματολογίου στο 3^ο, 6^ο και 8^ο Κεφάλαιο, η ανάλυση περιεχομένου στο 3^ο Κεφάλαιο).
 - Συνδιδασκαλία με καθηγητή του μαθήματος «Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής» που επικεντρώνει στη χρησιμότητα της στατιστικής στην κοινωνική έρευνα (δειγματοληψία, στατιστικά πακέτα ανάλυσης δεδομένων κτλ).
- Τέλος, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί η έννοια και τα πλεονεκτήματα της μεθοδολογικής τριγωνοποίησης και να δοθούν παραδείγματα ερευνών που χρησιμοποιούν ποικίλες μεθόδους συλλογής δεδομένων κατά τη διεξαγωγή τους.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Με αφορμή ερωτηματολόγια που συμπεριλαμβάνονται στο βιβλίο του Λεωνίδα Αθανασίου (2000), οι μαθητές να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ των ερωτήσεων κατά τη κατασκευή των ερωτηματολογίων (π.χ. ανοικτές και κλειστές ερωτήσεις).
- Ανάλυση περιεχομένου των τηλεοπτικών διαφημίσεων σχετικά με το ρόλο των δύο φύλων.
- Κοινωνιομετρία – Κοινωνιογράμμα: Οι μαθητές να επιλέξουν τρεις συμμαθητές τους κατά σειρά προτεραιότητας με τους οποίους θα συνεργάζονταν για τη διοργάνωση μιας σχολικής έκθεσης με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος (Παπαϊωάννου 2006: 46-47).
- Κριτική αποτίμηση ποσοτικών και ποιοτικών ευρημάτων κοινωνικών ερευνών.
- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και επιχειρηματολογούν σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των ερευνητικών μεθόδων και των τεχνικών συλλογής δεδομένων. Στη συνέχεια προβληματίζονται για τις δυνατότητες μεθοδολογικών συγκλίσεων και τα πλεονεκτήματα που αυτές προσφέρουν.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Λ. (2000) Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής, Ιωάννινα, αυτοέκδοση, σελ. 277-305.
- Cohen, L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου-Μ. Φιλοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Κυριαζή, Ν. (2004) Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σελ. 283-301.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χρ. (2006) Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα, Gutenberg-Δάρδανος.
- Παπαϊωάννου, Μ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία, Γ΄ τάξη Γενικού Λυκείου, TEEM, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Sales, S.M. (1973) Threat as a factor in authoritarianism: an analysis of archival data, Journal of personality and Social Psychology, τομ. 28, σελ. 44-57.

5^η Διδακτική Ενότητα

Ηθική δεοντολογία και Κοινωνική έρευνα. – Η έννοια της «αξιολογικής ουδετερότητας» (Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα τήρησης κανόνων δεοντολογίας και τη σημασία υπαγωγής της κοινωνικής έρευνας σε ένα σαφές σύστημα ηθικών αξιών.
- Να προσδιορίζουν την έννοια της αξιολογικής ουδετερότητας και να αναγνωρίζουν τη συμβολή του Μαξ Βέμπερ στην οριοθέτησή της.
- Να διατυπώνουν τις απόψεις τους σχετικά με τη δυνατότητα των κοινωνικών και πολιτικών επιστημόνων να είναι αντικειμενικοί όταν διεξάγουν έρευνες.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Δεοντολογία
- Ηθικές αξίες κοινωνικής έρευνας
- Αξιολογική ουδετερότητα
- Αντικειμενικότητα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να αναφερθούν βασικοί κανόνες δεοντολογίας και ηθικές αξίες που πρέπει να διέπουν την κοινωνική έρευνα. Αφού οριστεί η έννοια της δεοντολογίας ως ένα σύστημα ηθικών αρχών που διέπει τη δράση διάφορων επαγγελματικών ομάδων (π.χ. δημοσιογράφων, ιατρών), γίνεται συζήτηση με τους μαθητές για τη δεοντολογία των κοινωνικών

ερευνητών με βάση τους κανόνες δεοντολογίας ελληνικών και ξένων συλλόγων κοινωνικών επιστημών.

- Η αναγκαιότητα υπαγωγής της κοινωνικής έρευνας σε ηθικές αρχές μπορεί να γίνει κατανοητή και μέσω παραδειγμάτων ερευνών, κατά τις οποίες οι ερευνητές εξαπάτησαν τα υποκείμενα της έρευνας.
- Δίνεται στους μαθητές υλικό σχετικά με τη δεοντολογία της κοινωνικής έρευνας από το βιβλίο των Cohen & Manion («Λίστα διαπραγμάτευσης για απόκτηση πρόσβασης», «Δεοντολογικές αρχές για την καθοδήγηση των ερευνητών της έρευνας δράσης») ως αφορμή για συζήτηση σχετικά με τους κανόνες δεοντολογίας της κοινωνικής έρευνας.
- Ορίζεται η έννοια της αξιολογικής ουδετερότητας ως αποφυγή λήψης αξιακής θέσης κατά τη ερευνητική διαδικασία. Σύμφωνα με το Μαξ Βέμπερ (1987), σκοπός της επιστήμης είναι να ανακαλύψει τις αξίες που βρίσκονται πίσω από τις πράξεις των ατόμων, έτσι ώστε να τις εξηγήσει μέσω της κατανόησης των κινήτρων τους, και να καταδείξει τις διάφορες αντιπαρατιθέμενες αξίες.
- Τέλος, γίνεται συζήτηση σχετικά με τη δυνατότητα των κοινωνικών και πολιτικών επιστημόνων να συνδυάζουν την επιστημονική τους υποχρέωση για αντικειμενικότητα με τις προσωπικές τους αξίες.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Με αφορμή το βιβλίο του Robert Wuthnow «Ο Χριστιανισμός στον 21^ο αιώνα» (Giddens: 2003: 585) να προβληματιστούν οι μαθητές σχετικά με τη δυνατότητα των κοινωνικών και πολιτικών επιστημόνων να συνδυάζουν την επιστημονική τους υποχρέωση για αντικειμενικότητα με τις προσωπικές τους πεποιθήσεις.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- «Οι ηθικές αρχές για τη διεξαγωγή έρευνας με ανθρώπους» του Βρετανικού Συλλόγου Ψυχολόγων.
- «Οδηγίες σχετικά με την αντι-σεξιστική γλώσσα» του Βρετανικού Συλλόγου Κοινωνιολόγων.
- Cohen, L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Χρ. Μητσοπούλου-M. Φιλοπούλου, Αθήνα, Μεταίχμιο, σελ. 488, 504, 511.
- Giddens, A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
- Weber, M. (1987) Η επιστήμη ως επάγγελμα. Κριτική της θεωρίας του Stammler. Η γέννηση του σύγχρονου καπιταλισμού, μτφρ. Μ.Γ. Κυπραίος, Αθήνα, Παπαζήσης.

6^η Διδακτική Ενότητα

Ο ρόλος των κοινωνικών επιστημών στη σύγχρονη κοινωνικοοικονομική και πολιτική πραγματικότητα (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναγνωρίζουν ότι οι έννοιες και τα πορίσματα των κοινωνικών επιστημών επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τα κοινωνικά φαινόμενα.
- Να συσχετίζουν τα πορίσματα της κοινωνικής έρευνας με τη διαμόρφωση και εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Ρόλος κοινωνικών επιστημών
- Κατανόηση κοινωνικής πραγματικότητας

- Επιστημονική & Κοινωνική εξέλιξη
- Κοινωνική έρευνα & Δημόσιες πολιτικές

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η ενότητα αυτή θα επικεντρωθεί στην αμφίδρομη σχέση μεταξύ κοινωνικών επιστημών και ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο η ατομική και κοινωνική δράση του ανθρώπου αποτελεί το αντικείμενο των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών αλλά και ότι οι έννοιες και τα ευρήματα της κοινωνικής έννοιας διαμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η διδασκαλία αυτής της αμφίδρομης σχέσης μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση παραδειγμάτων σε δύο άξονες:
- Παραδείγματα εννοιών των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή γλώσσα των ανθρώπων για την πρόσληψη και κατανόηση του κοινωνικού κόσμου (π.χ. παγκοσμιοποίηση, πολυπολιτισμικές κοινωνίες, κοινωνική ανισότητα, απόλυτη και σχετική φτώχεια, διάκριση εξουσιών, έλλειμμα δημοκρατίας, εκλογικά συστήματα, στερεότυπα, προκαταλήψεις, ασυνείδητο κτλ).
- Παραδείγματα κοινωνικών ερευνών που οδήγησαν στη διαμόρφωση και εφαρμογή συγκεκριμένων δημόσιων πολιτικών (π.χ. η σχέση μεταξύ παιδαγωγικών ερευνών και εκπαιδευτικών πολιτικών).

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές να αναζητήσουν στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο έννοιες των κοινωνικών και πολιτικών ερευνών.
- Οι μαθητές να αναζητήσουν στο διαδίκτυο και σε βιβλιοθήκες κοινωνικές έρευνες που σχετίζονται με τα ενδιαφέροντά και τις γνώσεις τους από τα μαθήματα που έχουν διδαχτεί (Πολιτική Παιδεία Α΄ και Β΄ Λυκείου, Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Ερευνητικές Εργασίες).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών www.ekke.gr.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

4^η Διδακτική Ενότητα

Μέθοδοι -Τεχνικές συλλογής δεδομένων: Ερωτηματολόγιο και Συνέντευξη (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Σκοπός

Η τέταρτη διδακτική ενότητα αποσκοπεί να εξοικειώσει τους μαθητές με τις κύριες μεθόδους και τεχνικές συλλογής δεδομένων και να συσχετίσει αυτές τις μεθόδους με συγκεκριμένα είδη κοινωνικής έρευνας. Από το σύνολο των σχετικών ερευνητικών τεχνικών που θα αναλυθούν σε αυτή την ενότητα, στο συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος θα εστιάσουμε στο ερωτηματολόγιο και στη συνέντευξη.

B. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να κατανοήσουν τους βασικούς κανόνες σχεδιασμού του ερωτηματολογίου και να διακρίνουν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα μεταξύ των διαφορετικών τύπων ερωτήσεων.
- Να είναι σε θέση να κατασκευάζουν, να αξιολογούν και να εργάζονται με ερωτηματολόγια.
- Να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη συνέντευξης και να διακρίνουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε είδους.

- Να διακρίνουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ερωτηματολογίου και της συνέντευξης και να συσχετίζουν αυτές τις τεχνικές συλλογής δεδομένων με συγκεκριμένες μεθόδους κοινωνικής έρευνας.

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία

Χρήση ποικίλων διδακτικών μεθόδων και τεχνικών: διάλογος, διερευνητική μάθηση, ομαδοσυνεργατική προσέγγιση της γνώσης.

Δ. Πορεία διδασκαλίας: Διδακτικές και Μαθησιακές Ενέργειες

- Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας είναι χρήσιμο να εκκινήσει με την ανάκληση των γνώσεων των μαθητών σχετικά με το ερωτηματολόγιο και τη συνέντευξη, που έχουν αποκτηθεί από τη διδασκαλία του μαθήματος Βασικές Αρχές των Κοινωνικών Επιστημών της Β΄ τάξης του Γενικού Λυκείου και τη συμμετοχή τους στην εκπόνηση ερευνητικών εργασιών στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου.
- Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι κανόνες για το σχεδιασμό του ερωτηματολογίου που εστιάζουν στα εξής σημεία: μέθοδοι συμπλήρωσης ερωτηματολογίου (ταχυδρομικό ερωτηματολόγιο, ερωτηματολόγιο που συμπληρώνεται από το υποκείμενο της έρευνας ή από τον ερευνητή), η μορφή και η διατύπωση των ερωτήσεων (ανοικτές ερωτήσεις, κλειστές ερωτήσεις), τύποι ερωτήσεων. Για εμπέδωση των κανόνων κατασκευής του ερωτηματολογίου, δίνονται στους μαθητές παραδείγματα ερωτηματολογίων από κοινωνικές έρευνες (π.χ. Λ. Αθανασίου, 2000) και οι μαθητές εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά των ερωτήσεων και προσδιορίζουν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα μεταξύ των διαφορετικών τύπων ερωτήσεων.
- Αφού παρουσιαστούν τα βασικά είδη της συνέντευξης (συνέντευξη με ερωτηματολόγιο, εστιασμένη συνέντευξη, μη κατευθυνόμενη συνέντευξη, ατομική συνέντευξη, ομαδική συνέντευξη), καθώς και οι κανόνες που πρέπει να τηρούνται κατά τη διεξαγωγή της, δίνονται συγκεκριμένα παραδείγματα συνεντεύξεων από έρευνες, έτσι ώστε οι μαθητές να εντοπίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε είδους συνέντευξης (π.χ. Cohen & Manion, 1997).
- Με βάση τον πίνακα που συνοψίζει τα υπέρ και τα κατά της συνέντευξης έναντι του ερωτηματολογίου (Cohen & Manion, 1997: 375), οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και επιχειρηματολογούν σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα καθεμιάς από αυτές τις τεχνικές συλλογής δεδομένων.
- Τέλος, για να συσχετίσουμε το ερωτηματολόγιο και τη συνέντευξη με συγκεκριμένα είδη κοινωνικής έρευνας και σε συνάρτηση με την προηγούμενη διδακτική ενότητα που αναφέρεται στα διαφορετικά είδη των ερευνητικών σχεδίων, δίνονται στους μαθητές συγκεκριμένα παραδείγματα κοινωνικών ερευνών (π.χ. δημοσκοπήσεις επιρροής των πολιτικών κομμάτων, έρευνες φαινομένων αποκλίνουσας συμπεριφοράς, εθνογραφικές έρευνες) και αυτοί καλούνται να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με την πιο κατάλληλη μέθοδο συλλογής στοιχείων για αυτές τις έρευνες. Με βάση τη σχετική συζήτηση και την παρουσίαση κατάλληλων παραδειγμάτων, καταδεικνύεται ότι το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά σε δημοσκοπήσεις και γενικότερα δειγματοληπτικές έρευνες που αποσκοπούν στην καταμέτρηση και περιγραφική απεικόνιση συγκεκριμένων και αντικειμενικών χαρακτηριστικών του ερευνώμενου πληθυσμού, καθώς επίσης σε ποσοτικές αναλύσεις που αναζητούν αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ μεταβλητών. Αντίθετα, γίνεται κατανοητό ότι η συνέντευξη χρησιμοποιείται επιπλέον σε εθνογραφικές και επιτόπιες έρευνες.

Ε. Αξιολόγηση

- Η αξιολόγηση αφορά τους μαθητές αλλά και την όλη διδακτική διαδικασία: καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρακολουθούμε τον τρόπο εργασίας των μαθητών, συμβάλλουμε στις πιθανές δυσκολίες που θα προκύψουν κατά την επεξεργασία του υλικού, θέτουμε διερευνητικές ερωτήσεις που διευκολύνουν στην αφομοίωση των εννοιών του μαθήματος. Επιπλέον, είναι χρήσιμο να ακολουθηθεί μια σύντομη δοκιμασία κατανόησης με ερωτήσεις κλειστού-αντικειμενικού τύπου προκειμένου να εξακριβωθεί η κατανόηση του περιεχομένου του μαθήματος.

ΣΤ. Εργασίες

- Κατασκευή ερωτηματολογίου από τους μαθητές σχετικά με τη συλλογή δεδομένων για ένα κοινωνικό ή πολιτικό φαινόμενο που θέλουν να διερευνήσουν.
- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διατυπώνουν τις ερωτήσεις μιας συνέντευξης που θα διερευνά την ενδοσχολική βία. Στη συνέχεια, ανά ζεύγη, τα μέλη της μιας ομάδας διεξάγουν τη συγκεκριμένη συνέντευξη στα μέλη της άλλης.
- Οι μαθητές αναζητούν στο διαδίκτυο το ερωτηματολόγιο που αφορά τις μαθητικές κοινότητες και γράφουν μια εργασία με θέμα την κριτική αποτίμηση του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου.

Ζ. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Λ. (2000) Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής, Ιωάννινα, αυτοέκδοση, σελ. 277-305.
- Cohen L. F. & Manion, L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Μητσοπούλου Χρ.-Φιλοπούλου Μ., Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Κυριαζή Ν. (2004) Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Νόβα-Καλτσούνη Χρ. (2006) Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα, Gutenberg-Δάρδανος.
- www.efivoi.gr/
- Αστρινάκης Α.-Στυλιανούδη Λ. (επιμ.) (1996) Χέβυ Μέταλ, Ροκάμπιλι και φανατικοί οπαδοί. Νεανικοί πολιτισμοί και υποπολιτισμοί στη Δυτική Αττική, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Βαφέας Ν. & Κουμπουρλής Γ. (επιμ.) (2013) Ιστορική Κοινωνιολογία, Αθήνα, Σαββάλας.
- Βιρβιδάκης Σ. κ.ά. (2007) Φιλοσοφία, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Blackledge D. & Hunt B. (1995) Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, μτφρ. Δεληγιάννη Μ., Αθήνα, Έκφραση.
- Bourdieu P. (2005) Για την επιστήμη και τις κοινωνικές χρήσεις της, μτφρ. Μ. Θανοπούλου-Ε. Βαγγελάτου, Αθήνα, ΕΚΚΕ/ Πολύτροπον.
- Γέμτος Π. (1987) Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Δημητρόπουλος Ε. (2003), Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας, Αθήνα: ΙΩΝ, 3η έκδ.
- Γεωργούλας Στρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Καθηγητή: σελ. 80-82, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Γκίβαλος Μ. κ.ά. (2010) Ιστορία κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Cohen L. F. & Manion L. (1997) Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, μτφρ. Μητσοπούλου Χρ.-Φιλοπούλου Μ., Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Collyen J.P. (2005) Στοιχεία κοινωνικής και πολιτισμικής ανθρωπολογίας, μτφρ. Μ. Κουμπούρα, Αθήνα, Πλέθρον.
- Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Τσαούσης Δ., Αθήνα, Gutenberg.
- Hall S. & Gieben B. (eds.) (1992), Formations of Modernity, Oxford, Polity Press (ελλ. έκδ. Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Τσακίρης Θ.- Τσακίρης Β., Αθήνα, Σαββάλας).
- Hobsbawm E. (1996) Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848, μτφρ. Οικονομοπούλου Μ., Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Κασιμάτη Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Κολιόπουλος Ι. κ.ά. (2007) Ιστορία του νεότερου και του σύγχρονου κόσμου, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, Διόφαντος.

- Λέων Α. Ναρ, (2014), Το παιχνίδι της εξέδρας. Σχολιασμένα συνθήματα από τα ελληνικά γήπεδα, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Λυδάκη Α. (2001) Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Landsheere G. (1996) Η Εμπειρική Έρευνα στην Εκπαίδευση, μτφρ. Δίπλας Γ., Αθήνα, Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.
- Μαλικιώση-Λοϊζου Μ. (1999), Συμβουλευτική Ψυχολογία, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας Η. (2012) Η καινοτομία των ερευνητικών εργασιών στο Νέο Λύκειο, Αθήνα, Διόφαντος.
- Παπαϊωάννου Μ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία, Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, ΤΕΕΜ, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Πατσός Χ. (2011) Εμπειρική κοινωνιολογική έρευνα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μεθοδολογία-Υποθέσεις-Ερωτηματολόγιο-Στατιστική Επεξεργασία, Αθήνα, αυτοέκδοση.
- Parsons T.(1952) The social system, London, Tavistock.
- Robson C. (1993) Real World Research, Oxford, Blackwell.
- Robson C. (2007) Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου, μτφρ. Νταλάκου Β. Π. - Βασιλικού Κ., Αθήνα, Gutenberg.
- Sales S.M. (1973) Threat as a factor in authoritarianism: an analysis of archival data, Journal of personality and Social Psychology, τομ. 28, σελ. 44-57.
- Φίλιας Β. (επιμ.) (1994) Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, Αθήνα, Gutenberg.
- Φλουρής Γ. (2005) Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διδασκαλία της μάθησης, Αθήνα, Γρηγόρης.
- Weber M. (19787) Η επιστήμη ως επάγγελμα. Κριτική της θεωρίας του Stammler. Η γέννηση του σύγχρονου καπιταλισμού, μτφρ. Κυπραίος Μ.Γ., Αθήνα, Παπαζήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Α. Περιεχόμενα κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αποτελείται από επτά θεματικές ενότητες και η διδασκαλία του πραγματοποιείται σε 20 διδακτικές ώρες.

1^η Διδακτική ενότητα

Η έννοια και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ομάδας (Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να διατυπώνουν την έννοια της ομάδας και να μπορούν να τη διακρίνουν από την τυχαία συνάθροιση ατόμων (πλήθος, κοινό).
- Να αναλύουν τα βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων, όπως επικοινωνία, ύπαρξη κοινών στόχων, αλληλεπίδραση και απόκτηση συλλογικής ταυτότητας.
- Να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των ομάδων στις οποίες εντάσσονται ή θα ενταχθούν στο μέλλον (αθλητικές, πολιτιστικές, όμιλοι, εθελοντικές κ.ά).
-

Β. Έννοιες- Κλειδιά

- Ομάδα Επικοινωνία

- Αλληλεπίδραση
- Κοινωνικότητα-συλλογικότητα
- Ταυτότητα
- Κοινό-πλήθος
- Συνήθειες ομάδες ένταξης

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Κινητοποίηση ενδιαφέροντος μαθητών μέσω καταιγισμού ιδεών με το ερώτημα «τι είναι ομάδα;» Στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται να προσδιορίσουν τα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν μια ομάδα, μέσω των βιωμάτων τους.
- Χωρίζονται σε ομάδες (των 2-3 ατόμων) και καλούνται να καταγράψουν τις ομάδες στις οποίες ανήκουν εντοπίζοντας τα βασικά στοιχεία τους. Στη συνέχεια στην ολομέλεια της τάξης ακολουθεί καταγραφή όλων αυτών των ομάδων.
- Ιδιαίτερη αναφορά στις διαφορές μιας κοινωνικής ομάδας, ως ένα οργανωμένο σύνολο, από μια τυχαία συνάθροιση ατόμων. Να γίνει αναφορά στην έννοια του κοινού, του πλήθους, των κοινωνικών κατηγοριών και των στοιχείων που τα διαφοροποιούν από την ομάδα.

Δ. Δραστηριότητες- Εργασίες

1. Οι μαθητές/τριες καλούνται να αναφέρουν τις ομάδες στις οποίες ανήκουν (οικογένεια, παρέες, αθλητική ομάδα, σχολική ομάδα κ.ά) και να προσδιορίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (οργάνωση, επικοινωνία μελών, σκοποί, πρόγραμμα κ.ά), ώστε να αντιληφθούν τα στοιχεία που καθορίζουν την ομάδα και να μπορούν να συνδέουν την ομάδα με την έννοια της συλλογικότητας (εμείς) και την ταυτότητας.

2. Μέσω του διαδικτύου να γίνει μια αναζήτηση των διαφόρων εθελοντικών ομάδων και να προσδιοριστούν οι βασικοί σκοποί τους.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

1. Μάγκου Μ.,(2012) Διδάσκοντας τον εθελοντισμό, Αθήνα, Γ.Γ. Νέας Γενιάς.

2. Ιστοσελίδες: www.neagenia.gr

2^η Διδακτική ενότητα

Μορφές κοινωνικών ομάδων (Διδακτικές ώρες: 03)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να περιγράφουν τις διαφορετικές μορφές των κοινωνικών ομάδων με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.
- Να υιοθετούν κριτική στάση απέναντι σε ομάδες που λειτουργούν με αντιδημοκρατικό τρόπο και να αναγνωρίζουν τα προβλήματα που δημιουργούν.
- Να εξηγούν το ρόλο των ομάδων αναφοράς στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των ατόμων.

B. Έννοιες –Κλειδιά

- Πρόσκαιρες-διαρκείς-μόνιμες
- Μικρές-μεγάλες ομάδες
- Εκούσιες-υποχρεωτικές
- Ανοικτές-κλειστές
- Ομάδες αναφοράς
- Ομάδες βάσης

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Εισαγωγή

Μέσα από ποικίλο εποπτικό υλικό οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τα διαφορετικά είδη των ομάδων (ως προς τον αριθμό των μελών, τη διάρκεια, την υποχρεωτικότητα κ.ά).

Ανάπτυξη

- Στην ενότητα αυτή με αφετηρία την προηγούμενη γνώση των μαθητών για την έννοια και τα χαρακτηριστικά της ομάδας, ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να κατηγοριοποιήσουν τις ομάδες που ανήκουν, ως προς τις διαφορετικές μορφές που τις συναντάμε (μέγεθος, διάρκεια, εισδοχή νέων μελών κ.ά). Στη συνέχεια γίνεται συζήτηση για τις διαφορές στο είδος των ομάδων.
- Είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε αυτήν την ενότητα να τονιστεί ο τρόπος λειτουργίας των κλειστών κοινωνικών ομάδων, καθώς και τα προβλήματα που δημιουργούν στις σχέσεις με τις άλλες ομάδες. Με τη βοήθεια του διαδικτύου οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν παραδείγματα τέτοιων ομάδων. Επίσης μέσω ιστορικών πηγών να αναφερθούν παραδείγματα τέτοιων ομάδων π.χ Θρησκευτικές ομάδες, κάστες, Φιλική Εταιρεία κ.ά.
- Ιδιαίτερη σημασία να δοθεί στις ομάδες αναφοράς, δηλαδή σε εκείνες τις ομάδες που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων είτε είναι ενταγμένοι σε αυτές είτε προσδοκούν τη μελλοντική τους ένταξη θεατρική, εργασιακή εθελοντική, πολιτική ομάδα κ.ά). Για παράδειγμα, για τον μαθητή Λυκείου που θέλει να πετύχει στις σπουδές του, μια θετική ομάδα αναφοράς θα ήταν η ομάδα των συμμαθητών του που έχει τους ίδιους μαθησιακούς στόχους με τον ίδιο.

Δ. Δραστηριότητες -Εργασίες

1. «Οι ομάδες αναφοράς επιτελούν κανονιστικές και συγκριτικές λειτουργίες. Υιοθετούμε τις αξίες και τους κανόνες αυτής της ομάδας μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Επίσης υιοθετούμε τα πρότυπα της ομάδας αναφοράς για να αξιολογήσουμε τον εαυτό μας- η ομάδα αναφοράς αποτελεί το μέτρο σύγκρισης με βάση το οποίο αξιολογούμε τη σωματική μας ομορφιά, την ευφυΐα, την υγεία, τη θέση και το επίπεδο διαβίωσής μας» (M. Hughes, C. Kroehler , 2014:187). Με βάση το παραπάνω κείμενο να εντοπιστεί η σημασία των ομάδων αναφοράς, ιδιαίτερα για τους εφήβους, στη διαμόρφωση της ταυτότητας των ατόμων.
2. Να καταγραφούν με τη μορφή έρευνας διάφορες ομάδες που δραστηριοποιούνται στο Δήμο ή στην Κοινότητα, όπως εργατικά σωματεία, εμπορικοί σύλλογοι, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, εθελοντικές ομάδες, αθλητικές ομάδες κ.ά. Στη συνέχεια να τις καταγράψετε και να δημιουργήσετε έναν κατάλογο δίνοντας πληροφορίες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.
3. Οι μαθητές να διοργανώσουν μια συζήτηση με θέμα: «Σύγχρονες κλειστές κοινωνικές ομάδες και λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος», (π.χ. τρομοκρατικές, εθνικιστικές, θρησκευτικές, πολιτικές ομάδες κ.ά.),στόχος της συζήτησης είναι να αποκτήσουν οι μαθητές ικανότητες επιχειρηματολογίας, επικοινωνίας, ενεργητικής ακρόασης, διαλόγου.

3^η Διδακτική ενότητα

Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να προσδιορίζουν τους λόγους που τα άτομα εντάσσονται σε κοινωνικές ομάδες.
- Να αναγνωρίζουν τους λόγους της δικής τους ένταξης σε διάφορες ομάδες.
- Να αντιλαμβάνονται τις κοινωνικές δεξιότητες που αποκτούν τα άτομα μέσα στην ομάδα.
- Να αναγνωρίζουν και τις αρνητικές επιδράσεις που ασκούν ορισμένες ομάδες στα μέλη τους.

B. Έννοιες –Κλειδιά

- Επικοινωνία
- Αίσθηση του «εμείς»
- Κοινοί στόχοι
- Αλληλεπίδραση
- Κοινωνικότητα
- Συλλογική ταυτότητα
- Κοινωνική δύναμη
- Μιμητισμός-ταύτιση

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Εισαγωγή

Ως αρχική αφόρμηση μπορεί να προβληθεί ένα βίντεο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, <http://www.edu.tv.gr/deyterobathmia/ergasia>, που αναφέρεται στη σημασία της λειτουργίας της ομάδας στον εργασιακό χώρο.

Ανάπτυξη

- Στην ενότητα αυτή έχοντας οι μαθητές διδαχθεί τα διαφορετικά είδη των ομάδων και τα χαρακτηριστικά τους καλούνται χωρισμένοι σε ομάδες (2-3 ατόμων) να καταγράψουν τους διαφορετικούς λόγους για τους οποίους τα άτομα εντάσσονται στις διάφορες ομάδες. Στη συνέχεια καταγράφονται οι διαφορετικοί λόγοι ένταξης και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.
- Αναλύονται οι σημαντικότεροι λόγοι ένταξης στην ομάδα όπως :α. η ανάγκη του ανθρώπου να ανήκει σε ένα κοινωνικό σύνολο, β. η ασφάλεια, η συναισθηματική πληρότητα, γ. τα κοινά ενδιαφέροντα, δ. οι κοινοί σκοποί-στόχοι, ε. τα οικονομικά συμφέροντα, στ. οι προσωπικές φιλοδοξίες κ.ά.
- Να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στη σημασία της ομάδας στην εφηβική ηλικία, λόγω της αναζήτησης ταυτότητας και να ακολουθήσει συζήτηση για τις ομάδες που συμμετέχουν ιδιαίτερα οι νέοι και οι οποίες επιδρούν στον τρόπο ζωής τους (π.χ. μουσικές ομάδες, ροκ, μέταλ, ρέγκε), στην εμφάνιση και στη συμπεριφορά τους. Πολλές φορές ορισμένες ομάδες (για παράδειγμα, κακές παρέες, ομάδες χούλιγκαν) λειτουργούν αρνητικά για το νεαρό άτομο και μπορεί να το οδηγήσουν σε αντικοινωνική συμπεριφορά και δράση.

Δ. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

1. Τα βίντεο «Η παρέα» και «Η εργασία» που διατίθεται στην ιστοσελίδα της εκπαιδευτικής τηλεόρασης <http://www.edu.tv.gr/deyterobathmia>.
2. Μάγκου Μ.,(2012) Διδάσκοντας τον εθελοντισμό, Αθήνα, Γ.Γ. Νέας Γενιάς.
3. Hughes, M.& Kroehler C.,(2014) Κοινωνιολογία, μτφρ. Γ. Χριστίδης, Αθήνα, Κριτική, (σελ.182-191).

4^η Διδακτική ενότητα

Κοινωνικές δομές και κοινωνική συμπεριφορά (Διδακτικές ώρες:04)

A. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να συσχετίσουν την οργάνωση των σχέσεων ατόμων και ομάδων βάση του συστήματος των κοινωνικών δομών, δηλαδή των εκάστοτε οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, ιδεολογικών συνθηκών της κοινωνίας.
- Να αντιλαμβάνονται την έννοια της κοινωνικής θέσης και να τη συσχετίζουν με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τους κοινωνικούς ρόλους των ατόμων.
- Να συνδέουν τις κοινωνικές αξίες με τα συστήματα των κοινωνικών κανόνων.
- Να αναγνωρίζουν τα διάφορα είδη των κοινωνικών κανόνων (γενικοί- ειδικοί, τυπικοί-άτυποι, αυστηροί-ελαστικοί).
- Να αναγνωρίζουν το ρόλο της ηγεσίας και να συσχετίζουν τις μορφές ηγεσίας καθώς και τον τρόπο ανάδειξής τους με τον τρόπο οργάνωσης των ομάδων.

B. Έννοιες - Κλειδιά

- Κοινωνικές δομές
- Κοινωνική συμπεριφορά
- Κοινωνική θέση-κοινωνικά χαρακτηριστικά
- Κοινωνική ισχύς
- Κοινωνικοί ρόλοι
- Κοινωνικές αξίες
- Κοινωνικοί κανόνες
- Είδη κανόνων
- Ηγεσία
- Είδη ηγετικής συμπεριφοράς

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Ανάπτυξη

- Αρχικά καλούνται οι μαθητές να προσδιορίσουν τα διάφορα κοινωνικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τις θέσεις των ατόμων (φύλο, ηλικία, μόρφωση, επάγγελμα κ.α.) και τα οποία καταγράφονται στον πίνακα. Στη συνέχεια κατηγοριοποιούνται τα κοινωνικά χαρακτηριστικά σε εκ γενετής και σε επίκτητα και αναφέρονται οι κοινωνικές θέσεις, δοτές και κατακτημένες, που

διαμορφώνονται σύμφωνα με αυτά. Ένα σημείο που πρέπει να σχολιαστεί είναι η διαφορά μεταξύ παραδοσιακών και σύγχρονων κοινωνιών σε σχέση με τη σημασία που απέδιδαν στα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα το φύλο και η κοινωνική προέλευση καθόριζαν σημαντικά την κοινωνική θέση του ατόμου και αποτελούσαν παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού, σε παλαιότερες κοινωνίες. Αντίθετα, στις σύγχρονες συνήθως η κοινωνική ισχύς των θέσεων καθορίζεται από τα επίκτητα χαρακτηριστικά (επάγγελμα, μόρφωση, κοινωνικές γνωριμίες, ενδιαφέροντα και δεξιότητες των ατόμων).

- Οι κοινωνικοί ρόλοι εισάγονται ως έκφραση της θέσης του ατόμου δηλαδή ως το σύνολο των συμπεριφορών που αναμένεται από τον κάτοχο μιας κοινωνικής θέσης. Σύμφωνα με το παράδειγμα των θέσεων καθηγητή-μαθητή, οι μαθητές μπορούν να αναφερθούν στις συμπεριφορές που αναμένονται κοινωνικά κατά την άσκηση των ρόλων.
- Μπορεί να γίνει αναφορά και στο φαινόμενο της σύγκρουσης των ρόλων, μέσα από πρόσωπα αρχαίων τραγωδιών (Αντιγόνη, Αγαμέμνονα, Μήδεια κ.ά.). Στη συνέχεια να ζητηθεί από τους μαθητές να καταγράψουν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ίδιοι βίωσαν συγκρουσιακό πρόβλημα και να εξηγήσουν πώς το ξεπέρασαν.
- Οι κοινωνικοί κανόνες να συνδεθούν με τις θέσεις και τους ρόλους των ατόμων ως προσδιοριστικοί παράγοντες διαμόρφωσης της κοινωνικής συμπεριφοράς.
- Να δοθεί ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του σχολείου σε ομάδες μαθητών και στη συνέχεια να κατηγοριοποιήσουν ορισμένες από τις διατάξεις του, σύμφωνα με τα διαφορετικά είδη κοινωνικών κανόνων και στη συνέχεια να γίνει συζήτηση.
- Αναλύεται ο ρόλος της ηγεσίας μέσα σε μια ομάδα, ως βασικός παράγοντας εσωτερικής δομής. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι διάφορες μορφές ηγετικής συμπεριφοράς (αυταρχική, δημοκρατική, «ουδέτερη σύμφωνα με την αρχή *laissez faire*»), και συνδέονται με τον τρόπο οργάνωσης των κοινωνικών ομάδων. Για παράδειγμα, ο τρόπος ανάδειξης ενός ηγέτη δείχνει και τον δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας της ομάδας.

Δ. Δραστηριότητες /Εργασίες

1. Να αναλάβουν οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, να μελετήσουν το Οικογενειακό Δίκαιο και να περιγράψουν τις αλλαγές στις θέσεις και τους ρόλους των δύο φύλων, σε σχέση με το παλαιότερο Οικογενειακό Δίκαιο.
2. Να γίνει μια μικρή έρευνα στο σχολείο με τη μορφή ερωτηματολογίου που θα απευθύνεται: α) στους μαθητές β) στους καθηγητές για τους κανόνες που θα ήθελαν να περιλαμβάνει ο εσωτερικός κανονισμός του σχολείου.
3. Να χωριστούν οι μαθητές σε ομάδες και κάθε ομάδα να επιλέξει να παρουσιάσει μέσα από τις τηλεοπτικές διαφημίσεις τον τρόπο που αναδεικνύονται οι ανδρικοί και οι γυναικείοι ρόλοι. Να μελετηθούν οι διαφημίσεις ως προς το τι πρότυπα προβάλλουν, καθώς και ποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις υιοθετούνται μέσα από τα τηλεοπτικά μηνύματα.
4. Να μελετήσουν και να παρουσιάσουν, χωρισμένοι σε ομάδες, τη ζωή και το έργο σημαντικών προσωπικοτήτων, από το χώρο της πολιτικής, της τέχνης και της επιστήμης που ήταν ή είναι άτομα με ειδικές ανάγκες.
5. Με βάση τις γνώσεις από την Ιστορία να αναφέρουν και να αναλύσουν οι μαθητές ιστορικά πρόσωπα που αντιστάθηκαν και δεν συμμορφώθηκαν με καθιερωμένους κοινωνικούς κανόνες. Να διερευνήσουν τι αλλαγές δημιούργησε η στάση των προσώπων αυτών στην κοινωνία και να παρουσιάσουν την εργασία τους στην τάξη.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό- Βιβλιογραφία

1. Ιστοσελίδες: www.isotita.gr , www.kethi.gr

2. Ζέγκερ,Ι.,(1977) Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, Αθήνα, Μπουκουμάνης, σ.119-134.
3. Το Βίντεο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, με τίτλο «Εργασία», το οποίο αναφέρεται στην κοινωνική θέση και στους ρόλους μέσα στον εργασιακό χώρο, <http://www.edu.tv.gr/deyterobathmia>

5^η Διδακτική ενότητα

Διομαδικές σχέσεις (Διδακτικές ώρες: 06)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναγνωρίζουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ατόμων όπως είναι οι αξίες, οι ιδεολογίες, οι νοοτροπίες, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις.
- Να προσδιορίζουν τις αρνητικές συνέπειες που αναπτύσσονται όταν οι σχέσεις των ομάδων είναι ανταγωνιστικές και εχθρικές.
- Να εξηγούν την έννοια της νοοτροπίας ως ένα σύνολο από ιδέες , αντιλήψεις, αξίες, πεποιθήσεις κ.ά., που είναι κοινό στα άτομα της ίδιας ομάδας ή κοινωνίας.
- Να αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους αλλάζουν οι νοοτροπίες σε ατομικό και σε κοινωνικό επίπεδο.
- Να διακρίνουν τις έννοιες στερεότυπο, προκατάληψη, και να αναγνωρίζουν την κοινωνική τους συγκρότηση καθώς και ότι αυτές οδηγούν σε ένα σύστημα κατηγοριοποίησης.
- Να διακρίνουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις στην καθημερινότητά τους.
- Να αναγνωρίζουν και να συνδέουν τα αρνητικά στερεότυπα με την προκατάληψη και το ρατσισμό.
- Να αναπτύσσουν κριτική στάση και να απορρίπτουν τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις και το ρατσισμό ως φαινόμενα που προάγουν αντικοινωνικές συμπεριφορές και δημιουργούν έντονα προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις.
- Να αποκτήσουν ενεργητική στάση όταν παρουσιάζονται τέτοια φαινόμενα στο κοινωνικό τους περιβάλλον.

B. Έννοιες-Κλειδιά

- Διομαδικές σχέσεις
- Νοοτροπίες
- Στερεότυπα
- Πεποιθήσεις
- Προκατάληψη
- Μορφές προκαταλήψεων
- Ρατσισμός

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Εισαγωγή

Η παρουσίαση αυτής της ενότητας μπορεί να αρχίσει με αναφορά στους παράγοντες που καθορίζουν τόσο τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων όσο και μεταξύ των ομάδων.

Ανάπτυξη

- Οι μαθητές αρχικά μπορεί να αναπτύξουν έναν προβληματισμό και να συζητήσουν χωρισμένοι σε ομάδες τα εξής: *«Ποιοι παράγοντες συνδέουν τα άτομα με μια ομάδα ή κοινωνία και ταυτόχρονα το διαφοροποιούν σε σχέση με άλλες ομάδες ή διαφορετικές κοινωνίες;»*. Μέσα από τη συζήτηση θα αναφερθεί η έννοια της νοοτροπίας ως ενός ψυχοκοινωνικού παράγοντα σταθερής εξάρτησης του ατόμου από την ομάδα ή την κοινωνία που ανήκει, καθώς και οι έννοιες των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, μέσα από τα οποία εκδηλώνεται η συμπεριφορά των ατόμων. Σημαντικό σημείο είναι ότι αυτά τα φαινόμενα έχουν έναν ομαδικό χαρακτήρα και εσωτερικεύονται μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης στα άτομα. Επίσης τονίζεται ότι το να ανήκεις σε μια ομάδα, σε έναν πολιτισμό σημαίνει ότι βιώνεις και υιοθετείς τη νοοτροπία του η οποία αποτελεί σταθερό πλαίσιο αναφοράς των ατόμων, αφού προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά τους ακόμη και όταν τα άτομα βρίσκονται εκτός της ομάδας.
- Η μεταβολή ή η αλλαγή των νοοτροπιών μπορεί να συνδεθεί με τις αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία σε σχέση με τις παλαιότερες κοινωνίες και οι αλλαγές αυτές να συνδεθούν με τις αλλαγές που συντελέστηκαν σε κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο στην ευρύτερη κοινωνία.
- Στη διδασκαλία των στερεοτύπων οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν στερεοτυπικές αντιλήψεις που συναντούν στην καθημερινή τους ζωή (ως προς το φύλο, την ηλικία, το ντύσιμο, τα ενδιαφέροντα κ.ά), ακολουθεί συζήτηση και προσδιορίζεται η έννοια του στερεότυπου καθώς και των χαρακτηριστικών του. Απαραίτητη η σύνδεση στερεότυπου –προκατάληψης, καλούνται οι μαθητές να σκεφτούν πώς ορισμένα αρνητικά στερεότυπα οδηγούν σε προκαταλήψεις.
- Ορίζεται η προκατάληψη ως μια αρνητική στερεοτυπική στάση απέναντι σε άλλα άτομα ή ομάδες και οι μαθητές αναφέρουν περιπτώσεις από την επικαιρότητα και την Ιστορία που αφορούν διώξεις ατόμων ή ομάδων εξαιτίας της «διαφορετικότητάς» τους. Αξιοποιείται υλικό με σχετικά θέματα από το διαδίκτυο. Ακολουθεί συζήτηση για τις αρνητικές συνέπειες των φαινομένων αυτών, τόσο των στερεοτύπων όσο και των προκαταλήψεων, για την ειρηνική συνύπαρξη ατόμων και ομάδων, αφού τροφοδοτούν εντάσεις και οδηγούν σε συγκρούσεις.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

1. Δίνεται στους μαθητές το ακόλουθο κείμενο από τις αρχές της UNESCO που αφορά τις φυλετικές προκαταλήψεις: *«Οι φυλετικές προκαταλήψεις συνδέονται ιστορικά με τις ανισότητες της εξουσίας ενισχύονται από τις κοινωνικές και οικονομικές διαφορές ανάμεσα στα άτομα και τις ανθρώπινες ανάγκες και επιχειρούν ακόμα και σήμερα να δικαιολογήσουν τις ανισότητες αυτές, είναι απόλυτα αδικαιολόγητες»*.
2. Να συζητήσετε σε ομάδες το παραπάνω κείμενο και να αναλυθούν οι μορφές των προκαταλήψεων στις σύγχρονες κοινωνίες μέσα από παραδείγματα.
3. Συνθετική ομαδική εργασία με θέμα :**«Το δικαίωμα στη Διαφορετικότητα»**. Η εργασία μπορεί να οδηγεί στη δημιουργία αφίσας, κολλάζ με φωτογραφίες, σκίτσα, μιας παρουσίασης (power point)ή να έχει τη μορφή κειμένου με τις απόψεις των μαθητών.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό -Βιβλιογραφία

1. Κωνσταντοπούλου Χ., (1999) «Εμείς» και Οι «Άλλοι», Αθήνα, Δάρδανος.
2. Ναυρίδης, Κ., Χρηστάκης Ν., (1997) Ταυτότητες. Ψυχοκοινωνική συγκρότηση, Αθήνα, Καστανιώτης.

3. Τσιάκαλος Γ., (2000) Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
4. Πολυθεματικό βιβλίο Ευέλικτης Ζώνης – Πολυθεματικότητας του Π.Ι (βιβλίο καθηγητή) 2003.
5. Κείμενο της Δραγώνα, Θ. «Στερεότυπα και Προκαταλήψεις», σ.18-25, στην ιστοσελίδα www.kleidiakaiaantikleidia.net.
6. Παπαστάμος Σ. (επιμ.),(1990) Διομαδικές Σχέσεις, Αθήνα, Οδυσσέας.
7. Δραγώνα,Θ., Σκούρτου, Ε. ,Φραγκουδάκη, Α., (2001) Κοινωνικές Ταυτότητες/ Ετερότητες, Κοινωνικές Ανισότητες, Διγλωσσία και Σχολείο, Πάτρα, ΕΑΠ.

6^η Διδακτική ενότητα

Πολιτικές ομάδες (Διδακτικές ώρες:02)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αντιλαμβάνονται τη σημασία της πολιτικής συμμετοχής δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να συμμετέχουν στα κοινά και να αναπτύξουν ενεργή δράση.
- Να προσδιορίζουν και να περιγράφουν το ρόλο των πολιτικών ομάδων στις σύγχρονες δημοκρατίες.
- Να διατυπώνουν την έννοια του πολιτικού κόμματος και να αξιολογούν τον τρόπο λειτουργίας και το ρόλο του.
- Να μπορούν να ορίσουν την έννοια των ομάδων πίεσης και ομάδων συμφερόντων.
- Να δίνουν παραδείγματα από την επικαιρότητα για την δράση των ομάδων πίεσης /συμφερόντων και να έχουν κριτική στάση από τις αρνητικές πλευρές της λειτουργίας τους στην ελληνική κοινωνία.
- Να διακρίνουν την έννοια του συνδικαλισμού και να αντιλαμβάνονται τη σημασία του για την προώθηση των συμφερόντων και δικαιωμάτων των εργαζόμενων.

B. Έννοιες-Κλειδιά

- Πολιτική συμμετοχή
- Πολιτικές ομάδες
- Πολιτικά κόμματα
- Ομάδες πίεσης/ Ομάδες Συμφερόντων
- Συνδικαλισμός

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Εισαγωγή

Μέσα από συζήτηση οι μαθητές καλούνται να προσδιορίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά των πολιτικών κομμάτων και τη σημασία τους για το δημοκρατικό πολίτευμα.

Ανάπτυξη

- Γίνεται αναφορά στο άρθρο 29 του Συντάγματος, όπου ορίζεται ότι: « Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Πολίτες που δεν μπορούν να εκλεγούν μπορούν να συμμετέχουν στα τμήματα των νέων των κομμάτων». Το απόσπασμα δίνεται ως εισαγωγική αφορμή για τη διδασκαλία των κομμάτων. Σημαντικό σημείο είναι η ανάλυση της σημασίας του πολυκομματισμού και της πολυφωνίας ως βασικά συστατικά της δημοκρατίας. Επίσης μπορεί να

γίνει ιδιαίτερη αναφορά στη συμμετοχή των νέων στις νεολαίες των κομμάτων ως σημαντικού παράγοντα πολιτικής κοινωνικοποίησης.

- Μέσα από βίντεο μιας πανεργατικής συγκέντρωσης της ΓΣΕΕ, οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν ομάδες που ασκούν πίεση στην πολιτική εξουσία και αποτελούν νέες ομάδες πολιτικής δράσης στις σύγχρονες κοινωνίες. Από τις απαντήσεις των μαθητών προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά των ομάδων πίεσης/συμφερόντων και παρουσιάζονται στην τάξη.
- Μέσα από ιστορική αναφορά για την Πρωτομαγιά του 1886 και τη σύνδεσή της με την καθιέρωση της Πρωτομαγιάς ως παγκόσμιας ημέρας των εργατών, γίνεται συζήτηση στην τάξη για τη σημασία του συνδικαλισμού στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Σημαντικό σημείο διδασκαλίας αποτελεί η αναφορά στην συνταγματική κατοχύρωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας των πολιτών (άρθρο 23Σ.).

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Να οργανώσουν οι μαθητές ένα σχέδιο εργασίας με θέμα: «Η Βουλή των Εφήβων». Μπορούν να ασχοληθούν με τα ακόλουθα : α) να δοθεί η σημασία του θεσμού για τους μαθητές Λυκείου β) να καταγραφούν από συνεδριάσεις της βουλής των εφήβων, ενδιαφέρουσες απόψεις για διάφορα επίκαιρα θέματα (παιδεία, ρατσισμός, βία ,πολιτική διαφθορά κ.ά) γ) να δημιουργήσουν δικά τους κείμενα με θέματα που τους ενδιαφέρουν και σε συνεργασία με τους συμμαθητές τους που έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα να τα συζητήσουν και να τα καταγράψουν.
- Μέσα από το Διαδίκτυο να γίνει μια έρευνα για τα ελληνικά πολιτικά κόμματα όπου βασικά σημεία θα πρέπει να είναι: α) η βασική ιδεολογική τους κατεύθυνση (κοσμοθεωρία) β) το πρόγραμμά τους σε βασικά θέματα γ) ο τρόπος οργάνωσης τους δ) η ιστορική τους πορεία ε) η κοινοβουλευτική τους δύναμη κ.ά.
- *«Στο πεδίο της Δημοκρατίας. Η δράση ενός πυκνού δικτύου ομάδων μπορεί να είναι, πράγματι, φραγμός στην αυθαιρεσία της εξουσίας και όργανο διάτρησης του πέπλου αδιαφάνειας που υπάρχει ακόμη και στις προηγμένες δημοκρατίες. Μπορεί εξίσου καλά να είναι συνταγή διαφθοράς και διευθετήσεων πίσω από κλειστές πόρτες»* (Χ. Ιορδάνογλου, 2014:106).
Με βάση το παραπάνω κείμενο οι μαθητές να ανταλλάξουν απόψεις για το ρόλο των ομάδων πίεσης στις σύγχρονες Δημοκρατίες και να υποστηρίξουν τις αντιθετικές απόψεις τους.

Πρόσθετο Διδακτικό υλικό

1. Ιορδάνογλου, Ι., (2014) Κράτος και Ομάδες συμφερόντων, Αθήνα, Πόλις.
2. Αλιβιζάτος, Ν., (1986) Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση(1922-1974), Αθήνα, Θεμέλιο.
3. Μαυρογορδάτος, Γ., (2011) Ομάδες Πίεσης και Δημοκρατία, Αθήνα, Πατάκης.
4. Λάβδας, Κ. Α., (2004) Συμφέροντα και Πολιτική: οργάνωση συμφερόντων και πρότυπα διακυβέρνησης, Αθήνα, Παπαζήσης.

7^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Σύγχρονες μορφές κοινωνικής κινητικότητας (Διδακτικές ώρες:03)

Α. Ειδικό διδακτικό στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να εξηγούν τους λόγους για τους οποίους τόσο παλαιότερα όσο και στις μέρες μας οι άνθρωποι αναγκάζονται να μετακινούνται σε άλλες χώρες.
- Να αναγνωρίζουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα των σύγχρονων κοινωνιών.
- Να αντιλαμβάνονται τις διαφορές μεταξύ του μετανάστη και του πρόσφυγα.
- Να αναγνωρίζουν τη διαχρονικότητα και την επικαιρότητα των φαινομένων της μετανάστευσης και της προσφυγιάς.

- Να αποκτήσουν θετική στάση και να ευαισθητοποιούνται απέναντι στην ισότιμη μεταχείριση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.
- Να αντιλαμβάνονται τα προβλήματα που δημιουργεί ο κοινωνικός αποκλεισμός στα άτομα ή στις ομάδες που τον υφίστανται, αλλά και στην προσπάθεια οικοδόμησης μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

Β. Έννοιες- Κλειδιά

- Κοινωνική κινητικότητα
- Μετανάστευση
- Παλιννόστηση
- Οικονομικοί μετανάστες
- Πρόσφυγες
- Πολιτικό άσυλο
- Μειονότητες
- Κοινωνικός αποκλεισμός
- Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Εισαγωγή

Αναφορά σε προσωπικές εμπειρίες περιπτώσεων μετανάστευσης από το ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον τόσο παλαιότερα όσο και σήμερα και εισαγωγική συζήτηση για τους λόγους που ωθούν τους ανθρώπους σε αυτή τη μορφή της μετακίνησης.

Ανάπτυξη

- Για αφόρμηση της ενότητας μπορεί να προβληθεί η ταινία «Μετανάστης» του Τσάρλι Τσάπλιν (διάρκειας 15λεπτών) και να γίνει συζήτηση για τη διαχρονικότητα του φαινομένου της μετανάστευσης, με ιδιαίτερη αναφορά σε περιπτώσεις ελληνικών μεταναστευτικών ρευμάτων μέσα από ιστορική αναδρομή.
- Να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στο γεγονός ότι η μετανάστευση αποτελεί έναν από τους παράγοντες που προσδιορίζουν τις σημερινές κοινωνίες του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα ως **Πολυπολιτισμικές Κοινωνίες**.
- Μέσα από άρθρα από τον ημερήσιο Τύπο, διαφοροποιείται ο οικονομικός μετανάστης από τον πρόσφυγα, τονίζοντας τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της φυγής που υφίστανται οι πολιτικοί πρόσφυγες.
- Μέσα από τις γνώσεις των μαθητών στην Ιστορία γίνεται αναφορά για τους έλληνες πρόσφυγες, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και αναλύονται τα αίτια καθώς και οι συνέπειες της προσφυγιάς. Καλούνται οι μαθητές να αναφέρουν σύγχρονες περιπτώσεις προσφύγων (Συρία, Αφγανιστάν, Παλαιστίνη, Κουρδιστάν κ.ά.) και αναλύεται το νομικό καθεστώς προστασίας των προσφύγων.
- Η προηγούμενη ανάλυση για το ζήτημα των μεταναστών και τους προσφύγων φέρνει στην επιφάνεια το φαινόμενο του Κοινωνικού Αποκλεισμού για όλες αυτές καθώς και άλλες ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας. Μπορεί για αυτό το θέμα να προσκληθεί εκπρόσωπος του Δήμου ή μιας ΜΚΟ και να συζητήσει με τους μαθητές για το ποιες ομάδες κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό στις μέρες μας (οικονομική κρίση) καθώς και τις συνέπειες για τα άτομα που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

1. Καταγραφή άρθρων από τον Τύπο και το διαδίκτυο για την ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία καθώς και τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν(εργασία, εκπαίδευση, υγεία, κατοικία, ασφάλεια κ.ά.).Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες, όπου θα αναλάβουν να επεξεργαστούν διάφορα είδη προβλημάτων των αλλοδαπών που ζουν στη χώρα μας και να παρουσιάσουν τις εργασίες τους στην τάξη.
2. Οργάνωση ενός σχεδίου εργασίας με θέμα: «Ίσες ευκαιρίες στην Εκπαίδευση».
3. Διεξαγωγή μιας μικρής έρευνας στην οποία θα γίνει: α) Χαρτογράφηση της παραβίασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στον κόσμο β)αναζήτηση των αιτιών που οδηγούν στην παραβίαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε διάφορες χώρες γ) διερεύνηση των συνεπειών του φαινομένου δ) ανάλυση των Διεθνών Συμβάσεων (Οικουμενική Διακήρυξη του ΟΗΕ, 1948) για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και σύνδεση με το Ελληνικό Σύνταγμα.
4. Χωρισμός σε ομάδες και συγκέντρωση υλικού για τη ζωή και το έργο σημαντικών προσώπων ή προσώπων από το οικογενειακό τους περιβάλλον που υπήρξαν πρόσφυγες και διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν στην προσφυγιά.
5. Οργάνωση μιας μικρής έρευνας με την οποία θα γίνει: α) καταγραφή των οργανισμών που ασχολούνται με τους Πρόσφυγες και θα επισημανθεί ποιο είναι το έργο τους, β) αναζήτηση περιοχών στις οποίες υπάρχει έντονο το προσφυγικό πρόβλημα, γ) διερεύνηση των αιτιών του φαινομένου καθώς και του τρόπου αντιμετώπισης από τις χώρες υποδοχής των προσφύγων, δ)καταγραφή περιστατικών από τον Τύπο και το Διαδίκτυο εισόδου προσφύγων στη χώρα μας.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- Ενημερωτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
- Τσιάκαλος,Γ.,(2000) Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Courier της Unesco (περιοδικό). Ύμνος στην ανεκτικότητα (Αφιέρωμα) τ.8.
- Courier της Unesco (περιοδικό). Οι απαρχές του ρατσισμού (Αφιέρωμα) τ.5.
- Compass:Εγχειρίδιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.
- Εκπαιδευτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, με δραστηριότητες βιωματικής μάθησης στα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων , www.unher.gr.
- Υλικό με τη μορφή σχεδίου μαθήματος :1. Τι σημαίνει Πρόσφυγας 2.Πακετάρω και Φεύγω της Διεθνούς Αμνηστίας, www.amnesty.org.gr.
- Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, www.hrw.org.
- Σκλάβου, Κ, (επιμ.),(2004)Οδηγός Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.
- Εκπαιδευτικό υλικό από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση www.theatro.edu.gr.
- Μάρκου, Γ., Παρθένης, Χρ.,(επιμ.),(2011) Διαπολιτισμική εκπαίδευση- θεωρία και Πράξη , Αθήνα, ΕΚΠΑ, (σ.72-101).
- Υλικό από IRED (Institute Rights Equality & Diversity), σχέδιο δράσης -πρότυπος οδηγός για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ανάδειξης της διαφορετικότητας και της καταπολέμησης της βίας στα σχολεία ,www.i-red.edu.

1. Bottomore, T. B., (1974) Κοινωνιολογία, Αθήνα, Gutenberg.
2. Ζέγκερ, Ι., (1977) Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, μτφρ. Τ. Μαστοράκη, Αθήνα, Μπουκουμάνης.
3. Λάβδας, Κ. Α., (2004) Συμφέροντα και Πολιτική: οργάνωση συμφερόντων και πρότυπα διακυβέρνησης, Αθήνα, Παπαζήσης.
4. Δραγώνα, Θ., Σκούρτου, Ε., Φραγκουδάκη, Α., (2001) Κοινωνικές Ταυτότητες / Ετερότητες, Κοινωνικές Ανισότητες, Διγλωσσία και Σχολείο, Πάτρα, ΕΑΠ.
5. Υλικό του Κέντρου Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕΜΕΤΕ)της ΟΛΜΕ:-«Σχολείο χωρίς σύνορα»-

«Μ.Μ.Ε και ρατσισμός».

6. Τσιάκαλος, Γ., (2000) Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
7. Παπαστάμος Σ. (επιμ.), (1990) *Διομαδικές Σχέσεις*, Αθήνα, Οδυσσέας.
8. Μαυρογορδάτος, Γ., (2011) *Ομάδες Πίεσης και Δημοκρατία*, Αθήνα, Πατάκης.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ2ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Θέμα προς διδασκαλία: Πρόσφυγες και κοινωνικός αποκλεισμός

Από την 2.7 ενότητα με θέμα: Σύγχρονες μορφές κοινωνικής κινητικότητας.

Σκοπός

Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στους πρόσφυγες και να αναγνωρίζουν ότι οι πρόσφυγες αναγκάστηκαν να φύγουν από τη χώρα τους γιατί κινδύνευε η ζωή τους.

Διάρκεια

1 διδακτική ώρα

Διαθεματικότητα

Ιστορία, Πολιτική Παιδεία, Κοινωνιολογία, Νεοελληνική Γλώσσα.

Μεθοδολογία

Θα χρησιμοποιηθεί συνδυασμός μεθόδων και τεχνικών, όπως ο διάλογος, η διερευνητική μάθηση, και η διδασκαλία μέσω της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης της νέας γνώσης.

Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να ερευνούν τα αίτια που οδηγούν ορισμένους ανθρώπους ή ομάδες στην προσφυγιά.
- Να ενημερώνονται για την κατάσταση των προσφύγων που ζουν στη χώρα μας.
- Να διακρίνουν τον πρόσφυγα από τον μετανάστη και να αντιληφθούν τους λόγους που τους οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό.
- Να μάθουν να σέβονται τη διαφορετικότητα και να καταδικάζουν κάθε ρατσιστική συμπεριφορά.

Υλικό

- Γενικό ενημερωτικό υλικό που διανέμει ο εκπαιδευτικός
- Φύλλα εργασίας
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις : www.amnesty.org.gr, www.actionaid.gr,
- www.msf.gr (Γιατροί χωρίς σύνορα), www.unhcr.gr (Ύπατη Αρμοστεία)
- www.gcr.gr (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες) www.unicef.gr
- Αίθουσα υπολογιστών

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ (10 λεπτά)

1. Γίνεται ανάκληση των προηγούμενων γνώσεων των μαθητών από την ενότητα των προκαταλήψεων και του ρατσισμού και το συνδέουμε με τους πρόσφυγες και τη δύσκολη θέση που βρίσκονται εξαιτίας τέτοιων αντιλήψεων

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ (25 λεπτά)

- Δίνεται το ακόλουθο κείμενο στους μαθητές « Το 1951 η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων επιχείρησε να περιγράψει τα χαρακτηριστικά του πρόσφυγα. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951, πρόσφυγας είναι το άτομο που βρίσκεται μακριά από τη χώρα του γιατί φοβάται δικαιολογημένα ότι, αν επιστρέψει, θα υποστεί διώξεις εξαιτίας της φυλής του ή της θρησκείας ή της εθνικότητας ή της συμμετοχής του σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή των πολιτικών του πεποιθήσεων , πρόσφυγας είναι επίσης , όποιος εξαιτίας αυτού του φόβου δε θέλει να τον προστατεύει η χώρα του».

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και τους ζητάμε να σημειώσουν τις αιτίες για τις οποίες οι άνθρωποι αναγκάζονται να μετακινούνται χωρίς τη θέλησή τους.

- Τους ζητάμε να επισκεφτούν τη σελίδα του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας και της Unicef και να ερευνήσουν τις πληροφορίες και το φωτογραφικό υλικό για τους πρόσφυγες. Τους επισημαίνουμε ότι στις σελίδες της οργάνωσης μπορούν να βρουν Δελτία Τύπου, Εκθέσεις, Φωτογραφικό υλικό, προσωπικές ιστορίες, ορισμούς για όλες τις σχετικές έννοιες (μετανάστης, εκτοπισμένος, κλπ). Στη συνέχεια τους ζητάμε να καταγράψουν τις πληροφορίες που θεωρούν πιο ενδιαφέρουσες. Όταν έχουν ολοκληρώσει την έρευνα, τους δίνουμε χρόνο να συζητήσουν με την ομάδα τους το υλικό τους.
- Δίνεται στους μαθητές σε φωτοτυπία μια σύντομη ιστορική αναδρομή για το ζήτημα της χορήγησης Πολιτικού Ασύλου, από την αρχαιότητα ως σήμερα. Στη συνέχεια ζητάμε από τους μαθητές να αναφέρουν παραδείγματα από τις δικές τους ιστορικές γνώσεις για την έννοια του ασύλου και το σεβασμό που δείχνεται σε όσους ζητούν άσυλο (από τον Όμηρο, τον Ηρόδοτο κ.ά).
- Στη συνέχεια γίνεται ιστορική αναφορά για την ελληνική προσφυγική μετακίνηση κατά την ανταλλαγή πληθυσμών του 1922 και σύνδεση μέσα από συζήτηση, με τους σημερινούς πρόσφυγες που αναγκάζονται σε ξεριζωμό.
- Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη διαφορά του μετανάστη από τον πρόσφυγα και καλούνται οι μαθητές να σκεφτούν και να καταγράψουν τρόπους ενεργής υποστήριξης στους πρόσφυγες που ζουν στη χώρα μας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΜΑΔΑ 1

- Τι σημαίνει πρόσφυγας;

.....

.....

-Ποιοι είναι οι λόγοι που οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τις χώρες τους;

.....

.....

ΟΜΑΔΑ 2

-Ποιες είναι οι σημαντικότερες διεθνείς Συμβάσεις που προστατεύουν τα δικαιώματα των προσφύγων;

.....
.....

-Από ποιες χώρες έρχονται οι περισσότεροι πρόσφυγες και γιατί;

.....
.....

ΟΜΑΔΑ 3

-Ποια η διαφορά του_πρόσφυγα από τον μετανάστη;

.....
.....

- Γιατί αυτές οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό;

.....
.....

ΟΜΑΔΑ 4

-Πώς προστατεύει ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών τα δικαιώματα των προσφύγων;

.....
.....

-Ποιες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ασχολούνται με το πρόβλημα και τα δικαιώματα των Προσφύγων; Να τις αναφέρετε και να σχολιάσετε με τι ειδικότερο πρόβλημα ασχολείται η καθεμία.

.....
.....

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Αφού έχει κατανοηθεί ο τρόπος προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων, κάθε ομάδα ή μαθητής αναλαμβάνει να παρουσιάσει μια σύντομη Έκθεση για την κατάσταση των προσφύγων στην Ευρώπη σήμερα (500 λέξεις). Ο καθένας θα εσιτάσει στα σημεία που θεωρεί σημαντικότερα. Η έκθεση μπορεί να περιλαμβάνει βασικές πληροφορίες, παραδείγματα, πηγές, συστάσεις προς τις Αρχές, άλλες προτάσεις.
2. Συγκέντρωση υλικού για τη ζωή και το έργο σημαντικών προσώπων της Ιστορίας που υπήρξαν πρόσφυγες (Μπρεχτ, Αϊνστάιν, Δαλάι Λάμα κ.ά).

Εναλλακτικό σχέδιο μαθήματος :

Σχέδιο μαθήματος για τους πρόσφυγες από τη Διεθνή Αμνηστία «Πακετάρω και τρέχω», www.amnesty.org.gr

Κλείσιμο- Ολοκλήρωση: Οι εκθέσεις, οι τυπωμένες πληροφορίες και όποιο άλλο

πληροφοριακό υλικό θεωρούν οι μαθητές σκόπιμο αναρτώνται στην ιστοσελίδα του σχολείου.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρακολουθούμε τον τρόπο που εργάζονται και συνεργάζονται οι μαθητές μας, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τις απαντήσεις που μας δίνουν στα ερευνητικά ερωτήματα, ώστε αν χρειαστεί να προχωρήσουμε στις απαραίτητες βελτιώσεις.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

A. Η Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων

Η διαδικασία για την ανάπτυξη ενός σώματος διεθνών νόμων και συμβάσεων για τους πρόσφυγες ξεκίνησε στις αρχές του 20ού αιώνα υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών (του προπομπού των Ηνωμένων Εθνών). Η διαδικασία ολοκληρώθηκε το 1951 όταν μια Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αφιερωμένη στο θέμα των προσφύγων υιοθέτησε τη Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων. Από το 1952, όπου η Δανία ήταν η πρώτη χώρα που προσυπέγραψε τη Σύμβαση, 140 έθνη έχουν υιοθετήσει τη Σύμβαση. Η Σύμβαση του 1951 (με το επακόλουθό της Πρωτόκολλο 1967, όπου απαλείφθηκαν οι γεωγραφικοί και εποχιακοί περιορισμοί της Σύμβασης) είναι το σημαντικότερο νομικό κείμενο για την εφαρμογή αρχών στη μεταχείριση προσφύγων. Καθώς εμπνέεται από τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες του 1933 και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948, η Σύμβαση του 1951, με έναν ευρύ ορισμό της έννοιας πρόσφυγας, προβλέπει την ελευθερία άσκησης της θρησκείας και την παροχή θρησκευτικής εκπαίδευσης στα παιδιά των προσφύγων, παρέχει πρόσβαση στα δικαστήρια, στη βασική εκπαίδευση και στις κοινωνικές παροχές. Σε ό,τι αφορά την κατοικία και την εργασία, η Σύμβαση κηρύσσει ότι ο πρόσφυγας πρέπει να αντιμετωπίζεται το λιγότερο όπως όλοι οι άλλοι ξένοι της χώρας. Η Σύμβαση συνιστά ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα στη μεγάλη μάχη για την χωρίς διακρίσεις εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, και έχει αναγνωριστεί ως μια αρχή της διεθνούς διπλωματίας.

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στην ιστοσελίδα της: www.unhcr.org.gr

B. Πρόσφυγες λέγονται:

- Όσοι έχουν υποφέρει από παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους.
- Όσοι έχουν περάσει από τα σύνορα ζητώντας από άλλη χώρα ασφάλεια από τους διωγμούς.

- Όσοι αντιμετωπίζουν πιθανή θανατική ποινή, βασανιστήρια ή άλλη βία σε περίπτωση που γυρίσουν στην πατρίδα τους.
- Όσοι θα γύριζαν στην πατρίδα τους αμέσως μόλις μπορούσαν, αλλά δεν επιστρέφουν από το φόβο ότι θα χάσουν τη ζωή τους.
- Καθημερινοί άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες, παιδιά που αναγκάστηκαν να πάρουν μέτρα απελπισίας για να σώσουν τη ζωή τους.

Πηγή: Διεθνής Αμνηστία Αυστραλίας- www.amnesty.org.au

Γ. Σύνοψη αναφορά στην κατάσταση των δικαιωμάτων των προσφύγων στην Ελλάδα

Οι άνθρωποι που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας –αιτούντες άσυλο, μετανάστες, Ρομά και μέλη μειονοτήτων είναι τα πιθανότερα θύματα διακρίσεων σε όλες τις μορφές τους. Οι δυνάστες τους είναι συχνότερα εκπρόσωποι του κράτους

Στην ουσία οι άνθρωποι που δικαιούνται διεθνούς προστασίας δεν μπορούν να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα. Ενώ χιλιάδες πρόσφυγες φτάνουν στη χώρα, αυτοί που αναγνωρίζονται είναι μετρημένοι στα δάχτυλα. Κατά τη διάρκεια του 2004, αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες 11 άνθρωποι (και χορηγήθηκε ανθρωπιστική προστασία σε άλλους 22), ενώ στο τέλος του έτους εκκρεμούσαν 5.300 αιτήσεις. Η Ελλάδα έχει το μικρότερο ποσοστό αναγνώρισης προσφύγων μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 0,3%.

Για θέματα των προσφύγων στη διεύθυνση του Ελληνικού Τμήματος της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες: www.unhcr.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Υλικό του Κέντρου Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕΜΕΤΕ) της ΟΛΜΕ:-«Σχολείο χωρίς σύνορα»- «Μ.Μ.Ε και ρατσισμός».
2. Τσιάκαλος, Γ.,(2000) Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
3. Ενημερωτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
4. National Geographic, (2007) Ο μεγάλος ξεριζωμός 1922, (περιέχει αυθεντικό υλικό με φωτογραφίες, κείμενα, κινηματογραφικά ντοκουμέντα).
5. Σχολείο χωρίς σύνορα του ΚΕΜΕΤΕ της ΟΛΜΕ εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα.
6. Courier της Unesco (περιοδικό). Ύμνος στην ανεκτικότητα (Αφιέρωμα) τ.8.
7. Courier της Unesco (περιοδικό). Οι απαρχές του ρατσισμού (Αφιέρωμα) τ.5.
8. Compass, εγχειρίδιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Εκπαιδευτικό υλικό με δραστηριότητες βιωματικής μάθησης στα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες www.unher.gr.
9. Υλικό με τη μορφή σχεδίου μαθήματος :1. Τι σημαίνει Πρόσφυγας 2.Πακετάρω και Φεύγω της Διεθνούς Αμνηστίας, www.amnesty.org.gr.
10. Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, www.hrw.org.
11. Σκλάβου, Κ.,(επιμ.),(2004) Οδηγός Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Α. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Το κεφάλαιο αποτελείται από 7 διδακτικές ενότητες και η διδασκαλία του πραγματοποιείται σε 17 διδακτικές ώρες

1^η και 2^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Έννοια επικοινωνίας, δομικά στοιχεία, εμπόδια και τρόποι αποτελεσματικής επικοινωνίας

(Διδακτικές ώρες:05)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να διατυπώνουν έναν πλήρη ορισμό της επικοινωνίας.
- Να αναγνωρίζουν τα βασικά στοιχεία της επικοινωνίας (πηγή, μήνυμα, δέκτης, μέσο) και την αλληλεξάρτησή τους για μια επιτυχημένη επικοινωνία.
- Να αντιλαμβάνονται τη σημασία της επικοινωνίας σε διαπροσωπικό επίπεδο.
- Να διακρίνουν τα είδη επικοινωνίας σε λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία.
- Να διακρίνουν μια επιτυχημένη από μια αποτυχημένη επικοινωνία.
- Να εντοπίζουν τα εμπόδια που παρεμβάλλονται στην επικοινωνία.
- Να διακρίνουν και να εφαρμόζουν αποτελεσματικούς τρόπους επικοινωνίας στις καθημερινές τους επαφές.
- Να αναγνωρίζουν τη σημασία της ακρόασης ως μιας ενεργητικής διαδικασίας, προσοχής, κατανόησης, αξιολόγησης, μνήμης και ανταπόκρισης του δέκτη στο μήνυμα που λαμβάνει.

B. Έννοιες- Κλειδιά

- Επικοινωνία
- Πομπός, μήνυμα, δέκτης
- Δίαυλος-κανάλι
- Λεκτική-μη λεκτική επικοινωνία
- Εμπόδια επικοινωνίας
- Θόρυβοι- παρεμβολές
- Ασαφή μηνύματα
- Προκαταλήψεις
- Αποτελεσματική επικοινωνία
- Ευκρίνεια μηνυμάτων
- Αποτελεσματική ακρόαση

Εισαγωγή

Μέσα από καταγίγισμό ιδεών οι μαθητές καλούνται να προσδιορίσουν, *τι είναι η επικοινωνία*. Οι απόψεις καταγράφονται και γίνεται προσπάθεια ορισμού της έννοιας της επικοινωνίας και των βασικών στοιχείων της.

Ανάπτυξη

- Προβάλλεται φωτογραφικό υλικό με θέμα, τα μέσα μετάδοσης ειδήσεων και πληροφοριών σε διάφορες ιστορικές περιόδους και καλούνται οι μαθητές να αναφέρουν σημαντικά ιστορικά περιστατικά που συνδέονται με τη μετάδοση πληροφοριών (π.χ. Φειδιππίδης, ο γνωστότερος αγγελιοφόρος δρομέας που μετέφερε από το Μαραθώνα στην Αθήνα το μήνυμα της νίκης των Ελλήνων).
- Ιδιαίτερη αναφορά στη σημασία της μη λεκτικής επικοινωνίας στις καθημερινές μας σχέσεις. Μέσα από προβολή ενός βίντεο χωρίς να ακούγεται ήχος, οι μαθητές καλούνται να περιγράψουν χωρισμένοι σε ομάδες: α) τους διαλόγους που διαμείβονται β) τη συναισθηματική κατάσταση των πρωταγωνιστών.

- Παρουσίαση στην τάξη με τη μορφή ενός παιχνιδιού ανάληψης ρόλων, μιας επιτυχημένης και μιας αποτυχημένης απόπειρας επικοινωνίας και περιγραφή από τους μαθητές των λόγων που οδήγησαν στην προβληματική επικοινωνία. Βασικά εμπόδια που πρέπει να αναφερθούν είναι :
 - α) οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων που προσπαθούν να επικοινωνήσουν, β) οι παρεμβολές, οι θόρυβοι, γ) η ασυνέπεια και η ασάφεια των μηνυμάτων, δ) η προσωπική θεώρηση των πραγμάτων, ε) τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις των ατόμων.
- Μέσα από προσωπικά βιώματα οι μαθητές (χωρισμένοι σε ομάδες) καταγράφουν τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί μια επικοινωνία ως επιτυχημένη. Επίσης σημαντικό είναι να γίνει αναφορά στη σημασία της καλής ακρόασης ως παράγοντα επιτυχημένης επικοινωνίας.

Εργασίες-Δραστηριότητες

1. Να χωριστούν οι μαθητές σε ομάδες και να αναλάβουν, να καταγράψουν και να παρουσιάσουν στην τάξη, ένα θέμα από την επικαιρότητα. Μια ομάδα μαθητών ορίζονται ως παρατηρητές-αξιολογητές και αναλαμβάνουν να καταγράψουν τα θετικά σημεία καθώς και τις αδυναμίες που φαίνονται από τις παρουσιάσεις των ομάδων (σημεία αξιολόγησης: η ευκρίνεια των μηνυμάτων, η ολοκληρωμένη επιχειρηματολογία, η χρησιμοποίηση λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας κ.ά.).
2. *«Ο πολιτικός λόγος γενικότερα χειρίζεται λέξεις με γιγάντια ηθική διάσταση και τόσο μεγάλη συναισθηματική φόρτιση, ώστε το αξιολογικό τους βάρος λειτουργεί από μόνο του καταστροφικά στο νόημα. Λέξεις που δεν είναι σημασίες, αλλά αξίες, σε βαθμό που δεν έχουν πια νόημα, αλλά εξουσία και μάλιστα εξουσία που είναι αντιστρόφως ανάλογη προς το νόημα, «έθνος», «σοσιαλισμός», «λαός», «παράδοση», και άλλες πολλές. Λέξεις αξίες, λέξεις ταμπού, λέξεις που είναι παγίδες, γιατί αρκεί να προφερθούν και το μήνυμα παύει να χρειάζεται λογική συνοχή, γλωσσική επάρκεια, νοηματική αποτελεσματικότητα, παύει να χρειάζεται αιτιολόγηση και ακόμα περισσότερο αποδεικτικά τεκμήρια. Χάρη στις λέξεις –αξίες μπορεί να περιέχει το μήνυμα κραυγαλέα αντίφαση και να γίνεται δεκτό ως συλλογισμός, μπορεί να περιέχει ταυτολογία, ανακολουθία, ακόμα και παραλογισμό και αυτό να μη γίνεται αυτόματα αντιληπτό, μπορεί να μην έχει καθόλου νόημα και να γίνεται δεκτό σαν κανονική πληροφορία» (Α. Φραγκουδάκη, 1987:158).*

Βάσει του παραπάνω αποσπάσματος οι μαθητές καλούνται:

- α) να εντοπίσουν και να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου.
- β) να αναζητήσουν μέσω διαδικτύου σημαντικούς ιστορικούς πολιτικούς λόγους και να τους καταγράψουν, σκιαγραφώντας και τις ιστορικές συνθήκες κάτω από τις οποίες εκφωνήθηκαν.

Πρόσθετο Διδακτικό υλικό

1. Golleman D. (1996) Η συναισθηματική νοημοσύνη, μτφρ. Παπασταύρου Ά. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
2. Satir V. (1989) Ανθρώπινη Επικοινωνία, μτφρ. Ντούργα Α., Αθήνα, Δίοδος.
3. Verderber R. (1998) Η Τέχνη της Επικοινωνίας, μτφρ. Σαρρή Ν., Αθήνα, Έλλην.
4. Φραγκουδάκη Α. (1987) Γλώσσα και Ιδεολογία, Αθήνα, Οδυσσεάς.
5. Καϊτατζή-Γουίτλοκ Σ. (2012) Επικοινωνία: Θεωρία και πράξη, Αθήνα Λιβάνης.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ :ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θέμα προς διδασκαλία: Λεκτική και Μη λεκτική Επικοινωνία

Από την 3.1 ενότητα με θέμα: Η έννοια της επικοινωνίας και τα δομικά στοιχεία της

Σκοπός

Να γίνει αντιληπτό ότι η επικοινωνία είναι μια βασική κοινωνική δραστηριότητα ανταλλαγής μηνυμάτων που μεταδίδεται με λεκτικούς και μη λεκτικούς τρόπους σε διαπροσωπικό επίπεδο

Διάρκεια

1 διδακτική ώρα

Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να μπορούν να αναγνωρίζουν τη σημασία της επικοινωνίας, μέσω της σωστής χρήσης της γλώσσας στις καθημερινές τους σχέσεις.
- Να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν με ευκρίνεια και πληρότητα τα μηνύματά τους.
- Να εξηγούν τη σημασία των συμβόλων, νευμάτων, χειρονομιών, δηλαδή τη σημασία της “γλώσσας του σώματος” στην επικοινωνία.
- Να πληροφορηθούν για τους τρόπους επικοινωνίας των ατόμων με προβλήματα όρασης και ακοής
- Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι σε άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Να μπορούν να εκφράζονται και με μη λεκτικούς τρόπους μέσω της εξωτερίκευσης των συναισθημάτων τους.

Μέσα-Υλικά

1. Το σχολικό εγχειρίδιο
2. Έντυπο υλικό (φύλλα εργασίας που δίνονται στους μαθητές κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης)
3. Διαδίκτυο
4. Εργασίες των μαθητών
5. Διαδραστικός πίνακας

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ :

Θα χρησιμοποιηθεί συνδυασμός μεθόδων και τεχνικών, όπως ο διάλογος, η διερευνητική μάθηση, και η διδασκαλία μέσω της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης της νέας γνώσης.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. ΑΦΟΡΜΗΣΗ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ (10 λεπτά)

- 1.Γίνεται ανάκληση των προηγούμενων γνώσεων των μαθητών για τη σημασία της επικοινωνίας, ως ζωτικής σημασίας συστατικό για τις ανθρώπινες σχέσεις.
- 2, Γίνεται διέγερση της προσοχής των μαθητών μέσα από την προβολή ενός ολιγόλεπτου βίντεο συζήτησης ατόμων, χωρίς να ακούγεται ο ήχος. Ακολουθεί συζήτηση στην τάξη για τις μορφές της επικοινωνίας.

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ (30 λεπτά)

- Διευρύνουμε τον ορισμό της επικοινωνίας εντάσσοντας και τα είδη της επικοινωνίας. «Επικοινωνία είναι μια κοινωνική δραστηριότητα, ένα κοινωνικό φαινόμενο, που εμφανίζεται σε διαπροσωπικό επίπεδο και αφορά τη μετάδοση και λήψη πληροφοριών - μηνυμάτων μεταξύ των ατόμων, μέσα από ένα σύστημα συμβόλων όπως είναι η γλώσσα, τα σήματα, οι χειρονομίες κ.α.

Μέσα σε αυτά εμπεριέχεται και η έκφραση των συναισθημάτων, αντιλήψεων, κρίσεων κ.ά.» (Αθανασούλα –Ρέππα, Α., 1999: 141).

Ζητάμε από τους μαθητές βάσει του ορισμού να καταγράψουν τους τρόπους με τους οποίους επικοινωνούμε στις καθημερινές κοινωνικές σχέσεις.

- Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες (4-5 άτομα ανά ομάδα) και τους ζητάμε να περιγράψουν ένα περιστατικό της σχολικής ζωής με όποιον τρόπο νομίζουν. Σχολιάζουμε και καταγράφουμε τα βασικά στοιχεία της επικοινωνίας που χρησιμοποίησαν (γκριμάτσες, νεύματα, κίνηση σώματος, λεξιλόγιο, σαφήνεια επιχειρημάτων).
- Στη συνέχεια τονίζουμε τη σημασία της γλώσσας στην επικοινωνία και τη σωστή χρήση της καθώς και τις διαφορές μεταξύ προφορικής, γραπτής, επίσημης, ανεπίσημης γλώσσας. Στη συνέχεια ζητάμε από τους μαθητές να γράψουν μια πρόσκληση για μια εκδήλωσή τους, η οποία να απευθύνεται: α) προς τους καθηγητές β) προς τους συμμαθητές. Ακολουθεί συζήτηση για τις διαφορές στον γλωσσικό κώδικα που χρησιμοποιούν.
- Μέσα από παιχνίδι ρόλων ζητάμε από δύο μαθητές να προετοιμάσουν και να παρουσιάσουν μια μη λεκτική επικοινωνία. Στη συνέχεια ζητάμε από τους υπόλοιπους να καταγράψουν το περιστατικό και να το διηγηθούν. Μέσα από τις διαφορετικές ερμηνείες που θα προκύψουν τονίζονται οι δυσκολίες της μη λεκτικής επικοινωνίας και τα προβλήματα που δημιουργούνται από αυτήν.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^η ΟΜΑΔΑ

Δίνουμε στην πρώτη ομάδα φωτοτυπία με τοιχογραφίες Λασκώ (ιστορική αναφορά στις πρώτες προσπάθειες επικοινωνίας των ανθρώπων στην παλαιολιθική εποχή) και τους ζητάμε να δημιουργήσουν ένα δικό τους κείμενο μόνο με σύμβολα (π. χ μια πρόσκληση για μια θεατρική παράσταση).

2^η ΟΜΑΔΑ

Ζητάμε από την δεύτερη ομάδα να δημιουργήσει δύο καταλόγους που θα αναφέρονται στα βασικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της γραπτής και προφορικής επικοινωνίας.

3^η ΟΜΑΔΑ

Ζητάμε από την τρίτη ομάδα με τη μορφή παντομίμας να σκεφτούν και να παρουσιάσουν μία ιστορία χρησιμοποιώντας μόνο τη “γλώσσα του σώματος”.

4^η ΟΜΑΔΑ

Ζητάμε από την τέταρτη ομάδα να καταγράψει τους πιο συχνούς λεκτικούς κώδικες που χρησιμοποιούν οι νέοι ως μέσο επικοινωνίας στις σχέσεις τους .

ΚΛΕΙΣΙΜΟ (5 λεπτά)

Γίνεται ενίσχυση της συγκράτησης της νέας γνώσης , με ανακεφαλαίωση – επισήμανση από τον εκπαιδευτικό στα κυριότερα σημεία του μαθήματος και μοιράζεται η εργασία για το σπίτι

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Να αναφέρετε τους πιο συχνούς τρόπους επικοινωνίας των ανθρώπων και να εντοπίσετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας.
2. Να δημιουργήσετε ένα κείμενο με γραπτό τρόπο και το ίδιο κείμενο να το περιγράψετε με κόμικς ή σχέδια.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρακολουθούμε τον τρόπο που εργάζονται και συνεργάζονται οι μαθητές μας, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τις απαντήσεις που μας δίνουν στα ερευνητικά ερωτήματα, ώστε αν χρειαστεί να προχωρήσουμε στις απαραίτητες βελτιώσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ματσαγγούρας Η., (2000) Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση, Αθήνα, Γρηγόρης.
2. Κούρτη Ε., (2007) Η μη λεκτική επικοινωνία στο σχολείο, Αθήνα, ΕΚΠΑ, www.kleidiakaiantikleidia.net.
3. Φραγκουδάκη, Α., (1987) Γλώσσα και Ιδεολογία, Αθήνα, Οδυσσέας.
4. Golleman, D., (2011) Η Συναισθηματική Νοημοσύνη, μτφρ. Α. Παπασταύρου, Αθήνα, Πεδίο.
5. Verderber, F., R., (1998) Η τέχνη στην επικοινωνία, μτφρ. Ν.Σαρρής, Αθήνα, Έλλην.
6. Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α., (1998) Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων- διδασκομένων. Ειδικά το κεφάλαιο "Στοιχεία Επικοινωνίας" τόμος Β, Πάτρα, ΕΑΠ, σ.53-102.
7. Αθανασούλα, Α., Ανθοπούλου, Σ., Κατσουλάκης, Σ., Μαυρογιώργος, Γ., (1999) Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων, τ.Β', Πάτρα, ΕΑΠ, σ.138-150.
8. Γεώργας, Δ., (1995) Κοινωνική Ψυχολογία: Δυναμική της ομάδας, συμμόρφωση, συνεργασία και ανταγωνισμός, ηγετικός ρόλος, ψυχολογία του περιβάλλοντος, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
9. Μαυρόπουλος, Μ., (2004) Στοιχεία Διδακτικής Μεθοδολογίας, Αθήνα, Σαββάλας.
10. Κατσίρας Λ., (2011) Παιδαγωγικές θεωρίες, Διδακτική και Δειγματικές διδασκαλίες Νομικών- Πολιτικών Μαθημάτων. Η Διδασκαλία στην Πράξη, Αθήνα, αυτοέκδοση.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.3 : Η Δημόσια σφαίρα και οι ιστορικοί μετασχηματισμοί της (ώρες 02)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να κατανοούν την έννοια της δημόσιας σφαίρας και τη σημασία της για τον σχηματισμό της κοινής γνώμης.
- Να αντιλαμβάνονται τα ιστορικά στάδια του μετασχηματισμού της δημόσιας σφαίρας .
- Να συνδέουν τη βιομηχανική επανάσταση με την μαζική παραγωγή και διανομή των πληροφοριών.
- Να διακρίνουν ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο και να αντιλαμβάνονται ότι ο διαχωρισμός τους είναι συνυφασμένος με την αλλαγή της δομής.

2. Έννοιες – Κλειδιά:

- Δημόσια σφαίρα
- Ιδιωτικός χώρος
- Δημόσιος χώρος
- Αρχή της δημοσιότητας
- Αρχή της συζήτησης.

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η δημόσια σφαίρα εντάσσεται στην καπιταλιστική αντίληψη της κοινωνικής οργάνωσης και νοείται ως ένας δημόσιος χώρος έξω από τον έλεγχο του κράτους, όπου οι πολίτες ανταλλάσσουν απόψεις και γνώσεις.

Αναφέρεται ότι η έννοια της δημόσιας σφαίρας αναδύεται τον 18ο αιώνα μέσω της άνθισης των περιοδικών, των εφημερίδων, των καφέ καθώς μέχρι τότε ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός κυριαρχούνταν από «αναπαραστατική» κουλτούρα. Επίσης επιδιώκεται να επισημανθεί η επιρροή της μεγέθυνσης των εμπορικών μέσων ενήμερωσης στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας.

Επισημαίνεται ακόμη ότι τα ατομικά υποκείμενα στη δημόσια σφαίρα συναντώνται μέσα από το διάλογο ή δια των μέσων, ανταλλάσσοντας απόψεις. Τέλος αναδεικνύεται το θέμα της διάκρισης του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου.

4. Δραστηριότητες:

Οι μαθητές καλούνται :

- Αφού χωριστούν σε ομάδες να αναζητήσουν στο διαδίκτυο Λέσχες Ανάγνωσης που λειτουργούν ανά την Ελλάδα και αφού μελετήσουν τους σκοπούς και τον τρόπο λειτουργίας τους στη συνέχεια να παρουσιάσουν στην ολομέλεια τα στοιχεία που έχουν συλλέξει και να συζητήσουν αν οι Λέσχες Ανάγνωσης μπορούν να θεωρηθούν ότι ενισχύουν την κουλτούρα της δημόσιας σφαίρας .

- Να διεξάγουν αγώνα επιχειρηματολογίας όπου η μια ομάδα θα υπερασπίζεται την άποψη ότι το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, όταν κάποιος είναι διάσημος ή/και κατέχει δημόσια θέση αυτοαναίρεται, ενώ η άλλη θα εκφράζει τη διαφωνία της επισημαίνοντας ότι η ιδιωτικότητα είναι απαραίτητο αγαθό για όλους τους ανθρώπους.

- Να ερευνήσουν τις αλλαγές που έγιναν στην επικοινωνία κατά τη βιομηχανική επανάσταση.

- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες για να συζητήσουν την άποψη που εκφράζει ο Χάμπερμας ότι η δημοκρατική δημόσια ζωή επιτυγχάνεται μόνο εκεί όπου οι θεσμοί καθιστούν τους πολίτες ικανούς να συζητούν για ζητήματα σημαντικά στον δημόσιο βίο. (στο Χάμπερμας ' Η θεωρία της Επικοινωνιακής Δράσης' , 1984). Στη συνέχεια μεταφέρουν τους προβληματισμούς τους στην ολομέλεια του τμήματος.

5. Ε. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C109/67/540,1957/>
- <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cnode=165&cpage=NODE>
- <https://www.youtube.com/watch?v=jBI6ALNh18Q> (συνέντευξη του Χάμπερμας για την επικοινωνία και το έργο του)

1. Άρεντ Χ. (1986) Η ανθρώπινη κατάσταση, μτφρ. Ροζάνης, Σ & Λυκιαρδόπουλος, Γρ. Αθήνα, Γνώση, κεφάλαιο 2ο
2. Δεμερτζής Ν. (2002) Πολιτική Επικοινωνία, Διακινδύνευση, Δημοσιότητα και Διαδίκτυο, Αθήνα, Παπαζήσης, σελ. 80-92.
3. Κάπλαντζης Ν. (2012) Φωτογραφία και Πολιτική: Ενδεικτικά πορτραίτα πολιτικών, Αθήνα, Νήσος, σελ. 162-179.
4. Habermas J. (1984) The Theory of Communication Action, Cambridge, Polity Press.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.4: Η έννοια της κοινής γνώμης και οι επικοινωνιακές τεχνικές .(ώρες 02)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας :

- Να ορίζουν την κοινή γνώμη και να γνωρίζουν πώς σχηματίζεται.
- Να συσχετίζουν την κοινή γνώμη με το επικοινωνιακό μάρκετινγκ, τη δημοσκόπηση και την πολιτική διαφήμιση.
- Να διακρίνουν την προπαγάνδα από τη γνώση και την πληροφορία.
- Να περιγράφουν το ρόλο που έχουν αναλάβει οι επαγγελματίες σύμβουλοι επικοινωνίας των πολιτικών κομμάτων.

2. Έννοιες- Κλειδιά:

- Κοινή γνώμη
- Πολιτική προπαγάνδα
- Πολιτικό μάρκετινγκ
- Πολιτική διαφήμιση

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η κοινή γνώμη σχηματίζεται εντός της δημόσιας σφαίρας όπου οι ενεργοί πολίτες εκφράζουν τις απόψεις τους, συνδιαλέγονται για θέματα γενικού ενδιαφέροντος και έτσι δημιουργούν αυτό που ονομάζεται «κοινή γνώμη».

Τονίζεται ότι η κοινή γνώμη είναι μια έννοια με ειδικό βάρος στις θεωρήσεις των πολιτικών επιστημόνων και των μελετητών του επικοινωνιακού μάρκετινγκ.

Γίνεται αντιληπτό ότι μια επικοινωνιακή στρατηγική δε θεραπεύει τα αίτια των προβλημάτων αλλά ανασκευάζει και μετασκευάζει μια αρνητική εικόνα σε μια θετικότερη, δηλαδή αποτελεί με άλλα λόγια, μια συνεχή διαδικασία κατασκευής ενός συμβολικού χώρου, αλλά ταυτόχρονα και της κατανόησής του.

Γίνεται κατανοητό ότι η προπαγάνδα δεν ασκείται μόνο με τον λόγο, αλλά και με άλλα συμβολικά μέσα όπως μνημεία, αγάλματα, τελετές, στρατιωτικές επιδείξεις κλπ.

Τέλος επισημαίνεται ότι το πολιτικό μάρκετινγκ δε βοηθάει μόνο τα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς να μεγιστοποιήσουν την ψήφο τους αλλά ότι έχει επεκταθεί στη διαμόρφωση και την υλοποίηση καμπάνιας από διάφορους φορείς, όπως κυβερνήσεις, πολιτικοί διαμεσολαβητές, οργανώσεις συμφερόντων, μη κυβερνητικοί οργανισμοί κλπ.

4. Δραστηριότητες:

Οι μαθητές καλούνται :

- Να δημιουργήσουν μια πολιτική διαφήμιση η οποία θα έχει σκοπό την προβολή των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών οφελών από την αυτοπαραγωγή και αποθήκευση της ηλιακής ενέργειας.
- Να αναλάβουν εργασία με θέμα την μορφή που λαμβάνει η προπαγάνδα την εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

•Οι μαθητές αφού παρατηρήσουν και σχολιάσουν ανά ομάδες τις φωτογραφίες που τους δίνονται να γράψουν ένα κείμενο για το συμβολισμό που υποκρύπτει η ενδυμασία αυτών των ηγετικών γυναικείων μορφών της ιστορίας και για τα μηνύματα που θεωρούν ότι μεταδίδονται μέσα από τις συγκεκριμένες ενδυματολογικές επιλογές. Οι φωτογραφίες με τη σειρά είναι οι εξής :

1. Χατσεψούτ, η γυναίκα ηγέτης με το ανδρικό ντύσιμο

<http://www.queen.gr/media/k2/galleries/95149/1.jpg>

2. Katherine Langley, βουλευτής από το Κεντάκυ των ΗΠΑ της δεκαετίας του 1920.

<http://www.queen.gr/media/k2/galleries/95149/3.jpg>

3. Ίντιρα Γκάντι, Ινδή Πρωθυπουργός τα έτη 1966-1977 & 1980-1984

<http://www.queen.gr/media/k2/galleries/95149/7.jpg>

4. Μάργκαρετ Θάτσερ, Πρωθυπουργός της Αγγλίας τα έτη 1979-1990.

<http://www.queen.gr/media/k2/galleries/95149/4.jpg>

•Αφού διαβάσουν το παρακάτω απόσπασμα να συζητήσουν αν η αυξανόμενη χρήση επαγγελματιών συμβούλων διαχείρισης εικόνας συντελεί στην αύξηση 'συμβολικού κεφαλαίου'. Το απόσπασμα έχει ως εξής:

«Εξειδικευμένοι επαγγελματίες, όπως οι δημοσκόποι και οι σύμβουλοι επικοινωνίας, αποτελούν όλο και περισσότερο μέρος της εθνικής ομάδας πολιτικού σχεδιασμού της προεκλογικής εκστρατείας των κομμάτων. Οι προεκλογικές εκστρατείες είναι περισσότερο διαμεσολαβημένες σε σύγκριση με το παρελθόν, αφού οι ψηφοφόροι μαθαίνουν για τα τεκταινόμενα της προεκλογικής καμπάνιας πιο πολύ από τα μέσα ενημέρωσης παρά από άλλες δραστηριότητες οι οποίες μπορεί να ήταν σημαντικές στο παρελθόν, όπως η προσέλευση οπαδών και φίλων ενός κόμματος σε ανοιχτές συγκεντρώσεις και συνεδριάσεις, καθώς και η διαπροσωπική επαφή και επικοινωνία». (από το συνέδριο του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων με θέμα «Όψεις της επικοινωνίας στον 21ο αιώνα», 2009).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- http://kt-pofpp.blogspot.gr/2006/05/blog-post_7855.html για την προπαγάνδα και τον κινηματογράφο.
- <https://www.youtube.com/watch?v=JMs1imSgwcY> Πείραμα συμμόρφωσης.

Παρούσης, Μ (2006) Διαβουλευτική Δημοκρατία και Επικοινωνιακή Ηθική, Αθήνα, Ίνδικτος, σελ. 140-150.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.5: Η δημοσκόπηση (ώρες 02)

1. Διδακτικοί Στόχοι:

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να κατανοούν τι είναι η δημοσκόπηση και να διακρίνουν τη διαβουλευτική δημοσκόπηση από τις δημοσκοπήσεις των εκλογών.
- Να διακρίνουν τον όρο γνώμη των δημοσκοπήσεων από τον όρο κοινή γνώμη.
- Να ορίζουν το ακροατήριο και να εξηγούν τους τρόπους με τους οποίους τα ΜΜΕ σχεδιάζουν τα ακροατήρια τους.

2. Έννοιες- Κλειδιά:

- Δημοσκόπηση
- Διαβουλευτική δημοσκόπηση
- Ακροατήριο
- Εκλογική διαδικασία

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η εκλογική διαδικασία στις φιλελεύθερες δημοκρατίες είναι σχεδόν αδιανόητη χωρίς τη διενέργεια δημοσκοπήσεων και ότι αυτές καταγράφουν στάσεις και απόψεις της κοινωνίας μόνο τη χρονική στιγμή που πραγματοποιούνται.

Γίνεται κατανοητό ότι στη διαβουλευτική δημοσκόπηση οι ερωτώμενοι πριν να καταλήξουν να διατυπώσουν τις γνώμες και τις προτιμήσεις τους απευθύνουν αρχικά ερωτήσεις προς τους υποψηφίους πολιτικούς και έπειτα ακολουθεί συζήτηση μεταξύ τους.

Γίνεται σαφές πως για να διεξαχθεί διαβούλευση, ένα δίκτυο από μηνύματα πρέπει να κυκλοφορήσει στη κοινωνία αναδεικνύοντας θέματα, παρέχοντας ενημέρωση και καταγραφή απόψεων καθώς και ερμηνείες.

Τέλος επισημαίνεται ότι τα ΜΜΕ στην επιδίωξη τους να επηρεάσουν, να χειραγωγήσουν και να αλλάξουν τις πεποιθήσεις και αντιλήψεις του κοινού τους προσπαθούν να το σχεδιάσουν και τείνουν να κατασκευάζουν τα ακροατήρια ως καταναλωτές και ως εμπορεύματα.

4. Δραστηριότητες:

Οι μαθητές καλούνται :

- Να αναλάβουν εργασία για το Ευρωβαρόμετρο χωριζόμενοι σε ομάδες, αφού οι εργασίες ολοκληρωθούν παρουσιάζονται στην Ολομέλεια γίνονται διευκρινιστικές ερωτήσεις και ακολουθεί συζήτηση.

- Να μελετήσουν τη συνέντευξη του Τζέιμς Φίσκιν (James Fishkin) που ακολουθεί <http://www.republic.gr/?p=63#more-63> και στη συνέχεια να απαντήσουν στα ακόλουθα ερωτήματα:

-Τι προσφέρει η διαβουλευτική δημοσκόπηση;

-Ποιες είναι οι αξίες που υπηρετεί;

-Ποιος είναι ο στόχος της συμμετοχικής δημοκρατικής θεωρίας;

-Πώς εφαρμόστηκε η διαβουλευτική δημοσκόπηση στην Κίνα;

-Ποια είναι η κριτική που ασκήθηκε στη διαβουλευτική δημοσκόπηση;

•Να δημιουργήσουν στο youtube μια κοινότητα ακροατών, αξιοποιώντας τις γνώσεις τους από το μάθημα της Πληροφορικής και των Αγγλικών, οι σχετικές οδηγίες που δίνονται στους συνδέσμους που ακολουθούν είναι στα Αγγλικά:

<https://www.youtube.com/yt/playbook/build-your-community.html>

<https://blog.slideshare.net/2013/08/19/how-to-build-credibility-with-your-audience/>

Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να λάβει τη μορφή ενός project.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- <http://cdd.stanford.edu/>
- <http://www.worldhobbitproject.org/el/home/> Παγκόσμια έρευνα ακροατηρίου στα ελληνικά για τις ταινίες Χόμπι από τη British Academy for humanities and social studies.

Γκάρναμ, Ν. (2003) Χειραφέτηση και Νεωτερικότητα , μτφρ. Μεταξά, Κ, Αθήνα, Καστανιώτης, σελ.174-214.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.6 :Τα ΜΜΕ στον 21ο αιώνα (02 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι :

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να κατανοούν τα ΜΜΕ αποτελούν μία μορφή επικοινωνίας κατά την οποία μεγάλος αριθμός ανθρώπων εκτίθεται σε ένα πανομοιότυπο μήνυμα.
- Να συνειδητοποιούν ότι τα ΜΜΕ ενεργούν ως επιχειρήσεις καθώς και τις συνέπειες που αυτό έχει για τη δημοκρατία.
- Να διακρίνουν το κάθε μέσο με κριτήριο την γνώση που απαιτεί και τους επικοινωνιακούς στόχους που εξυπηρετεί.
- Να κατανοούν την επίδραση που έχει η ανάπτυξη του διαδικτύου και των νέων μέσων συγκριτικά με τα παραδοσιακά μέσα στο ενημερωτικό περιβάλλον.
- Να συνειδητοποιούν ότι οι σύγχρονες κοινωνίες διαμεσολαβούνται από τα Μέσα Επικοινωνίας.

2. Έννοιες- Κλειδιά:

- Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- Διαμεσολαβημένη κοινωνία
- Παραδοσιακά Μέσα ενημέρωσης

- Νέα Μέσα ενημέρωσης

3. Ανάπτυξη:

Επισημαίνεται ότι στην εποχή της Πληροφορίας, έχει αναδυθεί μια τεχνολογική λογική, στο πλαίσιο της οποίας εικόνες, ήχοι και θεάματα συμβάλλουν στην παραγωγή του ιστού της καθημερινής ζωής, στη διαχείριση των πολιτικών απόψεων και της κοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς και στην παροχή υλικού μέσα από το οποίο οι άνθρωποι συγκροτούν τις ταυτότητές τους.

Γίνεται κατανοητό πως η παραδοσιακή αντίληψη των μέσων επικοινωνίας μονόδρομης ή ευθύγραμμης επικοινωνίας σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό αμφισβητείται από τις νέες σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στα νέα μέσα και τους χρήστες τους.

Μολονότι τα παραδοσιακά μέσα ακόμη παραμένουν ισχυρά, καταγράφεται ήδη ένας αυξανόμενος αριθμός αμφίδρομων υπηρεσιών. Η εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας είναι μέρος του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας και της αναπροσαρμογής της δημόσιας σφαίρας.

Επισημαίνεται επίσης πως η εμπορευματοποίηση των ΜΜΕ μέσα από τα οποία οι πληροφορίες αναπαράγονται και 'ρέουν' στα δίκτυα επικοινωνίας οδηγούν στην εμπορευματοποίηση των πληροφοριών.

Τέλος, γίνεται σαφές ότι το διαδίκτυο αποτελεί ένα νέο μοντέλο όσον αφορά τη διανομή, τη διάδοση και την πρόσβαση στην ενημέρωση και την ψυχαγωγία, είναι ο νέος διάυλος που μεταβάλλει όχι μόνο τη διανομή του περιεχομένου, αλλά κυρίως το ίδιο το περιεχόμενο.

4. Δραστηριότητες :

Οι μαθητές καλούνται :

- Να διεξάγουν έρευνα για τη χρήση του διαδικτύου στο σχολείο τους και τη γειτονιά τους και να διαπιστώσουν αν υφίστανται ή όχι σημαντικές ανισότητες στη χρήση του διαδικτύου, καθώς και στις δεξιότητες για τη χρήση των νέων ψηφιακών τεχνολογιών μεταξύ των συνομηλίκων τους.

- Αφού παρακολουθήσουν το εκπαιδευτικό βίντεο που ακολουθεί με τίτλο 'The Medieval Help Desk' του Νορβηγού Knut Naerum στη συνέχεια να κάνουν συζήτηση για τις στρατηγικές μάθησης των νέων μέσων επικοινωνίας. <https://www.youtube.com/watch?v=pQHx-SjgQvQ#t=17>

- Αφού μπουκ στον ισότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου <http://www.Europol.Europe.emu/portal/el> να μελετήσουν πως το Ε.Κ. αξιοποιεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με σκοπό την καλύτερη ενημέρωση και να συντάξουν ένα σχετικό κείμενο.

- Να δημιουργήσουν μια διαδικτυακή μαθητική εφημερίδα με θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή, αξιοποιώντας το σχολικό διαδίκτυο και ως διαθεματικά δραστηριότητα συνεπάγεται την αξιοποίηση γνώσεων από το μάθημα της Πληροφορικής. Η δραστηριότητα αυτή λαμβάνει τη μορφή ενός project.

- Να οργανώσουν συζήτηση για τη συμβολή των ΜΜΕ στην ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών με τη συμμετοχή ειδικών όπως δημοσιογράφων των τοπικών εφημερίδων, επικοινωνιολόγων, πολιτικών επιστημόνων και κοινωνιολόγων κ.ά.

- Να επισκεφθούν τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό σταθμό της πόλης που βρίσκεται το σχολείο, παρατηρούν την προετοιμασία και την πραγματοποίηση μιας εκπομπής, απευθύνουν ερωτήματα-

που έχουν προαποφασίσει στην τάξη τους- προς τους συντελεστές της εκπομπής, τέλος επιστρέφοντας στη τάξη συζητούν τις διαπιστώσεις τους από την εκπαιδευτική αυτή εμπειρία.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- www.iom.gr/inst/iom/gallery/syxnohtes05.pdf Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Συνέδριο για τα ΜΜΕ στον 21ο αιώνα.
 - <http://www.europarl.europa.eu/portal/el> Ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
 - http://www.kethi.gr/attachments/174_FYLO_MME_EPISKOPISI.pdf
 - <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C130/601/3949.17597/>
- Fiske, J (2010) Εισαγωγή στην Επικοινωνία, μτφρ. Μεσσήνη Β. & Λούντζη Ε.
Αθήνα, Αιγόκερως, σελ.120-142.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.7 : Πολιτική επικοινωνία (04 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι :

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να ορίζουν τη σχέση πολιτικής επικοινωνίας και πολιτικής εξουσίας.
- Να αναγνωρίζουν την ιδιαίτερη σημασία κάθε επικοινωνιακού διαύλου ως προς την επικοινωνιακή 'περιεκτικότητα', 'ελαστικότητα' και 'ιδιαιτερότητα' που αυτός έχει.
- Να διακρίνουν τα βασικά σημεία των ποικίλων θεωρητικών προσεγγίσεων της πολιτικής επικοινωνίας.

2. Έννοιες- Κλειδιά:

- Πολιτική επικοινωνία
- Μαζική κουλτούρα
- Καθοδηγητής κοινής γνώμης
- Ατζέντα των ΜΜΕ
- Σημειωτική στα ΜΜΕ

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η επικοινωνία παραμένει μια συμβολική διαδικασία και συνδέεται με τον πολιτικό λόγο, ενώ είναι ένα ερευνητικό πεδίο στο οποίο συγκλίνουν οι επιστήμες της επικοινωνίας, η πολιτική επιστήμη, η κοινωνιολογία, η ιστορία, η ψυχολογία.

Γίνεται αντιληπτό πως το περιεχόμενο της πολιτικής επικοινωνίας προέρχεται από το συμβολικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργεί η κοινωνία.

Γίνεται σαφές ότι σύμφωνα με το μοντέλο του Lazarsfeld και το ρόλο του καθοδηγητή της κοινής γνώμης η διαπροσωπική 'ροή' της επιρροής είναι πιο ισχυρή από αυτή των ΜΜΕ, ενώ σύμφωνα με το μοντέλο της ημερήσιας θεματολογίας των Μέσων, οι πολίτες έχουν την τάση να γνωρίζουν αυτά

τα ζητήματα με τα οποία ασχολούνται τα ΜΜΕ και να υιοθετούν τη σειρά προτεραιότητας που αυτά αποδίδουν στα διάφορα θέματα.

Επισημαίνεται ακόμη ότι η Σημειωτική μελετά τον τρόπο της δημιουργίας νοημάτων και γι' αυτό ενδιαφέρεται όχι μόνο για την επικοινωνία, αλλά επίσης και για την κατασκευή και τη συντήρηση της πραγματικότητας.

Γίνεται επίσης κατανοητό ότι η έννοια της μαζικής κουλτούρας παραπέμπει σε έναν ποσοτικό προσδιορισμό καθώς πρόκειται για μια κουλτούρα που κατασκευάζεται με τρόπο βιομηχανικό για τις μάζες.

Τέλος, επισημαίνεται πως η θεωρία των χρήσεων και ικανοποιήσεων παρέχει ένα πλαίσιο για την κατανόηση των διαδικασιών με βάση τις οποίες τα ακροατήρια αναζητούν πληροφόρηση ή περιεχόμενο με επιλεκτικό τρόπο, σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους.

4. Δραστηριότητες:

Οι μαθητές καλούνται :

- Να συζητήσουν αν ο κριτικός του κινηματογράφου ή του θεάτρου μπορεί να θεωρηθεί καθοδηγητής της κοινής γνώμης. Να αναπτύξουν τα σχετικά επιχειρήματα και να καταλήξουν σε συμπέρασμα.

- Αφού μπουν στην ιστοσελίδα : www.tovima.gr/world/article/?aid=462729 και ενημερωθούν για το Watergate, καθώς και από έντυπο υλικό που θα επιλέξουν, στη συνέχεια να συζητήσουν το ζήτημα του Watergate σαν μια απεικόνιση της λειτουργίας της ημερήσιας διάταξης (agenda setting) : Άποψη των πολιτικών επιστημόνων McCombs και Shaw, οι οποίοι υποστήριξαν ότι η αποκάλυψη της πολιτικής διαφθοράς δεν ήταν κάτι καινούργιο, αλλά η μεγάλη δημοσιότητα που δόθηκε στο εν λόγω θέμα από τον Τύπο και η τηλεοπτική κάλυψη της ακροαματικής διαδικασίας στην Γερουσία των ΗΠΑ που ακολούθησε, είναι που το ανήγαγαν σε θέμα της χρονιάς.

- Να δημιουργήσουν ένα σύντομο λεξικό με τους βασικούς όρους της Σημειωτικής, αφού κάνουν τη σχετική βιβλιογραφική έρευνα

- Να συζητήσουν την άποψη ότι «οι άνθρωποι μοιάζει να εμπνεόμαστε από την επιθυμία σημασιοδότησης και ότι πάνω από όλα είμαστε Homo significans- σημασιοδότες.».

- Να αναλάβουν εργασία με θέμα το νομοθετικό πλαίσιο του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, οργάνωση και λειτουργία του ΕΣΡ και στη συνέχεια να βρουν παραδείγματα αποφάσεων του στον ιστότοπο : <https://diavgeia.gov.gr/f/esr>

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

<http://www.newcastle.edu.au/Resources/Schools/Newcastle%20Business%20School/APSA/MEDIAPOP/Croucher-Gwilym.pdf>

<http://semiotics.nured.uowm.gr/wp-content/uploads/2013/05/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%93%CE%99%CE%91-%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A5%CE%A3.pdf>

<https://diavgeia.gov.gr/f/esr>

1. Αγραφιώτης Δ., Ζηκογιάννης Γ., David J. E. (2009), Σημειολογική ανάλυση μιας διαφημιστικής εικόνας, Άνθρωπος και Χώρος – Ελληνικό Αρχιτεκτονικό Περιοδικό.
2. Αλιβιζάτος Ν.(1986), Κράτος και Ραδιοτηλεόραση. Η θεσμική διάσταση, Αθήνα, εκδ. Σάκκουλας.
3. Άρεντ Χ. (1986), Η ανθρώπινη κατάσταση, μτφρ. Ροζάνης Σ. & Λυκιαρδόπουλος Γρ., Αθήνα, Γνώση.
4. Γκάρναμ Ν. (2003), Χειραφέτηση και Νεωτερικότητα: Ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, μτφρ. Μεταξά Κ., Αθήνα, Καστανιώτης.
5. Γουόλτον Ντ. (2005), Σκέψεις για την επικοινωνία, μτφρ. Νασούλη, Β. Αθήνα, Σαββάλας.
6. Δαφέρμος Μ. Σαματάς Μ. κ.ά. (επιμ.)(2011) Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα: Επίμαχα θέματα και προκλήσεις, Κρήτη, Πεδίο.
7. Δεμερτζής Ν. (2002), Πολιτική Επικοινωνία. Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο, Αθήνα, Παπαζήση.
8. ΜακΚουέιλ & Σβεν Βίνταλ (2001, Σύγχρονα Μοντέλα Επικοινωνίας. Για τη Μελέτη της Μαζικής Επικοινωνίας, μτφρ. Μεταξά Κ., Αθήνα, Καστανιώτης.
9. Μασσαγγούρας Η. (2006), Θεωρία της διδασκαλίας, τ. Α', εκδ. Gutenberg.
10. Μεταξάς Ι.Δ (2007), Πολιτική Επικοινωνία : Λέξεις και Πραγματικότητες, περιοδικό marketing και επικοινωνία, Ιούλιος 2000.
11. Μπάρτ Ρ. (1979) Μυθολογίες.Μάθημα, μτφρ. Χατζηδήμου Κ, & Ράλλη Ι. Αθήνα, Κέδρος-Ράππα.
12. Μπάρτ Ρ. (1979) Εικόνα-Μουσική-Κείμενο, μτφρ. Σπανός Γ., Αθήνα, Πλέθρον.
13. Νούτσος Μ. (1983) Διδακτικοί στόχοι και αναλυτικό πρόγραμμα, Αθήνα, Δωδώνη.
14. Παναγιωτοπούλου Ρ., Ρηγοπούλου Π., Ρήγου Μ., Νοτάρης Σ. (επιμ.), (1998) Η "Κατασκευή" της Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
15. Παναγιωτοπούλου Ρ. (επιμ) (2001) Ψηφιακή Πρόκληση: ΜΜΕ και Δημοκρατία. Εργασίες Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, Τυπωθήτω.
16. Παπαθανασόπουλος, Σ. (επιμ) (2011) Τα Μέσα Επικοινωνίας στον 21ο αιώνα, Αθήνα, Καστανιώτης.
17. Πλειός Γ. (2001) Ο Λόγος της Εικόνας. Ιδεολογία και Πολιτική, Αθήνα, Παπαζήσης.
18. Φίσκε Γ. (2010) Εισαγωγή στην Επικοινωνία, μτφρ. Μεσσήνη Β. & Λούντζη Ε., Αθήνα, Αιγόκερως.
19. Thompson J.(1999) Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας, μτφρ. Καραμπίνη Γ. & Σώκου Ν., Αθήνα, Παπαζήσης.
20. Χάμπερμας Γ. (1997) Αλλαγή της δομής της δημοσιότητας, μτφρ. Αναγνώστου Λ., Αθήνα, Νήσος.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ 3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ (01 ώρα)

ΕΝΟΤΗΤΑ 3.3 : Η δημόσια σφαίρα και οι ιστορικοί μετασχηματισμοί της

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ :

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να κατανοούν την έννοια της δημόσιας σφαίρας και τη σημασία της για τον σχηματισμό της κοινής γνώμης.
- Να ορίζουν την έννοια της κοινής γνώμης και τη σημασία της στο πολιτικό 'γίνεσθαι'.
- Να αντιληφθούν τα ιστορικά στάδια του μετασχηματισμού της δημόσιας σφαίρας .
- Να διακρίνουν τους μηχανισμούς σχηματισμού της κοινής γνώμης όπως αυτοί λειτουργούν στην καθημερινή ζωή.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ :

Σύντομη διάλεξη, διάλογος, διερευνητική μάθηση, ομαδοσυνεργατική.

ΑΦΟΡΜΗΣΗ (07') : (προτείνεται η ώρα αυτή διδασκαλίας να γίνει στην αίθουσα των Η/Υ ή σε αίθουσα που διαθέτει διαδραστικό πίνακα. Σε περίπτωση που οι αναφερόμενες συνθήκες ελλείπουν, ο καθηγητής καλείται να προσαρμόσει την αφόρμηση στην υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου).

Παρουσιάζονται οι εξής εικόνες ελληνικών καφενείων :

<http://www.karmanor.gr/userfiles/image/0-1657.jpg>

<http://www.karmanor.gr/userfiles/image/6638.jpg>

<http://perierga.gr/wp-content/uploads/2013/11/kafeparxia1.jpg>

και οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν και να γίνει διάλογος με κεντρικά ερωτήματα όπως :

-Ποια θέματα συζητούνται συνήθως στα καφενεία ;

-Θεωρούν πως τα καφενεία είναι χώροι διαλόγου, επικοινωνίας, ιδεολογικών ζυμώσεων και αντιπαραθέσεων;

-Στο δημόσιο χώρο του καφενείου μέσα από συζητήσεις, καλλιεργούν οι άνθρωποι την κρίση τους και την ελευθερία της σκέψης τους ;

Η αφόρμηση συνεχίζεται με την επίσκεψη σε διαδικτυακούς τόπους φόρουμ (forum) γενικού ενδιαφέροντος όπου, αφού δουν σύντομα τη θεματολογία, επιχειρούν να απαντήσουν στα παραπάνω ερωτήματα και όπως είναι επόμενο γίνονται και οι ανάλογες συγκρίσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (13'):

- Ανάπτυξη της έννοιας της δημόσιας σφαίρας και ιστορική εξέλιξή της στην Ευρώπη
- Ανάπτυξη της έννοιας της κοινής γνώμης και σύνδεσή της με τη δημόσια σφαίρα.
- Ανάπτυξη του ρόλου των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (13'):

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες τους δίνεται το παρακάτω κείμενο : "Κοινότητες του διαδικτύου . Μια ηλεκτρονική δημόσια σφαίρα;"(στον τόμο: Η ψηφιακή πρόκληση , ΜΜΕ και Δημοκρατία επιμ. Ρόη Παναγιωτοπούλου), και καλούνται να απαντήσουν αν κατά την άποψή τους οι ψηφιακές κοινότητες αναδεικνύουν την αξία που έχει η επικοινωνία συνδέοντας τους ανθρώπους και

παράγοντας τον επικοινωνιακό αυτό πλούτο που μπορεί να αποτελέσει την πρώτη ύλη για την ανάπτυξη δημόσιας σφαίρας και μιας νέας κοινωνίας πολιτών.

Το κείμενο:

«... Κατ' αρχάς, το διαδίκτυο λειτουργώντας ως ένας νέος χώρος δημόσιας συγκέντρωσης, συζήτησης, και ενίοτε δράσης, ή ως ένα σύνολο κοινοτικών δημόσιων σφαιρών, μεταβάλλει τα όρια, τους όρους αλλά και το ίδιο το περιεχόμενο και νόημα της δημόσιας σφαίρας και της κοινωνίας των πολιτών....

...Όπως η έννοια της δημόσιας σφαίρας άλλαξε με την εμφάνιση του πρώτου κύματος Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, μεταφερόμενη σταδιακά από τα καφενεία και τα σαλόνια του 18ου αιώνα και από τους δρόμους και τις πλατείες του 19ου και 20ου αιώνα στις σελίδες των εφημερίδων και στις οθόνες των τηλεοράσεων, έτσι αλλάζει και σήμερα με την έλευση του διαδικτύου ως Μέσου πληροφόρησης και επικοινωνίας. Η σύγχρονη δημόσια σφαίρα δεν μπορεί πλέον να γίνει κατανοητή παρά ως διαμεσολαβητών από τα σύγχρονα ΜΜΕ, διαμέσου των οποίων και μέσα στα οποία εκτυλίσσεται».

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (05'):

Συμπεραίνεται ότι η έννοια της δημόσιας σφαίρας είναι συνδεδεμένη με την κοινή γνώμη και ότι η ιστορία της δημόσιας σφαίρας από τον 19ο και 20ο αιώνα είναι μια ιστορία 'μεσοποίησης', καθώς στο πλαίσιο των αστικών κοινωνιών η δημόσια σφαίρα χάνει τον άμεσο χαρακτήρα της και 'μεσοποιείται', αφού η δημόσια συζήτηση και αντιπαράθεση μεταφέρεται από τους φυσικούς δημόσιους χώρους στη δημόσια σφαίρα των Μέσων.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ(07'):

Ερωτήσεις

1. Πως ορίζεται η έννοια της δημόσιας σφαίρας και για ποιους λόγους είναι σημαντική για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης;

2. Να εξηγήσετε πως αλλάζει η έννοια της δημόσιας σφαίρας σε συνάρτηση με τις τεχνολογικές εξελίξεις.

3. Ποια είναι τα στάδια μετασχηματισμού της δημόσιας σφαίρας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Παναγιωτοπούλου Ρ., Ρηγοπούλου Π., Ρήγου Μ., Νοτάρης Σ. (επιμ.) (1998) Η "Κατασκευή" της Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.

2. Dahlgren P.(2005) The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation. Routledge στο :

http://courses.washington.edu/insc555/wordpress/wp-content/readings/Dahlgren_2005.pdf

3. Δεμερτζής Ν. (εισ. επιμ), (2002) Η Πολιτική Επικοινωνία στην Ελλάδα, Αθήνα, Παπαζήσης.

4. Thompson J. (1999) Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας, μτφρ. Καραμπίνη Γ. & Σώκου Ν., Αθήνα, Παπαζήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Το 4ο κεφάλαιο αποτελείται από επτά (07) ενότητες οι οποίες θα διδαχτούν σε 20 ώρες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.1 : Η συγκρότηση της Ιδεολογίας (03 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας :

- Να αντιλαμβάνονται ότι η ιδεολογία είναι συνυφασμένη με τη νεωτερικότητα.
- Να κατανοούν την ιδεολογία ως έκφραση πλουραλισμού των σύγχρονων κοινωνιών.
- Να αντιληφθούν ότι κανενός είδους κοινωνία μπορεί να υπάρξει χωρίς κάποιου τύπου συνδυασμό ανάμεσα στην αφηρημένη και τη βιωματική γνώση.

2. Έννοιες – Κλειδιά της ενότητας:

- Νεωτερικότητα
- Ιδεολογία

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η Γαλλική Επανάσταση διαμόρφωσε νέες νοοτροπίες και καθιέρωσε τη 'νεωτερικότητα' ως κοσμοθεωρία του σύγχρονου κόσμου. Αυτό που εννοούμε λέγοντας 'νεωτερικότητα' είναι η αίσθηση ότι το νέο είναι καλό και επιθυμητό, επειδή ζούμε σε έναν κόσμο προόδου σε κάθε στάδιο της ύπαρξής μας.

Ειδικά για το πεδίο της πολιτικής, η έννοια της νεωτερικότητας συνδέεται με την αποδοχή του 'φυσιολογικού' της αλλαγής, συγκεκριμένα οι διάφορες οπτικές που αναπτύχθηκαν σχετικά με το πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστεί το 'φυσιολογικό' της αλλαγής συνέστησαν αυτό που εντέλει ονομάσαμε 'ιδεολογίες' του σύγχρονου κόσμου.

Επίσης επισημαίνεται ότι τον όρο *ideologie* εισηγήθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα ο γάλλος αριστοκράτης και επαναστάτης Destutt de Tracy με σκοπό να περιγράψει τις ανθρώπινες ιδέες στην ιστορική τους εξέλιξη.

Γίνεται κατανοητό ότι υπάρχουν θέσεις περί ιδεολογίας σύμφωνα με τις οποίες η ιδεολογία συνιστά το αντίθετο της αλήθειας και άλλες θέσεις όπου η ιδεολογία προσεγγίζεται ως αλήθεια.

Επίσης γίνεται σαφές πως η ιδεολογία μπορεί να θεωρηθεί ως ιδανικό που καθοδηγεί τη δράση ή ως αντανάκλαση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Επισημαίνεται ακόμη ότι η κυρίαρχη ιδεολογία, η οποία εξασφαλίζει τη συνοχή ενός κοινωνικού σχηματισμού, βρίσκεται σε αντιπαράθεση με 'εναλλακτικές' ιδεολογίες.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η ιδεολογία θέτει το ζήτημα της ταυτότητας του υποκειμένου και του 'ανήκειν'.

4. Δραστηριότητες :

Οι μαθητές καλούνται :

- Να συζητήσουν την άποψη που παρατίθεται παρακάτω, αφού πρώτα χωριστούν σε ομάδες .

Η άποψη : « Οι πολιτικές ιδεολογίες είναι προϊόντα του τρόπου ζωής και των υλικών συνθηκών της κοινωνίας που τις γεννά, αποτυπώνουν εξελίξεις που δεν έχουν να κάνουν μόνον με την ιστορία της πολιτικής σκέψης και πράξης, αλλά που ενσωματώνουν, αναπαριστούν και αναπέμπουν βαθύτερες κοινωνικές διεργασίες». (στο Λέκκας, Π (2013), Αφαίρεση και Εμπειρία σελ. 5-9)

- Να ακούσουν το τραγούδι ‘We Didn’t Start the Fire’ στο <https://www.youtube.com/watch?v=6POmPgeLW2U> ;, τα λόγια του τραγουδιού και οι εικόνες που το συνοδεύουν ‘φωτίζουν’ γεγονότα και ιδεολογίες του 20ου αιώνα . Καθώς οι μαθητές ακούν το τραγούδι και παρακολουθούν τις εικόνες καλούνται να γράψουν όσες περισσότερες ιδέες και πεποιθήσεις μπορούν να ξεχωρίσουν π.χ. Χο Τσι Μινχ (Ho Chi Minh) = Κομμουνισμός /Εθνικισμός.

- Να αναλάβουν εργασία με θέμα: «Ιδεολογία : Χειραγώγηση ή Χειραφέτηση» “. Να τεκμηριώσουν τη θέση τους με κριτικό τρόπο , αξιοποιώντας παραδείγματα μέσα από την ιστορία .

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- Λέκκας Π. (2013), Αφαίρεση και Εμπειρία: μια φορμαλιστική θεώρηση του ιδεολογικού φαινομένου, Αθήνα, Τόπος, σελ. 5-10
- Heywood A. (2005), Πολιτικές Ιδεολογίες, μτφρ. Κουτρή, Χ, Αθήνα, Επίκεντρο, σελ.38-46.
- http://www.ilhs.tuc.gr/gr/vima_koin_epistimon_41.htm

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.2 : Ορισμοί της Ιδεολογίας (03 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι :

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- Να αντιληφθούν πως δεν υφίσταται ένας καθιερωμένος και κοινά αποδεκτός ορισμός της ιδεολογίας.
- Να κατανοήσουν πως οι ιδεολογίες είναι κάτι δυναμικό και εξελισσόμενο σε αναλογία με τις ιστορικές συνθήκες.
- Να διακρίνουν ανάμεσα στους ‘οπαδούς’, στους ‘ιδεολόγους’ και τους θεωρητικούς μιας ιδεολογίας.

2. Έννοιες- Κλειδιά :

- Ορισμοί της ιδεολογίας από τον Plamenatz J, Mannheim K, Popper K, Hannah A.
- Ιδεολόγος

3. Ανάπτυξη:

Επισημαίνεται ότι δεν υπάρχει κάποιος κοινά αποδεκτός ή κοινά καθορισμένος ορισμός του όρου, αλλά ένα σύνολο ανταγωνιστικών ορισμών περί της ιδεολογίας.

Είναι κατανοητό ότι όλοι οι ορισμοί της ιδεολογίας παραδέχονται μια σύνδεση μεταξύ θεωρίας και πράξης και ότι η έννοια της ιδεολογίας χρησιμοποιήθηκε ως πολιτικό όπλο, ως μέσο καταδίκης ή επίκρισης ενός αντίπαλου συνόλου ιδεών ή πεποιθήσεων.

Γίνεται σαφές ότι η ιδεολογία επιφέρει μια διττή σύνθεση ανάμεσα στην κατανόηση και τη στράτευση και ανάμεσα στη σκέψη και τη δράση.

Επίσης γίνεται σαφές ότι στη νεωτερικότητα, αντίθετα με το παρελθόν, η ιδεολογική αντίληψη του κόσμου και ιδίως της πολιτικής εκτόπισε την εμπειρική αντίληψη.

Επισημαίνεται ότι παρότι οι ιδεολογίες προκαλούν περισσότερες διαμάχες από όσες επιλύουν, εν τούτοις παραμένουν χρήσιμες ως αφομοιωτικοί και συνεκτικοί παράγοντες του δημόσιου βίου.

Γίνεται κατανοητό ότι επειδή οι πολιτικές ιδεολογίες είναι ρευστά σύνολα ιδεών που στερούνται την εσωτερική συνοχή των πολιτικών φιλοσοφιών, παίρνουν αρκετά από τα χαρακτηριστικά τους από τις κοινωνικές συνθήκες και τις ιστορικές παραδόσεις του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσονται.

Τέλος, επισημαίνεται ο ρόλος των διανοουμένων στη διαμόρφωση και εξάπλωση της ιδεολογίας.

4. Δραστηριότητες

Οι μαθητές καλούνται :

- Αξιοποιώντας τις γνώσεις τους και τις κοινωνικές εμπειρίες τους να σχολιάσουν το απόσπασμα που ακολουθεί:

“Παρ’ ότι οι ιδεολογίες προκαλούν περισσότερες διαμάχες από όσες επιλύουν, εν τούτοις παραμένουν χρήσιμες ως «αφομοιωτικοί και συνεκτικοί παράγοντες του δημόσιου βίου». Η προσφυγή πολλών στη θαλπωρή των ιδεολογιών δεν εξασθενεί... Εξηγούν τα πάντα, αλλά δυσκολεύονται να εξηγήσουν γιατί υπάρχουν οι ίδιες. Όσο για τη χρησιμότητα των ιδεολογιών, αυτή είναι διαρκώς αμφισβητούμενη. Θα προσθέταμε ότι μια ιδεολογία αμφισβητείται ιδίως αφού περιβληθεί το ένδυμα της εξουσίας και οι οπαδοί της αντιληφθούν, μέσω της εμπειρίας τους, πόσο λίγο μοιάζει με πραγματοποιημένη ουτοπία εκείνη η αφαίρεση στην οποία κάποτε είχαν πιστέψει τόσο πολύ.” (στο ΒΗΜΑ, στις 3/11/13, Σωτηρόπουλος Δ. «Γιατί ζούμε με ιδεολογίες»).

- Αφού παρακολουθήσουν το θεατρικό έργο του Ερρίκου Ίψεν, ‘Ο εχθρός του Λαού’ στο <https://www.youtube.com/watch?v=HUGZyQlxFAw> καλούνται στη συνέχεια να αναλύσουν το ρόλο του ιδεολόγου πρωταγωνιστή /γιατρού καθώς και την κοινωνία στην οποία ζει. Τέλος, καλούνται να απαντήσουν αν αναγνωρίζουν ομοιότητες του έργου με τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

- Να χωριστούν σε ομάδες και κάποιες από αυτές να αναλάβουν εργασία ερευνώντας και εντοπίζοντας τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο συντηρητισμός στην ηπειρωτική Ευρώπη από ότι στην Αγγλοσαξονική Αμερική. Οι υπόλοιπες ομάδες να διερευνήσουν και να εντοπίσουν τις ιδιαίτερες μορφές που ο σοσιαλισμός παρουσιάζει στον αναπτυσσόμενο Τρίτο Κόσμο σε σχέση με αυτές που είδαμε στην Ευρώπη. Τα συμπεράσματά τους να ανακοινωθούν και συζητηθούν στην ολομέλεια.

5. Εκπαιδευτικό υλικό

<https://www.youtube.com/watch?v=HUGZyQlxFAw>

<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/7709/2/N03.009.20.pdf> Διανοούμενοι και Ιδεολογία

<http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=537419> Στο ΒΗΜΑ (3/11/13) άρθρο με τίτλο ‘ Γιατί ζούμε με ιδεολογίες;’

- Heywood A. (2005), Πολιτικές Ιδεολογίες, μτφρ. Κουτρής Χ., Αθήνα, Επίκεντρο, σελ.15-21.

4.3 ΕΝΟΤΗΤΑ : Τα δομικά στοιχεία της ιδεολογίας.(02 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι :

- Να αντιληφθούν ότι η ιδεολογία είναι σύνολο πεποιθήσεων με ενιαία επιχειρηματολογία.
- Να κατανοήσουν την εξηγητική –δεοντολογική λειτουργία της.
- Να εξηγούν τη συνεκτική και την παραμυθητική λειτουργία της, όπου παραμυθία= παρηγοριά.

2. Έννοιες- Κλειδιά :

- Ιδεολογία και δομικά χαρακτηριστικά της.
- Εξηγητική-δεοντολογική λειτουργία
- Παραμυθητική=παρηγορητική λειτουργία.

3. Ανάπτυξη:

Επισημαίνεται ότι η ιδεολογία είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων με ενιαία επιχειρηματολογία και με συγκεκριμένα ορθολογικά επιχειρήματα που προσφέρουν ερμηνεία για τον κόσμο, συμβάλλει στην κοινωνική αναπαραγωγή και παρέχει τη βάση για οργανωμένη πολιτική δράση.

Γίνεται σαφές πως η συστατική παραμυθητική (παρηγορητική) ή κατά άλλους ‘ψευδαίσθηση’ της ιδεολογίας είναι η πεποίθηση ότι υπάρχει μια πιθανή δομή της κοινωνίας η επίτευξη της οποίας θα μπορούσε να επιτρέψει την με ορθό λόγο δημιουργία ενός ευτυχισμένου κόσμου .

Επισημαίνεται επίσης ότι η ιδεολογία σηματοδοτείται από την ύπαρξη μιας τριμερούς δομής της θεωρίας περί αυτής : στο πρώτο στάδιο μας αποκαλύπτεται ότι το παρελθόν είναι η ιστορία μιας καταπιεσμένης κοινωνικής τάξης ή κατηγορίας σε ένα δοσμένο τόπο π.χ. εργατική τάξη ή οι γυναίκες, στο δεύτερο στάδιο το καθήκον στον παρόντα χρόνο είναι η κινητοποίηση της καταπιεζόμενης τάξης στον αγώνα ενάντια στο καταπιεστικό αυτό σύστημα. Αυτός ο αγώνας δεν περιορίζεται μόνον στους συμβατικούς τομείς της πολιτικής αλλά διευρύνεται και εξαπλώνεται ακόμη και στις απομακρυσμένες εσοχές του μυαλού. Ο δε στόχος αυτού του αγώνα είναι να διαμορφώσει μια πλήρως δίκαιη κοινωνία, μια διαδικασία που ονομάζεται γενικά απελευθέρωση. Η ιδεολογία είναι έτσι μια παραλλαγή στο τριπλό θέμα της καταπίεσης, του αγώνα και της απελευθέρωσης.

4. Δραστηριότητες:

Οι μαθητές καλούνται :

- Να αναζητήσουν, αφού χωριστούν σε ομάδες, ποιες είναι οι απόψεις των Φιλελεύθερων, των Συντηρητικών, των Σοσιαλιστών, των Φασιστών, των Οικολόγων για την ιδεολογία. Να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της αναζήτησής τους στην Ολομέλεια της τάξης.

•Να σχολιάσουν το κείμενο που ακολουθεί : «Οι ιδεολογίες δεν εμφανίζονται ξαφνικά εξ ουρανού αλλά πηγάζουν από ιδέες του παρελθόντος που έχουν διατυπωθεί από κάποια ομάδα με αφορμή την εκδήλωση δυσαρέσκειας για μια υφιστάμενη κατάσταση. Όταν οι ιδέες που συλλαμβάνουν κάποιοι για τις σχέσεις των ανθρώπων μετουσιώνονται σε οράματα με κάποιο ανώτερο σκοπό και ειδικά όταν οι επικρατούσες συνθήκες δημιουργούν πλαίσια δυσαρέσκειας και αίσθημα αδικίας και επιθυμίας για αλλαγή , τότε πιθανώς να βιώνουμε τη διαδικασία γένεσης μιας νέας ιδεολογίας ή τη μεταβολή μιας ήδη υπάρχουσας (στο Ball T. & Dagger R. (2011) Πολιτικές Ιδεολογίες και το Δημοκρατικό Ιδεώδες, μτφρ. Χειλά Μ., εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, σελ. 36-38).

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

http://www.dee.gr/mediaupload/publications/argyriadis_epistimi_ideologia.pdf Δημόσια Διοίκηση: Επιστήμη ή Ιδεολογία ; (ΕΚΠΑ)

<http://muse.jhu.edu/books/9780472027392> Ideology and the Theory of Political Choice

<http://philosophy.uchicago.edu/faculty/files/richards/Ideology%20and%20the%20History%20of%20Science.pdf> Ideology and the History of Science.

- Ball, T. & Dagger , R., (2011), Πολιτικές Ιδεολογίες και το Δημοκρατικό Ιδεώδες, μτφρ. Χειλά Μ., εκδ. Τουρίκη, σελ. 430-438.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.4 : Εννοιολογήσεις της Ιδεολογίας (06 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το πέρας της διδακτικής ώρας :

- Να διακρίνουν τη συμβολή των Μάρξ, Μανχάϊμ , Αλτουσέρ, Πόππερ, και Φουκώ στην εννοιολόγηση της ιδεολογίας.
- Να διακρίνουν την ιδεολογία ως αξιακή κατηγορία και ως αναλυτική κατηγορία.

2. Έννοιες –Κλειδιά:

- Η έννοια της ιδεολογίας και της αλλοτρίωσης στον Μάρξ
- Η έννοια της ιδεολογίας και της ουτοπίας στον Μάνχαϊμ
- Η έννοια της ιδεολογίας στον Πόππερ
- Η έννοια της ιδεολογίας στον Αλτουσέρ
- Η έννοια της ιδεολογίας στον Φουκώ
- Η ιδεολογία ως αξιακή κατηγορία
- Η ιδεολογία ως αναλυτική κατηγορία

3. Ανάπτυξη:

Επισημαίνεται ότι η ανάλυση της ιδεολογίας στον Αλτουσέρ αρχίζει από το σημείο της αναπαραγωγής της κοινωνίας. Αναλύει την αναπαραγωγή ως αναπαραγωγή των παραγωγικών δυνάμεων και των κυρίαρχων σχέσεων παραγωγής. Ο Αλτουσέρ αναγνωρίζει την φύση του

ανθρώπου ως εγγενώς ιδεολογική ύπαρξη, ως μια έμβια κατάσταση στην οποία είναι αναγκαίες οι ιδεολογικές αναπαραστάσεις.

Γίνεται σαφές πως στη θεωρία του Αλτουσέρ περί ιδεολογίας, το κράτος εκλαμβάνεται ως καταπιεστικός μηχανισμός και όχι ως ουδέτερος μηχανισμός. Χαρακτηριστική έννοια σε αυτόν είναι η έννοια του Ιδεολογικού Μηχανισμού του Κράτους, κάθε δε Ιδεολογικός Μηχανισμός του Κράτους είναι μια ιδεολογία. Για τον Αλτουσέρ, η ιδεολογία δεν είναι 'απόψεις' αλλά βίωμα και δομικό στοιχείο.

Επισημαίνεται ότι στον Μαρξ η ιδεολογία δεν είναι δομικό στοιχείο, όπως το υπόλοιπο οικοδόμημα –με βάση τους όρους: τρόπος παραγωγής, τάξεις, υπεραξία- αλλά επιφαινόμενο των 'υλικών' πρακτικών, παράγωγο του ανθρώπινου μυαλού. Στο έργο του Η Γερμανική Ιδεολογία, ο Μαρξ χρησιμοποίησε τη λέξη για να χαρακτηρίσει την κοσμοθεωρία μιας τάξης, εν προκειμένω, της μπουρζουαζίας. Η μοίρα της ιδεολογίας, είπε ο Μαρξ, είναι να αντικατασταθεί από την επιστήμη, αντανάκλωντας τις απόψεις της εργατικής τάξης που ήταν η οικογενειακή τάξη.

Γίνεται σαφές πως ο Μάνχαϊμ, συμφωνεί με τον Μαρξ στο ότι οι ιδέες είναι 'αντανάκλαση' των υλικών συνθηκών και έχουν φύση μεροληπτική και ιδιοτελή, πλην όμως προσέθεσε και τον μαρξισμό στον σχετικό κατάλογο. Για τον Μάνχαϊμ η ιδεολογία είναι κυρίως ένας τρόπος νοηματοδότησης του κόσμου μέσα στα πλαίσια που τίθενται από την κοινωνική δομή.

Επισημαίνεται ότι αυτός καθορίζει την ιδεολογία ως ασυμφωνία μεταξύ ιδέας και πραγματικότητας και περιλαμβάνει στο έργο του την έννοια της ουτοπίας ως ένα ιδιαίτερο είδος της ιδεολογίας που στρέφεται προς την κοινωνική αλλαγή.

Η διαφορά μεταξύ ιδεολογίας και ουτοπίας, ωστόσο μπορεί να βρεθεί στους διαφορετικούς πολιτικούς στόχους: οι ιδεολογίες δικαιολογούν και δικαιώνουν τις υφιστάμενες κοινωνικές ρυθμίσεις, ενώ οι ουτοπίες «τείνουν να συντρίψουν, είτε μερικά είτε εξ ολοκλήρου την τάξη των πραγμάτων που επικρατούν».

Για τον Μάνχαϊμ, η ουτοπική σκέψη περιλαμβάνει όλες τις μορφές σκέψης που προτίθεται να αλλάξουν τις υφιστάμενες κοινωνικές σχέσεις, είναι οι τρόποι σκέψης που συντελούν στη δυσφήμιση των ιδεολογιών που διατηρούν το status quo.

4. Δραστηριότητες :

Οι μαθητές καλούνται :

- Να εκπονήσουν εργασία στην οποία θα μελετήσουν τη θέση του Αλτουσέρ περί κράτους και Ιδεολογικών Μηχανισμών του Κράτους.

- Να σχολιάσουν το παρακάτω απόσπασμα σχετικά με την αλλοτριωτική εργασία και τη σχέση της με την ιδεολογία στον Μαρξ : “...αιτία είναι η αλλοτρίωση που δεσπόζει στις ίδιες τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων (...). Οι άνθρωποι κατασκευάζουν μιαν αλλοτριωμένη (= φανταστική) παράσταση των συνθηκών ύπαρξής τους, γιατί αλλοτριωτικές είναι αυτές καθαυτές οι συνθήκες ύπαρξης ...” (στο Θέσεις, τεύχ. 120, 2012, Κούβδος Ι., Μία ανάγνωση της θεωρίας της Ιδεολογίας του Λουί Αλτουσέρ)

- Αφού διαβάσουν το παρακάτω κείμενο να προβληματιστούν αν σύμφωνα με αυτό η ιδεολογία είναι δομικό στοιχείο της κοινωνικής ανθρώπινης φύσης και επομένως είναι “βίωμα” και όχι “άποψη” : “Ένα παιδί προτού έρθει στον κόσμο η οικογένεια έχει ήδη αποφασίσει τι όνομα θα του

δώσει (ανδρικό ή γυναικείο), ότι το παιδί θα πρέπει να 'γίνει' αγόρι ή κορίτσι . Στη δεδομένη οικογενειακή δομή το μελλοντικό υποκείμενο οφείλει να βρει τη θέση του: να "γίνει" υποκείμενο σεξουαλικό (αγόρι ή κορίτσι), όντας ήδη υποκείμενο.”(στο Θέσεις, ο.π)

5. Εκπαιδευτικό υλικό

- <https://sciencearchives.wordpress.com/tag/popper/>
- <file:///C:/Users/UserPC/Downloads/1557-1602-1-SM.pdf>
- <https://www.marxists.org/reference/archive/althusser/1970/ideology.htm> Ideology and Ideological State Apparatus
- <http://mfoucault19261984.files.wordpress.com/2013/03/27-cebc2-5-ceb7-cf80cebfcebbceb9cf84ceb9cebaseae-cf84cebfcf85-michel-foucault-pm.pdf> Η πολιτική του Μισέλ Φουκώ /Εξουσία/Υποκειμενικότητα- Ιδεολογία, Αμφισβήτηση.
- Κούβδος Ι., (2012) Μία ανάγνωση της θεωρίας της Ιδεολογίας του Λουί Αλτουσέρ, Θέσεις, τεύχ. 120 : www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id
- Αλτουσέρ Λ., 1964-1975 (1999), Θέσεις, μτφρ. Γιαταγάνας Ξ., Αθήνα, Θεμέλιο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.5 Ιδεολογία και Πολιτική Θεωρία (08 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας :

- Να ξεχωρίσουν την ιδεολογία από την πολιτική θεωρία.
- Να αντιληφθούν πως οι ιδεολογίες περιέχουν ιδιαίτερες έννοιες όπως Ελευθερία, Δημοκρατία, Ισότητα, Δικαιώματα.
- Να κατανοήσουν ότι οι μεγάλες ιδεολογίες διαμόρφωσαν την πολιτική εμπειρία του 20ου αιώνα.

2. Έννοιες- Κλειδιά

- Πολιτική θεωρία
- Ιδεολογία- Πολιτική θεωρία
- Μεγάλες Ιδεολογίες του 20ου αιώνα.
- Ιδεολογίες και έννοιες Ελευθερίας, Δημοκρατίας, Ισότητας, Δικαιωμάτων.

3. Ανάπτυξη

Επισημαίνεται ότι η ιδεολογία σε αντίθεση με την πολιτική θεωρία διεκδικεί ότι πρεσβεύει την μοναδική αλήθεια, η ιδεολογία αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ιδεατού τέλειου κόσμου αγνοώντας την έννοια της πολιτικής ως τέχνη του εφικτού, και σε αντίθεση με την πολιτική θεωρία προτρέπει σε δράση.

Επισημαίνεται επίσης πως κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα αναδείχτηκαν τρεις μεγάλες πολιτικές ιδεολογίες- ο συντηρητισμός, ο φιλελευθερισμός και ο σοσιαλισμός, έκτοτε και οι τρεις-αλλάζοντας συνεχώς πρόσωπα- βρίσκονται σε μόνιμη διαπάλη μεταξύ τους.

Γίνεται σαφές ότι καμία από τις τρεις ιδεολογίες δεν παγιώθηκε σε μία και οριστική εκδοχή.

Επισημαίνεται ότι στο συντηρητισμό οι σπουδαιότερες από τις βασικές πεποιθήσεις του είναι η παράδοση, η ανθρωπίνη ατέλεια, η οργανική κοινωνία, η ιεραρχία και εξουσία και η ιδιοκτησία. Οι συντηρητικοί έχουν αντισταθεί στην αλλαγή και ένα επαναλαμβανόμενο θέμα του είναι η υπεράσπιση της παράδοσης γιατί αυτή δημιουργεί στην κοινωνία και το άτομο, μια αίσθηση ταυτότητας.

Γίνεται σαφές ότι ο φιλελευθερισμός είναι η ιδεολογία των βιομηχανοποιημένων, καπιταλιστικών Δυτικών κρατών, αυτός προσπαθεί να καθιερώσει τις συνθήκες μέσα στις οποίες οι άνθρωποι και οι ομάδες μπορούν να επιδιώξουν την ευημερία, με όποιον τρόπο ο καθένας την αντιλαμβάνεται, χωρίς όμως να προσδιορίζει ή να προσπαθεί να προωθήσει κάποια συγκεκριμένη αντίληψη σχετικά με το τι είναι καλό. Η ιδεολογική στάση του φιλελευθερισμού υπάρχει μέσα στην προσήλωσή του σε ένα χαρακτηριστικό σύνολο αξιών και πεποιθήσεων, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι, το άτομο, η ελευθερία, ο ορθός λόγος, η δικαιοσύνη, η ανεκτικότητα και η διαφορετικότητα.

Επισημαίνεται ότι η λέξη «σοσιαλιστής» (socialist) προέρχεται από το λατινικό ρήμα *socio* το οποίο σημαίνει “ενώνω, συνδέω, μοιράζομαι”. Ο σοσιαλισμός προέκυψε ως αντίδραση ενάντια στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ευρώπη ύστερα από την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού.

Γίνεται κατανοητό πως ενώ ο σοσιαλισμός και ο φιλελευθερισμός έχουν κοινές ρίζες στον Διαφωτισμό και μοιράζονται την ίδια πίστη σε αρχές όπως ο ορθός λόγος και η πρόοδος, ο σοσιαλισμός εμφανίστηκε ως κριτική απέναντι στη φιλελεύθερη κοινωνία της αγοράς και προσδιορίστηκε από την προσπάθεια του να προσφέρει μια λύση εναλλακτική απέναντι στον βιομηχανικό καπιταλισμό.

Σχετικά με τον εθνικισμό, επισημαίνεται ότι το βασικό χαρακτηριστικό του είναι ο ευρύτερος δεσμός του με κινήματα και ιδέες, που καθ' οιονδήποτε τρόπο αναγνωρίζουν τη βασική σπουδαιότητα του έθνους σε βάρος του ατόμου ως κοινωνικού υποκειμένου.

Ο δε φασισμός στερούμενος ορθολογικού και συνεκτικού πυρήνα μοιάζει να είναι ένα χοντροκομμένο συνονθύλευμα ιδεών' (στο Woolf St. (1999) Ο εθνικισμός στην Ευρώπη). Ωστόσο ένα σύνολο θεμάτων που αποτελούν τον δομικό πυρήνα του φασισμού είναι, ο αντι-ορθολογισμός, η πάλη, η ηγεσία και ελιτισμός, σοσιαλισμός, άκρατος εθνικισμός.

Τέλος, ο αναρχισμός (αναρχία =χωρίς εξουσία) πρεσβεύει τις αξίες και τις θέσεις του αντικρατισμού, της φυσικής ευταξίας, του αντικληρικαλισμού και της οικονομικής ελευθερίας.

4. Δραστηριότητες

•Οι μαθητές καλούνται να προβληματιστούν και να απαντήσουν αν στο παρακάτω κείμενο διαβλέπουν την ιδεολογία του συντηρητισμού στις πράξεις των ανθρώπων : «Οι κομμουνιστές της Σοβιετικής Ένωσης, που αντιστάθηκαν στη διάλυση της κολεκτιβιστικής οικονομίας και οι σοσιαλιστές που εκστρατεύουν για την προστασία του κοινωνικού κράτους ή των εθνικοποιημένων βιομηχανιών, μπορούν να χαρακτηριστούν συντηρητικοί;» (στο Heywood (2007), Πολιτικές Ιδεολογίες, σελ. 148).

•Οι μαθητές καλούνται να χωριστούν σε ομάδες και στη συνέχεια καλούνται να καταρτίσουν πίνακες όπου θα καταγράψουν ποιες είναι οι απόψεις των φιλελεύθερων , συντηρητικών, σοσιαλιστών, φασιστών και αναρχικών, για την Ελευθερία, Δημοκρατία, Κοινωνία και το Άτομο.

•Οι μαθητές μοιράζονται σε ομάδες και σε κάθε ομάδα μοιράζονται καρτέλες ,όπου αναγράφονται θέσεις προσώπων που καθρεπτίζουν τις μεγάλες πολιτικές ιδεολογίες, οι μαθητές διαβάζουν το περιεχόμενο της κάθε καρτέλας και αποφασίζουν, αφού συζητήσουν, ποια ιδεολογία εκφράζεται. Στο τέλος όλες οι ομάδες μοιράζονται τις εκτιμήσεις τους στην ολομέλεια.

Το περιεχόμενο της Α καρτέλας όπου αναγράφονται τα λόγια του προσώπου Α έχει ως εξής: “Δούλεψα όλη μου τη ζωή σκληρά για να φτιάξω την επιχείρηση που έχω και απογοητεύομαι όταν σκέπτομαι ότι φορολογούμαι για να υποστηριχτούν άτομα που δεν φροντίζουν από μόνοι τους τον εαυτό τους. Νομίζω ότι ένα μέρος της ευθύνης οφείλεται στα ΜΜΕ , καθώς αυτοί προάγουν όλες τις λάθος αξίες”.

Καρτέλα Β, αναγράφονται τα λόγια του προσώπου Β: “Αληθινά δεν με ενδιαφέρει τι οι άλλοι κάνουν στον ελεύθερο χρόνο τους όσο δεν με ενοχλούν, αλλά σίγουρα δεν μου αρέσει όταν η κυβέρνηση μου υπαγορεύει τι να κάνω με τα χρήματα μου και το σπίτι μου”.

Καρτέλα Γ, αναγράφονται τα λόγια του προσώπου Γ: “ Ανησυχώ πολύ με την κατάσταση που βλέπω γύρω μου, φαίνεται ότι όλο και πιο πολλά παιδιά μεγαλώνουν στη φτώχεια και δεν υπάρχει κανείς εκεί για να τα βοηθήσει. Νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε περισσότερα για να τους προσφέρουμε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τροφή και καλή εκπαίδευση”.

Καρτέλα Δ, αναγράφονται τα λόγια του προσώπου Δ :”Αυτή την εποχή δεν μπορείς να κάνεις και πολλά πράγματα , όμως σίγουρα χρειάζεται να δώσουμε πολύ περισσότερα χρήματα για την εθνική άμυνα. Μακάρι να ήταν ένας αστυνομικός σε κάθε γωνία. Η αστυνομία θα μπορούσε να ψάξει το αυτοκίνητό μου ανά πάσα στιγμή, καθώς δεν καταπατώ το νόμο”.

•Να διαβάσουν το βιβλίο του Φερνάντο Πεσόα, Ο Αναρχικός Τραπεζίτης, που διατίθεται στον σύνδεσμο: <http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2011/05/F.-Pessoa-O-Anarxikos-Trapezitis.pdf> και να το σχολιάσουν.

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- <http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2011/05/F.-Pessoa-O-Anarxikos-Trapezitis.pdf> : Φ. Πεσόα , Ο Αναρχικός Τραπεζίτης.
- <http://www.kathimerini.gr/737534/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-ideologia-ths-vias>: Η Ιδεολογία της βίας.
- http://www.antitetrada.gr/portal/images/klasika_keimena/h_trilogia_tou_polemoud.glhno_s.pdf : Δ. Γληνός, για τη φασιστική ιδεολογία
- http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/nazismos/1_2nazismos.pdf : Ο Μάνος Χατζηδάκης για το νεοναζισμό
- http://www.academia.edu/1493923/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%87%CE%AE : Για την ιδεολογία του συντηρητισμού

- <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Socialist+ideologies> : Σοσιαλισμός
- <http://www.historeinonline.org/index.php/historein/article/view/241/181>: Η γλώσσα του σοσιαλισμού : ταξική προοπτική και εθνική ιδεολογία στον Ελληνικό 19ο αιώνα.
- <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Neoliberalism.htm>: Η επίσημη Ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης: ' Νεοφιλελευθερισμός, Φιλελευθερισμός και Οικονομική Επιστήμη'.
- <http://www2.sunysuffolk.edu/westn/Ideology.html>: Ideology

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.6: Ιδεολογία και Θρησκεία (02 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές μετά το πέρας της διδακτικής ώρας :

- Να διακρίνουν τις διαφορές και τις ομοιότητες της θρησκείας και ιδεολογίας.
- Να κατανοούν ότι οι θρησκευτικοί φονταμενταλιστές θεωρούν τη θρησκεία ένα σώμα «αναγκαίων» και αναμφισβήτητων αρχών, οι οποίες δεν υπαγορεύουν μόνον την προσωπική διαγωγή, αλλά και την οργάνωση της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

2. Έννοιες-Κλειδιά :

- Θρησκεία
- Ιδεολογία
- Θρησκευτικός φονταμενταλισμός

3. Ανάπτυξη

Επισημαίνεται ότι η ιδεολογία είναι εγκόσμια και με επιχειρήματα που έλκονται μέσα από την κοινωνική πραγματικότητα, επιδιώκει να αλλάξει τον κόσμο εδώ και τώρα και έχει ορθολογικά επιχειρήματα, ενώ η θρησκεία παραπέμπει στην μεταφυσική και σε ένα μεσσιανικό ουτοπικό σχέδιο το οποίο υπόσχεται τη μετά θάνατον 'σωτηρία' της ψυχής του ανθρώπου.

Επίσης επισημαίνεται ότι ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός έχει ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των ολοκληρωτικών ιδεολογιών, όπως την επιθετικότητα και τον επεκτατισμό προς τους μη-πιστούς οι οποίοι ή 'πρέπει' να αλλαξοπιστήσουν ή να εξοντωθούν.

Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός συνδέεται με όλες τις μεγάλες θρησκείες, τον ισλαμισμό, τον ιουδαϊσμό, τον ινδουισμό, τον σιντοϊσμό, τον βουδισμό καθώς και τον χριστιανισμό, και θεωρείται περισσότερο ένα ιδιαίτερο είδος θρησκευτικοπολιτικού κινήματος ή εγχειρήματος, παρά απλή έκφραση πίστης στην κατά κυριολεξία αλήθεια των ιερών κειμένων.

Γίνεται σαφές ότι ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός δεν παρέχει χώρο για να αναπτυχθεί μια πολιτική ιδεολογία διακριτή από τις ιδέες που καλλιεργούνται στο πλαίσιο της θρησκείας.

Επίσης, επισημαίνεται ότι ενώ αποτελεί μια εξέγερση κατά της νεωτερικότητας, ταυτόχρονα αντλεί από το πνεύμα, τις απόψεις και τα όπλα του σύγχρονου κόσμου. Ενώ κατακεραυνώνει τον εκφυλισμό, τη διαφθορά της σύγχρονης κοινωνίας, παράλληλα εγκολπώνεται τη σύγχρονη

τεχνολογία, τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, τον μηχανισμό των σύγχρονων κοινωνιών, ως εκ τούτου θεωρείται από ορισμένους “το νόθο παιδί της νεωτερικότητας”.

4. Δραστηριότητα

•Οι μαθητές, αφού πληροφορηθούν τα γεγονότα του αιματηρού περιστατικού στα γραφεία του σατιρικού περιοδικού Charlie Hebdo, στο Παρίσι, στις 7 Ιανουαρίου 2015, οπότε 2 ένοπλοι, φανατικοί ισλαμιστές, όπως διεκήρυξαν οι ίδιοι, εισέβαλαν και δολοφόνησαν συνολικά 12 ανθρώπους (ανάμεσά τους γνωστούς δημοσιογράφους και αστυνομικούς) ενώ τραυμάτισαν άλλους επτά, να προβληματιστούν και να απαντήσουν πως θα μπορούσε μέσω της παιδείας να αντιμετωπίζεται ο φονταμενταλισμός;

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=250070> : Φονταμενταλισμός και Νεωτερικότητα

<http://www.kathimerini.gr/221289/article/epikairothta/politikh/8rhskeytikos-fontamentalismos-kai-mme> : Φονταμενταλισμός και ΜΜΕ

<http://www.telegraph.co.uk/comment/letters/11338800/To-avoid-the-spread-of-fundamentalism-we-have-to-improve-the-way-we-teach-religion-in-schools.html> : για την αντιμετώπιση του φονταμενταλισμού.

•Βέικου Χρ. (2000) Ζώντας ανάμεσα σε «άλλους». Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού στο Ρ. Καυταντζόγλου- Μ. Πετρονάκη, Όρια και περιθώρια: Εντάξεις και αποκλεισμοί, Αθήνα, UNESCO/Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), σ. 131-150.

•Κυριακίδης Γ. & Μιχαηλίδου Μ. (επιμ.), (2006) Η Προσέγγιση του Άλλου, Αθήνα, Μεταίχμιο.

•Πατσός Χ. (2011) Κυρίαρχες Μορφές Λόγου στην Ελληνική Κοινωνία, Αθήνα, αυτοέκδοση.

4.7 ΕΝΟΤΗΤΑ: Ιδεολογία και Τέχνη (02 ώρες)

1. Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές να μπορούν :

- Να εντοπίζουν τις διαφορές και τις ομοιότητες της Ιδεολογίας και της Τέχνης.
- Να διακρίνουν την ‘στρατευμένη τέχνη’ από την ‘τέχνη για την τέχνη’.

2. Έννοιες- Κλειδιά:

- Ιδεολογία
- Τέχνη
- Στρατευμένη Τέχνη
- Τέχνη για την Τέχνη.

3. Ανάπτυξη :

Επισημαίνεται ότι η Τέχνη σε ολοκληρωτικά κυρίως καθεστώτα εξυπηρέτησε τους σκοπούς της προπαγάνδας με στόχο οι λαϊκές μάζες να χειραγωγηθούν σε συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Γίνεται σαφές ότι καθώς η τέχνη δημιουργείται από τον άνθρωπο και 'στεγάζεται' στην κοινωνία είναι αδύνατον να μην επηρεάζεται και να επηρεάζει τις κοινωνικές δομές. Και σε έναν υποθετικό άξονα που θα αφορούσε το μέτρο επιρροής της τέχνης στην κοινωνία, το ένα άκρο θα καταλάμβανε η λεγόμενη 'στρατευμένη τέχνη' και το άλλο η 'τέχνη για την τέχνη' δηλαδή η τέχνη που ασκείται χωρίς να δεσμεύεται από κάθε χρηστική ή κοινωνική λειτουργικότητα. Ωστόσο επισημαίνεται ότι τα έργα τέχνης συχνά έχουν χρησιμοποιηθεί εμπροθέτως, ώστε να υπηρετήσουν κυρίως ιδεολογικούς αλλά κάποτε και επιστημονικούς σκοπούς. Επιπλέον γίνεται κατανοητό ότι η σχέση της τέχνης με την πολιτική είναι ιδιαίτερα σύνθετη, επειδή η τέχνη μπορεί να λειτουργεί ως παράγοντας χειραφέτησης, αμφισβητώντας κατεστημένες και συμβατικές ιδέες και επηρεάζοντας ή διαμορφώνοντας τις πολιτικές μας ιδέες και την πολιτική πράξη.

4. Δραστηριότητα:

Οι μαθητές καλούνται να διεξάγουν αγώνα επιχειρηματολογίας αφού χωριστούν σε δύο ομάδες: η μιν μία ομάδα υπερασπίζεται την άποψη ότι τα καλλιτεχνικά αγαθά είναι αποτέλεσμα της ελεύθερης ατομικότητας και της έμφυτης ικανότητας και ότι η τέχνη αποτελεί ένα αυτόνομο πεδίο και δεν έχει σχέση με ιδεολογία και πολιτική, η δε άλλη υποστηρίζει ότι η τέχνη «αντανακλά» την κοινωνική πραγματικότητα και κατά συνέπεια τις πολιτικές εξελίξεις και ότι λειτουργεί αμιγώς εργαλειακά και είναι χρήσιμη ως πολιτικό εργαλείο πειθούς, συνειδητοποίησης αλλά και προπαγάνδας.

5. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C111/62/475,1804/>

<http://www.artem.gr/>

<http://www.mnimon.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/77/6.pdf>

Καστρινάκης Ν. Τέχνη και ιδεολογία. Υποθέσεις σε δύο πίνακες του ζωγράφου "Δευτερεύοντος" Σίφνου (180ος -19ος αι.) στο <https://www.academia.edu.gr>

1. Αλτουσέρ Λ. 1964-1975 (1999), Θέσεις, μτφρ. Γιαταγάνας Ξ., Αθήνα, Θεμέλιο
2. Ball T. & Dagger R. (2011) Πολιτικές Ιδεολογίες και το Δημοκρατικό Ιδεώδες, μτφρ. Χειλά Μ., Αθήνα, εκδ. Τουρίκη.
3. Βέικου Χρ. (2000) Ζώντας ανάμεσα σε «άλλους». Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού στο Ρ. Καυταντζόγλου- Μ. Πετρονώτη, Όρια και περιθώρια: Εντάξεις και αποκλεισμοί, Αθήνα, UNESCO/Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).
4. Bourdieu P. (2006) Οι κανόνες της Τέχνης : Γένεση και δομή του λογοτεχνικού πεδίου, μτφρ. Γιαννοπούλου Ε., Αθήνα, Πατάκης.
5. Δεμερτζής Ν. (1998), Οι ιδεολογίες και η αναπαραγωγή της κοινωνίας, στο Λίποβατς Θ.– Δεμερτζής Ν., Δοκίμιο για την Ιδεολογία, Οδυσσέας.
6. Freedman M. (2003), Ideology, A very short introduction, Oxford/N.Y., Oxford U. Press.
7. Hall S., Held D. & McGrew A. (2003) Η Νεωτερικότητα Σήμερα, Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός, μτφρ. Θ. & Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.

8. Heywood A. (2007), Πολιτικές Ιδεολογίες, μτφρ. Κουτρής Χ, Αθήνα, Επίκεντρο.
9. Κονδύλης Π. (1998), Από τον 20ο στον 21ο αιώνα, Αθήνα, Θεμέλιο.
10. Κούβδος Ι. (2012) Μία ανάγνωση της θεωρίας της Ιδεολογίας του Λουί Αλτουσέρ, Θέσεις, τεύχος 120.
11. Kymlicka W. (2005) Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας. Μια εισαγωγή, μτφρ. Μολύβας Γρ., Αθήνα, Πόλις.
12. Κυριακίδης Γ. & Μιχαηλίδου Μ. (επιμ.) (2006) Η Προσέγγιση του Άλλου, Αθήνα, Μεταίχμιο
13. Λέκκας Π. (2012) Αφαίρεση και Εμπειρία, μια φORMALιστική θεώρηση του ιδεολογικού φαινομένου, Αθήνα, Τόπος.
14. McLellan D. (1986) Ideology, Milton Keynes, Open University Press.
15. Ντε Μικέλι Μ. (1998) Οι πρωτοπορίες της Τέχνης του 20ο αιώνα, μτφρ. Παπαματθεάκη Λ., Αθήνα, Οδυσσέας.
16. Μαρξ Κ. & Έγκελς Φρ. (2003), Η Γερμανική Ιδεολογία, τομ.Α', μτφρ. Φιλίνη Κ., Αθήνα, Gutenberg,
17. Mannheim K. (1997) Ιδεολογία και ουτοπία, μτφ. Ανδρουλιδάκης Κ., Αθήνα, Γνώση.
18. Ricoeur P. (1986) Lectures on Ideology and Utopia, G. H Taylor (επιμ.), Columbia University Press, Νέα Υόρκη
19. Minouge K. (1995) Politics: A Very Short Introduction, Oxford/N.Y., Oxford U. Press.
20. Πατσός Χ. (2011) Κυρίαρχες Μορφές Λόγου στην Ελληνική Κοινωνία, Αθήνα, αυτοέκδοση.
21. Σταυρακάκη Γ. & Σταφυλάκη Κ. (επιμ.) (2008) Το πολιτικό στην Τέχνη, Αθήνα, Εκκρεμές.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ 4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 4.3 : Ιδεολογία και Πολιτική Θεωρία- Ο Φιλελευθερισμός(01 ώρα)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ :

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας:

- Να αντιληφθούν ποιες είναι οι βασικές έννοιες του φιλελευθερισμού.
- Να διαπιστώσουν αν η καθημερινότητά τους διέπεται από ορισμένες αξίες του φιλελευθερισμού.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ :

Σύντομη διάλεξη, διάλογος, διερευνητική μάθηση, ομαδοσυνεργατική.

ΑΦΟΡΜΗΣΗ: (05')

Αξιοποιώντας την ανάκληση γνώσεων ρωτάει ο καθηγητής τους μαθητές ποιες είναι οι απόψεις τους για τις αξίες και ιδέες του φιλελευθερισμού καθώς έχουν διδαχτεί για αυτόν σε προηγούμενο έτος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (15'):

- Ανάπτυξη της έννοιας του ατόμου και του ατομικισμού .
- Ανάπτυξη της έννοιας της ελευθερίας και σύνδεση της με την πίστη στον ορθό λόγο.
- Εστίαση στην έννοια του ορθολογισμού.
- Ανάπτυξη της έννοιας της δικαιοσύνης και σύνδεση της με την απονομή της ανταμοιβής και της τιμωρίας.
- Ανάπτυξη της έννοιας της ανεκτικότητας και διαφορετικότητας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ (15')

•Οι μαθητές καλούνται να καταγράψουν ορισμένα περιστατικά από τη σχολική ζωή τους όπου δέχτηκαν από συμμαθητές τους ή επέδειξαν σε αυτούς ανεκτικότητα και στη συνέχεια να σκεφθούν σε τι είδους κοινωνία οδηγεί η εφαρμογή αυτών των αξιών.

•Δίνεται το ακόλουθο κείμενο και οι μαθητές καλούνται να το σχολιάσουν :“...η δύναμη του ορθού λόγου παρέχει στα ανθρώπινα όντα την ικανότητα να πάρουν στα χέρια τους την ευθύνη των ίδιων τους των ζώων και να ορίσουν από μόνα τους το πεπρωμένο τους. Έτσι λοιπόν, ο ορθολογισμός απελευθερώνει το ανθρώπινο γένος από τα δεσμά του παρελθόντος και από το βάρος της συνήθειας και της παράδοσης...”. (στο Heywood, Πολιτικές Ιδεολογίες, σελ.84)

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (05')

Συμπεραίνεται ότι ο φιλελευθερισμός είναι, και παραμένει, κατά κύριο λόγο μέρος του προγράμματος του Διαφωτισμού και ότι τάσσεται υπέρ της ευρύτητας του πνεύματος, του διαλόγου και της αυτοδιάθεσης, χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή ηθική ώθηση. Ωστόσο αποτελεί τη συγκολλητική ουσία ενός συντηρητικού κοσμοσυστήματος.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ (05')

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι βασικές αξίες και πεποιθήσεις του Φιλελευθερισμού;
2. Να ορίσετε την έννοια του ατομικισμού.
3. Να συνδέσετε την έννοια της ελευθερίας με τον ορθό λόγο και την αυτοεκπλήρωση.
4. Να ορίσετε την έννοια της δικαιοσύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Freedman M. (2003), Ideology, A very short introduction, Oxford/N.Y., Oxford U. Press.
2. Heywood A. (2007), Πολιτικές Ιδεολογίες, μτφρ. Κουτρή Χ., Αθήνα, Επίκεντρο.
3. Wallerstein I. (2004), Μετά τον Φιλελευθερισμό, μτφρ. Δοδόπουλος Γ., Αθήνα, Ηλέκτρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Η ΕΞΟΥΣΙΑ (10 διδακτικές ώρες)

A. Περιεχόμενα κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αποτελείται από τρεις θεματικές ενότητες και η διδασκαλία του πραγματοποιείται σε 10 διδακτικές ώρες.

1η Διδακτική Ενότητα:

Η Έννοια της εξουσίας (05 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να αναλύουν την έννοια της εξουσίας.
- Να αναπτύσσουν, συγκρίνουν και αξιολογούν ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν στην έννοια της εξουσίας αναδεικνύοντας τον πολυσχιδή χαρακτήρα της (π.χ. η εξουσία ως δύναμη και ως αυθεντία, ως ιδιότητα και ως σχέση, ως κοινωνική δράση κ.ά.).
- Να αντιπαραβάλλουν την εξουσία με άλλους όρους, όπως «επιρροή», «εξαναγκασμό», «καταναγκασμό», «ισχύ», «δύναμη», «βία» και να αναγνωρίζουν πιθανές νοηματικές επικαλύψεις ή/και αντιθέσεις.
- Να συσχετίζουν την εξουσία με την ευθύνη και με την ιδιότητά τους ως ενεργοί πολίτες.

2η Διδακτική Ενότητα

Η ανάλυση της εξουσίας (03 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να απαριθμούν και να αναλύουν τα στοιχεία που υπάρχουν σε όλα τα εξουσιαστικά φαινόμενα, όπως φορείς εξουσίας και υποκείμενοι στην εξουσία.
- Να κατανοούν την ύπαρξη κινήτρων για άσκηση εξουσίας.
- Να εντοπίζουν τους τρόπους εκδήλωσης του εξουσιαστικού φαινομένου, τα πρόσωπα που ασκούν ή/και υπόκεινται σε εξουσία, τα χρησιμοποιούμενα εξουσιαστικά μέσα κ.ά..

3η Διδακτική Ενότητα

Ανθρωπολογική και κοινωνιολογική προσέγγιση του εξουσιαστικού φαινομένου (02 διδακτικές ώρες)

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να παρουσιάζουν την προβληματική σχετικά με την ύπαρξη ή μη εξουσιαστικών σχέσεων στις πρωτόγονες κοινωνίες.
- Να περιγράφουν τα στάδια ανάπτυξης της (πολιτικής) εξουσίας .

- Να αναγνωρίζουν τη δυναμική του εξουσιαστικού φαινομένου, τη δυνατότητά του να εξελίσσεται και να καθορίζει το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό γίνεσθαι.
- Να απαντούν στο ερώτημα αν η εξουσία αποτελεί φυσικό ή κοινωνικό φαινόμενο;
- Να επιχειρούν μία «αξιολόγηση» του εξουσιαστικού φαινομένου διαχρονικά.

Β. Έννοιες- κλειδιά

- εξουσία
- δύναμη
- βία
- επιβολή
- αυθεντία
- απόφαση
- ευθύνη

Γ. Δραστηριότητες

- Δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στη σελ. 78 του σχολικού εγχειριδίου των Κ. Παπακωνσταντίνου και Λ. Κατσίρα. Πολιτική & Δίκαιο. Β΄ Γενικού Λυκείου. Αθήνα : ΟΕΔΒ
- Προβληματισμός και συζήτηση για την κρίσιμη διάκριση μεταξύ του να έχει κανείς εξουσία και του να είναι εξουσία. Σχετικό υλικό: <http://psycheandlife2.wordpress.com/2011/10/03/εξουσία-με-βάση-έχειν-και-είναι-power-being-and-possessing>
- Συγκριτική αντιπαράθεση (στην ιστορική τους εξέλιξη) αποσπασμάτων από τα έργα διαφόρων θεωρητικών στοχαστών όπως οι Thomas Hobbes, Karl Marx, Max Weber, Hannah Arendt, Michel Foucault, Νίκος Πουλαντζάς και Anthony Giddens, που εστιάζουν στην ανάλυση της εξουσίας –σχετικά άρθρα & έργα μπορούν να αναζητηθούν και στο διαδίκτυο. Θα μπορούσαν επίσης να συνοδεύονται από σχετικά αποσπάσματα από κινηματογραφικές ταινίες, σειρές ή ντοκιμαντέρ από τα ψηφιοποιημένα αρχεία της ΕΡΤ .
- <http://thesocietypages.org/teaching> (σχέδια μαθημάτων και υλικό -στα αγγλικά- για τη διδασκαλία διαφόρων κοινωνικών φαινομένων).
- Σχέδιο μαθήματος για την αξιοποίηση της ταινίας «Το Κύμα» διαθέσιμο στο http://katsiras.mysch.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=482&Itemid=32
- Σχέδια μαθήματος μπορούν να αναζητηθούν και στο έργο της Μ. Βενούτσου. (2012). Μορφές Εξουσίας στο Θέατρο. Σχέση Υποταγής ή Ανατροπή;. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Θεσσαλονίκη : Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Πολιτισμού & Αθλητισμού.
- Προβληματισμός πάνω στη σχέση εξουσίας / υποταγής με σχολιασμό του κειμένου του Μπέρτολντ Μπρεχτ «Αν οι καρχαρίες ήταν άνθρωποι» στο <https://www.youtube.com/watch?v=NHkrH3S6sbo>
- Σχέδιο μαθήματος για τις τρεις μορφές εξουσίας που διακρίνονται σε κάθε δημοκρατικό πολίτευμα στο: <http://theodorb.wikispaces.com/>
Οι μαθητές ενημερώνονται και σχολιάζουν τη διάκριση των εξουσιών:

1. Νομοθετική εξουσία - έργο της η ψήφιση των νόμων.
2. Εκτελεστική εξουσία - έργο της η διοίκηση του κράτους.
3. Δικαστική εξουσία - έργο της η τήρηση των νόμων.

- **ΟΜΑΔΙΚΗ ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:** Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες να αναζητήσουν υλικό (έντυπο, εικαστικό, φωτογραφικό, κινηματογραφικό, δημοσιογραφικό) και πρόσωπα συμμετείχαν ή έχουν άποψη για τα γεγονότα του Μάη του '68 στη Γαλλία. Ο γνωστός και ως «Γαλλικός Μάης» έμεινε ιστορικός από την πολιτική και κοινωνική αναταραχή που ξέσπασε στη Γαλλία κατά τη διάρκεια των μηνών Μαΐου-Ιουνίου του 1968. Τα γεγονότα, που είχαν ως επίκεντρο την αμφισβήτηση της αυταρχικής εξουσίας του κράτους, ξεκίνησαν από κινητοποιήσεις των Γάλλων μαθητών και φοιτητών, επεκτάθηκαν με γενική απεργία των Γάλλων εργατών και τελικά οδήγησαν σε πολιτική και κοινωνική κρίση, που άρχισε να παίρνει διαστάσεις επανάστασης και οδήγησε στη διάλυση της Γαλλικής Εθνοσυνέλευσης και την προκήρυξη εκλογών από τον τότε πρόεδρο Σαρλ Ντε Γκολ.
Να παρουσιάσουν την εργασία τους στην τάξη.
- **ΓΡΑΠΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :** Οι μαθητές να σχολιάσουν, με βάση τη σύγχρονη εμπειρία τους, τα περίφημα συνθήματα του Μάη του '68 στη Γαλλία: « Η Φαντασία στην Εξουσία» και «Να είστε ρεαλιστές, ζητήστε το αδύνατο».

Δ. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

1. Δεμερτζής Ν. (1990) «Ουσιώδη αμφισβησιμότητα και θεωρίες περί της εξουσίας», Θεωρία & Κοινωνία, Νο 3, Αθήνα, Γνώση, διαθέσιμο στην <http://www2.media.uoa.gr/people/demertzis/wp-content/uploads/docs/articles/TheoriesOfAuthority1990.pdf>
2. Διαμαντόπουλος Θ. (2008) Τα Πολιτικά Καθεστώτα. Δημοκρατίες και Απολυταρχίες : Οι Γρίφοι της Εξουσίας, Αθήνα, Παπαζήσης, σελ. 323-479.
3. Foucault M. «Για την εξουσία» (απόσπασμα από την Ιστορία της Σεξουαλικότητας), διαθέσιμο στην <http://www.sarajevomag.gr/vivliothiki/foucault.html>
4. Ένγκελς Φρ., Για την εξουσία (γράφτηκε: 1872, πρωτοδημοσιεύτηκε: 1874 στο Ιταλικό Almanacco Repubblicano Πηγή: Marx-Engels Reader, New York: W. W. Norton and Co., 2η έκδοση, 1978 (1η έκδοση, 1972), σελ. 730-733.
5. Κανέτι Ε. (1980) Μάζα και εξουσία, μτφρ. Βερυκοκάκη Α., Αθήνα, Ηριδανός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο : ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (17 διδακτικές ώρες)

Α. Περιεχόμενα κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αποτελείται από επτά θεματικές ενότητες και η διδασκαλία του πραγματοποιείται σε 10 διδακτικές ώρες.

1η Διδακτική Ενότητα:

Έννοια & στοιχεία του κράτους. Διδακτικές ώρες : 02

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να ορίζουν την έννοια του κράτους λαμβάνοντας υπόψη τις ποικίλες –φιλοσοφικές, κοινωνιολογικές, οικονομικές, νομικές, κ.ά.- διαστάσεις της έννοιας αυτής.
- Να αντιμετωπίζουν με κριτικό πνεύμα τις διάφορες προσεγγίσεις αναφορικά με την έννοια του κράτους.
- Να προσδιορίζουν και να αναλύουν τα στοιχεία του κράτους ανάλογα με την κάθε θεωρητική προσέγγιση, όπως λαός, χώρα-επικράτεια, εξουσία, κυριαρχία κ.ά.
- Να περιγράφουν τη διαδικασία αναγνώρισης ενός κράτους –de jure, de facto- ως προϋπόθεση ύπαρξής του, σύμφωνα με τους εκπροσώπους της διεθνιστικής θεώρησης, και, κυρίως, να την εξετάζουν κριτικά.
- Να συσχετίζουν την έννοια της εσωτερικής κυριαρχίας με τη συγκρότηση της έννομης τάξης.

2η Διδακτική Ενότητα:

Η εξέλιξη του κράτους : ιστορική αναδρομή. Διδακτικές ώρες : 03

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να συγκρίνουν τις κοινωνίες χωρίς κράτος με τις κρατικά οργανωμένες κοινωνίες και να προβληματίζονται για τη δυνατότητα διαμόρφωσης μη κρατικών κοινωνιών σήμερα.
- Να εντοπίζουν χρονικά και χωρικά τη γένεση του κράτους και να συνοψίζουν την εξελικτική του πορεία.
- Να συσχετίζουν την εξέλιξη των εθνικών κρατών και τη μετάβασή τους προς τη νεωτερικότητα με πολιτειακές αλλαγές.
- Να προσδιορίζουν τη σημασία του Δικαίου και του Συντάγματος στη συγκρότηση των εθνικών κρατών.
- Να εξηγούν τους όρους «κράτος δικαίου» & «κοινωνικό κράτος», να εντοπίζουν τους μεταξύ τους συσχετισμούς και να προσδιορίζουν τα αίτια που ώθησαν στη δημιουργία τους.
- Να διακρίνουν τα κράτη με κριτήριο τη σχέση εξουσίας-επικράτειας (ενιαίο κράτος, σύνθετο κράτος – ομοσπονδία, ομοσπονδιακό κράτος κ.ά.) και να περιγράφουν την εξέλιξή τους στον χρόνο.
- Να αντιλαμβάνονται τις ενώσεις κρατών ως ένα διαφορετικό από το κράτος πολιτικό μάρφωμα.
- Να αξιολογούν και να συγκρίνουν τις προαναφερθείσες μορφές κράτους.

3η Διδακτική Ενότητα:

Νομιμοποίηση, οργάνωση και λειτουργία του κράτους : θεωρητικές προσεγγίσεις.

Διδακτικές ώρες : 04

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να παρουσιάζουν, έχοντας επίγνωση της ιστορικής τους εξέλιξης, τις θεωρίες που αφορούν την προέλευση του κράτους ή, διαφορετικά, τη νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας.
- Να παρουσιάζουν, να συσχετίζουν και να αξιολογούν τις διάφορες θεωρίες αναφορικά με την οργάνωση και τη λειτουργία του κράτους.

4η Διδακτική Ενότητα:

Εθνικά κράτη : Μύθος ή πραγματικότητα. Διδακτικές ώρες : 02

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να διακρίνουν τον λαό από το έθνος και να προσδιορίζουν τον χρόνο εμφάνισης καθεμίας από τις έννοιες αυτές.
- Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της λαογραφίας & της ιστορίας στη διαμόρφωση της κοινής πολιτισμικής και εθνικής ταυτότητας και συνείδησης.
- Να εξετάζουν την πρακτική της ανταλλαγής των πληθυσμών ως προσπάθεια δημιουργίας κυρίαρχων κρατών διακρινόμενων από εθνική ομοιογένεια.

5η Διδακτική Ενότητα:

Αρμοδιότητες του σύγχρονου κράτους και διαφοροποίησή τους με κριτήριο τη μορφή του.

Διδακτικές ώρες : 01

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της διδασκαλίας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να διακρίνουν τις αρμοδιότητες του σύγχρονου κράτους (ασφάλεια, κοινωνική ευημερία κ.ά.).
- Να εντοπίζουν τη διαφοροποίηση των ρόλων του κράτους με κριτήριο τη μορφή του.

6η Διδακτική Ενότητα:

Το δημοκρατικό κράτος: μια διαχρονική αρχή. Διδακτικές ώρες : 02

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να προσδιορίζουν την έννοια της δημοκρατίας.
- Να περιγράφουν την ιστορική της εξέλιξη και τις μορφές της –αντιπροσωπευτική, συμμετοχική.
- Να αναδεικνύουν τα αίτια της κρίσης του αντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης.
- Να παίρνουν θέση σχετικά με τη δράση των πολιτικών κομμάτων και, εν γένει, τον ρόλο τους στα σύγχρονα αντιπροσωπευτικά συστήματα.
- Να εντοπίζουν τα στοιχεία συμμετοχικής δημοκρατίας στα σύγχρονα μοντέλα διακυβέρνησης και να περιγράφουν τα τελευταία.
- Να αναγνωρίζουν τον ρόλο της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών σε σχέση με τη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής και τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.

7η Διδακτική Ενότητα:

Δημόσια πολιτική & δημόσια διοίκηση. Διδακτικές ώρες : 03

Διδακτικοί Στόχοι:

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να προσδιορίζουν την έννοια της δημόσιας πολιτικής και να αναλύουν τα στάδια χάραξής της.
- Να προσδιορίζουν την έννοια των όρων «διαβούλευση», «δημοψήφισμα», «λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία».
- Να προσδιορίζουν και να αξιολογούν τα μέσα που υιοθετούνται από την ελληνική έννομη τάξη προκειμένου για την ενίσχυση του ρόλου του πολίτη στη χάραξη της δημόσιας πολιτικής.
- Να προσδιορίζουν και να αξιολογούν τον ρόλο των ομάδων πίεσης στη χάραξη της δημόσιας πολιτικής.
- Να προσδιορίζουν τον όρο «δημόσια διοίκηση» και να παρουσιάζουν τον ρόλο της στην εφαρμογή της δημόσιας πολιτικής.
- Να αναδεικνύουν την αναγκαιότητα ελέγχου της δημόσιας διοίκησης ως μέσου διασφάλισης της ποιοτικής της λειτουργίας και της υλοποίησης της δημόσιας πολιτικής.
- Να προσδιορίζουν τα ήδη του ελέγχου και να αξιολογούν την αποτελεσματικότητά τους.

B. Έννοιες- κλειδιά

- κράτος έθνος
- κοινωνίες χωρίς κράτος
- αντιπροσωπευτική δημοκρατία
- δημόσια πολιτική
- δημόσια διοίκηση

- ελεγκτές δημόσιας διοίκησης
- διαβούλευση έλεγχος
- θεωρίες κράτους
- νομιμοποίηση κράτους
- έλεγχος νομιμότητας

Γ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Ο Ένγκελς στο έργο του «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους» επισήμανε ότι «το κράτος δεν υπάρχει από καταβολής κόσμου. Υπήρξαν κοινωνίες που τα έβγαζαν πέρα χωρίς αυτό, που δεν είχαν ιδέα από κράτος και κρατική εξουσία. Σε μια ορισμένη βαθμίδα της οικονομικής εξέλιξης, που αναγκαστικά ήταν συνδεδεμένη με τη διάσπαση της κοινωνίας σε τάξεις, το κράτος έγινε απαραίτητο εξαιτίας αυτής της διάσπασης». Οι μαθητές/τριες καλούνται να σχολιάσουν και να εξηγήσουν την παραπάνω άποψη.

- Αποσπάσματα αναφορικά με λαούς που ζούσαν και ζουν χωρίς τη συνήθη κρατική οργάνωση του δυτικού κόσμου μπορούν να αντληθούν από το συλλογικό έργο του Κουράβελου Θ. (επιμ) (2009) «Κοινωνίες Μοιράσματος» - Οι Σύγχρονοι Απλοί Τροφουσλλέκτες, Αθήνα, Πολιτειακές Εκδόσεις.

Οι μαθητές/τριες, αφού μελετήσουν το παρακάτω απόσπασμα: «Η μελέτη των απλών τροφουσλλεκτικών κοινωνιών αποτελεί μια ιδανική ευκαιρία για να προβληματιστούμε πάνω στις δυνατότητες, αλλά και τα όρια, των ανθρώπινων κοινωνιών. Να αξιολογήσουμε, δηλαδή, το ενδεχόμενο μελλοντικών κοινωνιών βασισμένων στο τροφουσλλεκτικό ήθος του μοιράσματος και του εξισωτισμού, λαμβάνοντας όμως σοβαρά υπόψη μας τον εξόφθαλμα διφορούμενο χαρακτήρα της ανθρώπινης φύσης» (Κουράβελος, όπ. παρ. σελ. 277) καλούνται να διατυπώσουν τις δικές του απόψεις σχετικά με την ενδεχόμενη εμφάνιση μελλοντικών μη κρατικών κοινωνιών.

- Σχέδιο μαθήματος για την διάκριση των εννοιών κράτους και έθνους στο <http://theodorb.wikispaces.com/>
Στο τέλος του μαθήματος ζητείται από τους μαθητές/τριες να συμπληρώσουν το παρακάτω φύλο εργασίας:

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όνοματεπώνυμο:..... Ημερομηνία.....

Ποια στοιχεία περιλαμβάνει η έννοια τους κράτους κα τι σημαίνει το καθένα;

Οι μαθητές οφείλουν να απαντήσουν ότι:

1. η έννοια του κράτους περιλαμβάνει οπωσδήποτε το έδαφος, δηλαδή μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή που ορίζεται από συγκεκριμένα σύνορα
2. το κράτος χαρακτηρίζεται από τον λαό που το κατοικεί και που έχει συγκεκριμένο όνομα και συγκεκριμένη εθνική και πολιτισμική ταυτότητα

3. η έννοια του κράτους προϋποθέτει την εξουσία, δηλαδή την ευθύνη της οργάνωσης της ζωής και της διοίκησης του λαού.

Τέλος οι μαθητές οφείλουν να διακρίνουν την έννοια του κράτους, από την έννοια του έθνους.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:

- Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες να συγκεντρώσουν υλικό και να ενημερώσουν την τάξη για την σύνθεση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες των παρακάτω κρατικών φορέων:
Συμβούλιο της Επικρατείας www.ste.gr/

Σώμα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης <http://www.seedd.gr/>

Ελεγκτικό Συνέδριο <http://www.elsyn.gr/elsyn/root.js>

Συνήγορος του Πολίτη <http://www.synigoros.gr/>

- Οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν βιβλιογραφικό, ψηφιακό και φωτογραφικό υλικό για φυλετικές κοινωνίες χωρίς κράτος όπως είναι π.χ. οι Βουσμάνοι της ερήμου Καλαχάρι, οι πυγμαίοι Μπούτι του Ζαΐρ, οι Κασίν της Βιρμανίας, οι Αβορίγινες της Αυστραλίας, οι Ινδιάνοι της Β. Αμερικής, οι φυλές της Μελανησίας, οι Νουέρ του Σουδάν, οι Παθάν του Πακιστάν, οι Ινουίτ της Αρκτικής και να σχολιάσουν τις ιδιαιτερότητες της κοινωνικής τους οργάνωσης σε σχέση με τις δυτικού τύπου κοινωνίες. Χρήσιμο βοήθημα το βιβλίο του Eriksen, «Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα» (βλ. παρ.)

Δ. Εκπαιδευτικό υλικό-Βιβλιογραφία

- Ντοκιμαντέρ (History Channel, NEPIT κ.ά.) διαθέσιμα, μεταξύ άλλων και από το <http://greekdocumentaries1.blogspot.gr>
- «Τόποι Ζωής-Τόποι Ιδεών : Περί Κράτους» στο <https://www.youtube.com/watch?v=4O9fCxtMI-k>
- Μ. Δανέζη. «Οι δυτικές κοινωνίες σε κατάρρευση» στο <http://zenithmag.wordpress.com/>
- Υλικό ως προς τις θεωρίες για το κράτος μπορεί, μεταξύ άλλων, να αντληθεί από το C. Hay, M. Lister & D. Marsh (2011) Το Κράτος. Θεωρίες & Προσεγγίσεις καθώς και από το Andrew Heywood (2014). Εισαγωγή στην Πολιτική (βλ. βιβλιογραφία παρακάτω).
- Ντοκιμαντέρ «Από τις δύο πλευρές του Αιγαίου. Διωγμός & ανταλλαγή πληθυσμών» (σενάριο-σκηνοθεσία Μαρία Ηλιού) - πληροφορίες για το ντοκιμαντέρ στο <http://www.aegeandocumentary.org>
- Χρυσόγονος Κ. Χ. Τα πρόσωπα του Ιανού. Μορφές πολιτικής αντιπροσώπευσης από την αρχαιότητα ως τη νεωτερικότητα στο <http://www.constitutionalism.gr/site/2414-ta-proswpa-toy-ianoy-morfes-politikis-antiproswpey/>
- Για τις οργανωτικές διαδικασίες του κράτους: <https://diavgeia.gov.gr/>
- Για τους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας (δημοψηφίσματα) <http://referendumsforgreece.wordpress.com/>

1. Eriksen T.H. (2007) Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα, μτφρ. Α.Κατσικέρος, Αθήνα, Κριτική

2. Clastres P. (1992) Η κοινωνία ενάντια στο κράτος, μτφρ. Κ.Καψαμπέλη, Αθήνα, Αλεξάνδρεια

3. Πατσός Χ. (2006) Κράτος και Εκκλησία. Αυταρχισμός και Δογματισμός στην Εκπαίδευση (1821-2006), Αθήνα, Εύανδρος.

4. Καρβούνης Α. (2006) Σύγχρονες Μορφές Διακυβέρνησης. Πολιτικά και Επικοινωνιακά Συστήματα στην Εποχή των Δικτύων, Αθήνα, Ιων.
5. Κοτζιάς Ν. (2004) Το Ενεργητικό Δημοκρατικό Κράτος. Εθνικό Κράτος και Παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Καστανιώτης.
6. Μανιτάκης Α. (2007) Τι είναι Κράτος, Αθήνα, Σαββάλας.
7. Ρούκουνας Εμμ. (2005) Διεθνές Δίκαιο. Το Κράτος και το Έδαφος – Το Δίκαιο της Θάλασσας, Αθήνα, Σάκκουλας.
8. Heywood A. (2011) Εισαγωγή στην Πολιτική, μτφρ. Καράμπελας Γ., Αθήνα, Πόλις.
9. Μακρυδημήτρης Α., 2002, Κράτος και κοινωνία πολιτών, Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις.
10. C. Hay, M. Lister & D. Marsh (2011) Το Κράτος. Θεωρίες & Προσεγγίσεις, μτφρ. Αντωνίου Γ.-Κουτσογιάννης Αλ., Αθήνα, Σαββάλας.
11. Κακάμπουρα Ρ. (2006). Λαογραφικά Αρχεία & Εθνική Ταυτότητα. Μια Σχέση Αλληλεξάρτησης, Αθήνα, Σαββάλας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7Ο :

Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ (15 διδακτικές ώρες)

Το 7^ο κεφάλαιο αποτελείται από τρεις θεματικές ενότητες και δέκα διδακτικές ενότητες (δύο, τρεις και πέντε αντίστοιχα), οι οποίες προβλέπεται να διδαχτούν σε 15 διδακτικές ώρες.

1^η Θεματική Ενότητα

Πολιτισμός και Κουλτούρα

1^η Διδακτική Ενότητα

Οι έννοιες του πολιτισμού και της κουλτούρας (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να αναγνωρίζουν ότι η ποικιλία των ορισμών των εννοιών «πολιτισμός» και «κουλτούρα» εξαρτάται από το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο τους.
- Να αντιπαραβάλλουν τις έννοιες του «πολιτισμού» και της «κουλτούρας» και να προσδιορίζουν τις μεταξύ τους διαφορές και ομοιότητες.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Πολιτισμός
- Κουλτούρα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Με βάση τα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα και τις αντιλήψεις κάθε εποχής, οι έννοιες του πολιτισμού και της κουλτούρας απέκτησαν πολλές διαφορετικές σημασίες, έτσι ώστε οι διαφωνίες για τον ορισμό και τη χρήση τους να είναι συχνές και διαδεδομένες. Εξαιτίας αυτής της εννοιολογικής σύγχυσης που επιτείνεται στην περίπτωση της χώρας μας, καθώς και οι δύο λέξεις είναι δάνειες, στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να γίνει μια σύντομη παρουσίαση της ιστορικής εμφάνισης και εξέλιξης των δύο αυτών εννοιών και στη συνέχεια να εντοπιστούν οι βασικές διαφορές τους.
- Κατ' επέκταση, με απαγωγική διδασκαλία είναι χρήσιμο να δοθεί το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο και το περιεχόμενο της έννοιας «πολιτισμός», καθώς και τα αντίστοιχα στοιχεία της έννοιας «κουλτούρα». Στη συνέχεια, ζητείται από τους μαθητές να καταγράψουν τις βασικές διαφορές ανάμεσα σε αυτούς τους όρους.

Δ. Δραστηριότητες

- Με βάση αποσπάσματα από άρθρα του ημερήσιου και περιοδικού τύπου, οι μαθητές να διακρίνουν τη διαφορετική χρήση των όρων «πολιτισμός» και «κουλτούρα» και των αντίστοιχων επιθέτων «πολιτιστικός» και «πολιτισμικός».

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Bocock, R. (1992) *The Cultural Formations of Modern Society* στο Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), *Formations of Modernity*, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) *Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
- Τσαούσης, Δ.Γ. (1983) *Η Κοινωνία του Ανθρώπου*, Αθήνα, Gutenberg, σελ.116-121.

2^η Διδακτική Ενότητα

Οι έννοιες του πολιτισμού και της ταυτότητας στις κοινωνικές επιστήμες (Διδακτικές ώρες: 03)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Με το τέλος της ενότητας οι μαθητές/τριες θα πρέπει να μπορούν :

- Να προσδιορίζουν την έννοια του πολιτισμού ως ένα σύνολο αξιών, πεποιθήσεων, νοημάτων και συμβόλων, καθώς και ως ένα σύνολο πρακτικών με τις οποίες παράγονται και μεταδίδονται νοήματα μέσα σε μια κοινωνική ομάδα.
- Να είναι σε θέση να αναπτύσσουν, να συγκρίνουν και να αξιολογούν τις διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις του πολιτισμού και της ταυτότητας.
- Να κατανοήσουν ότι κάθε πολιτισμός αποτελεί μια μοναδική ενότητα που δεν μπορεί να ερμηνευτεί με κοινά εξελικτικά κριτήρια τα οποία νομιμοποιούν αξιολογικές κρίσεις και ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στους πολιτισμούς.
- Να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τη σχετικότητα των εθνοκεντρικών ερμηνειών του κοινωνικού κόσμου και της Ιστορίας και να υιοθετούν μια στάση κατανόησης και ανοχής απέναντι στους άλλους λαούς που έχουν διαφορετικό πολιτισμό από τον δικό τους.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι οι πολιτισμικές ταυτότητες είναι κοινωνικές κατασκευές ρευστές και δυναμικές.
- Να αντιληφθούν ότι οι πολιτισμικές ταυτότητες και ετερότητες είναι αποτέλεσμα αυτοπροσδιορισμού και ετεροπροσδιορισμού των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων στα πλαίσια μιας διαρκούς κοινωνικής διαντίδρασης και διαπραγμάτευσης.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Κοινωνική λειτουργία
- Δομή και Δράση
- Κοινωνική κατασκευή
- Συμβολικής αλληλεπίδραση
- Εθνοκεντρισμός
- Πολιτισμική ταυτότητα και ετερότητα
- Πολιτισμική ποικιλότητα
- Αποδοχή Διαφορετικότητας

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα στοχεύει αρχικά να παρουσιάσει τις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας «πολιτισμός» και ταυτόχρονα να τονίσει τη σημασία της έννοιας αυτής για τις σύγχρονες θεωρητικές αναζητήσεις στο χώρο των κοινωνικών επιστημών. Αυτό σημαίνει ότι η έννοια του πολιτισμού είναι κομβική για την κοινωνική θεωρία και ότι αναγνωρίζεται όχι μόνο ως διακριτή διάσταση αλλά και ως μορφοποιητικός παράγοντας της κοινωνικής ζωής. Η κεντρική αναλυτική θέση του πολιτισμού συνιστά την αποκαλούμενη «πολιτισμική στροφή» σε όλο το εύρος των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών από τη λογοτεχνική κριτική και την κοινωνική ιστορία ως την κοινωνική ανθρωπολογία, την πολιτική επιστήμη και την κοινωνιολογία.
- Με βάση τις ιδιαιτερότητες της ενότητας, κρίνεται παιδαγωγικά χρήσιμη η υιοθέτηση της επαγωγικής διδακτικής μεθόδου που αξιοποιεί παραδείγματα από την καθημερινή εμπειρία των μαθητών – απαραίτητα για την κατανόηση των παραπάνω θεωρητικών στοχεύσεων – και στη συνέχεια περιγράφει τα συστατικά στοιχεία της έννοιας του πολιτισμού και την ερμηνεία των διαφόρων προσεγγίσεων της, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνει τις διαφορές ανάμεσα σε αυτές.
 - Ένα τέτοιο παράδειγμα προσφέρεται από τον Robert Bocoock (1992:235), στην παρουσίαση της στρουκτουραλιστικής ανάλυσης των πολιτισμικών πρακτικών. Οι κανόνες με βάση τους οποίους κάθονται οι συγγενείς δίπλα στο γαμπρό και τη νύφη κατά την γαμήλια τελετή και τη δεξίωση αποκαλύπτουν τη δομή του συστήματος συγγένειας μιας κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, με βάση αυτήν την οπτική, η γαμήλια τελετή είναι ένα πολιτισμικό γεγονός με αλληλοεξαρτώμενες σχέσεις και νοήματα: οι θέσεις που κάθονται οι συγγενείς (γονείς, κουμπάροι, αδέρφια, θείοι κτλ) σε σχέση με τη νύφη και το γαμπρό σχετίζονται η μία με την άλλη συνιστώντας μια δομή. Επιπλέον, οι θέσεις και οι μεταξύ τους αλληλεξάρτηση συμβολίζουν το κύρος των συγγενών (για παράδειγμα, το κύρος των γονέων του γαμπρού σηματοδοτείται από το γεγονός ότι κάθεται δίπλα στο ζευγάρι και αντίστοιχη αναμένουμε να είναι η θέση των γονέων της νύφης).
 - Ένα αντίστοιχο παράδειγμα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατανόηση της δομικής ανάλυσης του πολιτισμού είναι ο τρόπος με τον οποίο τα είδη και ο τρόπος παρασκευής των φαγητών της διατροφής μιας κοινωνικής ομάδας συμβολίζουν την ταυτότητα του μέλους της και ταυτόχρονα σηματοδοτούν τις πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των κοινωνικών ομάδων.
- Επιπλέον, για να αποφευχθεί η σύγχυση ανάμεσα στις πολλαπλές και συχνά αντιφατικές ερμηνείες και χρήσεις του πολιτισμού στις κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες είναι σημαντικό να επισημανθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά του όρου που αποτελούν κοινές παραδοχές αυτών των επιστημών. Οι παραδοχές αυτές συνοψίζουν ουσιαστικά της θέσεις τριών θεωρητικών προσεγγίσεων και συγκεκριμένα του μεταδομισμού, του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού και της θεωρίας της συμβολικής αλληλεπίδρασης, χωρίς να παραγνωρίζεται η συμβολή της φεμινιστικής θεωρίας και του μεταμοντερνισμού.

Πιο συγκεκριμένα:

- Ο πολιτισμός αποτελεί ένα σύστημα συμβόλων και σημασιών και η παραγωγή συμβολικών νοημάτων αποτελεί καθολική διάσταση της κοινωνικής ζωής.
 - Ο κοινωνικός κόσμος κατασκευάζεται από τις ανθρώπινες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και αποκτά συνοχή μέσα από τα νοήματα που οι άνθρωποι παράγουν, αναπαράγουν, μετασηματίζουν και ανταλλάσσουν στις καθημερινές κοινωνικές τους σχέσεις. Η ίδια η κοινωνική δράση προϋποθέτει και είναι φορέας νοημάτων που ορίζονται σε σχέση με ένα σημειωτικό πολιτισμικό σύστημα.
 - Οι κατηγορίες και οι συμβολικές ταξινομήσεις μέσω των οποίων τα άτομα νοηματοδοτούν τον κόσμο και οργανώνουν τη δραστηριότητά τους δεν κατασκευάζονται από τα ίδια τα άτομα αλλά προσλαμβάνονται και εσωτερικεύονται από αυτά μέσω ιστορικά πραγματωμένων κοινωνικών σχέσεων, που και οι ίδιες συγκροτούνται βάσει υποκειμενικών ερμηνειών (Καψωμένος, 2008: 10).
 - Οι πολιτισμικές ταυτότητες και ετερότητες αντικατοπτρίζουν τις δημιουργικές επιλογές των ατόμων και των ομάδων και είναι αποτέλεσμα αυτοπροσδιορισμού και ετεροπροσδιορισμού στα πλαίσια μιας διαρκούς κοινωνικής διαντίδρασης και διαπραγμάτευσης.
- Τέλος, ως απόρροια της θεωρητικής αυτής συζήτησης και σε συνάρτηση με τις υπόλοιπες ενότητες του κεφαλαίου είναι σημαντικό να αποκτήσουν οι μαθητές συγκεκριμένες γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες όπως είναι η κριτική απόρριψη του εθνοκεντρισμού, η αποδοχή της διαφορετικότητας των άλλων πολιτισμών, η συνειδητοποίηση της ελευθερίας της ανθρώπινου υποκειμένου αλλά και των δομικών περιορισμών της ανθρώπινης πράξης. Καθώς οι συγκεκριμένες δεξιότητες αποτελούν στόχο συνολικά του κεφαλαίου και επιδιώκονται και στις υπόλοιπες του ενότητες, στην συγκεκριμένη ενότητα θα μπορούσαμε να εστιάσουμε στην έννοια και την κριτική του εθνοκεντρισμού. Πιο συγκεκριμένα:
 - Παρουσιάζουμε παραδείγματα πολιτισμικών πρακτικών που με βάση το δικό μας σύστημα αξιών αναμένουμε να απορριφθούν από τους μαθητές και στη συνέχεια της συζήτησης γίνεται προσπάθεια οι διαφορετικές αυτές πρακτικές να ερμηνευτούν από τους μαθητές με κριτήρια που δεν προέρχονται από το δικό μας πολιτισμό. Επιπλέον, θα μπορούσαμε να συγκρίνουμε αυτές τις πρακτικές με ανάλογες ή αντίστοιχες πρακτικές της ελληνικής κοινωνίας σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η σύναψη γάμων ανάμεσα σε άτομα που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία σε πολλές παραδοσιακές κοινωνίες συμπεριλαμβανομένων και των Ρομά στην Ελλάδα, μια πρακτική διαδεδομένη και στην ελληνική αγροτική κοινωνία των προηγούμενων αιώνων. Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι στρατηγικές μεταβίβασης την περιουσίας και της συμβολικής εξουσίας στην Όλυμπο της Καρπάθου που απέκλειε από κάθε δικαίωμα στην οικογενειακή περιουσία τα παιδιά μετά τους πρωτότοκους (Κασιμάτη, Ρ. κ.ά. 2006: 73).
 - Αναφέρουμε παραδείγματα πολιτισμικών πρακτικών της ελληνικής κοινωνίας που δεν γίνονται κατανοητές από ανθρώπους που προέρχονται από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα και κατ' επέκταση αξιολογούνται συχνά αρνητικά.
 - Με βάση τα παραπάνω παραδείγματα, αναλύουμε την έννοια του εθνοκεντρισμού (ερμηνεία και αξιολόγηση ενός πολιτισμού με βάση τον πολιτισμό του κρίνοντος) και συζητάμε τις αρνητικές του επιδράσεις στην αλληλοκατανόηση των ανθρώπων από διαφορετικούς πολιτισμούς.

Δ. Δραστηριότητες

- Οι μαθητές καλούνται να ερμηνεύσουν τον ορισμό που έδωσε ο E.B.Tylor (Tylor E. B., Primitive Culture, J. Murray, London, 1871 για τον πολιτισμό: «πολιτισμός είναι το σύνθετο εκείνο σύνολο που περιλαμβάνει γνώσεις, πεποιθήσεις, τέχνες, ήθη, δίκαιο, έθιμα και κάθε άλλη ικανότητα και συνήθεια που αποκτά ο άνθρωπος ως μέλος της κοινωνίας».
- «Έτσι κατασκευάζεται ένας φαύλος κύκλος: όσο οι μειονότητες αισθάνονται απειλημένες και αποκλεισμένες τόσο γίνονται αμυντικές, εσωστρεφείς και τόσο περιχαράκωνονται. Παράλληλα, όσο η κυρίαρχη ομάδα αισθάνεται ότι ένα 'ξένο σώμα' απειλεί την ασφάλεια που της υπόσχεται η ομοιογένεια, τόσο γίνεται πιο δυσανεκτική

και φοβική και τόσο κλείνει την πόρτα στη μειονότητα, επιστρατεύοντας αφομοιωτικές στρατηγικές που προσφέρουν την ψευδαίσθηση της χαμένης ασφάλειας» (Δραγώνα, 2013). Με βάση το παραπάνω απόσπασμα και τις θεωρίες του κοινωνικού κονστρακτιβισμού και της συμβολικής διαντίδρασης οι μαθητές να περιγράψουν την κατασκευή ταυτότητας των μειονοτήτων και της κυρίαρχης πολιτισμικής ομάδας.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αβδελά Ε. (2005) Η κοινωνική τάξη στην σύγχρονη ιστοριογραφία: από το οικονομικό δεδομένο στην πολιτισμική κατασκευή, Τα Ιστορικά, τ. 12, σελ. 173-204.
- Βέικου Χρ. (2012) Πολιτισμός ή πολιτισμοί; Νέα προβλήματα σε παλιούς ορισμούς, Αθήνα, Δελτίο Βιβλικών Μελετών, τ. 28, σ. 11-20.
- Bocock R. (1992) The Cultural Formations of Modern Society στο Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), Formations of Modernity, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
- Bruner J. (2007) Ο πολιτισμός της εκπαίδευσης, μτφρ. Βουγιούκα Ά., Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Cuche D. (2001) Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες. Ιδεολογία, Μεθοδολογία και Ερευνητική Πρακτική, μτφρ. Φ. Σιατίτσας, Αθήνα, Τυπωθήτω.
- Δραγώνα Θ. (2013) Πολυπολιτισμικότητα: ψυχοκοινωνικές διεργασίες και πολιτικές ταυτοτήτων, Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30.
- Elias N. (1997 [1939]) Η διαδικασία του πολιτισμού. Μια ιστορία της κοινωνικής συμπεριφοράς στη Δύση, μτφρ. Θ. Λουπασάκης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- Geertz Cl. (2003 [1973]) Η Ερμηνεία των Πολιτισμών, μτφρ. Παραδέλλης Θ., Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- Κασιμάτη Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Καψωμένος Γ. (2008) Οι έννοιες της Τάξης, της Εμπειρίας και του Πολιτισμού στην Ιστοριογραφία και η συγκρότηση της αστικής τάξης στη Γαλλία, Κοινωνική Πραξεολογία.
- Smith P. (2006) Πολιτισμική θεωρία. Μια εισαγωγή, μτφρ. Κατσικέρης Α., Αθήνα, Κριτική.

2^η Θεματική Ενότητα Πολυπολιτισμικές Κοινωνίες

3^η Διδακτική Ενότητα

Η Πολιτισμική Ποικιλομορφία των Κοινωνιών (Διδακτικές ώρες: 02)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να εντοπίζουν τα κοινά χαρακτηριστικά των πολιτισμών των ανθρώπινων κοινωνιών και να αναγνωρίζουν ότι η πολιτισμική ποικιλομορφία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ζωής.
- Να ερμηνεύουν τη διαμόρφωση των διάφορων πολιτισμών ως αποτέλεσμα μακροχρόνιων διαδικασιών πολιτισμικής συγχώνευσης, αφομοίωσης και ανταλλαγής.
- Να αντιλαμβάνονται ότι οι πολιτισμοί των διάφορων κοινωνιών δεν είναι στατικοί αλλά εξελίσσονται κατά τη διάρκεια του χρόνου.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Η οικουμενικότητα του πολιτισμού
- Η πολιτισμική ποικιλομορφία των κοινωνιών
- Πολιτισμικές ανταλλαγές
- Η διαχρονική εξέλιξη των πολιτισμών

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να τονιστεί η οικουμενική διάσταση του πολιτισμού και ταυτόχρονα να επισημανθεί η πολιτισμική ποικιλότητα των ανθρώπινων κοινωνιών. Με βάση την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών για τις κύριες κατηγορίες κοινωνικών θεσμών, οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες καταγράφουν τις κοινές διαδικασίες και λειτουργίες που απαντώνται στο σύνολο σχεδόν των ανθρώπινων κοινωνιών: την ανατροφή και κοινωνικοποίηση των νέων μελών τους, την προστασία των μελών τους και την κατανομή της δύναμης, την παραγωγή και την κατανομή αγαθών, την προσαρμογή στο φυσικό περιβάλλον, τη σχέση με το ιερό και το βέβηλο.
- Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει την ιστορική και συγκριτική προσέγγιση και να παρουσιάσει παραδείγματα συγκεκριμένων κοινωνικών θεσμών και πολιτισμικών πρακτικών που αποδεικνύουν τη θεσμική και πολιτισμική ποικιλία με βάση την οποία οι άνθρωποι οργανώνουν και εκφράζουν αυτές τις λειτουργίες. Προτεινόμενες δραστηριότητες είναι:
 - Παρουσίαση φωτογραφικού και κινηματογραφικού υλικού με θέμα τις ποικίλες θρησκευτικές τελετουργίες και τις λατρευτικές εκδηλώσεις του θρησκευτικού συναισθήματος με ταυτόχρονη αξιοποίηση των γνώσεων των μαθητών για τις θρησκείες.
 - Παρουσίαση της ποικιλίας γαμήλιων τελετουργιών και θεσμών στις διάφορες κοινωνίες: θρησκευτικός και πολιτικός γάμος, ενδογαμικοί και εξωγαμικοί κανόνες επιλογής συζύγων, ο θεσμός του συνοικεσίου και η ατομική επιλογή των συζύγων, γαμήλια ανταλλάγματα, όπως προίκα, έδνο (Τσαούσης, 1989).
 - Συζήτηση για τα λεξιλογικά δάνεια και αντιδάνεια ανάμεσα στην ελληνική και άλλες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, τουρκικά). Εφόσον καθίσταται δυνατό, προτείνεται η συνεργασία με τον καθηγητή της αγγλικής γλώσσας για την καταγραφή αγγλικών λέξεων που έχουν ρίζα από την ελληνική γλώσσα και το αντίστροφο. Ως αφορμή, οι μαθητές θα μπορούσαν να διαβάσουν όλη ή ένα απόσπασμα της ομιλίας του Ξενοφώντα Ζολώτα (http://el.wikipedia.org/wiki/Ξενοφών_Ζολώτας) στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και να καταδείξουν ότι το σύνολο σχεδόν των χρησιμοποιούμενων όρων προέρχεται από την ελληνική γλώσσα.
 - Συζήτηση για τις γαστρονομικές επιρροές από ξένες «κουζίνες» στην ελληνική.
- Τέλος, στην ενότητα αυτή πρέπει να δοθεί έμφαση στο δυναμικό χαρακτήρα των πολιτισμών και στην ιστορική τους εξέλιξη και αλλαγή κατά τη διάρκεια του χρόνου. Η δυναμική διάσταση των πολιτισμικών αντιλήψεων και πρακτικών μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από παραδείγματα από το χώρο της τέχνης ή της ενδυμασίας, τα οποία είτε παρουσιάζονται από τον εκπαιδευτικό για να επεξηγήσουν τις έννοιες και να προσφέρουν υλικό συζήτησης με τους μαθητές είτε αποτελούν αντικείμενο έρευνας από τους, χωρισμένους σε ομάδες εργασίας, μαθητές που στη συνέχεια παρουσιάζεται στην ολομέλεια της τάξης ή αναρτάται στην ιστοσελίδα του σχολείου. Ως αφορμή της συζήτησης θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η 6^η ενότητα του σχολικού βιβλίου της Οικιακής Οικονομίας της Α' Γυμνασίου που αφορά την ιστορική εξέλιξη της ενδυμασίας.

Δ. Δραστηριότητες

- «Ο τυπικός σημερινός Αμερικανός πολίτης σηκώνεται από το κρεβάτι του που είναι φτιαγμένο πάνω σε ένα μοντέλο που προέρχεται από την Εγγύς Ανατολή και τροποποιήθηκε στη Β. Ευρώπη, πριν μεταφερθεί στην Αμερική. Πηγαίνοντας για πρόγευμα σταματάει να αγοράσει μια εφημερίδα πληρώνοντας με νομίσματα που είναι μια αρχαία εφεύρεση της Λυδίας... Το πιάτο του είναι ένα είδος αγγειοπλαστικής που εφευρέθηκε στην Κίνα. Το μαχαίρι του είναι από ατσάλι, ένα μεταλλικό κράμα που πρωτοφτιάχτηκε στη Ν. Ινδία, το πιρούνι του, μια μεσαιωνική ιταλική εφεύρεση, και το κουτάλι του, ένα παράγωγο ενός ρωμαϊκού πρωτοτύπου... Έπειτα παίρνει τον καφέ του, ένα προϊόν από ένα φυτό της Αβυσσηνίας, με κρέμα και ζάχαρη. Όταν ο φίλος μας έχει τελειώσει το φαγητό του, κάθεται αναπαυτικά στην καρέκλα του, για να καπνίσει, που είναι μια ινδιανο-αμερικάνικη συνήθεια, για να απολαύσει καπνίζοντας το προϊόν ενός φυτού που εγκλιματίστηκε στη Βραζιλία... Ενώ καπνίζει, διαβάσει τις ειδήσεις της ημέρας, καταχωρημένες στον τύπο με στοιχεία που εφευρέθηκαν στη Γερμανία. Καθώς απορροφάται με τις περιγραφές των ξένων προβλημάτων - κι αν είναι ένας καλός συντηρητικός πολίτης-

ευχαριστεί μια εβραϊκή θεότητα στην ινδο-ευρωπαϊκή γλώσσα για το ότι γεννήθηκε 100% γνήσιος Αμερικάνος.» (Σταυριανός, 1985: 24-25). Να εντοπίσετε στο παραπάνω παράθεμα τις πολιτισμικές ανταλλαγές και τα πολιτισμικά δάνεια που αφορούν εφευρέσεις, χρηστικά αντικείμενα, τροφές, λέξεις, συνήθειες της καθημερινής ζωής.

- «Ο πολιτισμός διαμορφώνει τη νόηση και τη σκέψη μας, μας παρέχει πρότυπα ταυτότητας και δράσης μέσω των οποίων οικοδομούμε τον κόσμο, τις αντιλήψεις για τον εαυτό μας και τις δυνατότητές μας. Πολιτισμός είναι ο τρόπος ζωής και σκέψης τον οποίο διαμορφώνουμε, διαπραγματευόμαστε, θεσμοποιούμε και εντέλει καταλήγουμε να ονομάσουμε «πραγματικότητα» για να διευκολυνθούμε στην αλληλεπίδρασή μας με όλους τους άλλους, γιατί η νόηση αναπτύσσεται μέσα στον νου μας αλλά και μαζί με τους άλλους.»(Βέικου, 2012:2) Με βάση το παραπάνω απόσπασμα να σχολιάσετε τη σχέση πολιτισμού και κοινωνικής πραγματικότητας.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αποστολόπουλος Κ. κ.ά. (2014) Οικιακή Οικονομία, Α΄ τάξη Γυμνασίου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Βέικου Χρ.-Σκαύδη Δ. (1999) Διαπολιτισμική Αγωγή και Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, Πειραματικό Πρόγραμμα ΣΕΠΠΕ (βιβλίο, βιντεοταινία, CD-ROM), Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Νόβα-Καλτσούνη Χ. (1998) Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου, Αθήνα, Gutenberg.
- Σταυριανός Λ. (1985) Η Ιστορία του Ανθρώπινου Γένους, Α΄ τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Τσαούσης Δ.Γ. (1983) Η Κοινωνία του Ανθρώπου, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 438.
- Τσαούσης Δ.Γ. (1989) Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας, Αθήνα, Gutenberg.
- http://el.wikipedia.org/wiki/Ξενοφών_Ζολώτας
-

4^η Διδακτική Ενότητα

Πολυπολιτισμικές Κοινωνίες (Διδακτικές ώρες: 02)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να διακρίνουν την έντονη κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση των σύγχρονων κοινωνιών συγκριτικά με την πολιτισμική ομοιογένεια των παραδοσιακών κοινωνιών.
- Να αντιλαμβάνονται την πολιτισμική ανομοιογένεια των πολυπολιτισμικών κοινωνιών με βάση εθνοτικές και θρησκευτικές διαφορές και να τις διακρίνουν από τις πολυεθνικές αυτοκρατορίες.
- Να προσδιορίζουν την έννοια της κοινωνικής μειονότητας ως μιας κοινότητας ανθρώπων με διαφορετική εθνική, θρησκευτική, γλωσσική ταυτότητα από την κυρίαρχη πλειονοτική και κατ' επέκταση με διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, αξίες, τρόπο ζωής.
- Να κατανοούν ότι οι πολυπολιτισμικές κοινωνίες διαφοροποιούνται πολιτισμικά και κοινωνικά με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (φύλο, κοινωνική τάξη, σεξουαλικός προσανατολισμός, βαθμός σωματικής ικανότητας).
- Να ορίζουν την έννοια του υποπολιτισμού αναφορικά με τις ιδιαίτερες αξίες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς, σύμβολα, συνήθειες και πρακτικές συγκεκριμένων ομάδων που διεκδικούν να επιλέγουν για τον εαυτό τους τον τρόπο ζωής τους.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Κοινωνική και πολιτισμική ομοιογένεια παραδοσιακών κοινωνιών
- Πολιτισμική πολυμορφία πολυεθνικών αυτοκρατοριών
- Πολιτισμική ποικιλότητα των σύγχρονων κοινωνιών με βάση το έθνος και τη θρησκεία
- Η έννοια της μειονότητας

- Πολιτισμική ποικιλότητα των σύγχρονων κοινωνιών με βάση κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά
- Η έννοια του υποπολιτισμού

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Με βάση το γεγονός ότι πολλές κοινωνίες στο παρελθόν ήταν πολυπολιτισμικές, στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να επεξηγηθούν όχι τόσο οι διαφορές ανάμεσα στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες και στις παραδοσιακές κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη πολιτισμική ομοιογένεια, αλλά κυρίως οι διαφορές των σύγχρονων με προγενέστερες πολυπολιτισμικές κοινωνίες, όπως ήταν οι πολυεθνικές αυτοκρατορίες, οι οποίες παρά την ποικιλομορφία πληθυσμών και πολιτισμών που τις συναποτελούσαν δεν αυτοπροσδιορίζονταν ως πολυπολιτισμικά μορφώματα. Αυτές οι διαφορές στην πρώτη περίπτωση οφείλονται στο γεγονός ότι οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από έντονη κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση συγκριτικά με την πολιτισμική ομοιογένεια των παραδοσιακών κοινωνιών που απέρρευε από την αδιαφοροποίητη κοινωνική τους βάση και την τοπικιστική και κατατετμημένη τους οργάνωση. Επιπλέον, στην περίπτωση πολυπολιτισμικών κοινωνιών όπως οι αυτοκρατορίες παρατηρούμε ότι η κοινωνική και πολιτισμική τους διαφοροποίηση περιορίζεται στις κοινωνικές ελίτ και δεν αφορά την κοινωνική τους βάση, η οποία παραμένει αδιαφοροποίητη και κατατετμημένη και περιορίζεται κυρίως στον κοινωνικό και γεωγραφικό χώρο που της διέθεταν οι κυρίαρχες ομάδες (Δραγώνα, 2013).
- Στη συνέχεια, αφού τονιστεί η πολυσημία της έννοιας «πολυπολιτισμικότητα» και επισημανθούν οι διαφορετικές μορφές πολιτισμικής διαφοράς που η χρήση της υποδηλώνει, η ενότητα θα αναλύσει την πολιτισμική ποικιλότητα των σύγχρονων κοινωνιών με βάση δύο άξονες:
 - Ο πρώτος άξονας θα αξιοποιήσει την έννοια της μειονότητας και θα αναλύσει την πολιτισμική διαφοροποίηση των σύγχρονων κοινωνιών με βάση το έθνος και τη θρησκεία. Στη συγκεκριμένη ενότητα είναι χρήσιμο μετά την επεξήγηση της έννοιας «μειονότητα» να πραγματοποιηθεί διαθεματική διδασκαλία με τον καθηγητή Ιστορίας με θέμα τις εθνικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες που ιστορικά υπήρξαν στην Ελλάδα και στη συνέχεια αφομοιώθηκαν πολιτισμικά και κοινωνικά.
 - Ο δεύτερος άξονας αναλύει την πολιτισμική διαφοροποίηση των σύγχρονων κοινωνιών με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που συγκροτούν αντίστοιχες κοινωνικές ομάδες με ιδιαίτερες πολιτισμικές ταυτότητες. Με τη μέθοδο του καταγιγισμού ιδεών και/ή με παρουσίαση οπτικού υλικού (φωτογραφίες, αφίσες, σκίτσα), στην ενότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν ποικίλες κοινωνικές ομάδες που χαρακτηρίζονται από τη δική τους ιδιαίτερη κουλτούρα και τρόπο ζωής (π.χ. η κουλτούρα των νέων, η κουλτούρα των γκέι, η κουλτούρα των πανκ). Στη συνέχεια προσδιορίζουν και αναλύουν τις ιδιαίτερες αξίες, πρότυπα συμπεριφοράς, σύμβολα, συνήθειες και πρακτικές που συνιστούν την ιδιαίτερη κουλτούρα αυτών των ομάδων και του τρόπου ζωής τους.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες και να ερευνήσουν περιπτώσεις μειονοτήτων σε Ελλάδα, Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι οι εξής:
 - Στην Ελλάδα: μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, Πομάκοι, Ρομά, θρησκευτική μειονότητα των Καθολικών στις Κυκλάδες, εθνο/θρησκευτική μειονότητα των Εβραίων,
 - Στην Ευρώπη: οι Βάσκοι και οι Καταλανοί στην Ισπανία, η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία, η Ουγγρική μειονότητα και οι Ρομά στη Ρουμανία,
 - Στον υπόλοιπο κόσμο: η κοινότητα Μούρλε στο Νότιο Σουδάν, εθνοτικές ή φυλετικές ομάδες που αποτελούν κοινωνικές μειονότητες παρά την αριθμητική τους πλειοψηφία (η μειονότητα των μαύρων στη Νότια Αφρική την περίοδο του apartheid και η μειονότητα της ομάδας Χούτου που κατέληξε στη γενοκτονία της φυλής Τούτσι στην Ρουάντα).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Balandier G. (1990) Πολιτική Ανθρωπολογία, μτφρ. Θανοπούλου Μ., Αθήνα, Παπαζήσης.
- Βέικου Χρ. (1996/1997) Εθνοτικές και πολιτισμικές διαφορές στην εκπαίδευση στο Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση / Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Ένα Πιλοτικό Πρόγραμμα, Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών/Ευρωπαϊκή Ένωση, τόμ.Ι, , σ. 102- 158 & Τόμ. ΙΙ, σ. 76- 120.
- Βέικου Χρ. Διαφορετικές ταυτότητες και κοινό πρόγραμμα. Η εκπαιδευτική διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας στο Γ.Π. Μάρκου κ.ά., (1997) Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Μια εναλλακτική πρόταση, Αθήνα, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής Παν/μίου Αθηνών, σ. 172-227.
- Κασιμάτη Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ' τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Μαυρογορδάτος Γ.Θ. (2003) Οι Εθνικές Μειονότητες», στο Χατζηιωσήφ Χ. (επιμ.) Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, τόμος Β2, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
- Τσιτσελίκης Κων. (2003) Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης: Νομικό καθεστώς, προβλήματα και προοπτικές, Αθήνα, ΥΠΑΙΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidiakaiantikleidia.net
- Veikou Ch. (2004) cultural differences in Greek education: a negotiation of identities στο Terzis N.P. (ed.),Balkan Society for Pedagogy and Education, Intercultural Education in the Balkan Countries, Thessaloniki, Kyriakidis Bros.s.a., σ. 107-114.
- Ταινία «Ξενοδοχείο Ρουάντα» του Terry George.
- «Μουσικές υποκοουλτούρες και κοινωνική επικοινωνία», διάλεξη που διοργανώθηκε από το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας και το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών: www.enet.gr/?i=news.el.article&id=414914
- “Music subcultures: theoretical view”, www.subcultureslist.com

5^η Διδακτική Ενότητα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως μέσο υπέρβασης του πολιτισμικού σχετικισμού

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να ορίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα ως οικουμενικές ηθικές αρχές που θέτουν συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς και αποτελούν σημείο αναφοράς για την αποδοχή ή απόρριψη των πολιτισμικών πρακτικών μιας κοινωνίας.
- Να αντιλαμβάνονται ότι πολλές πολιτισμικές και πολιτικές πρακτικές σε δυτικές και μη-δυτικές κουλτούρες καταστρατηγούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να ευαισθητοποιηθούν για την καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών και των γυναικών.
- Να υιοθετούν μια στάση ανοχής απέναντι στους διαφορετικούς πολιτισμούς και ταυτόχρονα να απορρίπτουν τις πολιτισμικές πρακτικές που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Η οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε δυτικές και μη-δυτικές κουλτούρες
- Η προάσπιση της πολιτισμικής πολυμορφίας με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στη συγκεκριμένη ενότητα καταγράφονται τα σημαντικότερα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και στη συνέχεια επισημαίνεται η οικουμενικότητα και ο αναπαλλοτρίωτος και απαράγραπτος χαρακτήρας τους. Ο εκπαιδευτικός, δηλαδή, αποσαφηνίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικά (είναι τα ίδια για όλα τα ανθρώπινα όντα ανεξάρτητα από φυλή, φύλο, θρησκεία, πολιτική ή άλλη πεποίθηση, εθνική ή κοινωνική προέλευση), αναπαλλοτρίωτα (δεν μπορούν να αφαιρεθούν δια της βίας ή έναντι οποιουδήποτε ανταλλάγματος, καθώς με

αυτόν τον τρόπο καταργείται αυτόνομα και απόλυτα η Δημοκρατία) και απαράγραπτα (δεν είναι δυνατόν να διαγραφούν ούτε να καταργηθούν από τους νόμους ή οποιεσδήποτε άλλες κρατικές πράξεις και αποτελούν τμήμα του ισχύοντος Συνταγματικού Δικαίου).

- Με βάση αυτές τις διασαφηνίσεις, είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην ενότητα αυτή να καταγραφούν περιπτώσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε δυτικές και μη-δυτικές κουλτούρες και να τονιστεί ότι παρά την οικουμενική τους διάσταση, τα ανθρωπίνια δικαιώματα στην πραγματικότητα ισχύουν κυρίως στις δυτικές δημοκρατικές κοινωνίες.
- Τέλος, στην ενότητα αυτή πρέπει να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι τα ανθρωπίνια δικαιώματα ως οικουμενικές ηθικές αρχές που θέτουν συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς αποτελούν σημείο αναφοράς για την αποδοχή ή απόρριψη των πολιτισμικών πρακτικών μιας κοινωνίας. Κατ' επέκταση, η αποδοχή της διαφορετικότητας των άλλων πολιτισμών δεν σημαίνει αποδοχή ή ανοχή πολιτισμικών πρακτικών που παραβιάζουν τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Να εξεταστούν κατά ομάδες μαθητών τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σε διαφορετικές χώρες (Ελλάδα, μια χώρα της Δυτικής Ευρώπης και μια της Αφρικής) και τα δικαιώματα τους σε σχέση με τους εξής άξονες: οικογένεια, εκπαίδευση, υγεία, παιδική εργασία, φτώχεια.
- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Να εξεταστούν κατά ομάδες μαθητών τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε διαφορετικές χώρες (Ελλάδα, μια χώρα της Δυτικής Ευρώπης και μια της Ασίας) και τα δικαιώματα τους σε σχέση με τους εξής άξονες: οικογένεια, εκπαίδευση, υγεία, εργασία, πολιτική δράση.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- *Ανθρώπινα δικαιώματα*, www.el.wikipedia.org
- Διεθνής Αμνηστία, «Σταματήστε τη βία κατά των γυναικών» www.amnesty.org.gr > [Action Campaigns](#) > [Παγκόσμιες Εκστρατείες](#)
- «Το απαγορευμένο ποδήλατο», σαουδαραβική ταινία της Χαϊφάα Αλ-Μανσούρ.

3^η Θεματική Ενότητα: Η Δυναμική της Παγκοσμιοποίησης: Ταυτότητες και Ετερότητες

6^η Διδακτική Ενότητα

Οι πολιτισμικές διαστάσεις της Παγκοσμιοποίησης και ο δυναμικός χαρακτήρας της
(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να ερμηνεύουν τις παγκόσμιες πολιτισμικές ανταλλαγές με βάση τις τεχνολογικές εξελίξεις στους τομείς της πληροφορίας και της ενημέρωσης και τη δημιουργία παγκόσμιων εταιρειών ΜΜΕ και δικτύων επικοινωνιών.
- Να προσδιορίζουν την παγκοσμιοποίηση ως μια δυναμική διαδικασία που χαρακτηρίζεται από αμοιβαία αντιτιθέμενες τάσεις.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Νέες τεχνολογίες πληροφορίας και ενημέρωσης
- Παγκόσμιες εταιρείες ΜΜΕ
- Παγκόσμια δίκτυα επικοινωνιών
- Παγκόσμιες πολιτισμικές ανταλλαγές
- Αντιτιθέμενες τάσεις παγκοσμιοποίησης

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Καθώς η ενότητα αυτή αφορά τις τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της επικοινωνίας και της ενημέρωσης, προτείνεται η διαθεματική προσέγγισή της με τη 2^η ενότητα του 9^{ου} κεφαλαίου που αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι τεχνολογικές εξελίξεις συνέβαλαν στην συμπίκνωση του χώρου και του χρόνου και στην επακόλουθη εμφάνιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.
- Στη συγκεκριμένη ενότητα είναι σημαντικό να παρουσιαστούν οι τεχνολογικές εξελίξεις (πολυμέσα, ψηφιοποίηση δεδομένων και οπτικές ίνες, διαδίκτυο, δορυφορική επικοινωνία) που συνιστούν την τηλεπικοινωνιακή τεχνολογία και να αναλυθούν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα οι εξελίξεις που αφορούν τη διαμόρφωση ΜΜΕ με παγκόσμιο βεληνεκές και την ανάπτυξη παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας, όπως είναι το facebook και το twitter. Επίσης είναι απαραίτητο να δοθούν παραδείγματα που αφορούν την ενίσχυση της κλίμακας, της έντασης, της ταχύτητας και του όγκου των παγκόσμιων πολιτισμικών ανταλλαγών που διαφοροποιούν τη σύγχρονη εποχή από προηγούμενες περιόδους διεθνοποίησης των ΜΜΕ και διαμορφώνουν αυτό που εύστοχα επονομάστηκε «παγκόσμιο χωριό».
- Τέλος, η ενότητα είναι σημαντικό να διασαφηνίσει ότι η παγκοσμιοποίηση είναι μια δυναμική διαδικασία που δεν επιφέρει αλλαγές προς μια ενιαία κατεύθυνση, αλλά χαρακτηρίζεται από αμοιβαία αντιτιθέμενες τάσεις, κάποιες από τις οποίες αναλύονται εκτενώς στις επόμενες διδακτικές ενότητες του κεφαλαίου (η ομογενοποίηση και η ενίσχυση της διαφοροποίησης σε τοπικό επίπεδο, η διαμόρφωση νέων συλλογικών ταυτοτήτων και η ενίσχυση παραδοσιακών εθνικών και θρησκευτικών ταυτοτήτων).

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναζητούν ποσοτικά και ποιοτικά ερευνητικά δεδομένα που αφορούν την αύξηση των παγκόσμιων πολιτισμικών ανταλλαγών κάτω από την επίδραση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της ενημέρωσης, καθώς και των παγκόσμιων εταιρειών ΜΜΕ και δικτύων επικοινωνίας.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Τσαούσης Δ., Αθήνα, Gutenberg.
- Hall S. (1992) The Question of Cultural Identity στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Τσακίρης Θ.- Τσακίρης Β., Αθήνα, Σαββάλας.

7^η Διδακτική Ενότητα

Πολιτισμική ομογενοποίηση έναντι πολιτισμικής διαφοροποίησης και έμφασης σε τοπικές ταυτότητες (Διδακτικές ώρες: 02)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αντιλαμβάνονται ότι η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται από τη διαλεκτική της πολιτισμικής ομογενοποίησης με την πολιτισμική διαφοροποίηση.
- Να ερμηνεύουν την ομογενοποίηση κυρίως ως δυτικοποίηση και αμερικανοποίηση εξαιτίας των άνισων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Ομογενοποίηση
- Πολιτισμική διαφοροποίηση

- Τοπικοποίηση
- Δυτικοποίηση
- Αμερικανοποίηση

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην ενότητα αυτή, είναι σημαντικό να διασαφηνιστεί η έννοια της ομογενοποίησης με τη χρήση παραδειγμάτων που αφορούν καταναλωτικές συμπεριφορές, οικουμενικές αξίες και κοινούς τρόπους ζωής στις μητροπόλεις. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι τα πρότυπα συμπεριφοράς, οι αξίες και οι πολιτισμικές πρακτικές που διαχέονται σε παγκόσμιο επίπεδο με τις νέες τεχνολογίες πληροφορίας και ενημέρωσης διαφοροποιούνται σε τοπικό επίπεδο, καθώς οι τοπικές συνθήκες καθορίζουν την πρόσληψη και αφομοίωση των παγκόσμιων πολιτισμικών στοιχείων.
- Στη συνέχεια, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην ενισχυμένη θέση που κατέχουν οι δυτικές κοινωνίες και ιδιαίτερα οι ΗΠΑ στα ΜΜΕ που τους επιτρέπουν να έχουν έναν κυρίαρχο ρόλο στην παραγωγή και διάδοση των πολιτισμικών προϊόντων, σε αντίθεση με τις χώρες της περιφέρειας που δεν διαθέτουν τα μέσα για να διατηρήσουν τη δική τους πολιτισμική ανεξαρτησία και να συμμετέχουν με σχετικά ισότιμο τρόπο στις παγκόσμιες πολιτισμικές ανταλλαγές. Κάτω από αυτό το πρίσμα, πολλοί ερευνητές μιλάνε για ιμπεριαλισμό των ΜΜΕ και ταυτίζουν την πολιτισμική παγκοσμιοποίηση με τη δυτικοποίηση και την αμερικανοποίηση.

Δ. Δραστηριότητες

- Να διεξαχθεί επισκόπηση με χρήση ερωτηματολογίου που να διερευνά τις μουσικές και κινηματογραφικές επιλογές των μαθητών του Λυκείου σε συνάρτηση με τη χώρα παραγωγής των αντίστοιχων πολιτισμικών προϊόντων.
- Διεξαγωγή αγώνα επιχειρηματολογίας: οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες εκ των οποίων η μία επιχειρηματολογεί υπέρ της άποψης ότι η παγκοσμιοποίηση οδηγεί στην ομογενοποίηση των πολιτισμών και στην αμερικανοποίηση (MacDonald's, Coca-cola, Multiplex Cinema, αμερικάνικες τηλεοπτικές σειρές και ταινίες) και η άλλη υποστηρίζει την άποψη ότι οι εθνικοί και τοπικοί πολιτισμοί είτε καθορίζουν την αφομοίωση παγκόσμιων πολιτισμικών προτύπων (π.χ. η προσαρμογή των προϊόντων της αλυσίδας MacDonald's στις ιδιαιτερότητες των μουσουλμανικών χωρών) είτε διατηρούν την αυτόνομή τους δυναμική (π.χ. η ελληνική μουσική παράδοση). Η επιτυχής διεξαγωγή των αγώνων επιχειρηματολογίας προϋποθέτει την κατάλληλη προετοιμασία τους, η οποία συνίσταται στην αναζήτηση και συλλογή πληροφοριών για το υπό συζήτηση θέμα, στη συζήτηση ανάμεσα στα μέλη κάθε ομάδας για το συγκεκριμένο θέμα, στη δόμηση της επιχειρηματολογίας γύρω από συγκεκριμένους άξονες και στο συνυπολογισμό του διαθέσιμου χρόνου για τη διατύπωση των επιχειρημάτων και αντεπιχειρημάτων κάθε ομάδας.
- Να πραγματοποιηθεί ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Παγκοσμιοποίηση και Γλώσσα». Ενδεικτικές δραστηριότητες είναι:
 - Αποδελτίωση αποσπασμάτων κειμένων από τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο.
 - Μαγνητοφώνηση και απομαγνητοφώνηση αποσπασμάτων προφορικού λόγου από ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές.
 - Σταχυολόγηση όρων και τυποποιημένων εκφράσεων από το διαδίκτυο.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Burke P. (2010) Πολιτισμικός Υβριδισμός, μτφρ. Σταματοπούλου Ειρ., Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Held D. & McGrew A. (2004) Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση, μτφρ. Κιτίδη Κ., Αθήνα: Πολύτροπον.
- Χαραλάμπης Δ. (1998) Δημοκρατία και Παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

8^η Διδακτική Ενότητα

Νέες Ταυτότητες έναντι Παραδοσιακών Ταυτοτήτων

Νέες Συλλογικές Ταυτότητες (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναλύουν τον τρόπο με τον οποίο η παγκοσμιοποίηση συντελεί στην διαμόρφωση νέων συλλογικών ταυτοτήτων σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.
- Να αναγνωρίζουν και να κατηγοριοποιούν τις νέες μορφές συλλογικών ταυτοτήτων: τις υβριδικές πολυσυλλεκτικές ταυτότητες, τις ταυτότητες που συνενώνουν διαφορετικές πολιτισμικές κοινότητες, τις περιφερειακές ταυτότητες, τις παγκόσμιες ταυτότητες με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, τις καταναλωτικές ταυτότητες.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Υβριδικές πολυσυλλεκτικές ταυτότητες
- Ταυτότητες που συνενώνουν διαφορετικές πολιτισμικές κοινότητες
- Περιφερειακές ταυτότητες
- Παγκόσμιες ταυτότητες με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα
- Καταναλωτικές ταυτότητες

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Καθώς η ενότητα αυτή αφορά τις νέες συλλογικές ταυτότητες που διαμορφώνονται σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο ως αποτέλεσμα των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης, προτείνεται η διαθεματική προσέγγιση της με την 4^η ενότητα του 9^{ου} κεφαλαίου που αναφέρεται στις πολιτισμικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Η κατανόηση των νέων αυτών μορφών συλλογικών ταυτοτήτων είναι χρήσιμο να γίνει μέσα από τα βιώματα των μαθητών και να στηριχτεί σε παραδείγματα από την πρόσφατη και τρέχουσα επικαιρότητα. Πιο συγκεκριμένα:
 - Οι υβριδικές ταυτότητες είναι μια μορφή συλλογικής ταυτότητας που διαμορφώνουν πολλοί μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς στις ανεπτυγμένες δυτικές κοινωνίες. Θα ήταν χρήσιμο να γίνει συζήτηση με βάση τα βιώματα και τις εμπειρίες αλλοδαπών μαθητών που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Ελλάδα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο πολιτισμικές πρακτικές της χώρας προέλευσής τους συγχωνεύονται με πολιτισμικά στοιχεία της χώρας μας και διαμορφώνουν τις δικές τους ταυτότητες.
 - Καθώς δεν υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα από την ελληνική κοινωνία σχετικά με τη διαμόρφωση ταυτοτήτων που συνενώνουν διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες μπορούν να αναφερθούν παραδείγματα από άλλες κοινωνίες. Χαρακτηριστική περίπτωση ταυτοποίησης διαφορετικών πολιτισμικών κοινοτήτων είναι η έννοια του «μαύρου» που στο βρετανικό πλαίσιο τη δεκαετία του 1970 παρείχε κοινή ταυτότητα για τις κοινότητες αфро-καραϊβικής και ασιατικής καταγωγής λόγω της κοινής αντιμετώπισής τους από την κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα.
 - Η θέσπιση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και η συνακόλουθη συζήτηση για την έννοια του ευρωπαίου πολίτη αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα διαμόρφωσης μιας περιφερειακής συλλογικής ταυτότητας. Με βάση την προγενέστερη γνώση των μαθητών από το μάθημα της Πολιτικής Παιδείας Β' ΓΕΛ που αναφέρεται στην Ε.Ε., διεξάγεται συζήτηση για τα στοιχεία που συγκροτούν την κοινή πολιτισμική κληρονομιά της Ευρώπης και τη σχέση μεταξύ της ευρωπαϊκής ταυτότητας με εκείνες των εθνικών κρατών της Ε.Ε.
- Στη συνέχεια, δίνονται παραδείγματα παγκόσμιων ταυτοτήτων με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, όπως είναι οι ακτιβιστές υπερεθνικών κοινωνικών κινήσεων και τα μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων.
- Συζήτηση για τη διαμόρφωση καταναλωτικών ταυτοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο με βάση καταναλωτικά προϊόντα και πρακτικές (π.χ. Coca-Cola, McDonalds, διαφημιστικές εικόνες).

Δ. Δραστηριότητες

- «Πώς συνδυάζεται το μαλλί «μοϊκάνα», τα τατουάζ, οι «επιθετικές» κιθάρες και τα αναρχικά σύμβολα με το Κοράνι, την μπούρκα, τα τζαμιά και το Ραμαζάνι; Όλα απαντώνται στην «taqwa-core», μια γρήγορα αναδυόμενη υποκοουλτούρα στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οποία συγκεντρώνει κάποια χαρακτηριστικά της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας: νέοι μουσουλμάνοι που συνθέτουν και απορρίπτουν στοιχεία τόσο της αμερικανικής όσο και της ισλαμικής κουλτούρας, ανεβάζουν τις ηλεκτρικές κιθάρες στο τέρμα και γράφουν τραγούδια κάτω από το «λάβαρο» της πανκ μουσικής». Με αφορμή το παραπάνω απόσπασμα οι μαθητές να συζητήσουν για τις υβριδικές ταυτότητες μεταναστών, ιδίως δεύτερης και τρίτης γενιάς, που συγχωνεύουν πολιτισμικές παραδόσεις της χώρας προέλευσης με πολιτισμικά στοιχεία της χώρας υποδοχής.
- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τη διαμόρφωση παγκόσμιων ταυτοτήτων με κοσμοπολιτικό χαρακτήρα που συνδυάζουν το τοπικό με το παγκόσμιο. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι οι εξής:
 - κάτοικοι των μητροπολιτικών κέντρων της παγκοσμιοποίησης,
 - ακτιβιστές υπερεθνικών κοινωνικών κινημάτων,
 - μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων,
 - μέλη χριστιανικών εκκλησιών.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- «Είμαστε μουσουλμάνοι πανκ!» της Ειρήνης Ψυχάρη, www.tovima.gr/world/article/
- Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2010) ec.europa.eu/justice/citizen/files/com_2010_603_el.pdf
- Giddens, A. (1990) The Consequences of Modernity, Cambridge, Polity Press: ελληνική έκδοση: - (2001) Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας, μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα, Κριτική.
- Giddens, A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
- Hall, S. (1992) The Question of Cultural Identity στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press: ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
- Τσουκαλάς Κ. (1983) Παράδοση και εκσυγχρονισμός: μερικά γενικότερα ερωτήματα στο Τσαούσης, Δ. Γ., (επιμ.), Ελληνισμός και ελληνικότητα, Αθήνα, Εστία.

9^η Διδακτική Ενότητα

Ενίσχυση και Επαναβεβαίωση Παραδοσιακών Ταυτοτήτων

Εθνικισμός (Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να αναλύουν τις διαφορετικές μορφές αναζωπύρωσης του εθνικισμού στην Ευρώπη.
- Να συσχετίζουν την ενίσχυση του εθνικισμού στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο με τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Εθνικισμός
- Σοβινισμός
- Πατριωτισμός
- Παγκοσμιοποίηση και Εθνικισμός
- Μορφές Αναζωπύρωσης Εθνικισμού

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα προσεγγίζεται διαθεματικά με την 5^η και 6^η ενότητα του 4^{ου} κεφαλαίου που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά και τις μορφές του εθνικισμού και στη σχέση ιδεολογίας και θρησκευτικού φονταμενταλισμού αντίστοιχα. Επιπλέον αξιοποιούνται οι γνώσεις

των μαθητών σχετικά με τον εθνικισμό και το φονταμενταλισμό από τη διδασκαλία του μαθήματος Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών Β' Λυκείου (4^ο κεφάλαιο). Με βάση την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών αναλύονται σύντομα τα χαρακτηριστικά και οι μορφές του εθνικισμού και του σοβινισμού και γίνεται η διάκρισή τους με την έννοια του πατριωτισμού. Μετά την εισαγωγική ανάλυση αυτών των κεντρικών εννοιών, στη συγκεκριμένη ενότητα είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στην ποικίλες εκφάνσεις της τρέχουσας αναζωπύρωσης του εθνικισμού στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο με την παρουσίαση παραδειγμάτων από την πρόσφατη και τρέχουσα επικαιρότητα.

- Τέλος, κρίνεται απαραίτητο να ερμηνευθεί η ενίσχυση του εθνικισμού στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και συγκεκριμένα του φόβου και της απειλής που αισθάνονται οι άνθρωποι και της συνακόλουθης περιχαράκωσής τους σε παραδοσιακές εθνικές ταυτότητες.

Δ. Δραστηριότητες

- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τις διαφορετικές μορφές αναζωπύρωσης του εθνικισμού στην Ευρώπη. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι οι εξής:
 - η εμφάνιση εθνικιστικών κινημάτων σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης που αποσκοπούν να επανεπιβεβαιώσουν την υποτιθέμενη κοινωνική και πολιτισμική ομοιογένεια του έθνους-κράτους,
 - η δημιουργία νέων εθνικών κρατών στη βάση ομογενοποιημένων πολιτισμικών ταυτοτήτων που στηρίζονται σε εθνικούς και θρησκευτικούς όρους (π.χ. τα κράτη της Βαλτικής μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ ή τα κράτη που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας)
 - η αναζωπύρωση εθνικών/εθνοτικών κινημάτων που διεκδικούν είτε αυτονομία εντός των υπαρχόντων εθνικών κρατών είτε αυτοδιάθεση και δημιουργία ανεξάρτητων εθνικών κρατών (Χώρα των Βάσκων, Καταλονία, Σκωτία).
- Οι μαθητές να αναζητήσουν άρθρα από τον ημερήσιο και τον περιοδικό τύπο που να αναφέρονται σε συγκρούσεις οπαδών εθνικών ομάδων σε ποδοσφαιρικούς αγώνες και να διατυπώσουν τις απόψεις τους για τη σχέση μεταξύ εθνικισμού και αθλητισμού.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Αγγελόπουλος Γ. (1997) Εθνοτικές ομάδες και ταυτότητες. Οι όροι, η εξέλιξη της σημασίας και του περιεχομένου τους, Σύγχρονα Θέματα, τ/χ. 63, σελ. 18–25.
- Βερεμής Θ., Κιτρομηλίδης Π. κ.ά. (1997) Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στην νεότερη Ελλάδα, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
- Held D. & McGrew A. (2004) Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση, μτφρ. Κιτίδη Κ., Αθήνα: Πολύτροπον.
- Ιντζεσίλογλου Ν. (1999) Περί κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Το παράδειγμα της εθνικής ταυτότητας στο Κωνσταντόπουλος Χ., Μαράντου-Αλιφάντη Λ, Γερμανός Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
- Μαράντου-Αλιφάντη Λ., Γαληνού Π. (1999) Πολιτισμικές ταυτότητες: από το τοπικό στο παγκόσμιο; στο Κωνσταντόπουλος Χ., Μαράντου-Αλιφάντη Λ, Γερμανός Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
- Πασχαλίδης Γ. (1999) Η πολιτισμική ταυτότητα ως δικαίωμα και ως απειλή. Η διαλεκτική της ταυτότητας και η αμφιθυμία της κριτικής στο Κωνσταντόπουλος Χ., Μαράντου-Αλιφάντη Λ, Γερμανός Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
- Ψαρρού Ν. (2005), Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Gutenberg.

10^η Διδακτική Ενότητα

Φονταμενταλισμός (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να προσδιορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του θρησκευτικού φονταμενταλισμού και να αναλύουν τη σχέση του με τον εθνικισμό.
- Να διακρίνουν τις αρχές και τους κανόνες των θρησκειών από τις παραμορφωμένες ερμηνείες τους που συνιστούν τη θεωρία και πρακτική των φονταμενταλιστικών κινήματων και οργανώσεων.
- Να ερμηνεύουν την έκρηξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού σε πολλές μουσουλμανικές χώρες και στη μουσουλμανική νεολαία δυτικοευρωπαϊκών χωρών.
- Να εξηγούν την ανάπτυξη χριστιανικών φονταμενταλιστικών θρησκευτικών οργανώσεων κυρίως στις ΗΠΑ και την ενίσχυση του ιουδαϊκού φονταμενταλισμού.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Χαρακτηριστικά Φονταμενταλισμού
- Σχέση Φονταμενταλισμού και Εθνικισμού
- Η έκρηξη του Ισλαμικού Φονταμενταλισμού σε μουσουλμανικές χώρες και στη μουσουλμανική νεολαία δυτικών χωρών
- Η αναζωπύρωση του Χριστιανικού Φονταμενταλισμού
- Ο Ιουδαϊκός Φονταμενταλισμός

Γ. Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Εισαγωγικά, αναλύεται η έννοια και τα χαρακτηριστικά του «θρησκευτικού φονταμενταλισμού» (δογματική προσήλωση στα ιερά κείμενα μιας θρησκείας, φανατική υπεράσπιση παραδόσεων και αντιλήψεων του παρελθόντος, αντίσταση σε μεταρρυθμιστικές αλλαγές, υιοθέτηση βίαιων και αντικοινωνικών συμπεριφορών κτλ), καθώς και η σχέση του φονταμενταλισμού με τον εθνικισμό.
- Στη ενότητα αυτή είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των διάφορων θρησκευτικών δογμάτων και των φονταμενταλιστικών τους παραμορφώσεων. Σε αυτό μπορεί να συμβάλλει η διαθεματική συνδιδασκαλία με τον καθηγητή θρησκευτικών με θέμα τη σχέση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού με τα δόγματα των βασικών θρησκειών (χριστιανισμός, μουσουλμανισμός, ιουδαϊσμός, βουδισμός).
- Επίσης είναι χρήσιμο να αποσαφηνιστεί ότι ο φονταμενταλισμός δεν ταυτίζεται μόνο με μια θρησκεία (μουσουλμανισμός) αλλά συνδέεται ως σύνολο αντιλήψεων και πρακτικών με πολλές θρησκείες. Αυτές οι διασαφηνίσεις μπορούν να επιτευχθούν με την υιοθέτηση μιας ιστορικής και συγκριτικής προσέγγισης της παρουσίασης των υπό συζήτηση θεμάτων (π.χ. η ιστορική εμφάνιση του φονταμενταλισμού σε προτεσταντικές εκκλησίες των ΗΠΑ τον 19^ο αιώνα, η συνύπαρξη και αλληλεπίδραση του μουσουλμανικού και ιουδαϊκού φονταμενταλισμού στη Μέση Ανατολή κτλ).
- Μετά την ιστορική και συγκριτική ανάλυση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού και της σχέσης του με τον εθνικισμό και τα θρησκευτικά δόγματα, γίνεται συζήτηση για τις μορφές και τα αίτια της τρέχουσας αναζωπύρωσης του θρησκευτικού φονταμενταλισμού με ιδιαίτερη αναφορά στην έκρηξη του μουσουλμανικού φονταμενταλισμού σε πολλές μουσουλμανικές χώρες και στη μουσουλμανική νεολαία δυτικοευρωπαϊκών χωρών, στην ανάπτυξη χριστιανικών φονταμενταλιστικών θρησκευτικών οργανώσεων κυρίως στις ΗΠΑ, στην ενίσχυση του ιουδαϊκού φονταμενταλισμού. Με τη βοήθεια του διαδικτύου οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο παραδείγματα θρησκευτικού φονταμενταλισμού από την πρόσφατη και τρέχουσα επικαιρότητα.
- Στη συνέχεια, είναι σημαντικό οι διάφορες εκφάνσεις του φονταμενταλισμού να ερμηνευτούν σε συσχέτιση με ιστορικούς και κοινωνικούς παράγοντες και με ιδιαίτερη αναφορά στις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα:
 - Η αναβίωση παραδοσιακών πρακτικών και τρόπων ζωής που σχετίζεται με τον ισλαμικό φονταμενταλισμό στις μουσουλμανικές χώρες μπορεί να ερμηνευθεί ως προσπάθεια

εθνικής και πολιτισμικής επιβεβαίωσης και αντίδρασης στις δυτικές επιρροές, αλλά και ως συνέπεια της αποσύνθεσης των παραδοσιακών κοινωνιών και της αποτυχίας του έθνους-κράτους να εκσυγχρονίσει τις κοινωνίες και να διανεμίει τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης στο σύνολο του πληθυσμού.

- Η ενίσχυση του θρησκευτικού φανατισμού στη μουσουλμανική νεολαία δυτικοευρωπαϊκών χωρών συνδέεται με την απογοήτευση που δημιουργήσαν οι διακρίσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός εναντίον των μουσουλμανικών μειονοτήτων.
- Η ανάπτυξη χριστιανικών φονταμενταλιστικών θρησκευτικών οργανώσεων στις ΗΠΑ σχετίζεται με την ιστορική παράδοση του φονταμενταλισμού στη χώρα αυτή και την αντίδραση στην παγκοσμιοποίηση και στον κλονισμό της πατριαρχίας.

Δ. Δραστηριότητες/Εργασίες

- Οι μαθητές να αναζητήσουν άρθρα και ειδήσεις από τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο που αφορούν το ισλαμικό φονταμενταλισμό σε μουσουλμανικές χώρες και να προβληματιστούν για τα αίτια του συγκεκριμένου φαινομένου.
- «Λόγω αυτής της εξελισσόμενης και συνεχώς μεταλλασσόμενης κοινωνικής πραγματικότητας στην Ευρώπη, υφίσταται, όντως, ανάγκη μιας νέας θεολογικής και διαθρησκειακής θεώρησης της πολυπολιτισμικότητας και θρησκευτικής ετερότητας στο σημερινό κόσμο ... Πρακτικά, η αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης μπορεί να επιτευχθεί με την ανάπτυξη διαπολιτισμικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων στο σχολείο, όπου οι μαθητές/τριες θα γνωρίσουν “τις διαφορετικές θρησκείες των συμμαθητών τους, θα ενημερωθούν για τις θρησκείες των γειτονικών χωρών, θα μάθουν για τις διάφορες θρησκευτικές κοινότητες που υφίστανται στη χώρα τους” ή ακόμα θα αναπτύξουν συνεργασίες με άλλα σχολεία άλλων χωρών με διαφορετικές θρησκείες και πολιτισμούς» (Κατσίρας, 2008: 152-153). Με αφορμή το παραπάνω απόσπασμα, οι μαθητές να συζητήσουν για τη σημασία της θρησκευτικής αγωγής και της γνωριμίας με τις υπόλοιπες θρησκείες στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες.
- «Οι μουσουλμάνοι αισθάνονται ότι η κοινωνική αποδοχή από τους Ευρωπαίους ταυτίζεται όλο και περισσότερο με την απάρνηση της μουσουλμανικής τους ταυτότητας. Παραπονούνται ότι οι αξίες του ισλαμισμού παρουσιάζονται να υποσκάπτουν τις δυτικές αξίες, ενώ κατά την άποψή τους μπορούν να συνυπάρχουν. Θεωρούν ότι έχει υποτιμηθεί η προσφορά του ισλαμικού πολιτισμού στον παγκόσμιο και η συνεισφορά των κοινοτήτων τους στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών της Ε.Ε. Το συναίσθημα αποκλεισμού είναι εντονότερο μεταξύ των μουσουλμάνων δεύτερης και τρίτης γενιάς». Με αφορμή την παραπάνω έρευνα «Αντιλήψεις για τη διακριτική μεταχείριση και την ξενοφοβία» του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου, οι μαθητές να προβληματιστούν σχετικά με τις πιθανές συνέπειες της ισλαμοφοβίας στην Ευρώπη.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Κατσίρας Λ. (2008) Πολιτεία, Θρησκεία και Εκπαίδευση. Εκπαιδευτικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις. Η εικόνα του Ισλάμ στα πανεπιστημιακά εγχειρίδια των θεολογικών σχολών της Ελλάδος, Αθήνα, εκδόσεις Παύλος.
- Χορεύοντας στο τεντωμένο σκοινί Ισλάμ-Δύσης: Η παράσταση του Λόνιτ Νιούσον «Μπορούμε να μιλήσουμε γι' αυτό;», με θέμα την ανεξιθρησκία και την ανεκτικότητα, στην Αθήνα www.enet.gr
- «Θεριεύει η ισλαμοφοβία στην Ευρώπη», της Μαρίας Δεληθανάση www.kathimerini.gr/274384/article/epikairothta/kosmos/8erieyei-h-islamofovia-sthn-eyrwph

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αβδελά Ε. (2005) Η κοινωνική τάξη στην σύγχρονη ιστοριογραφία: από το οικονομικό δεδομένο στην πολιτισμική κατασκευή, Τα Ιστορικά, τ. 12, σελ. 173-204.

2. Αγγελόπουλος Γ. (1997) Εθνοτικές ομάδες και ταυτότητες. Οι όροι, η εξέλιξη της σημασίας και του περιεχομένου τους, Σύγχρονα Θέματα, τ/χ. 63, σελ. 18–25.
3. Αποστολόπουλος, Κ. κ.ά. (2014) Οικιακή Οικονομία, Α΄ τάξη Γυμνασίου, Αθήνα, Διόφαντος.
4. Balandier G. (1990) Πολιτική Ανθρωπολογία, μτφρ. Θανοπούλου Μ., Αθήνα, Παπαζήσης.
5. Βέικου Χρ. (1996/1997) Εθνοτικές και πολιτισμικές διαφορές στην εκπαίδευση στο Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση / Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Ένα Πιλοτικό Πρόγραμμα, Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών/Ευρωπαϊκή Ένωση, τόμ.Ι, , σ. 102- 158 & Τόμ. ΙΙ, σ. 76-120.
6. Βέικου Χρ. Διαφορετικές ταυτότητες και κοινό πρόγραμμα. Η εκπαιδευτική διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας στο Γ.Π. Μάρκου κ.ά., (1997) Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Μια εναλλακτική πρόταση, Αθήνα, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής Παν/μίου Αθηνών, σ. 172-227.
7. Βέικου Χρ. (2012) Πολιτισμός ή πολιτισμοί; Νέα προβλήματα σε παλιούς ορισμούς, Αθήνα, Δελτίο Βιβλικών Μελετών, τ. 28, σ. 11-20.
8. Βέικου Χρ.-Σκαύδη Δ. (1999) Διαπολιτισμική Αγωγή και Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, Πειραματικό Πρόγραμμα ΣΕΠΠΕ (βιβλίο, βιντεοταινία, CD-ROM), Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
9. Βερεμής Θ., Κιτρομηλίδης Π. κ.α. (1997) Εθνική ταυτότητα και εθνικισμός στην νεότερη Ελλάδα, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
10. Bock R. (1992) The Cultural Formations of Modern Society στο Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), Formations of Modernity, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
11. Bruner J. (2007) Ο πολιτισμός της εκπαίδευσης, μτφρ. Α. Βουγιούκα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
12. Burke P. (2010) Πολιτισμικός Υβριδισμός, μτφρ. Ειρ. Σταματοπούλου, Αθήνα, Μεταίχιμο.
13. Cuche D. (2001) Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες. Ιδεολογία, Μεθοδολογία και Ερευνητική Πρακτική, μτφρ. Φ. Σιατίτσας, Αθήνα, Τυπωθήτω.
14. Δραγώνα Θ. (2013) Προλεγόμενα, Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30.
15. Δραγώνα Θ. (2013) Πολυπολιτισμικότητα: ψυχοκοινωνικές διεργασίες και πολιτικές ταυτοτήτων, Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30.
16. Elias N. (1997 [1939]) Η διαδικασία του πολιτισμού. Μια ιστορία της κοινωνικής συμπεριφοράς στη Δύση, μτφρ. Θ. Λουπασάκης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
17. Geertz Cl. (2003 [1973]) Η Ερμηνεία των Πολιτισμών, μτφρ. Θ. Παραδέλλης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
18. Giddens A. (1990) The Consequences of Modernity, Cambridge, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2001) Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας, μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα, Κριτική.
19. Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
20. Hall S. (1992) The Question of Cultural Identity στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
21. Harvey D. (1989) The Conditions of Post-Modernity, Oxford, Blackwell· ελληνική έκδοση: - (2009) ελληνική έκδοση: Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής, μτφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, Μεταίχιμο.
22. Held D. & McGrew A. (2004) Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση, μτφρ. Κ. Κιτίδη, Αθήνα: Πολύτροπον.
23. Θερνανός Κ. & Φωτόπουλος Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
24. Ιντζεσίλογλου Ν. (1999) Περί κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Το παράδειγμα της εθνικής ταυτότητας στο Κωνσταντόπουλος Χ., Μαράντου-Αλιφάντη, Λ, Γερμανός, Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
25. Κασμάτη Ρ. κ.ά. (2006) Κοινωνιολογία Γ΄ τάξη Γενικού Λυκείου, Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
26. Κάτσαρης Άγγ. (2010) Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντικοί πρόσφυγες, www.nomosphysis.org.gr/article

27. Κατσιράς Λ. (2008) Πολιτεία, Θρησκεία και Εκπαίδευση. Εκπαιδευτικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις. Η εικόνα του Ισλάμ στα πανεπιστημιακά εγχειρίδια των θεολογικών σχολών της Ελλάδος, Αθήνα, εκδόσεις Παύλος.
28. Καψωμένος Γ. (2008) Οι έννοιες της Τάξης, της Εμπειρίας και του Πολιτισμού στην Ιστοριογραφία και η συγκρότηση της αστικής τάξης στη Γαλλία, Κοινωνική Πραξεολογία.
29. Μαράτου-Αλιφάντη Λ., Γαληνού Π. (1999) Πολιτισμικές ταυτότητες: από το τοπικό στο παγκόσμιο; στο Κωνσταντόπουλος, Χ., Μαράντου-Αλιφάντη, Λ, Γερμανός, Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
30. Μαυρογορδάτος Γ.Θ. (2003) Οι Εθνικές Μειονότητες, στο Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.) Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, τόμος Β2, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
31. Νόβα-Καλτσούνη Χ. (1998) Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου, Αθήνα, Gutenberg.
32. Γερμανός Δ., κ.α., Εμείς και οι «Άλλοι»: Αναφορές στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, Τυπωθήτω.
33. Sassen S. (2011) Κοινωνιολογία της παγκοσμιοποίησης, μτφρ. Γ. Ρακκάς, Αθήνα, Μεταίχμιο.
34. Smith P. (2006) Πολιτισμική Θεωρία. Μια εισαγωγή, μτφρ. Α. Κατσικέρος, Αθήνα, Κριτική.
35. Σταυριανός Λ. (1985) Η Ιστορία του Ανθρώπινου Γένους, Α' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
36. Τσαούσης Δ.Γ. (1983) Η Κοινωνία του Ανθρώπου, Αθήνα, Gutenberg.
37. Τσιτσελίκης Κων. (2003) Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης: Νομικό καθεστώς, προβλήματα και προοπτικές, Αθήνα, ΥΠΑΙΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidiakaiantikleidia.net
38. Τσουκαλάς Κ. (1983) Παράδοση και εκσυγχρονισμός: μερικά γενικότερα ερωτήματα στο Τσαούσης, Δ. Γ., (επιμ.), Ελληνισμός και ελληνικότητα, Αθήνα, Εστία.
39. Χαραλάμπης Δ. (1998) Δημοκρατία και Παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
40. Ψαρρού Ν. (2005), Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Gutenberg.
41. Veikou Ch. (2004) Cultural differences in Greek education: a negotiation of identities στο Terzis N.P. (ed.), Balkan Society for Pedagogy and Education, Intercultural Education in the Balkan Countries, Thessaloniki, Kyriakidis Bros.s.a., σ. 107-114.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ (Διδακτικές ώρες 10)

Το 8^ο Κεφάλαιο «Μετανάστευση και Πολιτισμική Ετερότητα» αποτελείται από τέσσερις ενότητες, οι οποίες προβλέπεται να διδαχτούν σε 10 διδακτικές ώρες.

1^η Διδακτική Ενότητα

Μετακινήσεις πληθυσμών-Μετανάστευση σε ιστορική προοπτική (Διδακτικές ώρες: 02).

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να επισημαίνουν και να ερμηνεύουν τις σημαντικότερες αλλαγές στην ιστορία των μεταναστεύσεων.
- Να κατανοούν την ιστορικότητα του μεταναστευτικού φαινομένου και να συγκρίνουν τις διαχρονικές όψεις του.
- Να συσχετίζουν τις μετακινήσεις πληθυσμών και τις μεταναστευτικές ροές με την κοινωνική συγκρότηση μιας σειράς χωρών, όπως οι χώρες της αμερικανικής ηπείρου.
- Να αναγνωρίζουν ότι πολλές ευρωπαϊκές χώρες αποτέλεσαν όχι μόνο χώρες υποδοχής αλλά και προέλευσης μεταναστών.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Ιστορία μετανάστευσης
- Χώρα προέλευσης
- Χώρα υποδοχής
- Ευρωπαίοι μετανάστες
- Έλληνες μετανάστες

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα σκόπιμο και χρήσιμο είναι να διδαχθεί διαθεματικά με την 8^η διδακτική ενότητα του 2^{ου} κεφαλαίου που αναφέρεται στους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Επιπλέον, είναι χρήσιμο να αξιοποιηθούν οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με τις μορφές, τα αίτια και τις συνέπειες της μετακίνησης των πληθυσμών και της μετανάστευσης από τη διδασκαλία των μαθημάτων Πολιτικής Παιδείας Α΄ Γενικού Λυκείου (13^ο κεφάλαιο) και Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών Β΄ Γενικού Λυκείου (5^ο κεφάλαιο).
- Με βάση την προγενέστερη γνώση των μαθητών και αφού επισημανθεί η ιστορικότητα της μετακίνησης των πληθυσμών και του μεταναστευτικού φαινομένου, περιγράφονται σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα της σύγχρονης -κυρίως ευρωπαϊκής και ελληνικής- ιστορίας και αναζητούνται τα κυριότερα αίτιά τους. Τέτοιοι σημαντικοί ιστορικοί σταθμοί είναι:
 - Οι μετακινήσεις σημαντικών πληθυσμών από την ευρωπαϊκή ήπειρο προς τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας.
 - Η βίαιη μετακίνηση πληθυσμών από την Αφρική προς τη Βόρειο και Νότιο Αμερική από το 16^ο αιώνα με τη μορφή του δουλεμπορίου.
 - Η μετανάστευση πολλών Ευρωπαίων συμπεριλαμβανομένων και πολλών Ελλήνων προς την αμερικανική ήπειρο από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μέχρι την οικονομική κρίση του 1929.
 - Η μετανάστευση πολλών κατοίκων του Ευρωπαϊκού νότου προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, της Αμερικής και την Αυστραλία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Εξαιτίας του ιστορικού χαρακτήρα της συγκεκριμένης ενότητας, είναι χρήσιμο να διδαχθεί σε συνεργασία με τον καθηγητή Ιστορίας και να αξιοποιήσει τις άφθονες και ποικίλες ιστορικές πηγές που υπάρχουν σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα (φωτογραφικό υλικό, μαρτυρίες μεταναστών, βιογραφίες, αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα κτλ).

Δ. Δραστηριότητες

- Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα: Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη των μετακινήσεων πληθυσμών και της μετανάστευσης και στη συνέχεια παρουσιάζουν στην ολομέλεια τα ευρήματά τους. Θα ήταν χρήσιμο η διερεύνηση αυτή να μην περιοριστεί στη συλλογή πληροφοριών από επιστημονική και δημοσιογραφική αρθρογραφία, αλλά να επεκταθεί και σε ιστορικές πηγές όπως αυτές που αναφέρονται παραπάνω ή ακόμη και σε συλλογή στοιχείων από προσωπικές συνεντεύξεις που θα διεξάγουν οι μαθητές με άτομα του περιβάλλοντός τους.
Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι οι εξής:
 - η Ελλάδα ως χώρα προέλευσης και χώρα υποδοχής μεταναστών από τα τέλη του 19^{ου} έως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα,
 - οι μετακινήσεις πληθυσμών και τα μεταναστευτικά ρεύματα που διαμόρφωσαν τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες των ΗΠΑ, του Καναδά και της Αυστραλίας,
 - τα μεταναστευτικά ρεύματα από και προς τις χώρες της Ευρώπης (π.χ. Μεγάλη Βρετανία).
- Ερευνητική Εργασία: «Η Μετανάστευση στον Κινηματογράφο». Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και καταγράφουν ταινίες από τον ελληνικό και τον παγκόσμιο κινηματογράφο που απεικονίζουν τη μεταναστευτική εμπειρία. Με αφορμή διαφημιστικές αφίσες, φωτογραφίες, ή αποσπάσματα από τις πιο χαρακτηριστικές ταινίες που παρουσιάζονται στην ολομέλεια της τάξης, οι μαθητές προσδιορίζουν τις διάφορες μορφές της μετακίνησης των πληθυσμών σε ιστορική προοπτική και αναλύουν τις αιτίες του μεταναστευτικού φαινομένου.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό / Βιβλιογραφία

- Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.

- Μάραντος Φ. Π. & Θεριανός Ν. Κ. (2014) Πολιτική Παιδεία, Α΄ τάξη Γενικού Λυκείου & ΕΠΑΛ, Αθήνα, Διόφαντος.
- Κιτροφέφ Αλ. (2003) Η νέα Διασπορά. Η μετανάστευση στις ΗΠΑ, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, τόμ. 5: 365-372
- History of immigration to the United States www.en.wikipedia.org
- Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Τσαούσης Δ., Αθήνα, Gutenberg, σελ. 311-333.
- Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ. (επιμ.) (2004) Η Μετανάστευση στον Κινηματογράφο, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Ελληνικές ταινίες με θέμα τη μετανάστευση:
«Νύφες», σε σκηνοθεσία του Παντελή Βούλγαρη.
«Πολιτική Κουζίνα», σε σκηνοθεσία του Τάσου Μπουλμέτη.
«Από το χιόνι», σε σκηνοθεσία του Σωτήρη Γκορίτσα βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο του Σωτήρη Δημητρίου.

2^η Διδακτική Ενότητα

Παγκοσμιοποίηση και Μετανάστευση (Διδακτικές ώρες: 02).

Α. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να συγκρίνουν το μεταναστευτικό φαινόμενο ως προς την ένταση και τις μορφές του κατά την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και της παγκοσμιοποίησης.
- Να ερμηνεύουν την αύξηση των οικονομικών μεταναστών σε συνάρτηση με την όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων του πλανήτη λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.
- Να εξηγούν την αύξηση των μεταναστευτικών ροών με βάση τα οικολογικά προβλήματα που προκαλούν η κλιματική αλλαγή και το μοντέλο ανάπτυξης που συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας
- Υπανάπτυκτες και ανεπτυγμένες χώρες
- Οικονομικές ανισότητες
- Οικονομική μετανάστευση
- Οικολογικά προβλήματα
- Εκμετάλλευση φυσικών πόρων
- Περιβαλλοντική μετανάστευση

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στη συγκεκριμένη ενότητα, θα δοθεί έμφαση σε δύο βασικές μορφές μετανάστευσης που η πρόσφατη ενίσχυση ή εμφάνισή τους συνδέεται με τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης:
 - Η μετακίνηση μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών από τις υπανάπτυκτες περιοχές του πλανήτη στις αναπτυγμένες χώρες του δυτικού κόσμου εξαιτίας της φτώχειας και της αναζήτησης ενός καλύτερου επιπέδου ζωής. Η διαμόρφωση συνθηκών εξαθλίωσης στις χώρες προέλευσης των μεταναστών σχετίζεται με πολιτικούς παράγοντες (πολεμικές συρράξεις) αλλά κυρίως με την όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων του πλανήτη λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.
 - Η περιβαλλοντική μετανάστευση που οφείλεται στα οικολογικά προβλήματα που προκαλούν η κλιματική αλλαγή και το μοντέλο ανάπτυξης που συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

- Με αφορμή μερικά αποσπάσματα από το άρθρο του Κωνσταντίνου Δ. (2013), διεξάγεται συζήτηση με θέμα τις διαφορές του μεταναστευτικού φαινομένου μεταξύ της εποχής της βιομηχανικής επανάστασης και αυτής της παγκοσμιοποίησης.
- Με αφορμή μερικά αποσπάσματα από το άρθρο του Άγγελου Κάτσαρη (2010), διεξάγεται συζήτηση σχετικά με τις μορφές των οικολογικών προβλημάτων και γίνεται διάκριση των κλιματικών γεγονότων (πλημμύρες, τυφώνες, τσουνάμι) από τις κλιματικές διαδικασίες (το φαινόμενο της ερημοποίησης, η άνοδος της στάθμης των υδάτων, η υφαλμύρωση των υπόγειων υδάτινων αποθεμάτων, το λιώσιμο των πάγων κ.λπ.). Στη συνέχεια, τα οικολογικά προβλήματα συσχετίζονται με περιπτώσεις εσωτερικής ή εξωτερικής μετανάστευσης.

Δ. Δραστηριότητες

- Οι μαθητές αναζητούν στο διαδίκτυο και στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο περιπτώσεις συγκεκριμένων οικολογικών καταστροφών και εξετάζουν την επίδρασή τους στην αύξηση της περιβαλλοντικής μετανάστευσης (π.χ. η αποδάσωση του Αμαζονίου στο Εκουαδόρ, η άνοδος του επιπέδου της θάλασσας στο Μπαγκλαντές, βιομηχανικά ατυχήματα στην Ινδία, πυρηνικά ατυχήματα όπως στο Τσερνομπίλ).

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό / Βιβλιογραφία

- Bates Diane C. (2002) Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change, Population and Environment, 23(5): 465 – 477.
- Beck Ul. (1992) Risk Society, London, Sage.
- Beck Ul. (1999) Τι είναι παγκοσμιοποίηση; μτφρ. Γ. Παυλόπουλος, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Δεμερτζής Ν. (2002) Πολιτική Επικοινωνία, Αθήνα, Παπαζήσης
- Κάτσαρης Άγγ. (2010) Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντικοί πρόσφυγες, www.nomosphysis.org.gr/article
- Κωνσταντίνου Δ. (2013) Σύγκριση της μετανάστευσης της εποχής της βιομηχανικής επανάστασης με αυτήν της παγκοσμιοποίησης, www.istoriatexnespolitismos.wordpress.com
- Sassen S. (2011) Κοινωνιολογία της παγκοσμιοποίησης, μτφρ. Ρακκάς Γ., Αθήνα, Μεταίχμιο.

3^η Διδακτική Ενότητα

Μετανάστευση και Πολιτισμικές Ταυτότητες (Διδακτικές ώρες: 03).

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να συνδέουν τη μετανάστευση με την πολιτισμική πολυμορφία των σύγχρονων κοινωνιών.
- Να αντιλαμβάνονται ότι πολλοί μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς σε χώρες του Δυτικού κόσμου διατηρούν και επαναπροσδιορίζουν τις πολιτισμικές ταυτότητές τους με στοιχεία των χωρών προέλευσής τους.
- Να συσχετίζουν τον οικιστικό διαχωρισμό των μεταναστών και τον αστικό κατακερματισμό των δυτικών μητροπόλεων με φαινόμενα κοινωνικής πόλωσης και συστηματικής μετατροπής της διαφοράς σε κοινωνική μειονεξία.
- Να περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο οι δυτικές κοινωνίες προσλαμβάνουν τον πολιτισμό των μη-δυτικών κοινωνιών.
- Να αναλύουν τους παράγοντες που οδηγούν στην εμφάνιση και όξυνση ρατσιστικών και ξενοφοβικών στάσεων και συμπεριφορών στις δυτικές κοινωνίες.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Πολιτισμική ποικιλότητα
- Μετανάστης δεύτερης και τρίτης γενιάς

- Υβριδικές ταυτότητες
- Οικιστικός διαχωρισμός
- Κοινωνικός αποκλεισμός
- Κοινωνική μειονεξία
- Σύγκρουση πολιτισμών
- Κοινωνικές Προκαταλήψεις
- Κοινωνικά στερεότυπα
- Ρατσισμός
- Ξενοφοβία

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα χρήσιμο είναι να διδαχθεί διαθεματικά με το 7^ο κεφάλαιο που αναφέρεται στην πολιτισμική πολυμορφία των σύγχρονων κοινωνιών και ανακαλεί γενικότερα την προγενέστερη γνώση των μαθητών για το ρατσισμό και τις προκαταλήψεις απέναντι στους μετανάστες. Αφού επισημανθεί ότι η μετανάστευση αποτελεί ένα από τους κύριους παράγοντες που συντελούν στην πολυμορφία των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών, στην ενότητα αυτή θα δοθεί έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ των μεταναστών και των πολιτών των δυτικών κοινωνιών (ιδιαίτερα των ευρωπαϊκών) και στις συνέπειες αυτής της αλληλεπίδρασης ως προς την διαμόρφωση των ταυτοτήτων τους και στην εκατέρωθεν αντιπαλότητα που δημιουργείται εξαιτίας στερεοτύπων και προκατειλημμένων συμπεριφορών.
- Διεξάγεται συζήτηση σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους ο οικιστικός διαχωρισμός των μεταναστών και ο αστικός κατακερματισμός των δυτικών μητροπόλεων οδηγεί σε φαινόμενα κοινωνικής πόλωσης και συστηματικής μετατροπής της διαφοράς των μεταναστών σε κοινωνική μειονεξία.
- Οργανώνεται και διεξάγεται το βιωματικό παιχνίδι της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ «Περάσματα» (www.unhcr.gr/ekpaideysi/ekpaideytiko-yliko/perasmata.html), το οποίο βασίζεται στη μέθοδο της προσομοίωσης και επιτρέπει στους συμμετέχοντες μαθητές να βιώσουν πιο αποτελεσματικά τη μεταναστευτική εμπειρία μέσα από τη διαδικασία της δραματοποίησης και αναπαράστασης της πραγματικότητας.

Δ. Δραστηριότητες

- Με αφορμή το άρθρο του Βασίλη Αράπογλου (2013) για τα μοντέλα κοινωνικής ένταξης σε σχέση με το δικαίωμα στην πόλη, οι μαθητές αναζητούν και προτείνουν μέτρα που αναστρέφουν τον στιγματισμό των οικιστικών περιοχών με μετανάστες και υπερασπίζονται τους κατοίκους που εκδιώκονται από αυτές. Στη συζήτηση που διεξάγεται στην τάξη θα ήταν χρήσιμο να συμμετέχει εκπρόσωπος των δημοτικών ή περιφερειακών αρχών που θα παρουσιάζει τις αντίστοιχες πολιτικές του δήμου ή της περιφέρειας, ιδιαίτερα σε αστικά κέντρα με μεγάλο αριθμό μεταναστών.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό / Βιβλιογραφία

- Αράπογλου, Β. (2013) Ταξίδια της θεωρίας στις πόλεις: ποικιλότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και αστική μεταβολή, Επιστήμη και Κοινωνία, τεύχος 30.
- Hall, S. (1992) The Question of Cultural Identity στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
- Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1998) Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα, αυτοέκδοση.
- "Ιθάκη ... am Main", ταινία μικρού μήκους που γυρίστηκε από τους μαθητές της Α' τάξης του Ελληνικού Λυκείου Φρανκφούρτης και βραβεύτηκε στον Πανελλήνιο Μαθητικό Διαγωνισμό Ταινιών Μικρού Μήκους με τίτλο : "Ένας πλανήτης ... μια ευκαιρία", www.youtube.com/watch?v=bFYIWSLpjJ0
- www.unhcr.gr/ekpaideysi/ekpaideytiko-yliko/perasmata.html

- Πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό για το ρατσισμό και την ξενοφοβία υπάρχει στις παρακάτω ιστοσελίδες:
- www.unhcr.gr/ekpaideysi/ekpaideytiko-yliko.html
- www.migrant.gr
- foundation.parliament.gr
- www.symvstathmos.wordpress.com
- www.photodentro.edu.gr/ugc/retrieve/161/valtinis.pdf

4^η Διδακτική Ενότητα

Μεταναστευτικές Πολιτικές στις Σύγχρονες Πολυπολιτισμικές Κοινωνίες (Διδακτικές ώρες: 03).

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να προσδιορίζουν την έννοια της μεταναστευτικής πολιτικής και να αντιλαμβάνονται τη σημασία των δομών και των στρατηγικών της στις διαδικασίες ένταξης των μεταναστών.
- Να συγκρίνουν τις μεταναστευτικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί μεταπολεμικά στην Ευρώπη και να αναλύουν κριτικά τις μεταξύ τους διαφορές ως προς το περιεχόμενο και τα αποτελέσματά τους.
- Να διατυπώνουν τις απόψεις τους για τις δυνατότητες και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του πολιτισμικού πλουραλισμού ως στρατηγικής ένταξης των μεταναστών, η οποία προστατεύει την πολιτισμική έκφρασή τους και ταυτόχρονα αναγνωρίζει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των χωρών υποδοχής.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Μεταναστευτική πολιτική
- Πολιτική του φιλοξενούμενου εργάτη
- Πολιτική της αφομοίωσης
- Πολιτική του χωνευτηρίου
- Πολιτισμικός πλουραλισμός

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην ενότητα αυτή είναι σημαντικό να οριστεί η έννοια της μεταναστευτικής πολιτικής και να αναλυθούν οι βασικές μεταναστευτικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί σε χώρες υποδοχής μεταναστών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Οι βασικές μεταναστευτικές πολιτικές είναι:
 - Η πολιτική που αντιμετωπίζει τους μετανάστες ως φιλοξενούμενους εργάτες που δεν ενσωματώνονται στην κοινωνία και αναλαμβάνουν εργασίες που είναι ανεπιθύμητες για τον ντόπιο πληθυσμό.
 - Η πολιτική που ενσωματώνει τους μετανάστες μέσω της αφομοίωσης τους στον κυρίαρχο πολιτισμό.
 - Η πολιτική που επιτρέπει τη συγχώνευση των διαφορετικών πολιτισμικών παραδόσεων των μεταναστευτικών ομάδων -κυρίως σε κοινωνίες που διαμορφώνονται από τα μεταναστευτικά ρεύματα όπως οι ΗΠΑ- και την ανάπτυξη νέων υβριδικών μορφών πολιτισμού.
 - Η πολιτική του πολιτιστικού πλουραλισμού που αποδέχεται τη διαφορετικότητα του πολιτισμού των μεταναστευτικών ομάδων και τη διατήρηση των πολιτισμικών τους πρακτικών.
- Τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστευτικών πολιτικών παρουσιάζονται σε καρτέλες και οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες με κριτήριο τη συμφωνία τους με συγκεκριμένες πολιτικές. Με τη βοήθεια αποσπασμάτων σχετικής βιβλιογραφίας [Μουσούρου, (1991) και Μπαγκαβός - Παπαδοπούλου, (2006)], οι μαθητές καταγράφουν τα επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της

ορθότητας της επιλογής τους και εντοπίζουν τα μειονεκτήματα των άλλων μεταναστευτικών πολιτικών. Στην ολομέλεια της τάξης γίνεται αντιπαραβολή της επιχειρηματολογίας τους και οι διαφορετικές προσεγγίσεις μεταναστευτικής πολιτικής συγκρίνονται και αξιολογούνται ως προς το περιεχόμενο και την αποτελεσματικότητά τους.

- Πρόσκληση στην τάξη εκπροσώπων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, των Επιτροπών Χορήγησης Ασύλου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη ή μελών ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται για την προστασία των μεταναστών για να συζητηθούν τα προβλήματα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής τους.

Δ. Δραστηριότητες / Εργασίες

- Οι μαθητές διερευνούν τη σχέση μεταξύ του δικαιώματος πολιτισμικής έκφρασης των μεταναστών και της αναγνώρισης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των χωρών υποδοχής με αφορμή συγκεκριμένα παραδείγματα που απασχολούν την ελληνική και άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες:
 - Το δημοψήφισμα που διεξήχθη στην Ελβετία το 2009 σχετικά με την απαγόρευση ανέγερσης μινιάρεδων.
 - Το ζήτημα της ίδρυσης και ανέγερσης μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα.
 - Οι νόμοι που στη Γαλλία απαγορεύουν στις γυναίκες που φορούν νικάμπ ή μπούργκα να κυκλοφορούν σε δημόσιους χώρους. Επίσης απαγορεύεται η χρήση της μαντίλας στα σχολεία γιατί θεωρείται θρησκευτικό σύμβολο.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό / Βιβλιογραφία

- Βέικου Μ. (2001) Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας στο Αμίτσης Ν.Γ., Λαζαρίδη Γ., Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Μουσοπούρου Λ. (1991) Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, Αθήνα, Gutenberg.
- Μπαγκαβός Χ. – Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.) (2006), Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία, Αθήνα, Gutenberg.
- «Ηλιόσποροι», ντοκιμαντέρ σε σκηνοθεσία του Αντώνη Τολάκη, βραβείο καλύτερου Μεσογειακού Ντοκιμαντέρ στο International Mediterranean Doc Festival Sole Luna , στο Παλέρμο της Ιταλίας.
- «Άρωμα μιας άλλης εποχής», ντοκιμαντέρ του Γιώργου Αυγερόπουλου www.exandasdocumentaries.com
- «Όχι στους μινιάρδες είπαν οι Ελβετοί», Ελευθεροτυπία, 29-11-2009
- «Το ζήτημα της ίδρυσης μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα», Ερευνητική Εργασία, τάξη Β', Υπεύθυνος καθηγητής: Σπύρος Καρύδης, Αθήνα: 2^ο Πρότυπο Πειραματικό ΓΕΛ Αθηνών.
- «Πόλεμος της μαντίλας στη Γαλλία», εφημερίδα *Το Βήμα* 28-7-2013
- «France's headscarf war: 'It's an attack on freedom'» www.theguardian.com/

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1^η Διδακτική Ενότητα

Μετακινήσεις πληθυσμών-Μετανάστευση σε ιστορική προοπτική (Διδακτικές ώρες: 02).

Α. Σκοπός

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν ότι οι μετακινήσεις πληθυσμών και η μετανάστευση δεν συνδέονται αποκλειστικά με την τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα, αλλά παρατηρούνται σε όλες της περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας. Η ιστορική προοπτική αποσκοπεί τόσο στην καλύτερη κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου όσο και στην καλλιέργεια συναισθημάτων σεβασμού και ανεκτικότητας απέναντι στους μετανάστες.

B. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να επισημαίνουν και να ερμηνεύουν τις σημαντικότερες αλλαγές στην ιστορία των μεταναστεύσεων.
- Να κατανοούν την ιστορικότητα του μεταναστευτικού φαινομένου και να συγκρίνουν τις διαχρονικές όψεις του.
- Να συσχετίζουν τις μετακινήσεις πληθυσμών και τις μεταναστευτικές ροές με την κοινωνική συγκρότηση μιας σειράς χωρών, όπως οι χώρες της αμερικανικής ηπείρου.
- Να αναγνωρίζουν ότι πολλές ευρωπαϊκές χώρες αποτέλεσαν όχι μόνο χώρες υποδοχής αλλά και προέλευσης μεταναστών.

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία

Χρήση ποικίλων διδακτικών μεθόδων και τεχνικών: διάλογος, διερευνητική μάθηση, ομαδοσυνεργατική προσέγγιση της γνώσης.

Διαθεματικότητα: Πολιτική Παιδεία, Κοινωνιολογία, Ιστορία, Λογοτεχνία, Νεοελληνική Γλώσσα.

Δ. Πορεία διδασκαλίας: Διδακτικές και Μαθησιακές Ενέργειες

- Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας είναι σκόπιμο να εκκινήσει με την ανάκληση των γνώσεων των μαθητών από τη διδασκαλία της 8^{ης} ενότητας του 2^{ου} κεφαλαίου που αναφέρεται στους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Επιπλέον, είναι χρήσιμο να αξιοποιηθούν οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με τις μορφές, τα αίτια και τις συνέπειες της μετακίνησης των πληθυσμών και της μετανάστευσης από τη διδασκαλία των μαθημάτων Πολιτικής Παιδείας Α΄ τάξη Γενικού Λυκείου (13^ο κεφάλαιο) και Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου (5^ο κεφάλαιο).
- Εξαιτίας του ιστορικού χαρακτήρα της, η συγκεκριμένη ενότητα είναι χρήσιμο να αξιοποιήσει τις άφθονες και ποικίλες ιστορικές πηγές που υπάρχουν σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα (φωτογραφικό υλικό, μαρτυρίες μεταναστών, βιογραφίες, αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα κτλ.) και να μην περιοριστεί στη συλλογή πληροφοριών από την επιστημονική και δημοσιογραφική αρθρογραφία.
- Αφού επισημανθεί η ιστορικότητα της μετακίνησης των πληθυσμών και του μεταναστευτικού φαινομένου, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη των μετακινήσεων πληθυσμών και της μετανάστευσης. Οι άξονες διερεύνησης και το αντίστοιχο υποστηρικτικό υλικό αφορούν τις μετακινήσεις πληθυσμών από την εποχή της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα και κάνουν ιδιαίτερη αναφορά στη μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας ως χώρα προέλευσης και υποδοχής μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται:
 - Οι μετακινήσεις σημαντικών πληθυσμών από την ευρωπαϊκή ήπειρο προς τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας.
 - Η βίαιη μετακίνηση πληθυσμών από την Αφρική προς τη Βόρεια και Νότια Αμερική από το 16^ο αιώνα με τη μορφή του δουλεμπορίου.
 - Η μετανάστευση πολλών Ευρωπαίων συμπεριλαμβανομένων και πολλών Ελλήνων προς την αμερικανική ήπειρο από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μέχρι την οικονομική κρίση του 1929.
 - Η μετανάστευση πολλών κατοίκων του Ευρωπαϊκού νότου συμπεριλαμβανομένων και πολλών Ελλήνων προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, της Αμερικής και την Αυστραλία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
 - Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών.
- Οι μαθητές, αφού μελετήσουν το προτεινόμενο υλικό, καταγράφουν τα σημαντικότερα στοιχεία της ιστορικής περιόδου που εξετάζουν και προσδιορίζουν τις κυριότερες αιτίες της μετανάστευσης. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα παρουσιάζει στην ολομέλεια τα ευρήματά της και περιγράφει τα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα της σύγχρονης – κυρίως ευρωπαϊκής και ελληνικής – ιστορίας.

Ε. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αφορά τους μαθητές αλλά και την όλη διδακτική διαδικασία: καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρακολουθούμε τον τρόπο εργασίας των μαθητών και συντονίζουμε τη μεταξύ τους συνεργασία, συμβάλλουμε στις πιθανές δυσκολίες που θα προκύψουν κατά την επεξεργασία του υλικού, θέτουμε διερευνητικές ερωτήσεις που διευκολύνουν στην αφομοίωση των εννοιών του μαθήματος. Επιπλέον, είναι χρήσιμο να ακολουθηθεί μια σύντομη δοκιμασία κατανόησης με ερωτήσεις κλειστού-αντικειμενικού τύπου προκειμένου να εξακριβωθεί η κατανόηση των όσων αναπτύχθηκαν από τις επιμέρους ομάδες στο σύνολο των μαθητών.

ΣΤ. Εργασίες

- Η ευρύτητα του συγκεκριμένου θέματος και η ύπαρξη πλούσιου διαθέσιμου υλικού επιτρέπουν την ανάθεση πολλών ατομικών και ομαδικών εργασιών που επεκτείνουν τη διερεύνησή του. Τα θέματα αυτών των εργασιών μπορεί να είναι:
 - Η μετανάστευση των Ελλήνων στις ΗΠΑ στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.
 - Η μετανάστευση των Ελλήνων στη Γερμανία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.
 - Τα μεταναστευτικά ρεύματα από και προς τις χώρες της Ευρώπης (π.χ. Μεγάλη Βρετανία).
- Η σχέση του μεταναστευτικού φαινομένου με τις διάφορες μορφές τέχνης. Πιο συγκεκριμένα:
 - Μετανάστευση και Κινηματογράφος: Οι μαθητές καταγράφουν και σχολιάζουν ταινίες από τον ελληνικό και τον παγκόσμιο κινηματογράφο που απεικονίζουν τη μεταναστευτική εμπειρία.
 - Μετανάστευση και Λογοτεχνία: Οι μαθητές επιλέγουν λογοτεχνικά κείμενα με θέμα τη μετανάστευση και παρουσιάζουν χαρακτηριστικά αποσπάσματα.

Ζ. Εκπαιδευτικό υλικό / Βιβλιογραφία

- Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος, Ν. (2014) Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β' τάξη Γενικού Λυκείου, Αθήνα, Διόφαντος.
- Μάραντος Φ. Π. & Θεριανός Ν. Κ. (2014) Πολιτική Παιδεία, Α' τάξη Γενικού Λυκείου & ΕΠΑΛ, Αθήνα, Διόφαντος.
- Κιτροπέφ Αλ. (2003) Η νέα Διασπορά. Η μετανάστευση στις ΗΠΑ, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, τόμ. 5: 365-372
- History of immigration to the United States www.en.wikipedia.org
- Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 311-333.
- Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ. (επιμ.) (2004) Η Μετανάστευση στον Κινηματογράφο, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Αφιέρωμα της «Καθημερινής» για τη μετανάστευση στη Γερμανία www.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf
- <http://photodentro.edu.gr>
- Ελληνικές ταινίες με θέμα τη μετανάστευση:
 - «Νύφες», σε σκηνοθεσία του Παντελή Βούλγαρη.
 - «Πολιτική Κουζίνα», σε σκηνοθεσία του Τάσου Μπουλμέτη.
 - «Από το χιόνι», σε σκηνοθεσία του Σωτήρη Γκορίτσα βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο του Σωτήρη Δημητρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αράπογλου Β. (2013) Ταξίδια της θεωρίας στις πόλεις: ποικιλότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και αστική μεταβολή, Επιστήμη και Κοινωνία, τεύχος 30.
2. Βέικου Μ. (2001) Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας στο Αμίτσης Ν.Γ., Λαζαρίδη Γ., Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα, Αθήνα, Παπαζήσης.

3. Bates Diane C. (2002) Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change, *Population and Environment*, 23(5): 465 – 477.
4. Beck Ul. (1992) *Risk Society*, London, Sage.
5. Beck Ul. (1999) Τι είναι παγκοσμιοποίηση; μτφρ. Γ. Παυλόπουλος, Αθήνα, Καστανιώτης.
6. Bocoock R. (1992) *The Cultural Formations of Modern Society* στο Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), *Formations of Modernity*, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) *Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
7. Δραγώνα Θ. (2013) Προλεγόμενα, *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 30.
8. Δραγώνα Θ. (2013) Πολυπολιτισμικότητα: ψυχοκοινωνικές διεργασίες και πολιτικές ταυτοτήτων, *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 30.
9. Δεμερτζής Ν. (2002) *Πολιτική Επικοινωνία*, Αθήνα, Παπαζήσης .
10. Giddens A. (1990) *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2001) *Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας*, μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα, Κριτική.
11. Giddens A. (2002), *Κοινωνιολογία*, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
12. Green N. L. (2004), *Οι δρόμοι της μετανάστευσης, Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, μτφρ. Δ. Παρσάνογλου, Αθήνα, Σαββάλας.
13. Hall S. (1992) *The Question of Cultural Identity* στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) *Modernity and its Futures*, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) *Η νεωτερικότητα σήμερα*, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
14. Harvey D. (1989) *The Conditions of Post-Modernity*, Oxford, Blackwell· ελληνική έκδοση: - (2009) *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*, μτφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, Μεταίχμιο.
15. Θεριανός Κ. & Φωτόπουλος Ν. (2014) *Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών, Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου*, Αθήνα, Διόφαντος.
16. Κάτσαρης Άγγ. (2010) *Κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντικοί πρόσφυγες*, www.nomosphysis.org.gr/article
17. Κιτρορέφ Αλ. (2003) *Η νέα Διασπορά. Η μετανάστευση στις ΗΠΑ, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
18. Κωνσταντίνου Δ. (2013) Σύγκριση της μετανάστευσης της εποχής της βιομηχανικής επανάστασης με αυτήν της παγκοσμιοποίησης, www.istoriatexnespolitismos.wordpress.com
19. Μάραντος Φ. Π. & Θεριανός, Ν. Κ. (2014) *Πολιτική Παιδεία, Α΄ τάξη Γενικού Λυκείου & ΕΠΑΛ*, Αθήνα, Διόφαντος.
20. Μουσούρου Λ. (1991) *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*, Αθήνα, Gutenberg.
21. Μπαγκαβός Χ. – Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.) (2006), *Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg.
22. Sassen S. (2011) *Κοινωνιολογία της παγκοσμιοποίησης*, μτφρ. Γ. Ρακκάς, Αθήνα, Μεταίχμιο.
23. Τομαή-Κωνσταντοπούλου, Φ. (επιμ.) (2004) *Η Μετανάστευση στον Κινηματογράφο*, Αθήνα, Παπαζήσης.
24. Τσαούσης Δ.Γ. (1983) *Η Κοινωνία του Ανθρώπου*, Αθήνα, Gutenberg.
25. Τσιτσελίκης Κ. (2003) *Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης: Νομικό καθεστώς, προβλήματα και προοπτικές*, Αθήνα, ΥΠΑΙΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.kleidiakaiaantikleidia.net.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ & ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ (Διδακτικές ώρες 06)

Το 9^ο Κεφάλαιο «Η Παγκοσμιοποίηση και οι Διαστάσεις της» αποτελείται από έξι ενότητες, οι οποίες προβλέπεται να διδαχτούν σε 6 διδακτικές ώρες. Παρακάτω ενδεικτικά αναλύονται η 2^η, η 4^η και η 5^η διδακτική ενότητα.

2^η Διδακτική Ενότητα

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- Να ερμηνεύουν την παγκοσμιοποίηση σε συνάρτηση με το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και την κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου.
- Να αναγνωρίζουν ως βασική αιτία της παγκοσμιοποίησης τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις.
- Να συσχετίζουν την παγκοσμιοποίηση με τη διαμόρφωση μιας φιλελεύθερης παγκόσμιας τάξης που στηρίζεται στην οικονομική, πολιτική και στρατιωτική κυριαρχία ηγεμονικών εθνικών κρατών.
- Να αναλύουν τις πολυδιάστατες θεωρητικές προσεγγίσεις που συνδέουν την παγκοσμιοποίηση με ποικίλους παράγοντες.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα
- Τεχνολογία
- Ηγεμονικό κράτος
- Πολυδιάστατες προσεγγίσεις

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Στην συγκεκριμένη ενότητα είναι σημαντικό να παρουσιαστούν οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τα αίτια της παγκοσμιοποίησης. Με βάση ποικίλες πηγές και με τη χρήση παραδειγμάτων, παρουσιάζεται μια επισκόπηση της σχετικής επιστημονικής συζήτησης και αναλύονται ως βασικές κινητήριες δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης οι εξής παράγοντες:
 - Η ενσωμάτωση ολόενα και περισσότερων περιοχών του πλανήτη στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και η κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου στη διεθνή οικονομία.
 - Οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, ιδιαίτερα στον τομέα της πληροφορικής, που συμπυκνώνουν το χώρο και το χρόνο και ενισχύουν την παγκόσμια αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση σε όλα τα επίπεδα.
 - Η διαμόρφωση μιας φιλελεύθερης παγκόσμιας τάξης που στηρίζεται στην πολιτική και στρατιωτική κυριαρχία ηγεμονικών εθνικών κρατών όπως οι ΗΠΑ μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ενισχύει τις σχέσεις συνεργασίας και αλληλεξάρτησης μεταξύ των υπόλοιπων εθνικών κρατών.
 - Η συνύπαρξη όλων των παραγόντων σε πολυδιάστατες προσεγγίσεις.

Δ. Δραστηριότητες

- Παρουσίαση αποσπασμάτων από το ντοκιμαντέρ «Το μεγάλο ξεπούλημα» του Florian Opitz και την εκπομπή του Στέλιου Κούλογλου Ρεπορτάζ χωρίς Σύνορα με θέμα «Η Παγκοσμιοποίηση από το Α ως το Ω» και διανομή από βιβλία και άρθρα που αναφέρονται στις κινητήριες δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης. Με αφορμή αυτό το υλικό οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τις αιτίες της παγκοσμιοποίησης. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης: το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο, οι τεχνολογικές εξελίξεις και ιδιαίτερα οι νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και της ενημέρωσης, η πολιτική και στρατιωτική κυριαρχία των εθνικών κρατών και κυρίως των ισχυρών δυτικών κρατών.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Το μεγάλο ξεπούλημα – Der Grosse Ausverkauf (2007), ντοκιμαντέρ σε σκηνοθεσία του Florian Opitz.

- «Η Παγκοσμιοποίηση από το Α ως το Ω», στην εκπομπή *Ρεπορτάζ χωρίς Σύνορα* του Σταύρου Κούλογλου.
- Castells M. (1997) *The Information Age, Vol. II: The Power of Identity*, Oxford, Blackwell.
- Giddens A. (1990) *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2001) *Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας*, μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα, Κριτική.
- Harvey D. (1989) *The Conditions of Post-Modernity*, Oxford, Blackwell· ελληνική έκδοση: - (2009) *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*, μτφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- McGrew A. (1992), *A Global Society?* στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) *Modernity and its Futures*, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) *Η νεωτερικότητα σήμερα*, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
- Πέτρας Τζ. & Βελτιμέγιερ Χ. (2005) *Η Παγκοσμιοποίηση Χωρίς Μάσκα*, μτφρ. Ο. Συκιώτη, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ.

4^η Διδακτική Ενότητα

Οι διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης σε πολιτισμικό επίπεδο (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχοι

Οι μαθητές/τριες να μπορούν:

- Να αναγνωρίζουν ότι ο αυξανόμενος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ των κοινωνιών έχει δημιουργήσει μια παγκόσμια «κοινωνία διακινδύνευσης» στην οποία τα οικολογικά προβλήματα απειλούν συνολικά την επιβίωση του πλανήτη.
- Να συσχετίζουν την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων με τη θεσμική συγκρότηση μιας παγκόσμιας περιβαλλοντικής διακυβέρνησης που θα στοχεύει σε κοινωνικές και τεχνολογικές μεταβολές.
- Να ερμηνεύουν την εμφάνιση ενός παγκόσμιου συστήματος παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης πληροφοριών σε συνάρτηση με τις τεχνολογικές εξελίξεις στους τομείς της πληροφορίας και της ενημέρωσης και τη διαμόρφωση παγκόσμιων εταιριών ΜΜΕ και δικτύων επικοινωνιών.
- Να προσδιορίζουν την αναδυόμενη παγκόσμια κουλτούρα ως επικράτηση της κουλτούρας του δυτικού κόσμου.

B. Έννοιες Κλειδιά

- Οικολογικά προβλήματα
- Παγκόσμιος περιβαλλοντικός κίνδυνος
- Παγκόσμια πολιτισμική αλληλεπίδραση.
- Δυτικοποίηση.

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Καθώς η ενότητα αυτή αφορά τις διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης στο πολιτισμικό επίπεδο, είναι σκόπιμη, για λόγους εμβάθυνσης και εμπέδωσης, η διαθεματική προσέγγισή της με την 3^η θεματική ενότητα του 7^{ου} κεφαλαίου όπου αναλύεται η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην ενίσχυση της παγκόσμιας πολιτισμικής αλληλεπίδρασης και στη διαμόρφωση νέων πολιτισμικών ταυτοτήτων.
- Στη συγκεκριμένη ενότητα είναι σημαντικό να παρουσιαστούν οι τεχνολογικές εξελίξεις (πολυμέσα, ψηφιοποίηση δεδομένων και οπτικές ίνες, διαδίκτυο, παγκόσμιος ιστός, δορυφορική επικοινωνία) που συνιστούν την τηλεπικοινωνιακή τεχνολογία και να αναλυθούν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα οι εξελίξεις που αφορούν τη διαμόρφωση ΜΜΕ με

παγκόσμιο βεληνεκές και την ανάπτυξη παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας, όπως είναι το facebook και το twitter. Επίσης είναι απαραίτητο να δοθούν παραδείγματα που αφορούν την ενίσχυση της κλίμακας, της έντασης, της ταχύτητας και του όγκου των παγκόσμιων πολιτισμικών ανταλλαγών που διαφοροποιούν τη σύγχρονη εποχή από προηγούμενες περιόδους διεθνοποίησης των ΜΜΕ και διαμορφώνουν αυτό που εύστοχα αποκαλέστηκε με τη διάσημη ρήση «παγκόσμιο χωριό». Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι η αναδυόμενη παγκόσμια κουλτούρα είναι ασύμμετρη λόγω των ανισοτήτων μεταξύ των ανεπτυγμένων κοινωνιών και των χωρών της περιφέρειας.

- Τέλος, είναι απαραίτητο με τη χρήση ποικίλων παραδειγμάτων να δοθεί έμφαση στα σύγχρονα οικολογικά προβλήματα που αποτελούν βασική συνιστώσα της διαμόρφωσης μιας παγκόσμιας κοινωνίας κινδύνου.

Δ. Δραστηριότητες

- «Η επέκταση των αγορών σκοντάφτει στα όρια του πλανήτη και η εκμετάλλευση των πόρων στους φραγμούς της φύσης» (Χάμπερμας, 2003: 89). Με αφορμή την παραπάνω φράση του γνωστού Γερμανού φιλόσοφου και κοινωνιολόγου, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τα σύγχρονα οικολογικά προβλήματα. Προτεινόμενοι άξονες διερεύνησης είναι: σύγχρονα οικολογικά προβλήματα (φαινόμενο του θερμοκηπίου, εξάντληση φυσικών και ενεργειακών πόρων, απειλή της βιοποικιλότητας, καταστροφή δασών κτλ), αιεφόρος ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος, τεχνολογικές εξελίξεις και περιβάλλον.
- Διεξαγωγή αγώνα επιχειρηματολογίας: οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες εκ των οποίων η μία επιχειρηματολογεί υπέρ της άποψης ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αυξάνει την παγκόσμια ζήτηση και γενικότερα διαμορφώνει ένα μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που εξαντλεί τους φυσικούς πόρους και ευθύνεται για την κλιματική αλλαγή και η άλλη υποστηρίζει τη θέση ότι η παγκοσμιοποίηση έχει αφυπνίσει μια παγκόσμια κοινή γνώμη με οικολογικές ευαισθησίες που πιέζει κυβερνήσεις και επιχειρήσεις για μέτρα και πολιτικές φιλικότερα στο περιβάλλον.
- Οι μαθητές αναζητούν στο διαδίκτυο ιστοσελίδες ΜΚΟ και άλλους διεθνείς και εθνικούς οργανισμούς που ασχολούνται με την προστασία του περιβάλλοντος και καταγράφουν τα θέματα τα οποία αναδεικνύουν και τις αντίστοιχες δράσεις τους, αποσκοπώντας στην ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους σε οικολογικά θέματα.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Ευθυμιόπουλος Ηλίας & Μοδινός, Μιχάλης (επιμ.) (2000) *Παγκοσμιοποίηση και περιβάλλον*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χάμπερμας Γ. (2003) *Ο μεταεθνικός αστερισμός*, μτφρ. Λ. Αναγνώστου, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις.
- Εκπαιδευτική ιστοσελίδα για τη βιώσιμη ανάπτυξη. www.esdtoolkit.org
- Διεθνείς Οικολογικές και Περιβαλλοντικές Οργανώσεις www.ecocrete.gr/index.php?option=com_weblinks&catid=326...4

5^η Διδακτική Ενότητα

Οι διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης σε κοινωνικό επίπεδο (Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικό Διδακτικό Στόχο

Οι μαθητές/τριες να μπορούν:

- Να συσχετίζουν την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας με τον επαναπροσδιορισμό της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και την όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.
- Να ερμηνεύουν την αύξηση του αριθμού των οικονομικών μεταναστών ως αποτέλεσμα της όξυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

- Να συσχετίζουν την εμφάνιση της περιβαλλοντικής μετανάστευσης με τα οικολογικά προβλήματα που προκαλεί η κλιματική αλλαγή και το μοντέλο ανάπτυξης της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Β. Έννοιες Κλειδιά

- Κοινωνική διαστρωμάτωση
- Κοινωνικές ανισότητες
- Περιφερειακές ανισότητες
- Φτώχεια
- Οικονομική μετανάστευση
- Περιβαλλοντική μετανάστευση

Γ. Διδακτικές Επισημάνσεις και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

- Η συγκεκριμένη ενότητα είναι σκόπιμο για εμβάθυνση και εμπέδωση των γνώσεων να προσεγγιστεί διαθεματικά με την δεύτερη ενότητα του 8^{ου} κεφαλαίου «Παγκοσμιοποίηση και Μετανάστευση», όπου αναλύεται η σχέση της παγκοσμιοποίησης με την αύξηση των οικονομικών μεταναστών και την όξυνση της περιβαλλοντικής μετανάστευσης.
- Στη συγκεκριμένη ενότητα, χρήσιμο είναι να δοθούν παραδείγματα που θα εξηγήσουν την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην ενίσχυση των περιφερειακών ανισοτήτων του πλανήτη και στην επιδείνωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού τόσο στις υπανάπτυκτες χώρες όσο και στο εσωτερικό των αναπτυσσόμενων κοινωνιών.
- Στη συνέχεια, θα περιγραφούν οι δύο βασικές μορφές μετανάστευσης που συνδέονται με τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης και πιο συγκεκριμένα:
 - Η μετακίνηση μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών από τις υπανάπτυκτες περιοχές του πλανήτη στις αναπτυσσόμενες χώρες του δυτικού κόσμου εξαιτίας της φτώχειας και της αναζήτησης ενός καλύτερου επιπέδου ζωής.
 - Η περιβαλλοντική μετανάστευση που οφείλεται στα οικολογικά προβλήματα που προκαλούν η κλιματική αλλαγή και το μοντέλο ανάπτυξης που συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

Δ. Δραστηριότητες

- Παρουσίαση του διάσημου διαγράμματος του Robert Wade που έχει σχήμα «ποτηριού σαμπάνιας» και αποτυπώνει πιστά τη μορφή του χάσματος μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών στην παγκόσμια οικονομία (Held, D. & McGrew, A. 2004: 130) και διανομή του άρθρου του Θ.Λιανού «Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια» στο οποίο αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο η παγκοσμιοποίηση ενισχύει τις ανισότητες στο εσωτερικό των χωρών. Με αφορμή το συγκεκριμένο διάγραμμα και το άρθρο του Θ. Λιανού, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και συγκεντρώνουν στοιχεία για τη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο, περιφερειακό, και εθνικό επίπεδο. Στη συνέχεια συσχετίζουν την όξυνση των ανισοτήτων με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την αποδυνάμωση των εθνικών κρατών στη χάραξη κοινωνικών πολιτικών.
- Διεξαγωγή αγώνα επιχειρηματολογίας: οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες εκ των οποίων η μία επιχειρηματολογεί υπέρ της άποψης ότι η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας ευθύνεται για την παγκοσμιοποίηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και η άλλη υποστηρίζει τη θέση ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει μειώσει σε απόλυτους αριθμούς την απόλυτη φτώχεια και ότι η όποια διεύρυνση των ανισοτήτων οφείλεται είτε στις τεχνολογικές καινοτομίες που απαξιώνουν την ανειδίκευτη εργασία είτε στην αδυναμία του κοινωνικού κράτους να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ε. Εκπαιδευτικό υλικό/Βιβλιογραφία

- Γεώργιας Δ. Κ. (2006) Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια , Το ιδεολογικό πλαίσιο και οι πολιτικές των διεθνών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Held, D. & McGrew, A. (2004) Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση, μτφρ. Κ. Κιτίδη, Αθήνα: Πολύτροπον.
- Λιανός Θ. (2000), Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια, εφημερίδα Το Βήμα, 9-7-2000
www.tovima.gr/finance/article/?aid=124117
- Πελαγίδης Θ. (επιμ.) (2000), Εισαγωγή στο Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Παπαζήσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Beck U. (1999) Τι είναι Παγκοσμιοποίηση; μτφρ. Ν. Κοτζιάς, Αθήνα, Καστανιώτης.
2. Bocoock R. (1992) The Cultural Formations of Modern Society στο Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992),
3. Formations of Modernity, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
4. Γεώργιας Δ. Κ. (2006) Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια , Το ιδεολογικό πλαίσιο και οι πολιτικές των διεθνών οργανισμών για την καταπολέμηση της φτώχειας, Αθήνα, Μεταίχμιο.
5. Castells M. (1997) The Information Age, Vol. II: The Power of Identity, Oxford, Blackwell.
6. Δραγώνα Θ. (2013α), Προλεγόμενα, Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30.
7. Δραγώνα Θ.(2013β), Πολυπολιτισμικότητα: ψυχοκοινωνικές διεργασίες και πολιτικές ταυτοτήτων, Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30.
8. Ευθυμίου Η. & Μοδινός, Μ. (επιμ.) (2000) Παγκοσμιοποίηση και περιβάλλον, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
9. Giddens A. (1990) The Consequences of Modernity, Cambridge, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2001) Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας, μτφρ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα, Κριτική.
10. Giddens A. (2002), Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, Αθήνα, Gutenberg.
11. Giddens A. (2002) Ο Κόσμος των Ραγδαίων Αλλαγών. Πώς Επιδρά η Παγκοσμιοποίηση στη Ζωή μας, μτφρ. Κ.Δ. Γεώργιας, Αθήνα, Μεταίχμιο.
12. Hall, S. & Gieben, B. (eds.) (1992), Formations of Modernity, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2003) Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
13. Hall S. (1992) The Question of Cultural Identity στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
14. Harvey D. (1989) The Conditions of Post-Modernity, Oxford, Blackwell· ελληνική έκδοση: - (2009) Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής, μτφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, Μεταίχμιο.
15. Held D. & McGrew, A. (2004) Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση, μτφρ. Κ. Κιτίδη, Αθήνα: Πολύτροπον.
16. Λιανός Θ. (2000), Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια, εφημερίδα Το Βήμα, 9-7-2000
www.tovima.gr/finance/article/?aid=124117
17. Μαυρογορδάτος Γ.Θ. (2003) Οι Εθνικές Μειονότητες, στο Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.) Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, τόμος Β2, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
18. McGrew A. (1992), A Global Society? στο Hall, S., Held, D. & McGrew, A. (eds) Modernity and its Futures, Oxford, Polity Press· ελληνική έκδοση: - (2009) Η νεωτερικότητα σήμερα, μτφρ. Θ. Τσακίρης-Β. Τσακίρης, Αθήνα, Σαββάλας.
19. Πελαγίδης Θ. (επιμ.) (2000), Εισαγωγή στο Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Παπαζήσης.
20. Πέτρας Τζ. & Βελτμέγιερ, Χ. (2005) Η Παγκοσμιοποίηση Χωρίς Μάσκα, μτφρ. Ο. Συκιώτη, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ.
21. Τσαούσης Δ.Γ. (1983), Η Κοινωνία του Ανθρώπου, Αθήνα, Gutenberg.
22. Χάμπερμας Γ. (2003) Ο μεταεθνικός αστερισμός, μτφρ. Λ. Αναγνώστου, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις.
23. Ψαρρού Ν. (2005) Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Gutenberg.

Κεφάλαιο 10:

ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ: 12)

A. ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Το 10^ο κεφάλαιο αποτελείται από δύο μέρη στα οποία περιλαμβάνονται δώδεκα ενότητες οι οποίες θα διδαχτούν σε δώδεκα ώρες.

Για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα γίνεται λόγος και στο κεφάλαιο 7 και ειδικότερα στην ενότητα 5.

1^η Διδακτική Ενότητα

A. Τι είναι τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ποια η σχέση τους με τη σύγχρονη δημοκρατία (1 ώρα)

B. Ειδικό Διδακτικό στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν να:

-να εντοπίζουν την απόλυτη σχέση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τον πυρήνα της σύγχρονης δημοκρατίας.

-να αναγνωρίζουν την αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για το σύγχρονο άνθρωπο , ως άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου και ως πολίτη.

Γ. Έννοιες – Κλειδιά

- Ανθρώπινα δικαιώματα
- Δημοκρατία
- Σύγχρονες κοινωνίες
- Ανάγκες που καλύπτουν τα ανθρώπινα δικαιώματα

Δ. Διδακτικές επισημάνσεις

-Για τη διδασκαλία της ενότητας ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει τη δραστηριότητα «**ενοιολογικός χάρτης με κέντρο την έννοια δημοκρατία**»

Ζητά από τους μαθητές να αναφέρουν χαρακτηριστικά της δημοκρατίας (ελευθερία έκφρασης, εκλογές, σύνταγμα, δικαιοσύνη, ασφάλεια κλπ) και ανάλογα με αυτά που θα καταγραφούν στον πίνακα, ομαδοποιούνται τα δικαιώματα σε ατομικά –πολιτικά –κοινωνικά.

Γίνεται αναφορά σε αυτά τα δικαιώματα (ανάκληση προγενέστερης γνώσης) πως προέκυψαν και για ποιους λόγους και σταδιακά οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι τα δικαιώματα που υπάρχουν στο Σύνταγμά μας εντάσσονται στα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα (ελευθερία, δικαιοσύνη, ειρήνη, σεβασμός στην ανθρώπινη ζωή και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια κλπ) χωρίς τα οποία οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν με αξιοπρέπεια ως ανθρώπινα όντα. Ο σεβασμός τους επιτρέπει στα άτομα και στην κοινωνία να αναπτυχθούν πλήρως.

Στην ίδια δραστηριότητα οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν ποια είναι τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και ποιες ανάγκες των ανθρώπων καλύπτουν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σήμερα (ελευθερία, ισότητα, προστασία του περιβάλλοντος, προστασία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων κλπ.)

Ολοκληρώνοντας την ενότητα οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι η δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ταυτίζονται. Δεν υπάρχει δημοκρατία χωρίς την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

E. Δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτικός αφού χωρίσει τους μαθητές σε ομάδες (4-5 μαθητές) ζητά από τις μισές ομάδες των μαθητών να κατασκευάσουν μια πυραμίδα στην οποία θα ιεραρχήσουν τα δικαιώματά τους βάσει των προσωπικών αναγκών τους.

Οι υπόλοιπες ομάδες κατασκευάζουν μια πυραμίδα στην οποία ιεραρχούνται τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Στο τέλος, αφού έχουν καταγραφεί όλες οι απαντήσεις στον πίνακα, διαπιστώνεται ποια δικαιώματα είναι κοινά και στις δύο ομάδες και πως τα Ανθρώπινα Δικαιώματα καλύπτουν όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής.

2^η Διδακτική Ενότητα

A. Οι μεγάλες στιγμές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (1 ώρα)

B. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

-να αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα ιστορικών στιγμών στην πορεία καθιέρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κατοχύρωσής τους σε διεθνή και εθνικά νομικά κείμενα

-να συσχετίζουν την ιδέα της ύπαρξης φυσικών, αναλλοίωτων και αναπαλλοτρίωτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τις διδαχές των οικουμενικών θρησκειών

Γ. Έννοιες – Κλειδιά

- Θρησκείες
- Η Magna Carta
- Η Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (1776)
- Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1789)
- Η Επανάσταση του 1848
- Η Οικουμενική διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1948)
- Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού (1989)

Δ. Διδακτικές επισημάνσεις

Η συγκεκριμένη ενότητα μπορεί να διδαχτεί στην αίθουσα των υπολογιστών σε περίπτωση που αυτό είναι δυνατό. Διαφορετικά ο εκπαιδευτικός μπορεί να μοιράσει σε φωτοτυπίες το υλικό από την ιστοσελίδα <http://www.humanrights.com/home.html> που αναφέρεται στην ιστορική εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αφού επιλέξουν κάποια σημαντική στιγμή (π.χ. η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού κλπ) παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τους την ιστορική εξέλιξη της συγκρότησης και διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

E. Δραστηριότητες

1. Θα μπορούσε να γίνει ένα project με τη μελέτη των προοιμίων της Αμερικανικής Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας (1776) και της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη

(1789) ώστε οι μαθητές και με τη βοήθεια του καθηγητή που διδάσκει Ιστορία να αναλύσουν τις διαφορές και τις ομοιότητες των δύο Διακηρύξεων (διαθεματική προσέγγιση)

2. Οι μαθητές μπορούν να μελετήσουν τα άρθρα της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και να δημιουργήσουν ένα κολάζ για αυτά που θεωρούν ότι καταπατώνται.

3^η Διδακτική Ενότητα

A. Τα χαρακτηριστικά των ΑΔ και η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1 ώρα)

B. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

-να κατηγοριοποιούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και ως προς το υποκείμενό τους (άτομο, κοινωνικό ον, πολίτης) και ως προς την εξέλιξή τους (πρώτης γενιάς, δεύτερης γενιάς, τρίτης γενιάς)

-να ερμηνεύουν τα ιδεολογικά αίτια της σύνταξης και ψήφισης της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

-να αναγνωρίζουν τη σημασία της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ότι τα Ανθρώπινα δικαιώματα αναφέρονται γενικά στον Άνθρωπο

Γ. Έννοιες – Κλειδιά

- αλληλένδετα και αδιαίρετα
- αδιαπραγμάτευτα και αναπαλλοτρίωτα
- οικουμενικά
- αξιοπρέπεια
- ελευθερία
- δικαιοσύνη
- ειρήνη
- ισότητα δικαιωμάτων
- ΟΗΕ
- σεβασμός δικαιωμάτων

Δ. Διδακτικές επισημάνσεις

Για τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας, ο εκπαιδευτικός μπορεί να στοχεύσει στα χαρακτηριστικά των ΑΔ ή να ζητήσει από τους μαθητές να προσεγγίσουν (αναγνωστική δεξιότητα) τους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Για την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές αφού διαβάσουν το προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να υπογραμμίσουν τα κύρια σημεία στα οποία φαίνεται η οικουμενικότητά τους και οι λόγοι που οδήγησαν στη σύνταξή της.

Δίνεται μεγάλη σημασία στο ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αποτελούν το κοινό ιδανικό των λαών και των εθνών, το οποίο μάλιστα όλες οι χώρες οφείλουν να καλλιεργούν μέσω της παιδείας και της διδασκαλίας (Προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και άρθρο 26 παρ 2).

Όσο προέχει να επισημανθεί η αδυναμία εφαρμογής της διακήρυξης σε όλο τον κόσμο.

Αν και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν οικουμενική ισχύ, στην πραγματικότητα ισχύουν μόνο στις δυτικές δημοκρατικές χώρες για λόγους πολιτικούς, ιδεολογικούς, θρησκευτικούς.

Η μειονεκτική θέση των αδύναμων ομάδων του πληθυσμού (μετανάστες, παιδιά, γυναίκες, άτομα με αναπηρίες), η ξеноφοβία, ο ρατσισμός και η μειονεκτική αποδοχή των πολιτισμικών μειονοτήτων

καθώς και η αύξηση των ακροδεξιών οργανώσεων στην Ευρώπη αποδυναμώνουν την οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Για τα χαρακτηριστικά των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ο εκπαιδευτικός πρέπει να επιμένει στη σημαντικότητα των χαρακτηριστικών των ΑΔ, ιδιαίτερα πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι: αλληλένδετα και αδιαίρετα: όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα ταυτόχρονα συνοδεύονται από ελευθερία, ασφάλεια και αξιοπρεπή επίπεδα διαβίωσης.

Αναπαλλοτρίωτα και απαράγραπτα: αναπαλλοτρίωτα, που σημαίνει ότι τα δικαιώματα αυτά που αναφέρονται στην ελευθερία, στην αξία της ζωής και κατά συνέπεια στο σεβασμό της ανθρωπίνης υπόστασης και αξιοπρέπειας και της ισότητας των ανθρώπων, δεν μπορούν να αφαιρεθούν διά της βίας ή έναντι οποιουδήποτε ανταλλάγματος, καθώς με αυτόν τον τρόπο καταργείται αυτόνομα και απόλυτα η Δημοκρατία.

Έτσι είναι και απαράγραπτα (αναφαίρετα), αφού δεν είναι δυνατόν να διαγραφούν ούτε να καταργηθούν από τους νόμους ή οποιεσδήποτε άλλες κρατικές πράξεις και αποτελούν τμήμα του ισχύοντος Συνταγματικού Δικαίου.

Είναι οικουμενικά: όλοι οι άνθρωποι μετέχουν της ανθρωπίνης φύσης και συνεπώς δεν υπάρχει διάκριση για κανέναν ως προς το φύλο, το χρώμα κλπ.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα ίδια για όλα τα ανθρώπινα όντα ανεξάρτητα από φυλή, φύλο, θρησκεία, πολιτική ή άλλη πεποίθηση εθνική ή κοινωνική προέλευση. Όλοι έχουμε γεννηθεί ελεύθεροι και ίσοι σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα .

E. Δραστηριότητες

1. Οι μαθητές μπορούν να βρουν υλικό για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο διαδίκτυο και να παρουσιάσουν στην τάξη τους, τη δράση σημαντικών προσώπων που αφιέρωσαν τη ζωή τους για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (πχ. Ελέανor Ρούζβελτ, Γκάντι, Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, Νέλσον Μαντέλα κλπ)

2. Να διαβάσουν την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και να παρουσιάσουν στην τάξη τα άρθρα που δηλώνουν την οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

ΣΤ. Εκπαιδευτικό υλικό

1. Διεθνής Αμνηστία (2006), Πρώτα βήματα: Εγχειρίδιο για τη βασική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, Πατάκης
2. Μπάλιας Σ. (2004), Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας, Αθήνα, Παπαζήσης
3. e-class Μπάλιας Σ.

4^η Διδακτική Ενότητα

A. Η εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ο ΟΗΕ

Ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών, και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (διδακτική ώρα 1)

B. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν:

-να συνδέουν την εκπαίδευση ως sine qua non παράγοντα προώθησης, διάχυσης και διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τη σύγχρονη, παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα

-να αξιολογούν το ρόλο των ΜΚΟ στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο

-να αναγνωρίζουν το ρόλο της κοινωνίας των πολιτών και των ΜΚΟ για την προστασία των μειονοτήτων, των προσφύγων, των παιδιών, των γυναικών, των ΑΜΕΑ μέσα από την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα

-να εντοπίζουν τις επιδράσεις της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο ελληνικό Σύνταγμα

Γ. Έννοιες – Κλειδιά

- εκπαίδευση
- ΟΗΕ
- Κοινωνία Πολιτών
- Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Δ. Διδακτικές επισημάνσεις

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την απόφαση 49/184 της 23/12/1994 ανακήρυξε τη δεκαετία από 1/1/1995 μέχρι 31/12/2004 ως τη «Δεκαετία των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συστήνοντας στα κράτη-μέλη του Οργανισμού να εκριζώσουν τον αναλφαριθμητισμό και να προσανατολίσουν την εκπαίδευση στην πλήρη ανάπτυξη του προσώπου και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών (<http://hrea.org/decade>).

Στο ίδιο πνεύμα, το 1997 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα όρισε την εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα ως «μια προσπάθεια άσκησης, πληροφόρησης και μετάδοσης με σκοπό την οικοδόμηση μιας παγκόσμιας κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τη διάχυση γνώσεων και δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων που θα αποσκοπούν:

1. στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών,
2. στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρωπίνης προσωπικότητας και της αίσθησης της αξιοπρέπειάς της,
3. στην προώθηση της κατανόησης, της ανεκτικότητας, της ισότητας των φύλων και της φιλίας μεταξύ των εθνών, των αυτοχθόνων λαών, και των φυλετικών, εθνοτικών, θρησκευτικών και γλωσσικών ομάδων,
4. στη δυνατότητα όλων των ανθρώπων να συμμετέχουν πραγματικά σε μια ελεύθερη κοινωνία» (United Nations, 1997).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η διδασκαλία τους δεν είναι ένα ιδεολογικά και πολιτικά ουδέτερο πρόβλημα, αλλά ένα πρόβλημα επιλογής μορφών ζωής και πολιτικής κοινωνίας. Για τον λόγο αυτό, τα ανθρώπινα δικαιώματα προκαλούν συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις. Σε πολλές δυτικές κοινωνίες η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί άτυπη διαδικασία μάθησης η οποία ενισχύεται από τη κοινωνία των πολιτών και πολλές ΜΚΟ μέσω των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων. (από το εκπαιδευτικό υλικό της e-class του καθηγητή Μπάλια Σ.)

Ε. Δραστηριότητα

Οι μαθητές μελετούν το άρθρο 26 της ΟΔΑΔ για την εκπαίδευση, το άρθρο 29 της Σύμβασης για τα δικαιώματα του Παιδιού και τα αντιπαραβάλλουν με το άρθρο 16 (παρ 1,2,3,4,7) του Συντάγματός μας.

ΑΡΘΡΟ 26

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους.

- Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους.
2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρωπίνης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.
 3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

ΑΡΘΡΟ 16

1. Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.
2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλυσή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.
3. Τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα από εννέα.
4. Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους.
7. Η επαγγελματική και κάθε άλλη ειδική εκπαίδευση παρέχεται από το Κράτος και με σχολές ανώτερης βαθμίδας για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από τρία χρόνια, όπως προβλέπεται ειδικότερα από το νόμο, που ορίζει και τα επαγγελματικά δικαιώματα όσων αποφοιτούν από τις σχολές αυτές.

ΣΤ. Εκπαιδευτικό Υλικό

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αντλήσει υλικό από:

Τη Διεθνή Αμνηστία «εγχειρίδιο για την εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα»

-Compass

-Compassito

-Ύψατη αρμοστέα του ΟΗΕ «Δεν είναι μόνο αριθμοί» (εκπαιδευτικό υλικό για τη μετανάστευση και το άσυλο στην Ευρώπη)

-τα βιβλία των Νέων της Ευρώπης

τα οποία είναι αναρτημένα στο διαδίκτυο και μπορεί να εφαρμόσει δράσεις για την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα.

5^η Διδακτική Ενότητα

Α.Η προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η κατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στον κόσμο σήμερα (διδακτικές ώρες 2)

Β. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν:

-να παρουσιάζουν τους διεθνείς και τοπικούς οργανισμούς που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα

-να περιγράψουν την κατάσταση που επικρατεί στον κόσμο ως προς τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Γ. Έννοιες – Κλειδιά

- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Συμβούλιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ
- Παρατηρητήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Human Rights Watch)
- Διεθνής Αμνηστία
- Ευρωπαϊκό δικαστήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Δ. Διδακτικές Επισημάνσεις

Η συγκεκριμένη ενότητα μπορεί να διδαχτεί στην αίθουσα των υπολογιστών σε περίπτωση που αυτό είναι δυνατό. Διαφορετικά ο εκπαιδευτικός μπορεί να μοιράσει σε φωτοτυπίες υλικό που αναφέρεται στην Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από Εθνικούς και Διεθνείς οργανισμούς όπως π.χ. το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, η Διεθνής Αμνηστία, το Κέντρο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ύπατη αρμοστέα για τους πρόσφυγες και άλλοι μικρότεροι οργανισμοί που λειτουργούν σε εθελοντική βάση και είναι εθνικοί ή διεθνείς.

Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες μπορούν να ερευνήσουν και στη συνέχεια να παρουσιάσουν μια μελέτη περίπτωσης, προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην τάξη τους.

Ε. Δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτικός αναθέτει σε ομάδες μαθητών να παρουσιάσουν στην τάξη τους περιστατικά καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων ,που αναφέρονται στη χώρα τους αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο και περιγράφονται στην ετήσια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας 2013 « Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο».

Σχέδιο διδασκαλίας «Δίκαιο Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»

(Γεωργούση Α.-Μπαϊλα Α., Δίκαιο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Σχέδιο διδασκαλίας, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων» ,τεύχος 16,σελ131-145)

Το σχέδιο διδασκαλίας μπορεί να διδαχτεί σε δύο διδακτικές ώρες.

Δείχνουμε στους μαθητές φωτογραφίες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τους ζητάμε να τις σχολιάσουν και να αναγνωρίσουν ποια δικαιώματα παραβιάζονται. Τους μοιράζουμε το ημερολόγιο των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ καθώς και κατάλογο με τα ανθρώπινα δικαιώματα (μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και την απλοποιημένη έκδοση της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Διεθνής Αμνηστία, 2006) και τους ζητάμε να πουν τι σημαίνει το κάθε δικαίωμα για τον άνθρωπο π.χ. δικαιώματα της γυναίκας: απαγορεύονται τα εγκλήματα τιμής, ο βιασμός, ο ακρωτηριασμός γεννητικών οργάνων, το trafficking κ.τ.λ. ή δικαίωμα στην εκπαίδευση: κάνουμε λόγο για τη στέρηση του δικαιώματος εκπαίδευσης των Ρομά και για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην Αφρική για να εκπαιδευτούν κ.ά.

Αναφερόμαστε στο γεγονός ότι κάθε χώρα προσαρμόζει τη νομοθεσία της στο πλαίσιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως ο νέος Νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (Νόμος 3500/2006). Ακόμα στο ότι αποφάσεις Ανώτατων Δικαστηρίων, όπως ο Άρειος Πάγος, δεσμεύουν την Πολιτεία και πολλές φορές περιορίζουν τις όποιες αποφάσεις της, όπως για παράδειγμα η απόφαση του Αρείου Πάγου για τη μη έκδοση του Πακιστανού Τζαβέντ Ασλάμ (Ο υπερασπιστής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Πρόεδρος της Πακιστανικής Κοινότητας της

Αθήνας αντιμετώπισε πιθανή έκδοση στο Πακιστάν από την Ελλάδα. Ο Άρειος Πάγος απέρριψε το αίτημα έκδοσης).

Αναφέρουμε περιπτώσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλον τον κόσμο, όπως καταγράφονται από τις εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας που αντιμετωπίστηκαν θετικά.

Στη συνέχεια κάνουμε λόγο για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

A. Περιπτώσεις Ατομικών Παραβιάσεων

Μοιράζουμε στους μαθητές αναφορές από το ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι ή, αν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης υπολογιστή στο σχολείο, στην αίθουσα υπολογιστών τους αφήνουμε να βρουν από την ιστοσελίδα www.greekhelsinki.gr αναφορές του ελληνικού Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι σε περιπτώσεις trafficking, καθώς και στη διεύθυνση του Συνηγούρου του Πολίτη www.synigoros.gr αναφορές σε περιπτώσεις ατομικών παραβιάσεων. Τους ζητάμε να μας πουν τι μπορεί να γίνει σε αυτές τις περιπτώσεις. Ήδη γνωρίζουν από προηγούμενα μαθήματα πως υπάρχει η δυνατότητα καταγγελίας σε ΜΚΟ, η προσφυγή και η αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη καθώς και σε Διαμεσολαβητές-Συνηγούρους (Έλληνα, Ευρωπαϊκό, Διεθνή) (www.euro-ombudwman.eu.int). Επίσης, αναφέρουμε τη δυνατότητα προσφυγής σε εθνικά Δικαστήρια καθώς και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

B. Περιπτώσεις μαζικών και συνεχών παραβιάσεων

Τι μπορεί να γίνει, όμως, όταν υπάρχει συνεχής παραβίαση των δικαιωμάτων κάποιων ομάδων ακόμα και από τα ίδια τα κράτη όπως για παράδειγμα παράνομες κρατήσεις, φυλακίσεις, μη δίκαιες δίκες, παραβιάσεις δικαιωμάτων μειονοτήτων (π.χ. Ρομά), περιπτώσεις βίας κατά γυναικών και άλλα; Και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να γίνει Καταγγελία σε ΜΚΟ, προσφυγή σε Δικαστήρια σε δημοκρατικά κράτη, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει η δυνατότητα και άλλων δράσεων, όπως το εμπάργκο του ΟΗΕ στην πρώην Γιουγκοσλαβία και στο Ιράκ, μετά τον πόλεμο του Κόλπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ρούκουνας Ε. (1995), Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας
2. Διεθνής Αμνηστία (2006), Πρώτα βήματα: Εγχειρίδιο για τη βασική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αθήνα, Πατάκης
3. Μπάλιας Σ. (2004), Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εποχή της δημοκρατίας Αθήνα, Παπαζήσης
4. Τσάτσος Δ. (1998), Συνταγματικό Δίκαιο, θεμελιώδη δικαιώματα. Αθήνα, Σάκουλας
5. Μπάλιας Σ. (2011) Τα δικαιώματα του παιδιού : ο δρόμος προς την ελευθερία. Αθήνα, Παπαζήσης
6. Ruth Rocha, Otavio Roth (2005) Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου , Αθήνα, Μεταίχμιο
7. Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, ΕΣΔΑ και ΕΕ σε αναζήτηση ισορροπίας, (2013) Αθήνα, Σιδέρης

Εκπαιδευτικό υλικό

<http://www.humanrights.com/el/what-are-human-rights.html>

http://www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/ed_for_teacher_additional_resources,30184.html

<http://www.rock-your-world.org/curriculum>

<http://www.ncte-india.org/pub/human/chap1.htm>

<http://www.unhcr.gr/>

http://eycb.coe.int/compass/en/chapter_5/5_14.html

B. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

A .Διδακτικές Ενότητες

1. Διεθνείς σχέσεις και διεθνής κοινότητα
2. Οι Θεσμοί της διεθνούς Κοινότητας
3. Διεθνείς Οργανισμοί και όργανα σε οικουμενικό (παγκόσμιο) επίπεδο
4. Η Ευρωπαϊκή Ένωση

B. Ειδικό Διδακτικό στόχοι

Οι μαθητές μετά το τέλος της διδακτικής ώρας να μπορούν :

- να υποστηρίζουν τους λόγους δημιουργίας της διεθνούς κοινότητας και τις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στα κράτη
- να εξηγούν τους λόγους που οδηγούν τα κράτη στην ίδρυση των διεθνών οργανισμών
- να κατηγοριοποιούν τους Διεθνείς Οργανισμούς σε παγκόσμιους, περιφερειακούς, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και την Κοινωνία των Πολιτών και να αναφέρουν τις διαφορές τους
- να αναφέρουν τους λόγους ίδρυσης των σημαντικότερων ΜΚΟ , τα χαρακτηριστικά τους, την πολιτική τους δράση και πως συμβάλουν στην ανάπτυξη του ενεργού πολίτη
- να ασκούν κριτική στο ρόλο των ΜΚΟ
- να διατυπώνουν τους λόγους ίδρυσης του ΟΗΕ
- να διατυπώνουν τους λόγους ίδρυσης και εξέλιξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γ. Έννοιες -Κλειδιά

- Διεθνής κοινότητα
- Διεθνής οργανισμός
- ΟΗΕ
- ΜΚΟ
- Ευρωπαϊκή Ένωση
- Ευρωπαϊκό δικαστήριο
- Ευρωπαϊκό δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- Διεθνές δικαστήριο της Χάγης
- Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

Δ. Διδακτικές επισημάνσεις

Για την ενότητα της Διεθνούς Κοινότητας ο εκπαιδευτικός μπορεί να καταναίμει τις έξι (6) διδακτικές ώρες με τέτοιο τρόπο ώστε να προσεγγιστούν διάφορα θέματα που αφορούν τη διεθνή κοινότητα(π.χ. τα διεθνή και ευρωπαϊκά δικαστήρια)

Ειδικότερα:

1. Θα επικεντρώσει τη διδασκαλία του στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, στην αναγκαιότητα της διεθνούς κοινότητας και τα χαρακτηριστικά της .

2. Θα δώσει ιδιαίτερη σημασία στην ίδρυση του ΟΗΕ πλέον των άλλων Διεθνών Οργανισμών.

Ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών περιγράφει το σκοπό και τη δομή του ΟΗΕ και τονίζει τα διεθνή ζητήματα που ο ΟΗΕ έχει να αντιμετωπίσει. Για το σκοπό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί το άρθρο της Δούση Εμμανουέλας «**Η ίδρυση του ΟΗΕ**» το οποίο ο εκπαιδευτικός μπορεί να το αναζητήσει στο διαδίκτυο (Δούση Ε., Η ίδρυση του ΟΗΕ το 1945, εφημερίδα Καθημερινή 19.06.2011)

3. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να γίνει μια σύγκριση του Καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ με το απόσπασμα από το κείμενο της πρότασης που παρουσίασε ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Robert Schuman και η οποία οδήγησε στη δημιουργία της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να γίνει φανερό ότι και για τη δημιουργία της Ευρώπης πρυτάνευσε η ιδέα της ειρήνης και το τέλος του πολέμου ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναζητήσει στο διαδίκτυο τις θέσεις του Schuman: Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης .Η Διακήρυξη Σούμαν -9 Μαΐου 1950.

Ε. Δραστηριότητες

1. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες μελετούν οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (π.χ χωματερές) ή εντοπίζουν τα προβλήματα εφαρμογής της Οδηγίας αυτής στην Ελλάδα. Μπορούν να διαβάσουν το άρθρο στο διαδίκτυο «Στο Ευρωδικαστήριο ξανά η Ελλάδα για τους Χυτά» .

Μπορεί παράλληλα να γίνει και η επόμενη δραστηριότητα ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στο ευρωπαϊκό δικαστήριο και στο ευρωπαϊκό δικαστήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2. Ο εκπαιδευτικός αναθέτει στους μαθητές να βρουν στο διαδίκτυο αποφάσεις καταδίκης της χώρας μας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

3. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση διατίθεται εκπαιδευτικό υλικό στην ιστοσελίδα http://europa.eu/index_el.htm.

Οι μαθητές, μετά από παρότρυνση του εκπαιδευτικού, μπορούν να ασχοληθούν με θέματα που θεωρούν σημαντικά όπως: η εκπαίδευση στην ΕΕ, πολιτισμός, περιβάλλον και ενεργειακή πολιτική, επιστήμη και τεχνολογία, κ.ά, και να τα παρουσιάσουν στην τάξη τους.

Μπορούν να διοργανώσουν την Ημέρα της Ευρώπης (9 Μαΐου), με υλικό που θα βρουν στην ιστοσελίδα: http://europa.eu/index_el.htm.

ΣΤ. Βιβλιογραφία-Εκπαιδευτικό υλικό

1. Νάσκου-Περράκη Π., (2005) Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα
2. Δούση Ε., Παπατόλιας Α., (2004) Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα
3. Ηρακλείδης Α., (2014) Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, Αθήνα, Ι. Σιδέρης
4. Χριστοδουλίδης Θ., (1990) Διπλωματική Ιστορία από τη Βεσφαλία στη Βιέννη, Αθήνα, Ι. Σιδέρης

Εκπαιδευτικό υλικό

<http://bestdelegate.com/how-to-teach-model-un-5-discussion-questions-on-the-un-charter/>
<http://www.unhcr.gr/>

http://www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/ed_for_teacher_additional_resources,30184.html

<http://www.theguardian.com/education/teacher-blog/2013/sep/09/united-nations-teaching-resources>

http://elawyer.blogspot.gr/2014/10/blog-post_27.html (Επιστροφή γλυπτών αρχαίου ναού: μια υπόθεση στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης).

Δ. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ

1 . Σκοπός της αξιολόγησης του μαθητή

Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή είναι ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλές διαστάσεις: θεωρητικές, πρακτικές, κοινωνικές, παιδαγωγικές, ψυχολογικές. Έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στο μαθητή, στο σχολείο, στην οικογένεια, στην κοινωνία, γι' αυτό και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Ως αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή νοείται η συστηματική, οργανωμένη και συνεχής διαδικασία ελέγχου του βαθμού επίτευξης των στόχων του μαθήματος. Με άλλα λόγια, είναι η διαδικασία που αποβλέπει με συγκεκριμένα κριτήρια και με συγκεκριμένη μεθοδολογία να προσδιορίσει συστηματικά, έγκυρα, αξιόπιστα και αντικειμενικά το αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς στόχους.

Η αξιολόγηση λοιπόν γίνεται χάριν και όχι εναντίον του μαθητή. Γίνεται για να βρεθούν οι αδυναμίες της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ειδικότερα, η αξιολόγηση του μαθητή αποσκοπεί:

- Στη διερεύνηση της μαθησιακής πορείας των μαθητών σε όλα τα θέματα που προσφέρονται στο Α.Π.Σ.
- Στον εντοπισμό των μαθησιακών δυσκολιών των μαθητών, με στόχο το σχεδιασμό κατάλληλων παρεμβάσεων για τη βελτίωση της διδακτικής διαδικασίας.
- Στην ποιοτική αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την ενίσχυση και ενθάρρυνση των μαθητών και τη δημιουργία κινήτρων μάθησης.
- Στην ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας και της κριτικής σκέψης του μαθητή.
- Στην πρόωση των ιδιαίτερων κλίσεων, δεξιοτήτων και ενδιαφερόντων των μαθητών.
- Στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης των μαθητών.
- Στην ανάπτυξη της ικανότητας αυτοαξιολόγησης και στην ανάπτυξη της αίσθησης της απόκτησης υπευθυνότητας όσον αφορά τη μόρφωσή του.

Επισημαίνεται ότι η αξιολόγηση του μαθητή πρέπει να είναι εξατομικευμένη και να αφορά το μαθητή συνολικά ως προσωπικότητα και όχι μόνο την επίδοσή του.

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι πολύ προσεκτικός κατά την αξιολόγηση των μαθητών. Ειδικότερα, όσον αφορά τη χαμηλή βαθμολογία, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, διότι η χαμηλή βαθμολογία εισπράττεται από το μαθητή και τους γονείς ως αποτυχία, προκαλεί συναισθήματα αβεβαιότητας και μειονεξίας και μπορεί να επιδράσει αρνητικά στην προσωπικότητά του.

Το μεγάλο ποσοστό μαθητών με χαμηλή βαθμολογία οδηγεί σε αποτυχία, για την οποία δεν ευθύνονται μόνο οι μαθητές, αλλά και οι διδάσκοντες και όλο το εκπαιδευτικό σύστημα.

Επισημαίνεται ότι, αν ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να είναι επιεικής μια φορά, χρειάζεται να είναι δίκαιος εκατόν μία φορές. Ο Καντ μας λέει πως ο μαθητής εξεγείρεται όταν ο εκπαιδευτικός κάνει διακρίσεις, όταν όλοι οι μαθητές δεν υπάγονται στον ίδιο κανόνα. Δεν χρειάζεται λοιπόν χαμηλή, αλλά ούτε και υψηλή βαθμολογία. Χρειάζεται δίκαιη βαθμολογία. Μια τέτοια βαθμολογία πρέπει να έχει περίπου την κανονική κατανομή, σύμφωνα με την καμπύλη Gauss.

2. Ο τρόπος/ οι τεχνικές αξιολόγησης του μαθητή

Η αξιολόγηση συμπεριλαμβάνει τη μέτρηση πολλών χαρακτηριστικών του μαθητή, ώστε να συμπληρωθεί η συνολική εικόνα του. Συμπεριλαμβάνει την επίδοση, τη συνεργασία με άλλους μαθητές και τον εκπαιδευτικό, τη συμμετοχή στην τάξη και στη σχολική ζωή κ.τ.λ.

Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών εξαρτάται από τους στόχους και το περιεχόμενο του εξεταζόμενου γνωστικού αντικειμένου. Γενικά, μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο οι παραδοσιακοί όσο και οι σύγχρονοι τρόποι αξιολόγησης.

Για να διαπιστωθεί ο βαθμός και η έκταση, τόσο της επίτευξης των διδακτικών στόχων όσο και της συμμετοχής και της δραστηριοποίησης των μαθητών, υπάρχουν ποικίλες τεχνικές. Ενδεικτικά αναφέρονται:

α. Η προφορική εξέταση. Γίνεται συνήθως με ερωτήσεις που απαιτούν σύντομη (όχι μονολεκτική) ή ελεύθερη απάντηση.

β. Η γραπτή εξέταση. Σημειώνεται ότι οι ερωτήσεις πρέπει να είναι ιεραρχημένες ως προς το βαθμό δυσκολίας και προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών κάθε σχολείου. Πάντως, μπορεί να χρησιμοποιηθεί μια ποικιλία ερωτήσεων, όπως:

- Ελεύθερης ανάπτυξης,
- Επιλογής σωστού – λάθους,
- Πολλαπλής επιλογής,
- Σύντομης απάντησης,
- Ερμηνείας γραφικών παραστάσεων κ.τ.λ.

γ. Η συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα. Συμμετοχή του μαθητή τόσο κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας, όσο και στις δραστηριότητες που γίνονται στο πλαίσιο του μαθήματος. Επιπλέον, η ικανότητα του μαθητή για επικοινωνία και συνεργασία στην τάξη (συμμετοχή στη συζήτηση, κανόνες διαλόγου, ανταλλαγή απόψεων και έκφραση συναισθημάτων και εμπειριών, διαπραγματευτική ικανότητα κ.ά.).

δ. Οι συνθετικές δημιουργικές εργασίες. Δίνονται εργασίες είτε ατομικές είτε ομαδικές για διάφορα, συνήθως επίκαιρα, κοινωνικά – πολιτικά – οικονομικά ζητήματα.

ε. Η εκπόνηση συνθετικών εργασιών (project). Εργασίες για τη διαπίστωση της δημιουργικής και κριτικής ικανότητας των μαθητών (αναζήτηση και επιλογή πληροφοριών, χρήση ποικίλων πηγών, πρωτότυπη σύλληψη και παρουσίαση εργασιών κτλ). Η βαθμολογία των εργασιών μπορεί να γίνεται είτε από τον εκπαιδευτικό είτε από την ομάδα, συνολικά ή από κάθε μέλος της και είναι ανάλογη με την ποιότητα της εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη την πρωτοτυπία, την δημιουργική φαντασία, την

αναλυτική και συνθετική ικανότητα, την δυσκολία, καθώς και τον τρόπο παρουσίασης.

στ. Το ενδιαφέρον και οι δραστηριότητες του μαθητή. Το εν λόγω ενδιαφέρον αναφέρεται σε ζητήματα του σχολείου (ανάληψη εργασιών, οργάνωση επισκέψεων

και εκδηλώσεων κ.τ.λ.), αλλά και γενικότερα σε κοινωνικά – πολιτικά – οικονομικά ζητήματα.

ζ. Η αυτοαξιολόγηση του μαθητή. Ζητείται από τον μαθητή να αξιολογήσει τη συμμετοχή του στο μάθημα, τις εργασίες του, την προφορική ή γραπτή εξέτασή του κ.τ.λ., με τρόπο αντικειμενικό, χωρίς υποεκτίμηση ή υπερεκτίμηση.

η. Το Ατομικό Δελτίο Εργασιών και ο φάκελος του μαθητή. Περιλαμβάνει τις εργασίες και τις δραστηριότητες του μαθητή.

Εν κατακλείδι, η αξιολόγηση αφορά τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή. Αναφέρεται στις γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις που απέκτησε ο μαθητής. Ο εκπαιδευτικός, εκτός από την «Αριθμητική βαθμολογία», είναι χρήσιμο να συντάσσει για κάθε μαθητή και μια «Ποιοτική έκθεση» με βαθμολογία ως εξής: άριστα, πολύ καλά, καλά, σχεδόν καλά.

Η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι απαραίτητη. Γίνεται από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές (αυτοαξιολόγηση) για να διαπιστωθεί αν επετεύχθησαν οι στόχοι του μαθήματος, δηλαδή αν οι εκπαιδευτικοί πραγματοποίησαν αποτελεσματικά το έργο τους κι αν οι μαθητές έμαθαν αυτά που προβλέπονται από το Πρόγραμμα Σπουδών του συγκεκριμένου μαθήματος.

